

Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı

Hadis Bilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

**GÜNEYDOĞU ANADOLU BÖLGESİNDE 2008-2011 YILLARINDA
HUTBELERDE KULLANILAN HADİSLERİN
DEĞERLENDİRİLMESİ
(DİYARBAKIR-BATMAN VE MARDİN İLLERİ)**

Mehmet Sırrı ŞİK

Diyarbakır 2013

Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı

Hadis Bilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

**GÜNEYDOĞU ANADOLU BÖLGESİNDE 2008-2011 YILLARINDA
HUTBELERDE KULLANILAN HADİSLERİN
DEĞERLENDİRİLMESİ
(DİYARBAKIR, BATMAN VE MARDİN İLLERİ)**

Mehmet Sırrı ŞİK

Danışman

Yard. Doç. Dr. Mehmet BİLEN

Diyarbakır 2013

TAAHHÜTNAME

SOSYAL BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Dicle Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliğine göre hazırlamış olduğum **Güneydoğu Anadolu Bölgesinde 2008-2011 Yıllarında Hutbelerde Kullanılan Adislerin Değerlendirilmesi (Diyarbakır-Batman Ve Mardin İlleri)** adlı tezin tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin kâğıt ve elektronik kopyalarının Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım. Lisansüstü Eğitim-Öğretim yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca gereğinin yapılmasını arz ederim.

- Tezimin tamamı her yerden erişime açılabilir.
- Tezim sadece Dicle Üniversitesi yerleşkelerinden erişime açılabilir.
- Tezimin 2 yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin tamamı her yerden erişime açılabilir.

22/08/2013

Mehmet Sırrı ŞİK

YÖNERGEYE UYGUNLUK SAYFASI

Güneydoğu Anadolu Bölgesinde 2008-2011 Yıllarında Hutbelerde Kullanılan Hadislerin Değerlendirilmesi (Diyarbakır, Batman Ve Mardin İlleri) adlı Yüksek Lisans tezi, Dicle Üniversitesi Lisansüstü Tez Önerisi ve Tez Yazma Yönergesi'ne uygun olarak hazırlanmıştır.

Tezi Hazırlayan
Mehmet Sırrı ŞİK

Danışman
Yard. Doç.Dr. Mehmet BİLEN

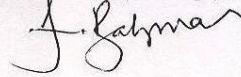

KABUL VE ONAY

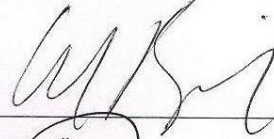
Mehmet Sırrı ŞİK tarafından hazırlanan **Güneydoğu Anadolu Bölgesinde 2008-2011 Yıllarında Hutbelerde Kullanılan Hadislerin Değerlendirilmesi (Diyarbakır, Batman Ve Mardin İlleri)** adındaki çalışma, 08.04.2013 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda jürimiz tarafından Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı, Hadis Bilim Dalında (varsa) YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak oybirliği ile kabul edilmiştir.

[İ m z a]

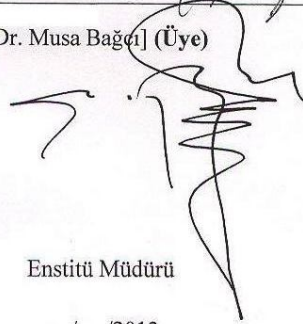
[Prof. Dr. Abdurrahman ACAR] (Başkan)

[Yard. Doç. Dr. Mehmet BİLEN] (Danışman)

[Prof. Dr. Musa Bağcı] (Üye)

Enstitü Müdürü

..../..../2013

ÖNSÖZ

Nebevî bir tebliğ yöntemi olan hutbeler, İslâm medeniyetinde ibadet kapsamında değerlendirilen en önemli irşat faaliyetidir. Aynı zamanda Cuma hutbeleri, Kur'an-ı Kerimin ifadesiyle zikre davettir. Zikir ise ya doğrudan Kur'an'dır ya da Kur'an vesilesiyle Allah'a karşı sorumluluğun hatırlatılmasıdır. Dolayısıyla camilerde irat edilen hutbelerin muhtevası azami derecede önem arz etmektedir. Bu itibarla; Cuma hutbelerinin muhtevası, Kur'an-ı Kerim'in muhtevasına uygun olmak durumundadır. Kur'an-ı Kerim'in muhtevasını ideal şekliyle hayata yansıtan en önemli unsur Rasulullah (sav)'in sünneti olduğuna göre, hutbelerin hadis kaynaklarından da istifade edilerek hazırlanması kaçınılmazdır.

Ancak; dinî irşadın her çeşidiyle doğru bilgilerle yürütülmesi esastır. Özellikle Cuma hutbeleri tüm Müslümanlara yönelik haftalık hitaplar olduğu için doğru bilgiler içermesi elzemdir. Bu itibarla; hutbelerin hazırlanmasında, İslâm dininin iki ana kaynağından istifade edilirken özellikle hadis seçiminde titizlik gösterilmesi gerekmektedir. Hutbelerde kullanılacak hadislerin senet ve metin açısından sıhhati, hutbe konusuna uygunluğu, hutbe metni içindeki kullanım şekli gibi hususların göz önünde bulundurulması, sünnet anlayışının sağlıklı bir şekilde muhataplara arz edilmesi bakımından faydalı olacaktır. İrat edilen hutbelerde kullanılan hadisleri bu şekilde değerlendirmek üzere yaptığımız bu araştırmamızda başta Güneydoğu Anadolu Bölgesi olmak üzere Türkiye' de okunan hutbelerde kullanılan hadislerin tespiti ve değişik açılardan değerlendirilmesi için Güneydoğu Anadolu Bölgesinde yer alan Diyarbakır, Mardin ve Batman illeri esas alınmıştır. Giriş kısmında araştırmamızın konusu, amacı, yöntemi, sınırları ve bazı kavramların izahları yapılmış, İslâm'ın ilk dönemlerinden itibaren hutbelerin tarihçesi kısaca değerlendirilmiş ve din hizmetleri açısından hutbelerin önemi ve Türkiye'de hutbelerin hazırlanışı konuları işlenmiştir.

Birinci bölümde; hutbelerde kullanılan hadislerin başta *Kutubu't-Tis'a* olmak üzere hadis külliyyatının önemli eserleri esas alınmak suretiyle tahriçleri ve konularına göre tasnifleri yapılmıştır.

İkinci bölümde; söz konusu hadislerin sıhhat, kaynak, tercüme ve kullanım şekilleri açılarından değerlendirilmelerine yer verilmiştir.

Sonuç bölümünde ise, araştırmamızın sonucunda varılan netice ve kanaatler paylaşılmıştır. Aynı zamanda amacına uygun hutbelerin daha iyi hazırlanabilmesi için dikkat edilmesi gereken konularla ilgili bazı öneriler sunulmuştur.

Araştırmamız sırasında yardımlarını esirgemeyen Prof. Dr. Abdurrahman ACAR, Prof. Dr. Musa BAĞCI ve her aşamada yapıcı tenkit, teşvik ve yönlendirmeleriyle mesai mefhumunu gözetmeksizin yanımızda olduğunu gösteren Saygıdeğer Danışman Hocam Yrd. Doç. Dr. Mehmet BİLEN Bey'e sonsuz teşekkürlerimi arz ederim.

Mehmet Sırrı ŞİK

Diyarbakır 2013

ÖZET

Araştırmamızın adı, “Güneydoğu Anadolu Bölgesinde 2008-2011 Yıllarında Hutbelerde Kullanılan Hadislerin Değerlendirilmesi (Diyarbakır-Batman Ve Mardin İlleri)” şeklindedir.

Birinci Bölümde; İslâm’ın ilk dönemlerinde ve sonraki dönemlerde hutbelerin genel bir değerlendirilmesi, din hizmetleri açısından hutbelerin önemi ve Türkiye’de hutbelerin hazırlanışı konuları işlenmiştir.

İkinci Bölümde; hutbelerde kullanılan hadislerin tahriçleri yapıldıktan sonra söz konusu hadislerin sıhhat, kaynak, tercüme ve kullanım şekilleri açısından değerlendirilmelerine yer verilmiştir.

Sonuç bölümünde ise, araştırma neticesinde varılan sonuç ve kanaatler paylaşılmıştır. Aynı zamanda amacına uygun hutbelerin daha iyi hazırlanabilmesi için dikkat edilmesi gereken konularla ilgili bazı öneriler getirilerek araştırmaya nihayete erdirilmiştir.

Anahtar Sözcükler:

Hadis, Hutbe, Diyarbakır, Mardin, Batman.

ABSTRACT

Research is the name, “Hadith Sermon Used In The Evaluation Of Southeastern Anatolia Region 2008-2011(Diyarbakır-Batman And Mardin Provinces)”.

The first chapter, Islam sermon an overall assessment of the first period and subsequent periods, the importance of religion in Turkey and sermon preparation sermon is about in terms of services.

In the second chapter, after the sermon that used in the hadith narrated hadiths health, resource, are evaluated in terms of interpretation and usage patterns.

In the conclusion, the results and conclusions reached as a result of the research were shared. At the same time in order to prepare a better sermon for the purpose of issues to be considered an end to research concludes with some suggestions brought.

Key Words:

Hadith, sermons, Diyarbakır, Mardin, Batman.

KISALTMALAR

a.g.e.	:Adı geen eser
a.g.m.	:Adı geen makale
a.g.md.	:Adı geen madde
a.s.	:Aleyhi's-Selam
b.	:Bin
bt.	:Binti
bk.	:Bakınız
c.	:Cilt
ev.	:eviri
DAD	:Diyanet Aylık Dergi
DİA	:Diyanet İslam Ansiklopedisi
DİB	:Diyanet İşleri Başkanlığı
h.	:Hicri
Hk.	:Hutbedeki Kaynak
hno.	:Hadis numarası
m.	:Miladî
md.	:Madde
MEB	:Milli Eğitim Bakanlığı
No.	:Numara
r.a.	:Radıyallahu Anh
s.	:Sayfa
s.a.v.	:Sallallahu Aleyhi Vesellem
SDÜİFD	:Süleyman Demirel Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi
şml.	:Mektebetu'ş-şamile
Thk.	:Tahkik
TDV	:Türkiye Diyanet Vakfı
Trc.	:Tercüme
y.	:Yıl

İÇİNDEKİLER

	Sayfa No:
ÖNSÖZ.....	I
ÖZET.....	III
ABSTRACT	IV
KISALTMALAR	V
İÇİNDEKİLER.....	VI
GİRİŞ	1
I. ARAŞTIRMANIN KONUSU VE ÖNEMİ	1
II. ARAŞTIRMANIN AMACI.....	3
III. ARAŞTIRMANIN METODU VE SINIRLARI.....	3
IV. KAVRAMLAR.....	5
4.1. Diyanet İşleri Başkanlığı	5
4.2. Hutbe Komisyonu	5
4.3. Hutbe.....	6
4.4. Hadis	6
4.5. Tahric	8
V. ASR-I SAADETTEN GÜNÜMÜZE HUTBELER.....	9
5.1. Asr-ı Saadetten Abbasi Döneminin Sonuna Kadar Hutbe	9
5.2. Osmanlılar Devrinde Hutbe.....	14
5.3. Cumhuriyet Devrinde Hutbe	16
VI. HUTBELERİN DİN HİZMETLERİ AÇISINDAN ÖNEMİ.....	17
6.1. Türkiye’de Hutbelerin Hazırlanışı	19
6.1.1. Haziran 2006 Tarihinden Önce Hutbelerin Hazırlanışı	19
BİRİNCİ BÖLÜM	25
HUTBELERDE KULLANILAN HADİSLERİN KONULARINA GÖRE TASNİF VE TAHRİCİ	25
I. İMAN.....	26

II. İBADETLER.....	28
2.1. Abdest.....	29
2.2. Namaz.....	30
2.3. Sadaka ve Zekât.....	31
2.4. Oruç.....	32
2.5. Hac ve Umre.....	35
2.6. Bayramlar	36
2.7. Kurban	37
2.8. Dua ve Zikir	38
2.9. Kur'an-ı Kerim'i Okumanın ve Müzakere Etmenin Fazileti	40
2.10. Tövbe	43
2.11. Üç Aylar, Mübarek Gün ve Geceler	44
2.12. Genel Olarak Hayırlı Ameller	47
III. AHLAK.....	51
3.1. Affetmenin Fazileti	53
3.2. Doğruluk ve Dürüstlük.....	54
3.3. Cimrilik.....	56
3.4. Komşuluk Ahlakı.....	56
3.5. Kanaatkar Olmak.....	58
3.6. Adâb-ı Muaşeret	59
3.7. Kibir	60
3.8. Haset.....	61
3.9. İftira	62
3.10. Tembellik.....	62
3.11. Tecessüs-Kusur Araştırmak	62
3.12. Sabır ve Tahammül.....	63
3.13. Merhamet	66
3.14. Vefa.....	68
3.15. Hırs	69
3.16. Güvenilirlik	69
3.17. Gıybet	69
3.18. Sevgi ve Kardeşlik.....	70

IV. AİLE VE TOPLUM.....	75
4.1. Evlilik	75
4.2. Anne-baba Hakkı.....	77
4.3. Çocuk Eğitimi ve Sevgisi	79
4.4. Aile Hukuku.....	82
4.5. Akrabalık İlişkileri	82
V. DİNİ KURUM VE KAVRAMLAR.....	83
5.1. Cami	83
5.2. Cemaat ve Önemi.....	83
5.3. Ehl-i Beyt Sevgisi	84
5.4. Cihat ve Şehitlik.....	84
5.5. Sahabe ve Fazileti	85
5.6. Hicret.....	86
5.7. Setr-i Avret.....	87
5.8. İlim ve Alim.....	87
5.9. Kitap ve Sünnet.....	90
5.10. İhlâs	91
5.11. Tasarruf.....	91
5.12. Uhud Dağı.....	92
5.13. Tul-i Emel.....	93
VI. HARAMLAR.....	93
6.1. Büyük Günahlar	93
6.2. Kumar	94
6.3. İçki.....	94
6.4. Zina	95
6.5. Faiz	95
6.6. Kul Hakkı.....	96
VII. MUHTELİF KONULAR.....	99
7.1. Muâmelât	99
7.2. Yalancı Şahitlik.....	101
7.3. İyiliği Emredip Kötülükten Sakındırmak.....	101
7.4. Hayvanları Koruma.....	102

7.5. Çevreye Karşı Duyarlılık.....	102
7.6. Dünya Hayatı, Nefis Muhasebesi, Ölüm ve Ahirete Hazırlık.....	103
7.7. Yetimlerin Kollanması.....	105
7.8. Sağlık.....	106
7.9. Sorumluluk Bilinci.....	108
7.10. Çalışmanın Fazileti.....	111
7.11. Temizlik	112
7.12. Güçlü Olmanın Fazileti.....	113
7.13. Çocuklara Güzel İsim Vermenin Önemi.....	113
7.14. Barıştırmamanın Fazileti	113
7.15. Dinî Sapkınlıklar	113
VIII.KAYNAĞI TESPİT EDİLEMİYEN HADİSLER.....	114
İKİNCİ BÖLÜM.....	115
HUTBELERDE KULLANILAN HADİSLERİN KULLANIM METODU VE DEĞERLENDİRİLMESİ.....	115
I. HUTBELERDE KULLANILAN HADİSLERİN KULLANIM METODLARI.....	115
1.1. Hadisin Tamamının Zikredildiği Metod.....	115
1.2. Hadisin Sadece İlgili Kısımının Kullanıldığı Metod	116
1.3. Hadise Telmihte Bulunma Metodu	118
II. HADİSLERİN DEĞERLENDİRİLMESİ.....	119
2.1. Hutbelerde Hadis Kullanım Yöntemlerinin Değerlendirilmesi	119
2.2. Hutbelerde Kullanılan Hadislerin Sıhhat Dereceleri	121
2.3. Hutbelerde Kullanılan Hadislerin Kaynakları	131
2.4. Hutbelerde Kullanılan Hadislerin Tercümeleleri	137
2.5. Hutbelerde Kullanılan Hadislerin Tekrarı Meselesi	142
2.6. Hutbelerde Kullanılan Hadislerin Sayıları	143
SONUÇ.....	147
KAYNAKÇA.....	151
EK: HUTBE KONU BAŞLIKLARI	155

GİRİŞ

I. ARAŞTIRMANIN KONUSU VE ÖNEMİ

İnsanlar arasındaki iletişimi sağlayan en önemli unsur şüphesiz ki dildir. İletişimde dilin kullanılması, elbette ki konuşma eylemi sayesinde gerçekleşmektedir. Konuşma ise, hatip ve muhatap başka bir ifadeyle konuşan ve dinleyen olmak üzere en az iki kişi arasında cereyan etmesi gereken bir hususiyete sahiptir. Dolayısıyla her konuşmada mutlaka bir hatip bir de muhatap vardır. İşte bu kaçınılmaz durum, genelde konuşmanın özelde ise hitabetin, insanların sağlıklı iletişimi açısından ne denli önemli olduğunu göstermektedir.

En özelinden en geneline kadar her sosyal ilişkide konuşma zaruri olduğuna göre, iletişimin sağlıklı olması ve maksadın hâsıl olabilmesi için uygun üslupların kullanılması da önem arz etmektedir. Aksi takdirde “kaş yapayım derken göz çıkarma” kabilinden birtakım olumsuzlukların yaşanabileceği gözden ırak tutulmamalıdır. Nitekim “söz var kese savaşı söz var kestire başı” vecizesi, bu gerçeği vurgulamaktadır. Kur'an-ı Kerimde de konuşma üslubu ile ilgili hatırı sayılır derecede çok ayet vardır. Meselâ; **“Allah'ın, geçiminize dayanak kıldığı mallarınızı aklı ermezlere (reşit olmayanlara) vermeyin; o mallarla onları besleyin, giydirin ve onlara güzel söz söyleyin.”**¹ **“Ey iman edenler! Allah'tan korkun ve doğru söz söyleyin.”**² **“...onlara aldırma, kendilerine öğüt ver ve onlara, kendileri hakkında tesirli söz söyle.”**³ **“...hiç olmazsa kendilerine gönül alıcı bir söz söyle.”**⁴ **“Ona yumuşak söz söyleyin. Belki o, aklını başına alır veya korkar”**⁵ gibi ayetler, konuşmanın önemli olması kadar üslubunun da önemli olduğunu beyan etmektedir. Özellikle konuşma üslubu ile ilgili uyarıların peygamberlere yönelik olması son derece anlamlıdır. Buna göre peygamberler doğru, güzel, yumuşak, etkili ve benzeri hususlarla

---

¹ Nisa, 4/5.

² Ahzab, 33/70.

³ Nisa, 4/63.

⁴ İsra, 17/28.

⁵ Taha, 20/44.

bezenmiş sözler söylemekle yükümlüdürler. Buna mukabil sert, kaba, yanlış ve onur kırıcı sözler sarf etmekten beri olmuşlardır. Dolayısıyla peygamberlerin mirasçıları konumundaki âlimlerin ve dinî konularda konuşanların da Kur'anî ve Nebevî düsturları göz önünde bulundurarak konuşmaları icap eder. Nitekim bu gereklilikten dolayı dini hitabet meselesi, İslam tarihi boyunca hep gündemde kalmış ve etkili konuşma teknikleri geliştirilmeye çalışılmıştır.

İslam kültüründe hitabetin önemsenmiş olması son derece isabetli olmuştur. Zira bu sayede İslam'ın nuru kalplere işlemiş; sönmeye yüz tutmuş iman heyecanı yeniden gönülleri kuşatmıştır. Günümüzde bile hitabet, hâlâ etkili gücünü sürdürmekte ve insanları kendine mecbur etmektedir. Elbette ki camiler de bu etkili güçten istifade etmektedir. Öyle ki cami ile hitabet bütünleşmiş vaziyettedir. Cami deyince hitabet; hitabet deyince cami akla gelir olmuştur. Tüm İslam ülkelerinde olduğu gibi Türkiye'de de başta camiler olmak üzere her dinî platformda hitabet ön plandadır. Zira din hizmetlerinin en önemli ayağı vaaz ve hutbelerdir. Bu iki önemli faaliyetin muhtevası ise temel kaynağı Kur'an ve Sünnet olan dini hayatın değişik alanlarıyla ilgili konulardır. Dolayısıyla vaaz ve hutbelerde ayetlerin ve hadislerin çokça yer alması kaçınılmazdır. Binaenaleyh özellikle hutbelerde okunan ayet ve hadislerin kullanım sıklığı ve şekli tartışma konusu olmaktan uzak değildir. Çünkü dinin, temel kaynaklar vasıtasıyla en iyi şekilde anlaşılması maksadına yönelik olarak irat edilen vaaz ve hutbelerde, İslâm'ın engin ve zengin kaynaklarından çokça ama doğru olarak istifade edilmesi gerektiği halde bu konuda birtakım eksiklikler varsa, bunların giderilmesi amacıyla tenkitlerin yapılması doğal karşılanmalıdır.

Bu çalışmada da özellikle hutbelerde okunan hadislerin değerlendirilmesi yapılacaktır. Bunun için evvela, söz konusu hadislerin tespiti ve tahriri yapılacaktır. Arkasından hutbelerde hadislerin yeterince kullanılıp kullanılmadığı, daha çok hangi konularla ilgili hadislere başvurulduğu, aynı hadislerin neden tekrarlandığı incelenecek ve hutbelerde hadis kullanımını ile ilgili birtakım öneriler getirilecektir. Böylece hutbelerde kullanılan hadislerin hangi kaynaklarda yer aldığı, oldukça geniş olan hadis külliyyatından ne denli istifade edildiği ve özellikle hangi eserlerin tercih edildiği tespit edilmiş olacaktır. Dolayısıyla hutbe hazırlamakla görevli olanların hadis bilgisi ve hadis literatüründen istifade seviyeleri hakkında da bir öngörü oluşmuş olacaktır.

II. ARAŞTIRMANIN AMACI

Dinin, insanlara doğru kaynaklardan doğru usullerle anlatılması noktasında hutbelerin yeri tartışılmazdır. Bu itibarla; hutbelerde başvuru dinî referansların özellikle ayet ve hadislerin yeterli ve doğru olması önem arz etmektedir. Zira İslam'ın ana kaynaklarından yeterince beslenmeyen hutbelerin, muhatap kitleye dini doğru bir şekilde ulaştırması düşünülemez. Buna binaen yaptığımız bu araştırmada iki ana kaynaktan ikincisi olan sünnetin, hutbelerde hangi seviyede ve hangi metotlarla kullanıldığını tespit etmek temel amaç olarak belirlenmiştir. Buna göre araştırmamızda Güneydoğu Anadolu Bölgesinde bulunan Diyarbakır, Batman ve Mardin illerinde 2008-2011 yılları arasında okunan hutbelerde kullanılan hadis sayısı, hadislerin tahririnde başvuru kaynaklar, hadislerden istifade edilirken başvuru usuller ve hangi konularda hadis kullanıldığının ortaya konması hedeflenmiştir. Dolayısıyla bu araştırmayla imam-hatiplerin, irat ettikleri hutbelerde hadislerden istifade etme şekilleri ve bu konudaki yeterlikleri veya eksiklikleri de meydana çıkmış olacaktır.

Araştırmamızın diğeri bir amacı ise; hutbelerde kullanılan hadisler açısından geçmişte okunan hutbelerden yola çıkarak durum tespitinde bulunduktan sonra, ileriki dönemlerde hutbelerin sünnet bağlamında kalitesini ve verimini artırmak için fikir üretmektir.

III. ARAŞTIRMANIN METODU VE SINIRLARI

Bilindiği üzere Türkiye'de hutbelerin hazırlanması ve camilerde irat edilmesi, Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından yürütülmektedir. Haziran 2006 tarihinden önce hutbeler Diyanet İşleri Başkanlığı merkezinde hazırlanırdı. Ancak; ileride ayrıntılı olarak belirtileceği üzere değişik sebeplerden dolayı hutbeler, Haziran 2006'dan sonra taşrada hazırlanmaya başladı. Dolayısıyla hutbeler, bir bakıma mahalli farklılıklar açısından özelleşmiş oldu.

Bu çalışmada, Güneydoğu Anadolu Bölgesinde okunan hutbelerde kullanılan hadislerin tespitine ışık tutacağı temennisiyle, örnekleme usulüyle Diyarbakır, Mardin ve Batman illerinde okunan hutbeler esas alındı. Çalışmanın hacmini daha fazla

büyütmek için de sadece 2008-2011 yıllarında yani son dört yılda söz konusu illerde okunan hutbeler araştırma konusu yapıldı.

Ancak; asıl amaç, bölge hutbelerinde kullanılan hadislerin değerlendirilmesi olduğu için söz konusu illerin hutbelerinde geçen hadislerin ayrı ayrı tespit edilip değerlendirilmesi yerine şöyle bir yöntem tercih edildi. Evvela Diyarbakır, Mardin ve Batman illerinde 2008-2011 yıllarında okunan hutbeler ayrı ayrı derlendi ve bu hutbelerde geçen hadisler, varsa kaynaklarıyla birlikte tespit edildi. Daha sonra her üç ilin hutbelerinde kullanılan hadisler toplandı ve tekrar edilenler çıkarıldı. Geride kalan hadisler ise, bu çalışmanın ana konusu olarak belirlendi ve incelemeye alındı. Hadislerin incelenmesi sırasında kaynak olarak bazı temel eserlerin çerçeve alınması hadis literatürünün zenginliğinden dolayı mecburiyet kesp etmiştir. Bunun için de *Kutub-u Tis'a* diye meşhur olan *Buhâri* (256/870) ve *Müslim*'in (261/874) *es-Sahîh*'leri, *Tirmîzî* (279/892), *Ebû Davud* (275/888), *Nesâî* (303/915), *İbn Mâce* (273/886) ve *Dârimî*'nin (255/868) *Sunen*'leri, Ahmed b. Hanbel'in (241/855) *el-Müsned*'i ve İmâm-ı Mâlik'in (179/795) *Muvattâ*'ı araştırmada ana kaynaklar olarak belirlenmiştir. Hakkında inceleme yapılan hadise, *Kutub-u Tis'a*'da ulaşılamamışsa, diğer temel eserlerden faydalanma cihetine gidilmiştir. Hadislerin sıhhat durumları ile ilgili değerlendirmelerde, bizatihi araştırma yoluna gidilmeyip, daha önce ulema tarafından yapılan değerlendirmelerden yararlandık. Bu çerçevede *Tirmîzî*'nin *Sunen*'i ve *Suyûtî*'nin *el-Câmiu's-Sagîr* adlı eserinden istifade edilmiştir. Hutbede verilen hadisi manen destekleyen rivayetler varsa, bunlara da ulaşmak için çaba gösterilmiştir. Ancak; yapılan çalışmanın sınırlarını gerektiğinden fazla genişletmemek için senetlerde geçen ravilerin değerlendirilmesi konusuna girilmemiştir.

Ayrıca araştırmada dikkat çekilmesi gereken bir başka konu da hutbelerde kullanılan hadis tercümelerinin asıllarına dokunulmayıp, aynen hutbelerde geçtiği şekli ile ilgili rivayetin hemen üstünde sunulmuş olmasıdır. Bu arada varsa tercüme hataları bunlara da temas edilmiştir.

Diğer taraftan yine söz konusu her üç ilde irat edilen hutbelerde geçen hadislerin hangi konularla ilgili olduğunu tespit etmek için konularına göre tasnif etme cihetine de gidilmiştir. Tasnif ise itikat, ibadet, ahlak, siyer, muamelat ve diğer konular şeklinde

başlıklar açılarak yapılmıştır. Böylece hutbelerde hadis kültüründen ne derece istifade edildiği ortaya çıkarılmış olacaktır.

IV. KAVRAMLAR

Bu çalışma sırasında sıkça zikredilecek bazı özel kavramlara yer verilecektir. Bu kavramlardan neyin kastedildiğini tereddüde mahal kalmadan bilmek için evvela söz konusu kavramlarla ilgili kısa bilgiler vermek gerekmektedir. Şimdi bu özel kavramları teker teker inceleyelim.

4.1. Diyanet İşleri Başkanlığı

İslamiyet'in ilk dönemlerinden itibaren dinî işleri yürütmekle görevli bazı kurumlar var olagelmıştır. Kadılık, Şeyhu'l-İslam veya Meşihat makamları bu kurumlardan bazılarıdır. Dinî işleri ve hizmetleri yürütmekle görevli olan bu kurumlar, Osmanlı döneminden sonra 1920-1924 yılları arasındaki Türkiye Büyük Millet Meclisi hükümetleri döneminde, Şer'îye ve Evkâf Vekâleti tarafından yürütülmüştür.⁶ Cumhuriyetle birlikte, Türkiye'de din meselesi bir kez daha masaya yatırılarak ülkenin din işlerini tamamen özel nedenlerle devlete bağlı olarak yürütmek üzere 3 Mart 1924 yılında Diyanet İşleri Reisliği/Başkanlığı kurulmuştur.⁷ Böylece Diyanet İşleri Başkanlığı Cumhuriyet tarihindeki yerini almıştır. 633 Sayılı Diyanet İşleri Başkanlığı Kuruluş ve Görevleri Hakkındaki kanunun birinci maddesinde DİB'in görevi şöyle belirlenmiştir: "İslam Dininin inançları, ibadet ve ahlak esasları ile ilgili işleri yürütmek, din konusunda toplumu aydınlatmak ve ibadet yerlerini yönetmek üzere; Başbakanlığa bağlı Diyanet İşleri Başkanlığı kurulmuştur."

4.2. Hutbe Komisyonu

Haziran 2006'dan sonra hutbelerin mahallinde hazırlanması gerektiğinden dolayı her ilde ve ilçede müftünün başkanlığında varsa müftü yardımcısı, vaiz, Kur'an Kursu Öğreticisi ve ehil imam-hatiplerden oluşan bir komisyon kurulması Diyanet İşleri Başkanlığı 2007 Genelgesinin 11. Maddesi gereğince zorunlu hale gelmiştir. "Hutbe Komisyonu" adı verilen bu komisyon, hem okunacak hutbelerin konularını belirlemekle

⁶ Hasan Yavuzer, **Çağdaş Din Hizmeti ve Diyanet İşleri Başkanlığı**, Laçın yay., Kayseri, 2006, s. 51.

⁷ Ünver Günay, **Din Sosyolojisi**, Erciyes Üniversitesi yay., Kayseri, 1993, s. 593.

hem de yazılan hutbelerin DİB tarafından geliştirilen ve önerilen formatlara uygunluğunu kontrol edip değerlendirmekle görevlidir.

4.3. Hutbe

Hutbe “الخطبة” sözlükte hatibin bir topluluk karşısında yaptığı konuşmadır.⁸ Muhataba seslenmektir.⁹ Seciyeli ve etkili hitabettir.¹⁰ Arapça خطب “ha-ta-be” kelimesinden türemiştir. Hutbe kelimesi terim olarak ise hatibin Cuma namazlarından önce ve bayram namazlarından sonra minbere çıkarak cemaate verdiği dinî bir nasihattir. Genel olarak bakıldığında vaaz, vasiyet, takva ve hatırlatma vb. nitelikli bir konuşmadır.¹¹ İki bölümden oluşan hutbede asıl olan, Allah (c.c.)’a hamd etmek ona senada bulunmak, Hz. Peygamber’e salât-ü selâm getirmek ve mü’minlere dua etmek ve onlara yönelik, dinî ve beşeri hayatlarını daha iyi ve düzenli bir şekilde idame ettirmelerine dair Kur’an ve Sünnet ışığında nasihat etmektir.

4.4. Hadis

Hadis kavramı, Arapça bir kelime olup “حدث” “ha-de-se” fiilinden türemiştir. Mastarı حدوث (hudûs) veya حدائة (hadâse) şeklinde gelmektedir. Çoğulu ise أحاديث (ehâdis) olarak gelir.¹² Sözlük anlamı itibariyle hadis, eskinin zıddı olan yeni anlamına gelmektedir.¹³ “Hem eski hem de yeni hayatlarında Allah onların hayırlarını versin”¹⁴ şeklinde tercüme edilebilecek olan Rasulullah (sav)’in bu ifadesi, hadis kelimesinin “yeni” anlamında kullanıldığına bir örnektir.

Hadis kelimesi aynı zamanda söz ve haber anlamında kullanılmaktadır.¹⁵ قَلِيًّا تَوَا “Eğer onlar sözlerinde doğru iseler ona (Kur’an’a) benzer bir söz getirsinler.”¹⁶ Ayetinde geçen “hadis” kelimesi söz anlamında kullanılmışken; أَتَاكَ وَهَلْ

⁸ İbn Manzûr, Ebu’l-Fazl Cemalüddin Muhammed b. Mükerrrem, **Lisânu’l-Arab**, Beyrut, I, 360; Ahmet Gelişen, **Dinî Kavramlar Sözlüğü**, “Hutbe” md., DİB yay., Ankara, 2006, s. 272.

⁹ Cevherî, İsmail b. Hammad, **es-Sihâh**, Mısır, I, 121.

¹⁰ Zâvî, **Tertîbu’l-Kâmûsi’l-Muhît**, Kahire, 1959, II, 71.

¹¹ Mustafa Bakır, “Hutbe”, **DİA**, İstanbul, 1994, XVI, 425.

¹² Zâvî, a.g.e, I, 516 .

¹³ İbn Manzûr, age, II, 131; Muhammed Ali en-Neccar, **el-Mu’cemu’l-Vasît**, I, 159; Cevherî, age, I, 278; A.Efendi, **Kâmûs Tercümesi**, I, 647; Müctebâ Ugur, “Hadis”, **Ansiklopedik Hadis Terimleri Sözlüğü**, Ankara, TDV yay., 1992, s.109; Ahmet Gelişen, a.g.e, “Hadis”md., s. 215.

¹⁴ Ahmed b. Hanbel, **el-Müsned**, VI, 107.

¹⁵ A. Efendi, a.g.e, I, 647; Gelişen, a.g.e, s. 215.

¹⁶ Tûr, 52/34.

“...Sana Musa'nın haberi geldi mi?”¹⁷ ayetinde geçen “hadis” kelimesi haber anlamında kullanılmıştır.

Kur'ân-ı Kerimde bu şekilde geçen “hadis” tabiri, hadislerde ekseriyetle söz karşılığı olarak ifade edilmiştir.¹⁸ Meselâ; “أصدقه إلي الحديث أحب” En çok hoşuma giden söz, en doğru olan sözdür.”¹⁹ hadisi buna örnektir. Ebu Hureyre'den gelen rivayet şu rivayet de hadis kelimesinin hangi anlamlarda kullanıldığına dair başka bir örnektir.

(لقد) فقال ؟ القيامة يوم بشفاعتك الناس أسعد من الله رسول يا قلت : قال أنه عنه الله رضي هريرة أبي عن الناس أسعد الحديث على حرصك من رأيت لما منك أول أحد الحديث هذا عن يسألني لا أن هريرة أبا يا ظننت (نفسه قبل من خالصا الله إلا إله لا قال من القيامة يوم بشفاعتي)

Ebû Hüreyre'den rivayet edildiğine göre kendisi şöyle anlatmıştır: “ Ya Resûlallah diye sordum; Kıyamet günü şefaatine nail olacak en mutlu kişi kimdir?” (Rasulullah (sav) şu cevabı verdi: “Hadise karşı senin iştihakını bildiğim için bu sözü senden önce kimsenin sormayacağını tahmin etmiştim. Kıyamet günü şefaatime nail olacak olan en bahtiyar kişi içten gelerek ‘lâ ilâhe illallah’ diyen kimsedir.”²⁰

Görüldüğü gibi Kur'ân-ı Kerîm ve hadislerde söz ve haber manalarında kullanılan “hadis” kelimesi, bazen de terim anlamıyla Hz. Peygamber'in sözleri için de kullanılmıştır.²¹ Hadis Usûlü kitaplarında, Ebû Hüreyre'nin rivayetinde Hz. Peygamber'in söylemiş olduğu “hadis” ifadesi ile ilgili olarak, daha sonraki yıllarda Hz. Peygamber'in sözlerine hadis denileceğine dikkat çekilmiştir.²² Buraya kadar yapılan açıklamalar ışığında terim olarak hadisin tarifine gelince; hadis kısaca Peygamber (sav)'e söz, fiil, takrir ve vasıf olarak izafe edilen her şey diye tanımlanmıştır.²³ Hadisçiler Hz. Peygamber' in yaratılış ile ilgili özelliklerini ve ahlâkî vasıflarını da

¹⁷ Naziât, 79/15

¹⁸ Uğur, a.g.e, s.109-110.

¹⁹ Buhari, Vekâlet, 7 (III,72)

²⁰ Buhârî, İlim, 33(I, 33).

²¹ Uğur, a.g.e, s.109-110.

²² Ali Yardım, **Hadis I-II**, Damla yay., İstanbul,1997, s. 34; Subhi es-Salih, **Hadis İlimleri ve Hadis İstılahları** (Terc. M. Yaşar Kandemir), İstanbul Üniversitesi İlahiyat Vakfı yay., İstanbul, 1996, s. 5; Talât Koçyiğit, **Hadis Usûlü**, TDV yay., Ankara, 2003, s. 11.

²³ İbnu's-Salah, **Ulûmu'l-Hadis**, Halep, 1966, I, 12; Suyûtî, Abdurrahman b. Ebi Bekr b. Muhammed b. Sabık el-Hudayri, **Tedribü'r-Ravî fî Serhi Takrîbü'n-Nevevî**, Daru'l Hadîs, Kahire, 2002, s. 24; Tahir el-Cezâirî, **Tevcihü'n-Nazar**, Halep, 1995, I, 37.

hadis tarifinin içine almışlardır.²⁴ Bu doğrultuda ki bir tarifte, hadisçilerin ıstılahında hadisin, Rasulullah (sav)’den sadır olan fiil, takrir, sıfat, hatta uykuda ve uyanıkken olan hareket ve sükûnetini de kapsadığı ifade edilmiştir.²⁵

4.5. Tahric

Tahrîc “التخريج” kelimesi, sözlük anlamı itibari ile ihraç (çıkarmak) anlamına gelmektedir.²⁶ Kelimenin aslı “خرج” “ha-re-ce” fiilinden türemiştir.²⁷ Tahrîc kelimesi, tef’îl bâbından mastardır. Hadis ilminde tahrîc kelimesinin değişik anlamlarda kullanıldığı görülmektedir. ”Tahrîc” bir hadisi isnadı ile birlikte bir kitapta nakletmeye denir.²⁸ Ayrıca tahrîc, bir kimsenin bir veya birkaç hadisi kaynak eserlerden tespit etmesi, onu değişik açılardan değerlendirmesi sonucunda kendisinin veya bir başkasının senedi ile rivayet etme manası da taşımaktadır.²⁹ Yine bir hadisi isnatları ile birlikte çıkarmak ve her hadisin diğer isnatlarını belirleyerek sıhhatlerine işaret etmektir.³⁰ Hadis ilminde tahrîcin yeri ve önemi çok büyüktür. İlmî gelişmelerin süratlendiği, her konunun en ince ayrıntısına kadar irdelenip araştırıldığı bir dünyada yaşamaktayız. Bundan dolayı da İslâm dininin temel referansları arasında ikinci sırada yer alan hadislerin temel kaynaklarda geçip geçmediği, sıhhat durumları, hadis bilginlerinin bu konu hakkında ki değerlendirmeleri ayrı bir öneme sahiptir.

²⁴ Ali b. Sultan Muhammed el-Herevî, **Şerhu Şerhi’n- Nuhbe**, Daru’l Erkam, Beyrut, s. 154; Kandemir, “Hutbe”, **DİA**, XV, İstanbul, 1997, XV, 27.

²⁵ el-Herevî, age, s. 153.

²⁶ Talat Koçyigit, “Tahric”, **Hadis İstılahları**, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi yay., Ankara,1980, s. 419.

²⁷ İbn-i Manzûr, a.g.e, II, 249; Ebu Bekir er- Râzî, **Muhtâru’s-Sihâh**, Mekke, s. 220.

²⁸ Uğur, a.g.e, s. 386; Koçyigit, a.g.e, s. 419; Gelişen, a.g.e, s. 628.

²⁹ . Abdullah Aydınli, “Tahric”, **Hadis İstılahları Sözlüğü**, Timaş yay., İstanbul,1987, s. 147.

³⁰ Uğur, a.g.e, s. 386; Koçyigit, a.g.e, s. 419.

V. ASR-I SAADETTEN GÜNÜMÜZE HUTBELER

5.1. Asr-ı Saadetten Abbasi Döneminin Sonuna Kadar Hutbe

Arapların İslam öncesi dönemde hitabete büyük önem verdikleri ve meşhur hatiplerin yetiştiği bilinmektedir. Ancak sözlü rivayete dayanan bu edebi mahsüller, zamanımıza ulaşmamış, ulaşanların sıhhati konusunda da tereddütler vardır. David Samuel Morgoliouth gibi şarkiyatçılarla başta Taha Hüseyin olmak üzere bazı çağdaş Müslüman yazarlar cahiliye şiirine olduğu gibi cahiliye hitabetine de şüpheyle bakmışlardır. Bunların Emeviler devrinde üretildiğini ileri sürmüşlerdir. Araplara komşu olan milletlerin milattan beş asır öncesine ait edebi metinlere sahip olduklarını kabul eden bu yazarların, Arapların milattan beş asır sonrasına ait hitabet örneklerini otantik saymamaları makul görülmemektedir. Hâlbuki Eksem b. Sayfî gibi bazı cahiliye hatipleri İslam'a yetişip Müslüman oldukları gibi birçok hatibin hutbelerini bizzat rivayet eden yakınları İslami dönemde henüz hayatta bulunmaktaydı. Hz. Peygamber (sav)' in huzurunda çeşitli kabilelere mensup hatipler konuşmalar yapmışlardı. Bu konuşmalarda dönemin hitabetine ait özellikleri tespit etmek mümkündür. Kabile hayatı, kabileler arasındaki mücadeleler genellikle hitabete de yansımış, hitabetin konuları buna göre olmuştur.³¹

Cahiliye devri hitabetinin başlıca temalarından biri karşılıklı övgü ve yergidir. Bir hatip kendi kabilesinin kahramanlık, cömertlik gibi erdemlerini dile getiren bir konuşma yaptığında rakip kabile hatipleri hemen buna cevap verirlerdi. Rebia el-Esedî'nin hakemliğinde Ka'ka b. Ma'bed ile Halid b. Malik'in ve Herim el-Fezari'nin hakemliğinde Alkame b. Ulase ile Amir b. Tufeyl'in yaptığı konuşmalar bu türün en meşhur örneklerindedir.³²

Cahiliye devrinde nişan ve düğün törenlerinde bir konuşma yapılırdı. Araplar yapılan bu konuşmaya "hitbetü'l-ımlak" adını verirlerdi. Ayrıca elçi kabullerinde,

³¹ Hüseyin Elmalı, "hitabet" **DİA**, XVIII, 158.

³² el- Cahız, Amr b. Bahr, **el-Beyan ve't – Tebyin, el-Beyân, ve't-Tebyin**, Kahire, 1985, II,272,273; Hüseyin Elmalı, a.g.e,VIII, 158; Mehmet Soysaldı, **Dini Hitabet**, s. 30.

hükümdar meclislerinde, panayırlarda ve çeşitli toplantılarda yapılan konuşmalar da cahiliye devri hitabetinin örneklerindedir.³³

Cahiliyye devrinde Cuma günü ile ilgili bazı uygulamalar da göze çarpmaktadır. Nitekim cahiliyye devrinde, Ka'b b. Lüey b. Galib b. Fihri b. Malik'in, Kureyş'i Cuma günleri toplayıp, içinde bir hutbe kısmı bulunan haftalık bir ibadet icra ettiği rivayet edilmektedir. O devirde bu ibadete, "Yevmü'l-Arube" (Araplık günü), yahut "Maruzat" (Açıklama) günü adı verilmektedir.³⁴ Ka'b, bu güne "Cuma" adını vermiştir. Kureyşliler her cuma onun etrafında toplanırlardı. Ka'b, bu günde Araplara hutbeler okur, hitabede bulunurdu.³⁵

Cahiliyye döneminde ve Araplarda önemli bir konumda bulunan hutbe, Hz. Peygamber (s.a.v.) döneminde ve İslam toplumunda da varlığını devam ettirmiştir. Hutbe gerek sözlük olsun gerek terim anlamı ile olsun Hz. Peygamber'in hadislerinde yer almış ve onun hutbe örnekleri günümüze kadar ulaşmıştır.³⁶ Hz. Peygamber (s.a.v.), Medine'ye hicret ettikten sonra vefat edinceye kadar, Cuma ve bayram günleri, sahabeye toplu halde hitap ederek hutbenin Müslümanlar için önemli bir görev olduğunu ortaya koymuş ve bu konuda onların dikkatini çekmiştir.³⁷ Diğer taraftan Rasulullah (sav), hutbelerin ana maksadı olan nasihatın önemini şu hadis-i şerifte veciz bir şekilde vurgulamıştır.

"Cerir b. Abdullah'tan şöyle rivayet edilmiştir: 'Ben, Rasulullah (sav)'e namazı ikame etmek, zekâtı vermek ve tüm Müslümanlara nasihat etmek hususunda biat ettim.'³⁸

Gerek Rasulullah (sav)'in ve gerekse O'na tabi olan Müslümanların bu anlamdaki özeni ve hassasiyeti İslâm tarihi boyunca sürdürülmüştür. Zira tebliğin en önemli ayağı olan hutbeler aynı zamanda Kur'an-ı Kerim'in emridir. "Sizden, hayra çağıran, iyiliği emredip kötülükten men eden bir topluluk bulunsun. İşte onlar kurtuluşa

³³ Elmalı, Hüseyin, a.g.e, s.158.

³⁴ el- Maverdi, Ali b. Muhammed, **el- Ahkamu's – Sultaniyye**, Ali Şafak (Terc.), s.182; Ali Osman Ateş, **İslam'a Göre Cahiliyye ve Ehli Kitap Örf ve Adetleri**, Beyan Yayınları, İstanbul, 1996, s. 63.

³⁵ Maverdi , a.g.e. , s.182-182.

³⁶ Wensick , "hatabe", **Concordance** , II, 46-48

³⁷ Hasan Ali Görgülü, **Hız Peygamberin Hutbede İzlediği Metod ve Günümüzde Hutbe Uygulamaları**, SDÜİFD, 1996, sayı:3, s.171.

³⁸ Buhari, iman, 42 (I, 20)

erenlerdir.”³⁹ “...onlara öğüt ver, kendilerine tesirli sözler söyle”⁴⁰ ayetleri, bu emirlerden sadece ikisidir. Buna binaen dini tebliğle yükümlü olan Rasulullah (s.a.v), zaman zaman hutbeleri vasıtasıyla insanları dine davet etmiş ve yine hutbeleri vasıtasıyla insanların dini ve dünyevi konulardaki ihtiyaçlarını gidermiştir. Bu amaçla Rasulullah’ın hutbeleri dini tebliğ yöntemi olarak Müslümanlar için önem arz etmektedir.

Hz. Peygamber (s.a.v.)’in Medine’de irat ettiği beş yüz civarında hutbesi bulunmaktadır. Ancak bunlardan bize çok azı intikal etmiştir. Veda hutbesi diye meşhur olan hutbesi ile birkaç konuşması dışında hutbe diyebileceğimiz konuşma metni günümüze intikal etmemiştir. Fakat bunlardan intikal eden bazı parçalar bize ulaşabilmiştir.⁴¹ Hz. Peygamber (s.a.v.)’in başta cuma ve bayram namazları olmak üzere çeşitli vesilelerle irat ettiği hutbeler hadis kaynaklarında yer aldığı gibi bu alanlarda erken dönemlerden itibaren müstakil eserler de yazılmıştır.⁴² Hz. peygamber (s.a.v)’in hutbeleri Müslümanların maddi ve manevi ihtiyaçlarıyla yakından ilgili olup, ferdi ve içtimai problemlerin çözümüne de yönelik olduğu bilinmektedir. İnsanların hidayeti için gayret gösteren Peygamber’in (s.a.v) tebliğ vazifesinde irat etmiş olduğu hutbelerin yeri de son derece önemli olsa gerekir.

Hz. Peygamber (s.a.v.)’in hutbelerinin günümüzdeki hutbelerden farkı belirli zaman ve günle sınırlı olmamasıdır. Peygamber (s.a.v) sadece Cuma ve bayramlarda değil belki de hutbelerinin çoğunu başka zamanlarda irat etmiştir. Peygamber (s.a.v.) ne zaman gerekiyorsa o zaman hitap etmiştir. Hutbe irad ederken ihtiyaca göre sesini ve süresini ayarlamıştır. Bu konuda Hâkim’in, Ebu Zeyd el-Ensari’den rivayeti çok dikkat çekicidir. Şöyle diyor: “Rasulullah (s.a.v) bize sabah namazını kıldırdı öğleye kadar hitap etti. Sonra bineğinden inip öğleyi kıldırdı. Sonra ikindiye kadar bize hitap etti. Yine indi ve ikindiye kıldırdı. Sonra yine minbere çıktı ve akşama kadar hitap etti. Bütün olacakları bize anlattı. En iyi bilenimiz onu ezberleyenimizdir.”⁴³ Diğer taraftan

---

³⁹ Ali-imran, 3/104.

⁴⁰ Nisa, 4/63.

⁴¹ Ahmet Önkal, “İrşad Vasıtası Olarak Hutbe”, **Birinci Din Şurası Tebliğ ve Müzakereleri, 1-5 Kasım 1993**, s. 148.

⁴² Baktır, a.g.e, s. 425.

⁴³ Kandehlevi, M.Yusuf, **Asr-ı Saadet Hutbeleri**, Kerim Türkoğlu (Çev.), s. 11.

savaşlardan önce yaptığı hitaplar da önemli bir yer tutmaktadır.⁴⁴ Bütün bu bilgiler gösteriyor ki, hutbeler hem dinin tebliğ edilmesinde hem de Müslümanların problemlerinin çözülmesinde önemli bir etkiye sahip olmuştur ve bu önemli unsuru başta Rasulullah (sav) olmak üzere O'na tabi olanlar da sıkça kullanmıştır.

Hiz. Peygamber, Cuma günü Müslümanlar mescitte toplanınca evinden çıkar, mescide girer, orada olan cemaate selam verir, hemen minbere çıkar, yüzünü insanlara çevirir ve onlara bir kez daha selam verdikten sonra otururdu; kibleye dönerek dua etmezdi. Hiz. Peygamber oturunca hemen Hiz. Bilal ayağa kalkar ve ezan okumaya baslardı. Ezan bitince Hiz. Peygamber ayağa kalkar, fasıla vermeden hemen hutbeye başlar ve hutbesini ayakta icra ederdi. İki hutbe okur, ikisi arasında bir müddet oturur, dinlenirdi.⁴⁵

Hiz. Peygamber hutbe sırasında ciddi, kendinden emin bir halde konuşur çok kez heyecanlanır, gözleri kızarır, ses tonu yükselirdi. Gerekirse el ve parmakla işaretler yapardı.⁴⁶ Hutbe sırasında cemaatine gayet hâkim olup kendisinin dikkatle izlenmesini ister, cemaatin bir başka şey ile meşgul olmasına ve dikkatlerinin kaybolmasına izin vermezdi. Uygun gördüğü zaman hutbeyi yarıda keserdi. Hiz. Peygamber hutbesini icra ederken, hiç değişmeyen belli bir takım davranış ve söz kalıplarına bağlı kalmazdı. Duruma göre hareket tarzını belirler, gerektiği zaman hutbe okumayı bırakır, yapılması gerekeni yapar, sonra tekrar hutbesine döner ve hutbesini bu şekilde tamamlardı.⁴⁷

Şimdi, Rasulullah (sav)'in okuduğu hutbelerden birkaç tanesini misal olarak vermek istiyoruz.

Bir Cuma günü Rasulullah (sav) insanlara şöyle hitap etti: “Ey insanlar! Ölmezden önce Allah'a tevbe ediniz. Bir engel sizi meşgul etmezden önce salih ameller işleyerek Allah'a yaklaşınız. Biliniz ki Allah şu günde, şu bulunduğum makamda Cuma namazını üzerinize farz kılmıştır. Onu inkâr etmek ve hakkını gasp etmek suretiyle terk eyleyen kimsenin Allah iki yakasını bir araya getirmesin ve işlerini tamam etmesin. Tabi kendileri için adil veya zalim bir imam bulunup da Cuma kılmak imkânı varsa

---

⁴⁴ Kandehlevi, a.g.e. , s.11.

⁴⁵ Buhârî, Cuma, 27 (I, 221); Müslim, Cuma 33,35 (I, 589).

⁴⁶ Müslim, Cuma, 43 (I, 592); İbn-i Mâce, Mukaddime, 7 (I, 17).

⁴⁷ Hasan Ali Görgülü, a.g.m, s. 179.

bilmiş olun ki o kimsenin başka namazı yoktur. Tevbe edenler müstesnadır. Çünkü her kim tevbe ederse Cenabı Hak o kimsenin tevbesini kabul eder.

Ey insanlar! Sağlığınızda ahiretiniz için tedarik görünüz. Muhakkak bilmiş olunuz ki sizden her biri yere yıkılacak, sürüsünü çobansız bırakacaktır. Sonra Rabbi kendisine tercümansız, arada bir engel olmaksızın şöyle diyecek: “Benim Rasul’um sana gelip tebliğ etmedi mi? Ben sana mal verip ihsanda bulunmadım mı? Kendin için neler yaptın? Bunun üzerine o kul sağa sola bakacak, bir şey göremeyecek, sonra önüne bakacak, cehennemden başka bir şey göremeyecektir. Öyleyse kim ki yarım hurma bile verebiliyorsa versin ve kendini ateşten korumaya çalışsın. Allah bir hayra on mislinden yediyüz misline kadar sevap vermektedir. Onu da bulamazsa bari güzel bir sözle kendisini kurtarsın. Gerçek Müslüman elinden ve dilinden başkaları zarar görmeyen kimsedir. Allah ’ın selamı, rahmeti ve bereketi üzerinize olsun”

Birinci hutbeyi böyle bitiren Allah’ın Resulü ikinci hutbeye şöyle devam etti: “Allah-u Teala’ya hamdü senalar olsun. O’na layık bir surette hamd eder ve O’ndan yardım dilerim. Nefislerimizin şerrinden ve kötü amellerimizden Allah’a sığınırız. Allah’ın hidayet ettiğini kimse delalete düşüremez. Allah’tan başka ilah olmadığına şahadet ederim. O birdir ve ortağı ve benzeri yoktur, sözlerin en güzeli Allah’ın kitabıdır. Kim ki Allah, kalbini Kur’an ile süslerse kafir iken İslam’a girip Kur’an’ı diğer sözlere tercih eylerse işte o kimse felaha kavuşur. Doğrusu Allah’ın kelamı sözlerin en güzeli en belîğidir. Allah’ın sevdiğini severiz. Allah’ın zikrinden ve kelamından asla usanmayız. Allah kelamından kalbinize asla sıkıntı gelmesin. Zira Allah kelamı her şeyin en iyisini en güzelini ayırıp seçer. Amellerin hayırlısını ve kulların en seçkini olan peygamberleri ve kıssaların en iyisini zikreder. Helal ve haramı açıklar. Artık Allah’a ibadet ediniz. O’na hiçbir şeyi ortak koşmayınız. O’ndan hakkıyla sakınınız, iyi işler işleyiniz. Sözüünüz ve özünüüz Allah’a yönelik olsun. Aranızda Allah kelamı ile sevininiz. Muhakkak bilmelisiniz ki Allah, sözünden dönenlere, ahdini bozanlara gazap eder.⁴⁸

---

⁴⁸ İbn Hişam, **Siretü’n-Nebeviyye**, II,146; Soysaldı, a.g.e, s. 234-236.

Rasulullah (sav)'in buna benzer değişik vesilelerle yaptığı konuşmalardan çok sayıda örnek vermek mümkündür. Ancak araştırma konumuzun daha fazla dağılmaması için bu kadarıyla iktifa etmeyi düşünüyöruz.

Bu başlık altında ele alınacak hutbelerden maksat daha çok Cuma hutbeleridir. Zira cumaların farz olması ve geniş kitleler karşısında hatipler tarafından etkili hutbelerin okunması önemli bir gücü ortaya çıkarmıştır. Bu güce “sözün gücü” demek herhalde yanlış olmasa gerektir. Elbette ki bu önemli gücün kullanımının ana maksadı dinî hayat standardını yükseltmek, Allah'a karşı sorumluluk duygusu olan takvayı inananların kalbine nakşetmek ve dinî konularda onları doğru bilgilendirmektir. Bununla birlikte söz konusu etkin güç; siyasî ve ideolojik anlamda lehte veya aleyhte kullanılır olmuştur. İslam'ın ilk dönemlerinde hutbelerin halifeler tarafından okunması, ehil ve yetkin kişiler tarafından hutbe irat edilmiş olması ve bir takım dinî ihtilafların önüne geçilmiş olması açısından çok faydalı olmuştur. Ancak sonraki dönemlerde ehil olmayanların da halife ve vali olarak tayin edilmesi sonucu, bu tür kişiler tarafından okunan hutbelerin, zamanla siyasi söylemlere medar olmasına zemin hazırlamıştır. Nitekim halife adına hutbelerin okunmaya başlaması bu sürecin en bariz yansımasıdır. Osmanlı döneminden önceki siyasi kargaşaların hutbelere etkisi konusu üzerinde çok şey yazılabilir. Ancak araştırmamızın ana teması bu mevzular olmadığı için bu konuyu burada kesiyor ve araştırmamıza ışık tutması açısından sadece Osmanlı ve Cumhuriyet dönemlerindeki hutbelere kısaca temas etmek istiyoruz.

5.2. Osmanlılar Devrinde Hutbe

Osmanlı da hutbenin fonksiyonu ve toplum üzerinde ki etkilerine gelince, hutbenin İslâm devletlerinde almış olduğu siyasi işlevin bu dönemde de devam ettiği görölmektedir. Anadolu beyliklerinde hutbe, bağımsız olan beyliklerde, bey adına okutulmaktaydı. Karacahisar Osman Bey tarafından fethedilip, kilise camiye çevrilince ulemadan Dursun Fakih ilk defa hutbede Osman Bey'in adını anmıştır. Bu uygulama

bundan sonra aynı şekilde devam etmiş, devletin güçlü olduğu dönemlerde, himaye isteyen Müslüman devletlerde hutbe, Osmanlı sultanı adına okutulmuştur.⁴⁹

Hutbenin içeriğine gelince, Abbasi döneminde oluşmaya başlayan ve sadece şekle önem verilen, muhtevanın hiç önemsenmediği bir durumla bu dönemde de karşı karşıya kalınmış, hutbe makamla okunmaya başlanmıştır. Abbasi döneminden farklı olarak, hutbenin orta kısmında okunan hadislerin her hafta değiştirilmesine çalışılmıştır.⁵⁰

Osmanlı ülkesinde Arapça bilen bilmeyen ayırımı yapılmadan geniş coğrafyanın tamamında hutbeler Arapça olarak okutulmuştur. Hutbelerin dili konusu o kadar etkili bir biçimde kullanılmıştır ki hutbeler büyük bir cemaat çoğunluğu tarafından huşu içinde dinlenilmeye çalışılan; ama anlaşılması için pek de gayret sarf edilmeyen metinler olmaya uzun yıllar devam etmiştir.⁵¹

II. Meşrutiyet döneminden itibaren yoğun bir şekilde hutbeler konusu ülke gündeminde yer almıştır. Bu dönemde özellikle hutbelerin muhteva ve dil açısından geliştirilmesi üzerinde önemle durulmuştur. Türkçe olsun Arapça olsun hutbelerin zaman ve zemine muvafık olarak yeniden düzenlenmesi gerektiği arzu edilmiş, bu fikir destek görmüş, bu konuda örnek çalışmalar ortaya konmuştur.⁵² Muhtevanın düzenlenmesi hususunda herkes ortak bir fikir birliği içinde olmasına karşın, dil konusunda Türkçe ile Arapça olması mevzuunda bir ihtilaf söz konusudur.⁵³ Bu dönemde yapılan çalışmaların temelinde hutbenin çok amaçlı bir hale getirilmek istenmesi vardır. Bu zaman diliminde, halkın dini bilgisinin artırılması, dinden kaynaklanan yanlışların düzeltilmesi üzerinde ısrarla durulduğu görülmektedir. Hutbenin bu dönemde de siyasi parti programlarında yer alması, halka ulaşmanın en kolay yollarından biri olması nedeniyledir.⁵⁴

---

⁴⁹ Baktır, a.g.e, s. 427.

⁵⁰ Recai Doğan, “Cumhuriyet Öncesi Dönemde Yaygın Din Eğitimi Açısından Hutbeler”, **A.Ü.İ.F.D.**, XXXIX, s. 499; Nesimi Yazıcı, “Osmanlı Son Döneminden Cumhuriyete Hutbelerimiz Üzerine Bazı Düşünceler”, **A.Ü.İ.F.D.**, Özel Sayı, s. 211.

⁵¹ Doğan, a.g.m, s. 499; Yazıcı, a.g.m, s. 211.

⁵² Yazıcı, a.g.m, s. 212.

⁵³ Yazıcı, a.g.m, s. 213; Doğan, a.g.m, s. 502.

⁵⁴ Doğan, a.g.m, s. 510.

Bu dönemde hutbe ile ulaşılmak istenen hedefleri su şekilde özetlemek mümkündür. Gazete ve dergi okuma imkanı bulamayan veya yazılanların değersiz olduğunu düşünen halkın, hutbelerle ilmî seviyesinin yükseltilmesi; hutbelerin aslî amacına uygun bir sekile döndürülmesi, Müslümanlar arasında ki birlik ve kardeşliğin sağlanması, Müslümanlar arasında bir fikir birliğinin oluşturulması, ahireti imar etmenin yanından dünyayı da imar etmenin önemine vurgu yapılarak, dinin aslî görevinin yalnız ahiretin imarının olmadığı anlatılmaya çalışılması, meşrutiyetin meşru bir rejim olduğunun halka benimsetilmesi ve ihmal edilen köylüye de hutbe ile ulaşılması amaçlanmıştır.⁵⁵ Bu dönemde muhteva açısından önemli gelişmeler yaşanmıştır. Hutbe konularının zaman ve zemine uygun hale getirildiği, hutbelerin, mevzû hadislerden, hurafe ve bid'atlardan temizlendiği, tegannili ve seciyeli hutbe okunmamasının sağlandığı yine hutbelerin birer dua olmaktan ziyade kısa ve özlü bir nasihat şeklinde yapıldığı görülmektedir.⁵⁶

5.3. Cumhuriyet Devrinde Hutbe

Cumhuriyet dönemine gelindiği zaman hutbe konusunda tartışmaların hutbenin dili etrafında yoğunlaştığı görülmektedir. Bu dönemde görev yapan yöneticilerinin başarmış olduğu en önemli işlerden birisi hutbenin bugünkü şekli ile yani Müslümanlara vaaz ve nasihatten ibaret olan birinci bölümün Arapça girişten sonra Türkçe, Müslümanlara duadan oluşan ikinci bölümün de Arapça okunması şeklindeki hutbe uygulamasının bütün ülke geneline yaygınlaştırılmasıdır.⁵⁷

Atatürk 7 Şubat 1923 günü Balıkesir Zağnos Paşa Camiinde sunmuş olduğu hutbenin tamamını Türkçe olarak okumuştur. Ayrıca konuşmasında hutbenin dili ve içeriği hakkında da bilgi vermiştir. Hutbelerin Türkçe olarak okunmasına dair 1920 yılında meclise gelen önerge “öneri bir kanun teklifi olmadığından reddine” dair rapor, 27 Ekim 1920’de Genel Kurulda kabul edilmek sureti ile reddedilmiştir. Bundan sonra 21 Şubat 1925 tarihinde TBMM’de Diyanet İşleri Başkanlığı bütçesi görüşülürken Kur’ân-ı Kerîm’in Türkçeye çevrilmesinin yanında, hutbelerin Türkçe okunması konusu da gündeme getirilmiş ve mecliste yapılan konuşmalar sonucunda, Diyanet İşleri Başkanlığı’na Türkçe bir hutbe kitabı hazırlanması kararı alınmıştır.

⁵⁵ Doğan, a.g.m, s. 509-510.

⁵⁶ Doğan, a.g.m, s. 511-515.

⁵⁷ Yazıcı, a.g.m, s. 214.

1926 yılı sonunda beş uzmandan oluşan bir komisyonca 58 hutbe örneği Diyanet İşleri Başkanlığı'na sunulmuştur. Bu hutbeleri uygun bulan Diyanet İşleri Başkanı M. Rıfat Börekçi, hutbelerin bir yazı ekinde hatiplere gönderilmesini sağlamıştır. Bu yazıda dua-övgü ile bundan sonra gelen Kur'ân ve hadis metinlerinin Arapça ve Türkçe, öğüt kısmının ise sadece Türkçe okunması istenmiştir.⁵⁸ Hutbelerde ayet ve hadislerin dışında öğüt bölümlerinin Türkçe okunması 1927 yılında yürürlüğe girebilmiştir.⁵⁹

Günümüzde ise Diyanet İşleri Başkanlığının hutbe formatına göre hutbelerin başında okunan hamdele, salvele, ayet ve duanın bir kısmı Arapça; geri kalan kısmın yani nasihat kısmının tamamı Türkçe olarak okunmaya devam edilmektedir.

VI. HUTBELERİN DİN HİZMETLERİ AÇISINDAN ÖNEMİ

Hutbeler, Kur'anî ve Nebevî bir davet metodu olduğu gibi cami içi din hizmetleri kapsamında da en önemli vesiledir. Nitekim toplumun dinî konularda doğru bir şekilde aydınlatılması, dinî hayata bulaşmış olan birtakım hurafelerin bertaraf edilmesi ve manevi coşku ve heyecanın artırılması deyince akla ilk gelecek olan vesile hutbelerdir. Yukarıda da belirtildiği üzere İslâm dininin tebliğinde hutbenin kullanılması evvela Rasulullah'ın (sav) sünnetidir. Zira Medine döneminde Rasulullah (sav), her fırsatta inananları aydınlatıcı hutbeler irat etmiştir. Özellikle Cuma hutbelerinde Allah-u Teâlâ'nın gönderdiği yeni ayetleri ümmetine tebliğ etmiştir. “Ey iman edenler! Cuma günü namaza çağırıldığı (ezan okunduğu) zaman, hemen Allah'ı anmaya koşun ve alış verişi bırakın. Eğer bilmiş olsanız, elbette bu, sizin için daha hayırlıdır”⁶⁰ ayet-i kerimesi ise, inananların Cuma hutbelerine rağbetini en üst düzeye çıkarmıştır. Çünkü bu ayet ile Cuma namazlarına iştirak, Müslümanların en önemli görevleri arasındaki yerini almıştır. Böylece her inanan kişi, Cuma saatinde işini gücünü bırakarak Allah'ın kitabından yansıyan zikir huzmelerine kulak vermekle mükellef olmuştur.

⁵⁸ Ali Sarıkoyuncu, **Atatürk Din ve Din Adamları**, TDV yay., Ankara ,2003, s. 94,95-97.

⁵⁹ Seyfettin Erşahin, “Bilinmeyen Yönleri ile Diyanet”, **D.A.D**, sayı: 9, s. 15.

⁶⁰ Cuma, 62/9.

Şu halde; dinini öğrenmek maksadıyla kendiliğinden ve gönüllü olarak toplanmış olan bir topluluğa, İslam'ın temel kaynakları olan Kitap ve Sünnetten istifade ederek hitap etme fırsatı doğduğuna göre hutbenin hem muhtevası hem de üslubu gönülleri fethetme açısından azami derece önem arz etmektedir. Özellikle dinî konularda bilgi kirliliğinin yoğun olarak yaşandığı günümüzde bilhassa Cuma hutbeleri çok önemlidir. Zira dinle irtibatı sadece Cuma ile olan, dinî konulardaki birikimi sadece hutbeler olan birçok insanımız var. Daha da vahimi hemen her camide ilk defa cumaya gelip dinî bir konuşmayı dinleyenler var. Bu itibarla; hatibin ağzından çıkacak her bir sözün ayrı bir önemi bulunmaktadır.

Öte yandan hutbenin, inanan kitlelere yönelik irat edilmesini ve bir anda çok sayıda kişiye aynı anda ulaşabildiğini hesaba katacak olursak, inançlı bir toplumun hutbeler yoluyla iyiye ve doğruya yönlendirilmesinin mümkün olduğunu rahatlıkla görebiliriz. Geçmişte olduğu gibi hutbelerden medet umanların veya hutbelere müdahale etmek isteyenlerin varlığı, hutbelerin toplum üzerindeki etkisini görmek açısından önemli ipuçlarıdır.

Günümüzde de Cuma hutbelerinin söz konusu etkisi devam etmektedir. Hutbe konu başlıklarına bakıldığı zaman bu etkiden istifade edildiği görülecektir. Zira hutbe konu başlıkları arasında sosyal ve ahlakî konular önemli bir yer tutmaktadır. Öyle anlaşılıyor ki, toplumda var olan birtakım sosyal sorunlara ve ahlaki zafiyetlere hutbeler yoluyla çareler aranmaya çalışılmıştır. Tabii bu tutum son derece doğal ve gereklidir. Çünkü hutbelerin temel maksadı da budur. Cuma suresinin 9. ayetinde inananların zikre davet edilmesi bu bakımdan anlamlıdır. Bilindiği üzere zikir hatırlama anlamına gelmektedir. Dolayısıyla Cuma hutbeleriyle inananlara Allah-u Teâlâ'nın emirlerinin hatırlatılması ve bu yönde nasihatlerin yapılması ilahi bir emirle gerçekleşmektedir. Netice itibariyle; Cuma hutbelerini dinleyen Müslümanlar, bilgi kirliliğinden, yanlış yönlendirilmekten ve gaflet hallerinden kurtulma fırsatını yakalamış olurlar. Buna mukabil haftalık heyecan ve coşkularını tazelemek suretiyle camilerden ayrılırlar. Bu itibarla hutbelerin inanan kitleler üzerindeki etkisi hemen her asırda hissedildiğini söylemek mümkündür.

6.1. Türkiye’de Hutbelerin Hazırlanışı

Yakın zamanda Türkiye’de hutbelerin hazırlanması konusunu iki başlık altında incelemenin daha doğru olacağını düşünüyoruz. Her ne kadar hutbe formatı konusunda ciddi bir değişiklik olmamış olsa da Haziran 2006 tarihi, Türkiye’de okutulan hutbeler açısından önemli bir tarihtir. Çünkü söz konusu tarihle beraber hutbeleri hazırlayan ve konularını belirleyenler, sadece belli bir birim değil; Başkanlık teşkilatında çalışan hemen her din görevlisi olmuştur. Dolayısıyla eskiye nazaran çok daha fazla geniş bir kitlenin desteğiyle hutbelerin hazırlanması mümkün hale gelmiştir.

6.1.1. Haziran 2006 Tarihinden Önce Hutbelerin Hazırlanışı

Hutbelerin toplum üzerindeki etkisi inkar edilemeyeceğine göre bu etkinin daha da artması için hutbelerin nasıl bir muhtevaya sahip olması gerektiği üzerinde düşünmek icap eder. Bunun için hutbelerin hazırlanış safhası en önemli aşamadır. Zira cemaatin seviyesi, ilgisi, ihtiyacı ve hassasiyeti bilinmeden irat edilecek hutbeler kimi zaman hesapta olmayan sonuçlar doğurabilmektedir. Bu itibarla; Diyanet İşleri Başkanlığı bünyesinde bulunan Din Hizmetleri Dairesi Başkanlığı -şimdi ki adıyla Din Hizmetleri Genel Müdürlüğü- hutbelerde verilmesi gereken dinî mesajların en yalın haliyle verilebilmesi için irat edilecek hutbelerin muhteva, kapsam ve süre bakımlarından belirli bir formatta hazırlanması gerektiğini düşünmüştür. Nitekim Diyanet İşleri Başkanlığı, yıllarca söz konusu formata uygun olarak hutbeler hazırladı ve Türkiye’nin tüm camilerinde okunmasını sağladı. Hutbeleri hazırlayanlar ise, genel olarak DİB merkezinde çalışan değişik kademelerdeki uzman kişilerdi. Özellikle DİB Din İşleri Yüksek Kurulu üye ve uzmanları hutbe yazma konularında ön planda idiler. Zira okunacak hutbelerin bu kurulun onayını alması gerekiyordu. Yani kurul üye ve uzmanları bir taraftan okunmak üzere yazılmış hutbeleri denetliyor, diğer taraftan hutbe hazırlama konusunda da çalışmalar yapıyorlardı. Şayet taşradan hutbe hazırlamak isteyen olsa bile bu hutbeler ilk önce uygun görülmesi halinde resmi bir yazı ile Diyanet İşleri Başkanlığı’nın ilgili birimine gönderilir ve orada değerlendirildi. Şayet uygun görülse okunmasına izin verilirdi. Aksi takdirde okunmasına izin verilmezdi. Gerekli tetkiklerden geçen hutbeler, okunmak üzere bir ay öncesinde Diyanet Aylık Dergileri arasında tüm müftülöklere gönderilirdi. Dolayısıyla Diyanet İşleri Başkanlığına bağlı camilerde bir hutbenin okunabilmesi için belli bir süzgeçten ve birtakım bürokratik aşamalardan geçmesi gerekiyordu.

Kanaatimize göre bu durum, aşağıda bir kısmını sıraladığımız sebeplere dayanmaktaydı. Her şeyden önce yukarıda da zikredildiği üzere kanunların, Diyanet İşleri Başkanlığına tevdi ettiği görev iman, ahlak ve ibadet konularıyla sınırlıdır. Hutbelerde iman, ibadet ve ahlak konuları dışında kalan muamelat ve ukubât gibi konuların işlenmesi ise, bir taraftan yetki dışına çıkılması anlamına geliyordu; diğer taraftan mevcut laik sistemin ve bu sistemin sıkı savunucularının anlayışı açısından tehlike arz ediyordu. Hal böyle olunca hutbelerin kapsamı da daralmak durumundaydı. Öte yandan hitabet konusunda oldukça önemli olan tebliğ üslubu, hutbeleri irat edecek tüm görevliler tarafından dikkate alınmadığı da bilinen bir gerçektir. Aynı zamanda yeteri derecede ehliyeti olmayanların hutbe yazma ve okumalarının önüne geçebilmenin gerekliliği ortadaydı. Dolayısıyla hikmet ve güzel mevizeden mahrum hutbelerin önüne, “tek tip hutbe” yoluyla geçmeye çalışmanın anlaşılabilir bir yönü bulunmaktadır. Ancak bu yöntemin, beraberinde birçok olumsuzlukları da getirdiği inkâr edilemez bir durumdur. Nitekim hutbelerin, DİB merkezinde hazırlanarak veya onaylandıktan sonra ülkenin her yerinde okutulması sık sık eleştiri konusu olagelmiştir.

“Tek tip hutbe” veya “merkezî hutbe” okutma siyasetine en çok yöneltilen eleştiriler arasında şunları zikretmek mümkündür.

a. Hutbelerin tek elden hazırlanması veya onaylanması, mevcut laik sisteme, hutbelere müdahale imkanını vermektedir. Zira merkeze kolayca müdahale edebilen anlayış, aynı zamanda tüm camilere müdahale etme şansını yakalayabilmektedir. Dolayısıyla bu durum, sistemin inanç üzerindeki baskısını, hutbelerin ideolojik oluşunu kısaca devletin dine müdahalesini gündeme getirmiştir.

b. Şüphesiz ki her bölgenin, şehrin, ilçenin hatta her caminin kendine göre bir gündemi olabilmektedir. Hutbelerde, gündemdeki sorunların da işlenmesi gerektiği halde her yerde aynı gündemli hutbelerin okunması, hutbelere karşı ilgisizliğe yol açmaktadır. Mesela orman nedir bilmeyen bir yörede orman yangınlarında söz eden bir hutbenin okutulması veya herhangi bir köyde trafik işaretlerine uyulması gerektiğini bildiren bir hutbenin okutulması acaba ne derece merakları celp edebilir ki? Oysa muhatapların gündeminde olmayan bir meseleyi konuşmanın yarar sağlamadığı bilinmektedir.

c. Türkiye'nin her yerinde hutbelerin dili Türkçe olmasına rağmen hutbelerde söylenenleri anlama noktasında ciddi sorunlar yaşanmaktadır. Türkçeyi bilmeyenler dışında Türkçeyi konuştuğu halde hutbelere bir şey anlamayan nice insanlar vardır. Zira hutbeler hazırlanırken genellikle yazı dili aynı zamanda edebî bir üslup kullanılmaktadır. Dolayısıyla hutbelerin dil seviyesinden istifade etmek, belli bir eğitim düzeyini gerektirmektedir. Bu durum, özellikle kırsal kesimlerde yaşayan cemaatin hutbelere faydalanamamasına yol açmaktadır.

d. Cemaatinin gerek seviyesini gerekse ihtiyaçlarını bilen cami imam-hatipleri, doğal olarak cemaatlerine hitap etmeyen bu tür hutbeleri okumakta isteksiz davranmaktadırlar. Oysa bilinmelidir ki, hatibin sahiplenemediği bir hutbe cemaate fayda vermez.

e. Merkezî hutbelere yöneltilen en önemli tenkitlerden birisi de imam-hatipleri ilgilendiren tenkitlerdir. Buna göre hutbe hazırlamak zorunda olmayan bilakis hazır hutbeleri okumak zorunda kalan imam-hatipler, zamanla tembelleşmektedirler. Tembelleştikçe de pasifleşmekte ve cemaat üzerindeki etkinliklerini kaybetmektedirler. Çünkü kendilerine gelen hutbe metnini okumaktan başka cemaatine hitap etme imkânı olmayan imam-hatipler, gözden düşmekten kurtulamamaktadırlar. Öte taraftan verme imkânı olmayanların alma derdi de olmayacağı için, cami görevlilerinin ilme olan merakı da sönmeye yüz tutmuş durumdadır.

6.1.2. Haziran 2006 Tarihinden İtibaren Hutbelerin Hazırlanışı

Yukarıda zikredilen eleştiriler, ilgili her platform ve toplantılarda dile gelmeye başlayınca Diyanet İşleri Başkanlığı bu duruma kayıtsız kalmadı ve peş peşe bu konuyla ilgili değişik çevrelerle istişarî toplantılar düzenlemeye başladı. Sonuç itibarıyla her ilin kendine has gündemi olabileceği dolayısıyla farklı konu ve çerçevelerle hutbelerin irat edilmesi gerektiği ve hutbe yazma işleminin taşraya da yayılmasının faydalı olacağı hususunda kanaatler beyan edildi. Neticede hutbe konusunda -belki sebebi açıklanabilir- yıllarca süren yanlıştan kısmî de olsa dönme kararı alındı. Diyanet İşleri Başkanlığı Din Hizmetleri Dairesi Başkanlığının B.02.1.DİB.0.12.00.01/203-02 sayılı "Hutbe Kılavuzu" konulu aşağıdaki yazısı tüm illere gönderilerek hutbe hazırlama konusunda yeni bir dönemin kapısı aralanmış oldu.

“Dini konularda toplumu aydınlatmak üzere yapılan önemli faaliyetlerden birisi olan hutbelerin hazırlanması, hutbe konularının mahalli ihtiyaçlara cevap verecek ve cemaati yakından ilgilendiren konularda seçilmesi, hutbelerin yeni bir metotla yazılması ve değerlendirilmesi, bu şekilde irşat hizmetlerine katkı sağlanması amacıyla “Hutbe Hazırlama ve Değerlendirme Kılavuzu” hazırlanmış bulunmaktadır.

Buna göre,

1- 2006 yılı Mayıs ayı sonu itibariyle Başkanlığımızca hutbe hazırlama uygulamasına son verilecektir. Haziran ayından itibaren her il müftülüğü il genelinde okunacak hutbelerin konu tespiti ile telif hizmetlerini ekli kılavuzda belirtilen esas ve usuller çerçevesinde yürütecektir.

2- Belirtilen tarihten itibaren Diyanet Aylık Dergi ekinde ve internette hutbe yayınlanmayacaktır...

4- Hutbe metinlerinde okunan ayet-i kerime'den sonra konuyla ilgili bir hadis-i şerif de okunacak, 05/10/1999 tarihli ve B.02.1.DİB.4.38.00.02./1089 sayılı yazımızla uygulamaya konulan standart hutbe duaları yerine ilişkide gönderilen yeni hutbe duaları uygulamaya konulacaktır. Bununla birlikte, hutbenin ikinci bölümünde Hz. Peygambere yapılan duadan sonra, bütün peygamberlere, dört halifeye, ehl-i beyt'e de dua yapılabilir.

5- Hutbe Hazırlama ve Değerlendirme Kılavuzunun C) DİĞER HUSUSLAR başlıklı bölümünün 1. maddesi gereği, Başkanlığımızca açılacak hizmet içi eğitim kurslarına çağrılmak ve Hutbe Komisyonu üyeleri ile gerektiğinde hutbe yazan diğer görevlilere rehberlik yapmak üzere her il müftülüğü tarafından hutbe komisyonunda görevli iki personelin isim ve unvanları tespit edilerek 17/03/2006 tarihine kadar Din Hizmetleri Dairesi Başkanlığına bildirilecektir.

6- Başkanlığımızca gönderilen 23/08/2002 tarihli ve B.02.1.DİB.0.12.00.01/015-682 sayılı yazımız eki “Hutbe Hazırlama Projesi” ile daha öncesinde gönderilen talimatlar yürürlükten kaldırılmıştır.”

İşte, DİB'in bu yazılı talimatıyla birlikte hutbelerin hazırlanması ile ilgili işler taşra teşkilatına yani müftülüklere devredilmiş oldu. Bu itibarla; her ilde il müftülüklerinde il müftüsü başkanlığında, müftü yardımcısı, vaiz, imam-hatip ve varsa bayan vaiz ve Kur'an Kursu öğreticilerinden oluşan İl hutbe Komisyonu oluşturuldu. İlçelerde ise yine ilçe müftüsü başkanlığında vaiz, imam-hatip ve Kur'an Kursu öğreticilerinden oluşan ilçe hutbe komisyonları kuruldu. Diğer taraftan her ilden, hutbe hazırlanmasında dikkat edilecek hususlar ve hutbe formatı konularında bilgilendirilmek üzere eğitim seviyesi uygun ikişer kişi değişik eğitim merkezlerinde seminere çağrıldılar. Halen yukarıda zikredilen talimat doğrultusunda ve komisyonlar tarafından her ilde ayrı ayrı hutbeler hazırlanmaktadır. Hutbe hazırlama süreci ise şu şekilde işlemektedir.

Her ay periyodik olarak il hutbe komisyonları toplanmakta ve sonraki ayda okunması gereken hutbelerin konusu tespit edilmektedir. Konu belirlenirken genel olarak ilgi ilin manevi sorunları ve ihtiyaçları göz önünde bulundurulmaktadır. Bununla birlikte özel gün ve geceler veya haftalar münasebetiyle gündeme gelen konular da, hutbe konusu olarak tespit edilebilmektedir.

İl Müftülüğü Hutbe Komisyonu tarafından tespit edilen hutbe konuları, söz konusu ilin tüm ilçelerine gönderilmekte; onlar da kendi personellerine ilan etmektedirler. İlgili konularda hutbe yazmak isteyen din görevlileri hutbelerini hazırladıktan sonra ilçe hutbe komisyonlarına teslim etmektedirler. İlçe hutbe komisyonları ise, kendilerine verilen hutbeleri inceledikten sonra uygun bulduklarını il hutbe komisyonlarına sunmaktadırlar. İlin merkez ve tüm ilçelerinden gelen hutbelerin değerlendirilmesi için, il hutbe komisyonu toplanmakta ve konu itibarıyla hutbeler tasnif edildikten sonra ayrı ayrı değerlendirilmektedir. Neticede konusunda yazılmış en güzel hutbeler seçilmektedir. Daha sonra seçilen hutbeler, formatörlere teslim edilmektedir. Onlar da, varsa yazım ve cümle hatalarını düzelttikten sonra hutbelerin son halini sisteme geçirmektedirler. Aynı zamanda il hutbe komisyonundan geçen hutbeler, Diyanet İşleri Başkanlığının ilgili birimine sistem üzerinden gönderilmektedir. Din Hizmetleri Genel Müdürlüğü, illerden gelen hutbeleri incelemekte ve sıkça yapılan hatalar veya eksikler hususunda zaman zaman müftülüklere yazılı uyarılar yapmaktadır.

Genel olarak hutbe yazma süreci yukarıda beyan edildiği gibi işlemekle beraber farklı uygulamaların da olabileceğini gözden ırak tutmamak gerekir. Bazen önemine binaen Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından hazırlanan hutbeler her ile gönderilmekte ve ilgili haftada o hutbe okunmaktadır. Bazen de müftülükler, personelin hutbe yazma işine gerektiği kadar önem vermediğini fark edince hutbe yazma görevini de hutbe komisyonlarına verebilmektedirler.

Bu uygulamayla yukarıda zikredilen eleştirilerin konusu olan bazı hususlar bertaraf edilmiş durumda. Ancak hutbe hazırlama konusunda henüz istenilen seviyeye gelmediği açıktır. Bu konu, çalışmamızın son kısmında öneriler kapsamında ayrıntılı olarak işleneceği için sözü gereksiz tekrardan kaçınmak adına burada kesmek durumundayız.

BİRİNCİ BÖLÜM

HUTBELERDE KULLANILAN HADİSLERİN KONULARINA GÖRE TASNİF VE TAHRİCİ

Bu bölümde çalışmamızın ana konusu olan Diyarbakır, Batman ve Mardin illerinde 2088-2011 yılları arasında okunan hutbelerde kullanılan hadislerin, genel olarak *Kutubu't-Tis'a* olarak bilinen *Sahih-i Buhari*, *Sahih-i Müslim*, *Sünen-i Tirmizi*, *Sünen-i Ebi Davud*, *Sünen-i İbn Mace*, *Sünen-i Darimi*, *Sünen-i Nesai*, *Muvatta-ı Malik* ve *Müsned-i Ahmed b. Hanbel'* esas alınarak tahricleri ve genel değerlendirmeleri yapılacaktır. Hadislerin tahriri yapılırken aynı zamanda bu hadisler, ana konu ve alt başlıkları altında tasnif edilecektir. Dolayısıyla söz konusu illerde okunan hutbelerde daha çok hangi konudaki hadislerin kullanıldığı da ortaya çıkmış olacaktır. Aynı zamanda baştan sona kadar hadislere numara verilmek suretiyle kaç tane hadis kullanıldığı tespit edilmiş olacaktır.

Hadislerin tahririnde yöntem olarak üç aşamalı bir yol izlenecektir. İlk önce hutbede geçtiği şekliyle hadisin tercümesi ve kaynağı zikredilecektir. Sonra ilgili

hadisin geçtiği kaynaklar bulunup dipnot olarak belirtmek suretiyle tahriri yapılacaktır. Son aşamada ise tahriri yapılan hadisin Arapça metni, tercümenin altına yerleştirilecektir. Böylece tercümesi kullanılan hadisin Arapça metniyle karşılaştırma imkânı doğmuş olacaktır. Diğer taraftan hutbede kaynak olarak gösterilen bilgilerin, doğruluğu veya yanlışlığı ortaya konmuş olacaktır. Arapça metnin seçiminde öncelikle hutbelerde verilen kaynaklar esas alınacaktır. Şayet hutbelerde birden fazla kaynak verilmiş ise ilk zikredilen kaynağın Arapça metni tercih edilecektir. Ancak verilen kaynaklar içinde Tirmîzî de varsa özellikle bu eserden istifade edilecektir. Zira Tirmîzî'nin, rivayet ettiği hadislerle ilgili yaptığı değerlendirmeler hadis ilmi açısından çok önemlidir.

I. İMAN

1. Canım kudret elinde olan Allah'a yemin olsun ki hiç biriniz beni babasından evladu iyalinden daha çok sevmedikçe gerçek manada iman etmiş olamaz⁶¹
Hutbedeki kaynağı: (Buhari, İman, 8; Buhari, İman 7)

أن عنه الله رضي هريرة أبي عن الأعرج عن الزناد أبو حدثنا قال شعيب أخبرنا قال اليمان أبو حدثنا (وولده والده من إليه أحب أكون حتى أحدكم يؤمن لا بيده نفسي فوالذي) : قال سلم و عليه الله صلى الله رسول

2. Ashabın önde gelenlerinden Ebû Zerr, Peygamber Efendimize 'Hangi amel daha faziletlidir?' diye sorunca Efendimiz "Allah'a iman etmek ve O'nun yolunda cihad etmektir." buyurmuştur.⁶² Hk: Tirmîzî, Diyât, 22.

(له واللفظ) هشام بن خلف وحدثنا ح عروة بن هشام حدثنا زيد بن حماد حدثنا الزهراني الربيع أبو حدثنا أي الله رسول يا قلت : قال ذر أبي عن الليثي مرواح أبي عن أبيه عن عروة بن هشام عن زيد بن حماد حدثنا ثنا وأكثرها أهلها عند أنفسها قال ؟ أفضل الرقاب أي قلت قال سبيله في والجهاد بالله الإيمان قال ؟ أفضل الأعمال ؟ العمل بعض عن ضعفت إن رأيت الله رسول يا قلت قال لأخرق تصنع أو صنعا تعين قال ؟ أفعل لم فإن قلت قال نفسك على منك صدقة فإنها الناس عن شرك تكف قال

Arapça metninden de anlaşılacağı üzere yukarıda tercümesi verilen hadis kısaltılmış; birinci soruya verilen cevaptan sonraki kısım zekredilmemiştir.

⁶¹ Ahmed b. Hanbel, III, 177, 207, 275, 277; Buhari, İman, 8 (I, 9); Müslim, İman,70 (I, 67); İbn Mace, Mukaddime, 9 (I, 26).

⁶² Ahmed b. Hanbel, II, 388, V,150; Buhari, Itk,2 (III, 117); Keffarat,6; Müslim, İman,137 (I, 89); İbn Mâce, Itk,4.

3. “Şu üç özellik kimde bulunursa o kişi, imanın zevkini tatmış olur. Bunlardan birincisi: Allah ve Rasulü, kendisine başkalarından daha sevimli olmak. İkincisi: Sevdiği kimseyi sadece Allah için sevmek. Üçüncüsü de: İmandan sonra küfre dönmeyi, ateşe atılıyormuş gibi kötü görmek.”⁶³ Hk: Buhari, “İman”, 9,14 “Edeb”,42

عليه الله صلى الله رسول أن : أنس عن قربة أبي عن أيوب عن الوهاب عبد حدثنا عمر أبي ابن حدثنا لا المرء يحب وأن سواهما مما إليه أحب ورسوله الله كان من الإيمان طعم بهن وجد فيه كن من ثلاث قال وسلم حديث هذا عيسى أبو قال النار في يقذف أن يكره كما منه الله أنقذه أن بعد الكفر في يعود أن يكره وأن الله إلا يحبه وسلم عليه الله صلى النبي عن أنس عن قتادة رواه وقد صحيح حسن

4. “Bir gün biz Rasulullah (SAV)'ın yanında iken birde baktık ki elbisesi bembeyaz, saçları simsiyah, üzerinde yolculuk alameti olmayan biri karşımıza çıkageldi. Onu bizden kimse tanımıyordu. Nihayet Peygamber (sav)'in yanına oturdu. Dizlerini dizlerine dayadı, iki elini Peygamber'in iki dizi üzerine koydu ve "Ya Muhammed, İslam hakkında bana haber ver" dedi. Rasulullah (SAV): "İslam; Allah'tan başka ilah olmadığına ve Muhammed (SAV)'in Allah'ın Resulü olduğuna şahitlik etmen, namazı dosdoğru kılman, zekâtı vermen, Ramazan'da oruç tutman ve yoluna gücün yeterse Beyti (Kâbe'yi) haccetmendir" buyurdu. Adam: "Doğru söylüyorsun" dedi. Biz onun hem peygambere soru sorup hem de cevap vermesine taaccüp ettik. Adam: "İman hakkında da bana haber ver" dedi. Rasulullah (SAV): İman; Allah'a Meleklerine, Kitaplarına, Peygamberlerine, ahiret gününe iman etmendir. Kadere, hayrına ve şerrine de iman etmendir" dedi. Bunun üzerine adam tekrar sordu: İhsan nedir? Peygamberimiz (s.a.v) cevaben: Allah'a O'nu görüyormuşsun gibi ibadet etmendir. Çünkü sen O'nu her ne kadar görmüyorsan da, O seni muhakkak görmektedir. Sonra adam gitti. Rasulullah (SAV) bir müddet öyle durdu, sonra bana "Ya Ömer, soran kimdir biliyor musun" Dedi. Ben: "Allah ve Resulü daha iyi bilir" dedim. Rasulullah (SAV): "O, Cibril'dir. Size dininizi öğretmek için gelmişti" buyurdu.⁶⁴ Hk: Buhari iman 37

: قال هريرة أبي عن زرعة أبي عن التيمي حيان أبو أخبرنا إبراهيم بن إسماعيل حدثنا قال مسدد حدثنا وبلقائه وملائكته بالله تؤمن أن (قال ؟ الإيمان ما فقال جبريل فاتاه للناس يوما بارزا سلم و عليه الله صلى النبي كان

⁶³ Ahmed b. Hanbel, III,174,207,230; Buhari, İman, 9 (I, 9); Müslim, İman, 66 (I, 66); İbn Mâce, Fiten, 23 (II, 1338-1339); Tirmîzî, İman,10 (V, 15).

⁶⁴ Ahmed b. Hanbel, II, 46; Buhari, İman, 37 (I, 18); Müslim, İman, 1 (I, 36-37); İbn Mace, Mukaddime, 9 (I, 25); Ebu Davud, Sünnet, 16 (V, 72).

الزكاة وتؤدي الصلاة وتقيم به تشرك ولا الله تعبد أن الإسلام) قال ؟ الإسلام ما قال . (بالعبث وتؤمن ورسله
قال . (يراك فإنه تراه تكن لم فإن تراه كأنك الله تعبد أن) قال ؟ الإحسان ما قال . (رمضان وتصوم المفروضة
تطاول وإذا ربها الأمة ولدت إذا أشراتها عن وسأخبرك السائل من بأعلم عنها المسؤول ما) قال ؟ الساعة متى
علم عنده الله إن { سلم و عليه الله صلى النبي تلا ثم . (الله إلا يعلمهن لا خمس في البنين في البهم الإبل رعاة
جعل الله عبد أبو قال (دينهم الناس يعلم جاء جبريل هذا) فقال شيئاً يروا فلم (ردوه) فقال أدبر ثم الآية { الساعة
الإيمان من كله ذلك

II. İBADETLER

5. Sahabeden biri Peygamber Efendimize gelerek: “Ya Resulallah! Beni cennete yaklaştıracak ve cehennemden uzaklaştıracak bir ameli haber verir misiniz?” diye bir istekte bulunması ve Sevgili Peygamberimiz’in ona cevaben: “Allah’a kulluk eder, ona hiçbir şeyi ortak koşmazsın, namazı doğru kılar, zekâtı verir, yakınlarını ziyaret edersin.”⁶⁵ Hk: **Müslim, İman 4.**

أبو حدثني قال طلحة بن موسى حدثنا عثمان بن عمرو حدثنا أبي حدثنا نمير بن عبدالله بن محمد حدثنا يا : قال ثم بزمامها أو ناقته بخطام فأخذ سفر في وهو سلم و عليه الله صلى الله لرسول عرض أعرابيا أن أيوب ثم سلم و عليه الله صلى النبي فكف قال النار من يباعدي وما الجنة من يقربني بما أخبرني محمد يا أو الله رسول لا الله تعبد سلم و عليه الله صلى النبي فقال فأعاد قال ؟ قلت كيف قال هدي لقد أو وفق لقد قال ثم أصحابه في نظر الناقة دع الرحم وتصل الزكاة وتؤتي الصلاة وتقيم شيئًا به تشرك

6. “Fitne zamanında ibadet etmek bana hicret etmek gibi sevaptır.”⁶⁶ Hk: (R.Sâlihî, II,583)

إلى رده يسار بن معقل على قره بن معاوية إلى رده زياد بن المعلی عن زيد بن حماد حدثنا قتيبة حدثنا إنما غريب صحيح حسن حديث هذا عيسى أبو قال إلى كالهجرة الهرج في العبادة : قال وسلم عليه الله صلى النبي المعلی عن زيد بن حماد حديث من عرفه

7. Hz. Aişe validemiz “Ey Allah’ın Peygamberi; Allah geçmiş ve gelebilecek günahlarınızı bağışlamıştır, ibadet için niçin bu kadar yoruluyorsunuz” deyince Efendimiz: “Allah’a şükreden bir kul olmayayım mı? diye cevap vermiş.⁶⁷ (Buhari: Teheccüd)

الله صلى النبي كان إن : يقول عنه الله رضي المغيرة سمعت قال زياد عن مسعر حدثنا قال نعيم أبو حدثنا (شكورا عبدا أكون أفلا) فيقول له فيقال . ساقاه أو قدماه ترم حتى ليصلي ليقوم سلم و عليه

⁶⁵ **Müslim, İman, 12 (I, 42-43).**

⁶⁶ Ahmed b. Hanbel, V,25; Müslim, Fiten 130 (III, 2268); İbni Mâce, Fiten 14 (II, 1319); Tirmizî, Fiten 31 (IV, 489).

⁶⁷ Ahmed b.Hanbel VI,115; Buhari, Teheccüd, 6 (II, 44); Müslim, Münafıkın, 79-80 (III, 2171-2172); Tirmizi, Salât, 187; Nesai, Kıyamu’l leyl, 17 (III, 219).

Görüldüğü üzere hutbede verilen tercüme, zikredilen kaynakta geçen Arapça metnine tam olarak uymamaktadır. Ancak Tirmizî'de geçen rivayet yukarıdaki tercümeyle karşılamaktadır.

8. Ademoğlu öldüğü zaman, amel defteri kapanır. Üç kimse bundan müstesnadır. Kesintisiz sadaka (sadaka-i câriye) meydana getirenler, topluma yararlı bir ilim (talebe/eser) bırakanlar ve kendisine hayır dua eden hayırlı çocuk yetiştirenler".⁶⁸ Hk: (Müslim, Vasıyye, 14; Ebû Davud, Vesâyâ, 14; Tirmizî, Ahkâm, 36) (Dârimi, Mukaddime, 46)

صلى النبي أن : هريرة أبي عن الرحمن عبد بن العلاء عن جعفر بن إسماعيل أخبرنا حجر بن علي حدثنا قال له يدعو صالح وولد به ينتفع وعلم جارية صدقة ثلاث من إلا عمله انقطع الإنسان مات إذا قال وسلم عليه الله صحيح حسن حديث هذا عيسى أبو

9. İslam beş şey üzerine bina edilmiştir. Allah'tan (cc) başka ilah olmadığına, Muhammed'in Allah'ın elçisi olduğuna şahitlik etmek, namaz kılmak, zekât vermek, haccetmek ve Ramazan orucunu tutmak"⁶⁹ Hk: (Buhari, İman,I) (Buhari iman II, Müslim iman V)

مالك أبي عن (الأحمر حيان بن سليمان يعني) خالد أبو حدثنا الهداني نمير بن عبدالله بن محمد حدثنا أن على خمسة على الإسلام بني : قال سلم و عليه الله صلى النبي عن عمر ابن عن عبيدة بن سعد عن الأشجعي رمضان صيام لا قال ؟ رمضان وصيام الحج رجل فقال والحج رمضان وصيام الزكاة وإيتاء الصلاة وإقام الله يوحد سلم و عليه الله صلى الله رسول من سمعته هكذا والحج

2.1. Abdest

10. “Bir kişi, Allah’ın farzlarından birini eda etmek üzere evinde güzelce temizlenir ve camiye giderse, onun attığı adımlardan biri günahlarının silinmesine, diğeri de onun derecesinin yükselmesine vesile olur”⁷⁰ Hk: (Riyazü’s-Salihîn, c.2, H.No:1068.)

⁶⁸ Ahmed b. Hanbel, II, 372; Müslim, Vasıyye, 14 (II, 1255); Ebû Davud, Vesâyâ 14 (III, 300); Tirmizî, Ahkâm, 36 (III, 660).

⁶⁹ Ahmed b. Hanbel, II, 26, 92, 120, 143; Buhari, İman, 1, 2; Müslim, İman, 19,22 (I, 45); Tirmizî, iman 3 (V, 5); Nesai, iman, 13 (VIII, 108).

⁷⁰ Ahmed b. Hanbel, III, 39, IV, 157; Müslim, Mesâcid, 282 (I, 462); İbn-i Mâce, İkamet, 197.

أبي بن زيد عن (عمرو ابن يعني) عبيدالله أخبرنا عدي بن زكرياء أخبرنا منصور بن إسحاق حدثني من سلم و عليه الله صلى الله رسول قال : قال هريرة أبي عن الأشجعي حازم أبي عن ثابت بن عدي عن أنيسة خطيئة تحط إحداهما خطواته كانت الله فرائض من فريضة ليقضي الله بيوت من بيت إلى مشى ثم بيته في تطهر درجة ترفع والأخرى

2.2. Namaz

11. Rasulullah (sav): “sizden herhangi birinizin kapısı önünde bir nehir bulunsa ve o kimse bu nehirde günde beş defa yıkansa kendisinde kirden bir şey kalır mı?” diye sormuş sahabilerin de : “Hiç kir kalmaz Ya Rasûlallah.” cevabını alınca da: “İşte beş vakit namaz da buna benzer, Allah namazla günahları siler”⁷¹ Hk: (Buhari, Salat, 6)

: هريرة أبي عن الرحمن عبد بن سلمة أبي عن إبراهيم بن محمد عن الهاد ابن عن الليث حدثنا قتيبة حدثنا درنه من يبقى هل مرات خمس يوم كل منه يغتسل أحدكم بباب نهرا أن لو رأيتم قال وسلم عليه الله صلى رسول أن قال جابر عن الباب وفي الخطايا بهن الله يمحو الخمس الصلوات مثل فذلك قال شيء درنه من يبقى لا قالوا ؟ شيء نحوه الهاد ابن عن القرشي مضر بن بكر حدثنا قتيبة حدثنا صحيح حسن حديث هذا عيسى أبو

12. “Namaz dinin direğidir, onu ikame eden dinini ayakta tutmuş olur. Onu terk eden de dinini yıkılmış olur.”⁷² Hk: (Beyhaki, Acluni ,2/31(1621) (el-Acluni, Keşfü'l Hafa, II, 39 – 40)

الدين عماد الصلاة

Aclûnî, “namaz dinin direğidir” ibaresinden sonraki cümlelerin fukahaya ait olduğunu belirtmektedir.⁷³

13. Hangi amelin daha faziletli olduğu sorulduğunda Allah Resulü (asm) “vaktinde kılınan namaz” cevabını vermiş, Ondan sonra hangisidir diye sula edildiğinde ise “anne babaya iyilik yapmaktır” buyurmuştur.⁷⁴ Hk: Müslim, İman 137 [1] 90.

⁷¹ Ahmed b. Hanbel II, 379; Dârimî, Salât 1; Buhari, Mevakitu's-Salât, 6 (I, 134); Müslim, Mesacid 284 (I, 463); Tirmizi, Emsal, 5 (V, 151); Nesai, Salât, (I, 231)7.

⁷² Aclûnî, İsmail bin Muhammed el-Cerrahi, **Keşfu'l-Hafâ ve Muzilu'l-İlbas Ammâ İštehera Mine'l-Ehâdîsi Alâ Elsineti'n-Nas**, Dâru İhyâ't- Turası'l-Arabî, Dimeşk, II, 31.

⁷³ Aclûnî, a.g.e., II, 31.

⁷⁴ Ahmed b. Hanbel I, 409, 439; Buhari, Mevâkit, 5 (I, 134); Müslim, İman, 137 (I, 89); Tirmizi, Birr, 2(IV, 310); Nesai, Mevakit, 51 (I, 292).

أبي إياس بن سعد عن العيزار بن الوليد عن الشيباني عن مسهر بن علي حدثنا شيبه أبي بن بكر أبو حدثنا الصلاة قال ؟ أفضل العمل أي سلم و عليه الله صلى الله رسول سألت : قال مسعود بن عبدالله عن الشيباني عمرو عليه إرعاء إلا أستزيده تركت فما الله سبيل في الجهاد قال ؟ أي ثم قلت قال الوالدين بر قال ؟ أي ثم قلت قال لوقتها

14. “Cemaatle kılınan namaz, tek başına kılınan namazdan yirmi yedi derece daha üstündür.”⁷⁵ Hk: (Müslim, Mesacid, 249)

: قال سلم و عليه الله صلى الله رسول أن عمر ابن عن نافع عن مالك على قرأت قال يحيى بن يحيى حدثنا درجة وعشرين بسبع الفذ صلاة من أفضل الجماعة صلاة

15. “Herhangi biriniz halka imamlık yapacak olursa namazı hafif tutsun. Çünkü içlerinde küçük, yaşlı, zayıf ve hasta olanlar vardır. Yalnız başına kıldığınızda ise dilediğiniz şekilde kılabilirsiniz.”⁷⁶ Hk: Müslim, Salât, 37

: قال الأنصاري مسعود أبي عن قيس عن خالد أبي بن إسماعيل عن هشيم أخبرنا يحيى بن يحيى وحدثنا فما بنا يطيل مما فلان أجل من الصبح صلاة عن تأخر لا إني فقال سلم و عليه الله صلى الله رسول إلى رجل جاء منفريين منكم إن الناس أيها يا فقال يومئذ غضب مما أشد قط موعظة في غضب سلم و عليه الله صلى النبي رأيت الحاجة وذا والضعيف الكبير ورائه من فإن فليوجز الناس أم فأيكم

2.3. Sadaka ve Zekât

16. “Bu dünyada her şey geçicidir ancak sadaka olarak dağıtıp kalıcı kıldığınız (ebedileştirdiğiniz) senindir.”⁷⁷ Hk: (Müslim – Zühd 3)

إلى انتهى أنه : أبيه عن مطرف عن قتادة عن شعبة حدثنا جرير بن وهب حدثنا غيلان بن محمود حدثنا ما إلا مالك من لك وهل مالي مالي آدم ابن يقول قال { التكاثر ألهاكم } يقول وهو سلم و عليه الله صلى النبي صحيح حسن حديث هذا عيسى أبو قال فأبليت لبست أو فأفانيت أكلت أو فأمضيت تصدقت

17. “Yarım hurma ile de olsa cehennemden korununuz”⁷⁸ Hk: (Buhari “zekât” 10.)

⁷⁵ Buhari, Ezan,30 (I, 158); Müslim, Mesacid, 249 (I, 450); Muvatta, Cemaat, 1 (I, 129); Ahmed, II, 65, 112.

⁷⁶ Ahmed b. Hanbel, IV,22,118,216; Buhari, Ezan,61 (I, 172);Müslim, Salat, 182 (I, 340); İbn Mâce, İkame, 48 (I, 316); Ebu Davud, Salat, 128 (I, 502).

⁷⁷ Ahmed b. Hanbel, II,368,412; IV,24,26; Müslim, Zühd,3 (III, 2273) ; Tirmîzî, Zühd, 31 (IV, 572); Nesâî, Vesâyâ, 1 (VI, 238).

⁷⁸ Ahmed b. Hanbel, I, 388,446; VI,79,138; Darimî, Zekat, 24 (I, 328); Buhari, Edeb,34 (VII, 79); Müslim, Zekat, 66,67,68,70 (I, 703-704); İbn Mâce, Mukaddime, 13 (I, 66); Tirmîzî, Kıyamet,1 (IV, 611); Nesâî, Zekat, 63 (V, 75).

بن عدي سمعت قال معقل بن الله عبد سمعت قال إسحاق أبي عن شعبة حدثنا حرب بن سليمان حدثنا
تمره بشق ولو النار اتقوا يقول وسلم عليه الله صلى الله رسول سمعت قال عنه الله رضي حاتم

2.4. Oruç

18. Benim ümmetime Ramazan ayında beş şey verilmiştir ki benden evvelki peygamberlere bunlar verilmemiştir. Birincisi: Ramazan'ın ilk gecesi olduğunda Allah (C.C) ümmetime nazar eder ve kime de Allah nazar etmişse ona ebedi azap etmeyecektir. İkincisi: Oruç tutanın ağzından gelen koku Allah indinde mis kokusundan daha güzeldir. Üçüncüsü: Melekler oruç tutanlar için gece ve gündüz istiğfar eder. Dördüncüsü: Cenab-ı Hak cennetine emir buyurur hazırlan ve süslen ki dünya yurdunda benim ebedi yurduma ve kerametime gelip rahata kavuşmaları yaklaşmıştır. Beşincisi: Ramazanın son gecesi olunca onların topunu birden mağfiret eder.⁷⁹ Hk: (Beyhaki Ettac Terc. 2 S 46)

خصال خمس أمتي أعطيت سلم و عليه الله صلى الله رسول قال قال عنه الله رضي هريرة أبي عن وروي
يفطروا حتى الحيتان لهم وتستغفر المسك ربح من الله عند أطيب الصائم فم خلوف قبلهم أمة تعطن لم رمضان في
فيه وتصفد إليك ويصبروا المؤنة عنهم يلقوا أن الصالحون عبادي يوشك يقول ثم جنته يوم كل جل و عز الله ويزين
صلى الله رسول يا قيل ليلة آخر في لهم ويغفر غيره في إليه يخلصون كانوا ما إلى فيه يخلصوا فلا الشياطين مرده
والبيهقي والبخاري أحمد رواه عمله قضى إذا أجره يوفى إنما العامل ولكن لا قال القدر ليلة أهي سلم و عليه الله
الحيتان بدل الملائكة لهم وتستغفر عنده أن إلا الثواب كتاب في حبان ابن الشيخ أبو ورواه

19. Cennette reyyân denilen bir kapı vardır ki kıyamet gününde oradan sadece oruçlular girer.”⁸⁰ Hk: (Buhari, Savm, 4.)

صلى النبي عن : عنه الله رضي سهل عن حازم أبو حدثني قال بلال بن سليمان حدثنا مخلد بن خالد حدثنا
يقال غيرهم أحد منه يدخل لا القيامة يوم الصائمون منه يدخل الريان له يقال بابا الجنة في إن) قال سلم و عليه الله
(أحد منه يدخل فلن أغلق دخلوا فإذا غيرهم أحد منه يدخل لا فيقومون الصائمون أين

20. Hususiyle bayramdan sonra Şevval ayından altı gün oruç tutmak; peygamber efendimizin ifadesiyle bir yıl oruç tutmak kadar sevaptır.⁸¹

⁷⁹ el-Munzirî, Abdulazim b. Abdilkaviyy, **et-Terğib ve't-Terhib**, Daru'l-Kutubi'l-İlmiyye, Beyrut, 1417, II,56.

⁸⁰ Ahmed b. Hanbel, V, 333,335; Buhari, Savm, 4 (II, 226); Müslim, Sıyam,166 (I, 808); Nesâî, Sıyam,43 (IV, 168).

Hk: (Riyazüssalihin Tercüme ve şerhi, cilt:5,sah.536)

النبي قال قال : أيوب أبي عن ثابت بن عمر عن سعيد بن سعد حدثنا معاوية أبو حدثنا منيع بن أحمد حدثنا و هريرة أبي و جابر عن الباب وفي الدهر صيام فذلك شوال من ستا أتبعه ثم رمضان صام من وسلم عليه الله صلى صحيح حسن حديث أيوب أبي حديث عيسى أبو قال ثوبان

21. Kim (oruçlu olduğu halde) yalanı ve yalanla amel etmeyi terk etmezse, Allah'ın onun aç ve susuz kalmasına ihtiyacı yoktur.”⁸² Hk: (Buhârî, Savm,8) (Müslim, “Siyam” 163. –Buhari, “Siyam” 9)

قال عنه الله رضي هريرة أبي عن أبيه عن المقبري سعيد حدثنا ذئب أبي ابن حدثنا إياس أبي بن آدم حدثنا (وشرابه طعامه يدع أن في حاجة لله فليس به والعمل الزور قول يدع لم من) سلم و عليه الله صلى الله رسول قال :

22. “Kim faziletine inanarak ve karşılığını Allahtan bekleyerek Ramazan orucunu tutarsa, geçmiş günahları bağışlanır.”⁸³ Hk: (Buhari, Savm, 7) (İbn-i Mace, 21,I,539)

قال قال هريرة أبي عن سلمة أبي عن سعيد بن يحيى حدثنا قال فضيل بن محمد أخبرنا قال سلام ابن حدثنا (ذنبه من تقدم ما له غفر واحتسابا إيماننا رمضان صام من) : سلم و عليه الله صلى الله رسول

23. Nice oruç tutanlar vardır ki onların oruçtan nasipleri sadece aç(ve susuz) kalmalarıdır”⁸⁴ Hk: (Müslim, “Siyam” 163. –Buhari, “Siyam” 9)

قال هريرة أبي عن المقبري سعيد عن زيد بن أسامة عن المبارك بن الله عبد حدثنا . رافع بن عمرو حدثنا إلا قيامه من له ليس قائم ورب . الجوع إلا صيامه من له ليس صائم رب) وسلم عليه الله صلى الله رسول قال - : السهر

24. Oruç kalkandır- Biriniz oruçlu iken çirkin, kötü ve kaba söz söylemesin, bağırıp çağırmasın, kavga etmesin- Birisi kendisine söver ya da çatarsa ona “Ben oruçluyum” desin”⁸⁵ Hk: Müslim, “Siyam” 163. –Buhari, “Siyam” 9(Buhârî, Savm, 2.)

⁸¹ Ahmed b. Hanbel, III, 308,324,344, V,417,419; Darimi, Savm, 44 (I, 353); Müslim, Siyam, 204 (I, 822) ; Ebu Davud, Savm, 58 (II, 813); Tirmîzi, Savm, 53 (III, 132).

⁸² Ahmed b. Hanbel, II,453,505; Buhari, Savm, 8 (II, 228); İbn Mace, Siyam, 21 (I, 539).

⁸³ Ahmed b. Hanbel II, 232, 241, 385, 473, 493, 503; Buhari, Savm, 6 (II, 228); Müslim, Müsafîrîn, 175(I,524); İbn Mace, İkamet, 173 (I, 420) .

⁸⁴ Ahmed b. Hanbel, II,373; Darimî, Rikak, 12 (II, 609); İbn Mâce, Siyam, 21 (I, 420).

⁸⁵ Muvatta, Siyam, 22 (I, 310); Ahmed b. Hanbel, I, 195,196, II, 257; Buhari, Savm, 2 (II, 226); Müslim, Siyâm, 163 (I, 807); Nesâî, Siyam, 42 (IV, 164).

رسول أن : عنه الله رضي هريرة أبي عن الأعرج عن الزناد أبي عن مالك عن مسلمة بن الله عبد حدثنا - مرتين - صائم إنني فليقل شاتمته أو قاتله امرؤ وإن يجهل ولا يرفث فلا جنة الصيام) قال سلم و عليه الله صلى الله أجلي من وشهوته وشرابه طعامه يترك المسك ريح من تعالى الله عند أطيب الصائم فم لخلوف بيده نفسي والذي (أمثالها بعشر والحسنة به أجزى وأنا لي الصيام

25. Oruç tutun ki sıhhat bulasınız.”⁸⁶ Hk: (**Taberani**, M. Evsat, 8174; Heysemi, Mecmeuzzevaid , 3179.) (Münziri, II,83; Heysemi, Mecmaü’z-Zevaid III,179) (Keşfü’l Hafa, II/ 33)

تصحوا صوموا

26. Peygamberimiz Medine’ye geldiğinde, Yahudiler’in oruç tuttıklarına şahit olmuştur. Bunun ne orucu olduğunu sorduğunda, Yahudiler; Allah’ın bugünde Hz. Musa’yı ve İsrail Oğullarını düşmanlarından kurtardığını, Hz. Musa’nın ve kendilerinin de bu sebeple oruç tuttuğunu söylemişlerdir. Bunun üzerine Hz. Peygamber, “Ben Musa’ya sizden daha yakınım” demiş ve bugünlerde oruç tutulmasını emretmiştir.⁸⁷ Hk: (İbn Mâce, “Sıyâm”, 41.)

قدم - : قال عباس ابن عن جبير بن سعيد عن أيوب عن عيينة بن سفيان حدثنا . سهل أبي بن سهل حدثنا وأغرق موسى فيه الله أنجى يوم هذا قالوا (؟ هذا ما) فقال . صياما اليهود فوجد . المدينة وسلم عليه الله صلى النبي وأمر فصامه (منكم بموسى أحق نحن) وسلم عليه الله صلى الله رسول فقال . شكرنا موسى فصامه فرعون فيه بصيامه .

27. Oruçlunun uykusunun ibadet, susmasının Allah’ı tesbih etme”⁸⁸ (Kaynağı zikredilmemiştir.)

بن الله عبد عن هب) . مغفور وذنبه مستجاب، ودعاؤه مضاعف وعمله تسبيح، وصمته عبادة، الصائم نوم (أوفى أبي

2.5. Hac ve Umre

28. Umre, diğer Umre'ye kadar yapılan günahların kefaretidir. Makbul bir Haccın karşılığı da Cennetten başka bir şey değildir.⁸⁹ Hk: (Müslim, Hac, 437, I, 983)

⁸⁶ Heysemi, Ali bin Ebî Bekr bin Süleymân, Mecmaü’z-Zevaid III,179; Keşfü’l Hafa, II/ 33.

⁸⁷ Ahmed b. Hanbel, I,291; Buhari, Savm, 69 (II, 251); Müslim, Siyam, 127 (I, 795); İbn Mâce, Sıyâm, 41 (I, 552); Ebu Davud, Siyam, 64 (II, 818).

⁸⁸ el-Hindî, Ali b. Husamuddin el-Muttaki, *Kenzü’l-Ummal*, VIII, 443.

سهيل حدثنا قال زهير عن الكلبى عمرو بن وهو سويد حدثنا قال البصرى الصفار الله عبد بن عبدة أخبرنا
جزاء لها ليس المبرورة الحجة : وسلم عليه الله صلى الله رسول قال قال هريرة أبى عن صالح أبى عن سمي عن
بينهما لما كفارة العمرة إلى والعمرة الجنة إلا

29. Kim Allah için hacceder de bu sırada Allah'ın rızasına uymayan kötü söz
ve davranışlardan sakınırsa, annesinden doğduğu günkü gibi (temiz ve günahlarından
arınmış olarak hacdan) döner.⁹⁰ Hk: (Müslim, Hac 436) (Buhari, Hac, 4, II, 141)

: قال عنه الله رضى هريرة أبى سمعت قال حازم أبى سمعت قال الحكم أبو سيار حدثنا شعبة حدثنا آدم حدثنا
(أمه ولدته كيوم رجع يفسق ولم يرفث فلم لله حج من) يقول سلم و عليه الله صلى النبي سمعت

30. Ey insanlar! Allah size haccı farz kıldı, haccediniz...⁹¹ Hk: (Müslim,
Hac, 412, I)

أبى عن زياد بن محمد عن القرشى مسلم بن الربيع أخبرنا هارون بن يزيد حدثنا حرب بن زهير وحدثني
أكل رجل فقال فحجوا الحج عليكم الله فرض قد الناس أيها : فقال سلم و عليه الله صلى الله رسول خطبنا قال هريرة
ثم استطعتم ولما لوجبت نعم قلت لو سلم و عليه الله صلى الله رسول فقال ثلاثا قالها حتى فسكت الله رسول يا ؟ عام
ما منه فأتوا بشيء أمرتكم فإذا أنبيائهم على واختلافهم سؤالهم بكثرة قبلكم كان من هلك فإنما تركتكم ما ذروني قال
فدعوه شيء عن نهيتكم وإذا استطعتم

31. Allah'ın, cehennemden en çok kul âzat ettiği gün, arefe günüdür.⁹²
Hk: (İbn Mâce, Menâsik 56.)

قال أبىه عن بكير بن مخزومة أخبرني . وهب بن الله عبد أنبأنا . جعفر أبو المصرى سعيد بن هارون حدثنا
يوم مامن) قال : وسلم عليه الله صلى الله رسول إن عائشة قالت قال المسيب ابن عن يقول يوسف بن يونس سمعت
(؟ هؤلاء أراد ما فيقول الملائكة بهم يباهي ثم لينو وإنه . عرفة يوم من النار من عبدا فيه الله يعتق أن من أكثر

32. Hac ve umre için Beytullah'a gidenler Müslümanların Allah'a
gönderilmiş temsilcileridir. Dua ederlerse Allah dualarını kabul eder, mağfiret dilerlerse
bağışlar.⁹³ Hk: (İbn Mâce, Menâsik, 5,9)

⁸⁹ Ahmed b. Hanbel, II, 246, 461, 462, III, 325; Buhari, Umre, 1 (II, 198); Müslim, Hac, 437 (I, 983); İbn Mace, Menasik, 3 (II, 964); Tirmizi, Hac, 90 (III, 272); Nesai, Menasik, 3 (V, 112,113).

⁹⁰ Ahmed b. Hanbel, II, 229, 248, 410; Buhari, Hac, 4 (II,141); Müslim, Hac, 438 (I, 983); İbn Mace, Menasik, 3 (II, 965); Tirmizi, Hac, 2 (III, 176); Nesai, Hac, 4 (V, 114).

⁹¹ Müslim, Hac, 412 (I, 975); Nesâi, Menâsik, 1 (V, 110) .

⁹² Müslim, Hacc,436 (I, 982-983); İbn Mâce, Menâsik, 56 (II, 1003).

⁹³ İbn Mâce, Menâsik, 5 (II, 966).

بن يعقوب حدثني . عامر بن مولى صالح بن الله عبد بن صالح حدثنا . الحزامي المنذر بن إبراهيم حدثنا قال أنه : وسلم عليه الله صلى الله رسول عن هريرة أبي عن السمان صالح أبي عن الزبير بن عباد بن يحيى قال . الله عبد بن صالح إسناده في الزوائد في (لهم غفر استغفروه وإن أجابهم دعوه إن . الله وفد والعمار حجاج) الحديث منكر فيه البخاري

2.6. Bayramlar

33. "Allah indinde günlerin en büyüğü Kurban bayramı günüdür"⁹⁴ Hk: (Ebû Davud, Menâsik 19, (1765).

ثور عن إبراهيم لفظ وهذا عيسى أخبرنا مسدد حدثنا و ح عيسى أخبرنا الرازي موسى بن إبراهيم حدثنا الله عند الأيام أعظم إن قال - وسلم عليه الله صلى النبي عن قرط بن الله عبد عن لحي بن عامر بن الله عبد عن سعد بن راشد عن فطفق ست أو خمس بدنت وسلم عليه الله صلى الله لرسول وقرب وقال الثاني اليوم وهو ثور قال عيسى قال القر يوم ثم النحر يوم وتعالى تبارك اقتطع شاء من قال قال ما فقلت أفهمها لم خفية بكلمة فتكلم قال جنوبها وجبت فلما يبدأ بأيتهن إليه يزدلن

34. "Allah Teâlâ size kutladığınız bu iki bayrama bedel olarak daha hayırlısını, Ramazan Bayramı ile Kurban bayramını lûtuful olarak vermiştir."⁹⁵ Hk: (Ebû Davûd, Salat 239, Neseî, I'deyn, 1; Ahmed b. Hanbel, Müsned, III, 103, 178)

المدينة -وسلم عليه الله صلى- الله رسول قديم قال نس عن حميد عن حماد حدثنا إسماعيل بن موسى حدثنا الله صلى- الله رسول فقال . الجاهلية في فيها تلعب كذا قالوا . «اليومان هذان ما» فقال فيهما يلعبون يويمان ولهم الفطر ويوم الأضحى يوم منهما خيرا بيها بدلكم قد الله إن» -وسلم عليه

2.7. Kurban

35. Kurban kesmeye gücü yettiği halde kurban kesmeyen mescidimize yaklaşmasın.⁹⁶ Hk: (İbn-i Mace 2/1044)

عن الأعرج الرحمن عبد عن عياش بن الله عبد حدثنا . الحباب بن زيد حدثنا . شيبه أبي بن بكر أبو حدثنا الزوائد في (مصلانا يقربن فلا يضح ولم سعة له كان من) قال : وسلم عليه الله صلى الله رسول أن هريرة أبي داود أبو ضعفه وقد . والشواهد المتابعات في له أخرج فإنما مسلم له روى وإن وهو عياش بن الله عبد إسناده في . الحديث منكر يونس ابن وقال . صدوق حاتم أبو وقال . والنسائي

36. "...Kurban kesiniz, kurban babanız İbrahim'in sünnetidir..."⁹⁷

⁹⁴ Ahmed b. Hanbel, IV, 350; Ebû Davud, Menâsik, 19 (II, 370).

⁹⁵ Ahmed b. Hanbel, III, 103, 178; Nesâî, Îdeyn, 1 (III, 179-180).

⁹⁶ Ahmed b. Hanbel, II,321; İbn-i Mace, Edâhî, 2 (II, 1044).

⁹⁷ Ahmed b. Hanbel, IV,368; İbn Mace, Edahi, 3 (II, 1044).

أبي عن الله عائذ حدثنا مسكين بن سلام حدثنا إياس بن آدم حدثنا العسقلاني خلف بن محمد حدثنا
يا فيها لنا فما قالوا إبراهيم أبيكم سنة قال الأضاحي هذه ما الله رسول يا وسلم عليه الله صلى الله رسول أصحاب قال قال أرقم بن زيد عن داود
حسنة الصوف من شعرة بكل قال الله رسول يا فالصوف قالوا حسنة شعرة بكل قال الله رسول

37. “Kurban, kıyamet günü boynuzları ve tüyleri ile gelir. Kesilen kurban, kanı yere düşmeden Allah katındaki yerine ulaşır”.⁹⁸ Hk: (Tirmizi Edahi)

أبي عن محمد أبو الصائغ نافع بن الله عبد حدثنا المدني الحذاء مسلم بن عمرو بن مسلم عمرو ابو حدثنا
يوم عمل من آدمي عمل ما قال وسلم عليه الله صلى الله رسول أن : عائشة عن ابيه عن عروة بن هشام عن المثنى
قبل بمكان الله من ليقع الدم وأن وأظلافها وأشعارها بقرونها القيامة يوم لتأتي إنها الدم إهراق من الله إلى أحب النحر
حديث هذا عيسى ابو قال أرقم بن زيد و حصين بن عمران عن الباب وفي قال نفسا بها فيطيبوا الأرض من يقع أن
الوجه هذا من إلا عروة بن هشام حديث من نعرفه لا غريب حسن

38. “Kurbanlık hayvanın yünlerinin her bir kılına on hasene sevap verilir”⁹⁹
Hk: (İbn-i Mace Edahi)

أبي عن الله عائذ حدثنا . مسكين بن سلام حدثنا . إياس أبي بن آدم حدثنا . العسقلاني خلف بن محمد حدثنا
سنة) قال : ؟ الأضاحي ماهذه الله رسول يا وسلم عليه الله صلى الله رسول أصحاب قال أرقم بن زيد عن داود
قال : الله رسول يا ؟ فالصوف قالوا (حسنة شعرة بكل) قال : الله رسول يا ؟ فيها لنا فما قالوا (إبراهيم أبيكم
واتهم . متروك وهو . الحارث بن نفيح واسمه . داود أبو إسناده في الزوائد في (حسنة الصوف من شعرة كل)
الحديث بوضع .

39. Âdemoğlu, Kurban Bayramı günlerinde Allah için Kurban kesmekten daha sevimli bir iş yapmamıştır.”¹⁰⁰ Hk: (Tirmizi, Edahi 1)

أبي عن محمد أبو الصائغ نافع بن الله عبد حدثنا المدني الحذاء مسلم بن عمرو بن مسلم عمرو ابو حدثنا
يوم عمل من آدمي عمل ما قال وسلم عليه الله صلى الله رسول أن : عائشة عن ابيه عن عروة بن هشام عن المثنى
قبل بمكان الله من ليقع الدم وأن وأظلافها وأشعارها بقرونها القيامة يوم لتأتي إنها الدم إهراق من الله إلى أحب النحر
حديث هذا عيسى ابو قال أرقم بن زيد و حصين بن عمران عن الباب وفي قال نفسا بها فيطيبوا الأرض من يقع أن
غريب حسن

⁹⁸ İbn Mâce, Edâhî, 3 (II, 1045); Tirmizi, Edâhî, 1 (IV, 83).

⁹⁹ Ahmed b. Hanbel, IV,368; İbn Mâce, Edâhî, 3 (II, 1045).

¹⁰⁰ İbn Mace, Edâhi 3 (II, 1045). ; Tirmizî, Edâhî, 1 (IV, 83).

2.8. Dua ve Zikir

40. Peygamber Efendimiz (sas)'in Hz. Ömer'e: "Duana bizi de ortak et." diye buyurmuş.¹⁰¹ Hk: (Tirmizî, Daavât 110.)

أنه : عمر عن عمر ابن عن سالم عن الله عبيد بن عاصم عن سفيان عن أبي حدثنا وكيع بن سفيان حدثنا حديث هذا عيسى أبو قال تنسنا ولا دعائك في أشركنا أخي أي فقال العمرة في وسلم عليه الله صلى النبي استأذن صحيح حسن

41. Fayda vermeyen ilimden ve kabul olunmayan duadan sana sığınırım.¹⁰² Hk: (Müslim, Zikir: 73)

قال) - نمير لابن واللفظ - نمير بن عبدالله بن محمد إبراهيم بن وإسحاق شيبية أبي بن بكر أبو حدثنا زيد عن النهدي عثمان أبي وعن الحارث بن عبدالله عن عاصم عن معاوية أبو (حدثنا الأخران وقال أخبرنا إسحاق العجز من بك أعوذ إني اللهم يقول كان يقول سلم و عليه الله صلى الله رسول كان كما إلا لكم أقول لا :قال أرقم بن ومولاها وليها أنت زكاها من خير أنت وزكها تقواها نفسي أت اللهم القبر وعذاب والهزم والبخل والجبن والكسل لها يستجاب لا دعوة ومن تشبع لا نفس ومن يخشع لا قلب ومن ينفع لا علم من بك أعوذ إني اللهم

42. Allahım! Seni anıp zikir etmek, nimetine şükür etmek, sana layık ibadet etmek için bana yardım eyle!¹⁰³ Hk: (Ebu Davut, Vitir 26)

حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عُمَرَ بْنِ مَيْسَرَةَ حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يَزِيدَ الْقَوِيُّ حَدَّثَنَا حَيْوَةُ بْنُ شَرِيحٍ قَالَ سَمِعْتُ عَجَبَةَ بِنَ أَسَدَ -صلى الله عليه وسلم- يَقُولُ حَدَّثَنِي أَبُو عَبْدِ الرَّحْمَنِ الْحُبْلِيُّ عَنِ الصَّنَائِحِيِّ عَنِ مُعَاذِ بْنِ جَبَلٍ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ أُوصِيكَ يَا مُعَاذُ لَا تَدْعَنَّ فِي ذُبُرِ كُلِّ صَلَاةٍ تَقُولُ «يَا مُعَاذُ وَاللَّهِ إِنْ دَعَا لِي جَبُّكَ وَاللَّهِ إِنْ دَعَا لِي جَبُّكَ بِرِيْدِهِ وَقَالَ وَأَوْصَى بِرَدِّكَ مُعَاذَ الصَّنَائِحِيِّ وَأَوْصَى بِهِ الصَّنَائِحِيُّ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ هُمْ أَعَدُّوا عَلَيَّ ذِكْرَكَ وَشُكْرَكَ وَحَسُنَ عِبَادَتُكَ الرَّحْمَنِ .

43. Allah'ım, şüphesiz sen affedicisin, affetmeyi seversin, bizleri affet.¹⁰⁴ Hk: (Tirmizî, Daavât 84.)

: قالت عائشة عن بريدة بن الله عبد عن الحسن بن كهمس عن الضبي سليمان بن جعفر حدثنا قتيبة حدثنا فاعف العفو تحب كريم عفو إنك اللهم قولي قال ؟ فيها أقول ما القدر ليلة ليلة أي علمت إن رأيت الله رسول يا قلت صحيح حسن حديث هذا قال عني

¹⁰¹ Ebu Davud, Sucûdu'l-Kur'an, 358 (II, 169); Tirmizî, Daavât, 110 (V, 560);

¹⁰² Ahmed b. Hanbel, II, 167; Müslim, Zikir, 73 (III, 2088); İbn-i Mace, Mukaddime, 23 (I, 92); Tirmizî, Deavat, 69 (V, 519).

¹⁰³ Ahmed b. Hanbel, V, 245; Ebu Davud, Vitir, 361 (II, 181);

¹⁰⁴ İbn Mace, Dua, 5 (II, 1265); Tirmizî, Daavât, 85 (V, 534).

44. "Dua, ibadetin özüdür."¹⁰⁵ Hk: (Tirmizî, Deavât 1)

صالح بن أبان عن جعفر أبي بن الله عبيد عن لهيعة ابن عن مسلم بن الوليد أخبرنا حجر بن علي حدثنا لا الوجه هذا من غريب حديث هذا عيسى أبو قال - العبادة مخ الدعاء قال وسلم عليه الله صلى النبي عن مالك بن أنس عن لهيعة ابن حديث من إلا نعرفه

45. "Allah'ım! Ümmetim için sabahın erken saatlerini bereketli kıl..."¹⁰⁶ Hk: (İbni Mace, Ticârât:41)

حدثنا يعقوب بن إبراهيم الدورقي حدثنا هشيم حدثنا يعلى بن عطاء عن عمارة بن حديد عن صخر صخر رجلا وكان النهار أول بعثهم جيشا أو سرية بعث إذا وكان قال بكورها في لأمتي بارك اللهم وسلم عليه الله صلى الله رسول الغامدي قال قال وفي الباب عن علي وابن مسعود وبريدة وأنس وابن عمر وابن ماله وكثر فأثرى النهار أول بعثهم تجارة بعث إذا وكان تاجرا عباس وجابر قال أبو عيسى حديث صخر الغامدي حديث حسن ولا نعرف لصخر الغامدي عن النبي صلى الله عليه وسلم غير هذا الحديث وقد روى سفيان الثوري عن شعبة عن يعلى بن عطاء هذا الحديث

46. "Rabbini zikredenle zikretmeyenin farkı, diriyle ölünün farkı gibidir."¹⁰⁷ Hk: (Buhârî, Deavât, 66.)

عنه الله رضي موسى أبي عن بردة أبي عن الله عبد بن بريد عن أسامة أبو حدثنا العلاء بن محمد حدثنا (والميت الحي مثل ربه يذكر لا والذي ربه يذكر الذي مثل) وسلم عليه الله صلى النبي قال :قال

47. "Yâ Rabbi! Senden hidâyet, takvâ ve iffet istiyorum."¹⁰⁸ Hk: (Müsned, I/389)

حَدَّثَنَا رَوْحٌ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا إِسْحَاقَ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا الْأَحْوَصِ يُحَدِّثُ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَسْعُودٍ عَنْ النَّبِيِّ صَلَّى عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنَّهُ كَانَ يَدْعُو بِهَذَا الدُّعَاءِ اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ الْهُدَى وَالدَّقَى وَالْعَفَافَ وَالْغِنَى

48. Hz. Aişe validemiz, Efendimiz (s.a.s.)'in, bu gece (beraat) şu duayı bolca yaptığını rivayet etmektedir: "Allah'ım! Azabından affına, gazabından rızana sığınıyorum, senden yine sana ilticâ ediyorum. Şanın yücedir. Sana layık bir surette

¹⁰⁵ Tirmizî, Deavât, 1, (V, 456.)

¹⁰⁶ Ahmed b. Hanbel, III, 16,417,432; İbn Mâce; Ticaret, 41 (I, 752); Ebu Davud, Cihad, 85 (III, 80); Tirmizî, Buyu',6 (III, 517).

¹⁰⁷ Buhârî, Deavât, 66 (VII, 168); Müslim, Salâtu'l-Musâfirîn, 211 (I, 539).

¹⁰⁸ Ahmed b. Hanbel, I, 411,416,437; Müslim, Zikir,72 (III, 2088); İbn Mâce, Dua, 2 (II, 1260); Tirmizî, Deavât,73 (V, 522).

hamd etmekten acizim. Sen kendini nasıl övüyorsan öylece yücesin.”¹⁰⁹ Hk: (Et-Terğib ve't-Terhib,1520; Beyhaki, Şuabü'l-İman,3837-3838)

عن حبان بن يحيى بن محمد عن عمر بن عبيدالله حدثني أسامة أبو حدثنا شيبة أبي بن بكر أبو حدثنا فوكت فالتمسته الفراش من ليلة سلم و عليه الله صلى الله رسول فقدت : قالت عائشة عن هريرة أبي عن الأعرج من وبمعافاتك سخطك من برضاك أعوذ اللهم يقول وهو منصوبتان وهما المسجد في وهو قدميه بطن على يدي نفسك على أثبتت كما أنت عليك ثناء أحصى لا منك بك وأعوذ عقوبتك

2.9. Kur'an-ı Kerim'i Okumanın ve Müzakere Etmenin Fazileti

49. Kıyamet günü Kur'an getirilecek ve şöyle diyecek. “Ey Rabbim beni okuyup benimle amelde bulunan kulunu giydir.” O kimseye keramet tâcı giydirilecek, sonra Kur'an “artır Ya Rabbi” diyecek. Bunun üzerine ikram giysisi giydirilecek. Sonra Kur'an diyecek ki, “Ey Rabbim ondan razı ol.” Allah ondan razı olacak sonra söylenecek ki: Ey kul oku ve yüksel böylece okuduğu her ayete karşılık onun iyilik ve mükâfatları çoğaltılacaktır.”¹¹⁰ Hk: (Buhari Fedailül Kur'an :27)

أبي عن صالح أبي عن عاصم عن شعبة أخبرنا الوراثة عبد بن الصمد عبد حدثنا علي بن نصر حدثنا ثم الكرامة تاج فيليب حله رب يا : فيقول القيامة يوم القرآن يجيء : قال وسلم عليه الله صلى النبي عن : هريرة آية بكل وتزاد وارق اقرأ : له فيقال عنه فيرضى عنه ارض رب يا : يقول ثم الكرامة حلة فيليب زده رب يا يقول صحيح حسن حديث هذا عيسى أبو قال حسنة

50. Kim, Allah 'ın kitabından bir harf okursa ona bir hasene vardır. Bir hasene sevabın 10 misli karşılığıdır. Ben Elif, lam, mim bir harftir demiyorum. Elif bir harftir, lam bir harftir, mim bir harftir.”¹¹¹ (Kaynak verilmemiştir.)

سمعت قال موسى بن أيوب عن عثمان بن الضحاك حدثنا الحنفي بكر أبو حدثنا بشار بن محمد حدثنا من حرفا قرأ من وسلم عليه الله صلى الله رسول قال : يقول مسعود بن الله عبد سمعت قال القرظي كعب بن محمد أبو قال حرف وميم حرف ولام حرف ألف ولكن حرف ألم أقول لا أمثالها بعشر والحسنة حسنة به فله الله كتاب في ولد القرظي كعب بن محمد أن بلغني يقول قتيبة سمعت الوجه هذا من غريب صحيح حسن حديث هذا عيسى حمزة أبا يكنى كعب بن محمد و وسلم عليه الله صلى النبي حياة

¹⁰⁹ Ahmed b. Hanbel, I, 96,118,150, VI, 58,201; Müslim, Salat, 222 (I, 352); Ebu Davud, Salat,148; Tirmîzî, Deavat, 76 (V, 524); Nesâî, İstiaze, 62 (VIII, 284).

¹¹⁰ Darimî, Fedâilu'l-Kur'an, 1 (V, 178); Tirmîzî, Fedâilu'l-Kur'an, 18.

¹¹¹ Darimî, Fedâilu'l-Kur'an, 1 (V, 175). Tirmîzî, Fedâilu'l-Kur'an, 16.

51. “Ey Ebu Zer, Allah’ın kitabından bir harf öğrenmek için sabahleyin evinden çıkman, senin için nâfile yüz rekât namaz kılmaktan daha hayırlıdır.”¹¹²

Hk: (İbni Mâce, Sünen, 1,79)

عن البحراني زياد بن الله عبد عن العباداني غالب بن الله عبد حدثنا . الواسطي الله عبد بن العباس حدثنا تغدو لأن ذر أبا يا) وسلم عليه الله صلى الله رسول لي قال - : قال ذر أبي عن المسيب بن سعيد عن زيد بن علي من خير يعمل لم أو به عمل العلم من بابا فتعلم تغدو ولأن . ركعة مائة تصلي أن من لك خير الله كتاب من آية فتعلم بن زيد بن وعلي زياد بن الله عبد ضعف أنه الزوائد في لكن . حسن إسناده المنذري قال (ركعة ألف تصلي أن جدعان

52. “Sizin en hayırlınız Kuran-ı öğrenen ve öğreteneğinizdir”¹¹³ Hk: (İbn Mace, Süne, 16; Buhari, Fedailü Kur’an, 21.) (Buhari,Fezâilül-Kur’an,15) (Buhari Fedailül Kur’an :27)

الرحمن عبد أبي عن عبيدة بن سعد سمعت مرثد ابن علقمة أخبرني قال شعبة حدثنا منهال بن حجاج حدثنا وأقرأ قال . (وعلمه القرآن تعلم من خيركم) :قال سلم و عليه الله صلى النبي عن عنه الله رضي عثمان عن السلمي هذا مقعدي أقعدني الذي وذاك قال الحجاج كان حتى عثمان إمرة في الرحمن عبد أبو

53. Kim Kur’an-ı okur ve O’nunla gereği gibi amel ederse, kıyamet günü anne ve babasına ışığı güneş aydınlığından daha parlak bir taç giydirilir ve yine onun anne ve babasına değeri dünyalara değişilmez iki elbise giydirilir. Onlar: Bunlar bize niçin giydirildi? diye sorduklarında; kendilerine çocuğunuzun Kur’an öğrenmesinden dolayı cevap verilir”.¹¹⁴ Hk: (Ahmed b.Hanbel, Müsned,3/440)

بن سهل عن فائد بن زيان عن أيوب بن يحيى أخبرني وهب ابن أخبرنا السرح بن عمرو بن أحمد حدثنا يوم تاجا والداه ألبس فيه بما وعمل القرآن قرأ من " قال وسلم عليه الله صلى الله رسول أن أبيه عن الجهني معاذ " بهذا عمل بالذي ظنكم فما فيكم كانت لو الدنيا بيوت في الشمس ضوء من أحسن ضوءه القيامة

¹¹² İbn Mâce, İftitahu’l-Kitap,16 (I, 79).

¹¹³ Ahmed b.Hanbel, I,57,58,69,153; Darimi, Fezailu’l-Kur’an, 2; Buhari, Fezailu’l-Kuran, 21 (VI, 108); Ebu Davud, Salât, 349; İbn Mace, Mukaddime, 16 (I, 77); Tirmizi, Fezailu’l-Kuran, 15 (V, 175).

¹¹⁴ Ebu Davud, Vitir, 14 (II, 148).

54. Kur'an'ı gereği gibi güzel okuyan, vahiy getiren şerefli ve itaatkâr meleklerle beraberdir. Kur'an'ı kekeleyerek zorlukla okuyan kimseye de iki kat sevap vardır.¹¹⁵ Hk: (Buhari, Tevhid, 52.)

عن عائشة عن هشام بن سعد عن يحدث أوفى بن زرارة سمعت قال قتادة حدثنا شعبة حدثنا آدم حدثنا وهو يقرأ الذي ومثل البررة الكرام السفارة مع له حافظ وهو القرآن يقرأ الذي (مثل): قال سلم و عليه الله صلى النبي (أجران فله شديد عليه وهو يتعاهده

55. Kalbinde Kur'an'dan bir miktar bulunmayan kimse, harap ev gibidir.¹¹⁶ Hk: (Tirmizi Fezailü'l Kur'an 18.)

الله رسول قال : قال عباس ابن عن أبيه عن ظبيان أبي بن قابوس عن جرير حدثنا منيع بن أحمد حدثنا صحيح حسن حديث هذا قال الخرب كالبيت القرآن من شيء جوفه في ليس الذي إن وسلم عليه الله صلى

56. “Allah'ın evlerinden bir evde (cami ve mescidlerde) Allah'ın kitabını okumak ve aralarında müzakere etmek için bir araya gelen topluluk üzerine huzur iner, onları rahmet kaplar, melekler onları kuşatır ve Allah Teâlâ, onları kendi katındakilerle birlikte anar.”¹¹⁷ Hk: (Müslim, Zikr,38;Tirmizi,Kırâat,12)

الله رسول قال : قال هريرة أبي عن صالح أبي عن الأعمش حدثنا أسامة أبو حدثنا غيلان بن محمود حدثنا ستر ومن القيامة يوم كرب من كربة عنه الله نفس الدنيا كرب من كربة أخيه عن نفس من سلم و عليه الله صلى كان ما العبد عون في والله والآخرة الدنيا في عليه الله يسر معسر على يسر ومن والآخرة الدنيا في الله ستره مسلما كتاب يتلون مسجد في قوم قعد وما الجنة إلى طريقا له الله سهل علما فيه يلتمس طريقا سلك ومن أخيه عون في العبد نسبه به يسرع لم عمله به أبطأ ومن الملائكة وحفتهم الرحمة وغشيتهم السكينة عليهم نزلت إلا بينهم ويتدارسونه الله

2.10. Tövbe

57. “Kul bir günah işlediğinde, kalbinde siyah bir nokta belirir. Eğer o günahından tövbe edip uzaklaşırsa kalbi arınır. Tövbe etmeyip günah işlemeye devam ederse, o siyah nokta artar ve nihayet kalbin her tarafını kaplar.”¹¹⁸ Hk: (İbni Mace Zühd, 29; Ahmed bin Hanbel, Müsned, II,297)

¹¹⁵ Ahmed b. Hanbel, VI, 98,170, 266; Buhari, Tefsir, 417 (VI, 80); Müslim, Musafirîn, 244 (I, 549-550); İbn Mâce, Edeb, 52 (II, 1242).

¹¹⁶ Ahmed b. Hanbel, I,223; Tirmizî, Fezailü'l Kur'an, 18 (V, 177); Darimî, Fezailü'l Kur'an,1(I, 835).

¹¹⁷ Ahmed b. Hanbel, II,252,407,447.Müslim, Zikr, 38 (III, 2074); Ebu Davud, Vitri,14 (II, 148); Tirmizi, Kırâat,12 (V, 196-196).

¹¹⁸ Ahmed b. Hanbel, II,297; İbni Mace, Zühd, 29 (II, 1418).

قَالَ هُرَيْرَةُ بِي عَنْ صَالِحِ أَبِي عَنِ حَكِيمِ بْنِ الْقَعْقَاعِ عَنْ عَجَلَانَ بْنِ مُحَمَّدٍ أَخْبَرَنَا عَيْسَى بْنُ صَوَّانٍ حَدَّثَنَا قَلْبُهُ صُفُولٌ وَأَسْتَعْفَرَ وَنَزَعَ تَابِقِينَ قَلْبِهِ فِي سَوْدَاءٍ نُكْتَةٍ كَانَتْ أَتَنَّبُ إِذَا الْمُؤْمِنُ إِذَا وَسَلَّمَ عَلَيْهِ اللَّهُ صَلَّى اللَّهُ رَسُولٌ قَالَ كَادُوا مَقُولًا وَيُحْمَلُونَ عَلَى رَانَ بَلَّ كَلًّا { الْقُرْآنُ فِي وَجَلَّ عَزَّ اللَّهُ تَكَرَّرَ الَّذِي الرَّيُّ ذَلِكَ قَلْبُهُ يُعْلَوُ حَدَّى زَادَتْ زَادَ وَإِنْ يَكْسِبُونَ

58. “Kulunun tövbesinden dolayı Allah Teâlâ'nın sevinci, sizden birinizin ıssız çölde devesini kaybedip de bulduğu andaki sevincinden daha fazladır”¹¹⁹ Hk: (Buhârî, Deâvât, 4.)

عبد حدثنا سويد بن الحارث عن عمير بن عمارة عن الأعمش عن شهاب أبو حدثنا يونس بن أحمد حدثنا كأنه ذنوبه يرى المؤمن إن : قال نفسه عن والآخر سلم و عليه الله صلى النبي عن أحدهما حديثين مسعود بن الله بيده شهاب أبو قال . هكذا به فقال أنفه على مر كذاب ذنوبه يرى الفاجر وإن عليه يقع أن يخاف جبل تحت قاعد فوضع وشرابه طعامه عليها راحلته ومعه مهلكة وبه منزلا نزل رجل من العبد بتوبة أفرح الله) قال ثم أنفه فوق فرجع مكاني إلى أرجع قال الله شاء ما أو والعطش الحر عليه اشتد حتى راحلته ذهبت وقد فاستيقظ نومة فنام رأسه (عنده راحلته فإذا رأسه رفع ثم نومة فنام

59. Ey insanlar! Allah'a tevbe ve istiğfar ediniz, ben günde yüz kere tevbe ediyorum”¹²⁰ Hk: (Müslim, Tevbe, 32, H.No:2760)

وكان الأغر سمعت قال بردة أبي عن مرة بن عمرو عن شعبة عن غندر حدثنا شيبه أبي بن بكر أبو حدثنا الناس أيها يا سلم و عليه الله صلى الله رسول قال : قال عمر ابن يحدث سلم و عليه الله صلى النبي أصحاب من مرة مائة إليه اليوم في أتوب فإني الله إلى أتوبا

60. Aziz ve Celil olan Allah, gündüz günah işleyenlerin tevbesini kabul etmek için gece, gece günah işleyenlerin tevbesini kabul etmek için de gündüz kulun tevbe etmesini bekler, bu durum kıyamete kadar devam eder.”¹²¹ Hk: (Tirmizi, Kıyamet 50, H.No:2501)

يحدث عبيدة أبا سمعت قال مرة بن عمرو عن شعبة حدثنا جعفر بن محمد حدثنا المثني بن محمد حدثنا ويبسط النهار مسيء ليتوب بالليل يده يبسط جل و عز الله إن قال سلم و عليه الله صلى النبي عن : موسى أبي عن مغربها من الشمس تطلع حتى الليل مسيء ليتوب بالنهار يده

¹¹⁹ Buhârî, Deâvât, 4 (VII, 147); Müslim, Tevbe,3 (III, 2103).

¹²⁰ Ahmed b. Hanbel, IV,211; Müslim, Zikir, 42 (III, 2075-2076).

¹²¹ Ahmed b. Hanbel, IV,395,404; Müslim, Tevbe, 31 (III, 2113).

61. Âdemoğlu günahkârdır; Günahkârların en hayırlıları ise tövbe edenlerdir.”¹²² Hk: (İbn Mace, Züht, 30)

الله رسول قال قال أنس عن قتادة عن مسعد بن علي حدثنا . الحباب بن وزيد حدثنا . منيع بن أحمد حدثنا (التوابون الخطائين وخير . خطاء آدم بني كل) وسلم عليه الله صلى

2.11. Üç Aylar, Mübarek Gün ve Geceler

62. Peyamber Efendimiz (sav)’e kendisinden önceki ümmetlerin ömürleri gösterildi. Bunun üzerine: “Başka ümmetlerin uzun ömürleri içinde yaptıkları hayırlı amellerle ulaştıkları makamlara, benim ümmetim kısa ömürleriyle nasıl ulaşabilir” diye düşündü ve temennide bulundu. Yüce Allah, Resulünün bu temennisine karşılık “Bin aydan daha hayırlı” olan kadir gecesini ona verdi.¹²³ Hk: (Muvatta, İ’tkaf 15.)

إن رسول الله صلى الله عليه وسلم أرى :وحدثني زياد عن مالك أنه سمع من يثق به من أهل العلم يقول أعمار الناس قبله أو ما شاء الله من ذلك فكأنه تقاصر أعمار أمته أن لا يبلغوا من العمل مثل الذي بلغ غيرهم في طول العمر فأعطاه الله ليلة القدر خير من ألف شهر

63. Kim faziletine inanarak ve karşılığını Allah'tan bekleyerek Kadir gecesini değerlendirirse geçmiş günahları bağışlanır.”¹²⁴ Hk: (Buhârî, İmân 25; Müslim, Müsâfirîn, 173-176) (Buhari, Fadlu Leyleti'l Kadr,1.)

الله رسول أن هريرة أبي عن الرحمن عبد بن حميد عن شهاب ابن عن مالك حدثني قال إسماعيل حدثنا (ذنبه من تقدم ما له غفر واحتسابا إيماننا رمضان قام من) : قال سلم و عليه الله صلى

64. Şaban ayının 15. gecesini ibadetle geçirin, gündüzünde de oruç tutun. Çünkü Yüce Allah, bu gece dünya semasına rahmetiyle tecelli eder ve ‘Yok mu tövbe eden, tövbesini kabul edeyim! Yok mu rızık isteyen, rızık vereyim! Yok mu şifa isteyen, şifa vereyim! Yok mu başka isteği olan ona da istediğini vereyim.”¹²⁵ Hk: (İbn Mace, a.g.e., 191 (I, 444) , h.n., 1388.)

¹²² Ahmed b. Hanbel, III,198; İbn Mace, Zühd, 30 (II, 1420); Tirmizî, Kıyame, 49 (IV, 659).

¹²³ Muvatta, İtikaf, 6 (I, 321).

¹²⁴ Ahmed b. Hanbel, Müsned, II,241; Darimi, Savm, 54 (I, 358); Buhari, İman, 25 (I, 14); Müslim, Misafirîn, 176 (I, 524); Tirmizî, Savm, 83 (III, 172).

¹²⁵ İbn Mace, İkame, 191 (I, 444).

فإن . نهارها وصوموا ليلها فقوموا شعبان من النصف ليلة كانت إذا) وسلم عليه الله صلى الله رسول قال
مبتلى ألا فأرزقه مسترزق من ألا له فأغفر لي مستغفر من ألا فيقول . الدنيا سماء إلى الشمس لغروب فيها ينزل الله
(الفجر يطلع حتى كذا ألا كذا ألا فأعافيه)

65. Recep, Recep Allah'ü Teala'nın ayıdır. Recep ayına ikram edene, saygı gösterene, Allah'ü Teala, dünyada ve ahrette ikram eder.¹²⁶ (Kaynak verilmemiştir.)

ذکره لکن مرفوعا أنس عن وغيره الديلمي رواه (أمتي شهر ورمضان شهري وشعبان الله شهر رجب)
بطرق الموضوعات في الجوزي ابن

66. Yüce Allah, Miraçta Hz. Peygambere ümmetine verilmek üzere üç hediye verdi; 1. Beş vakit namaz, öyle ki miraçta, o kutsal makamda farz kılındı. 2. Bakara sûresinin son âyetleri, (Âmenerrasûlü...) Bu âyetler ki, Peygamberimiz (s.a.v), "Kim her gece Bakara sûresinin son iki ayetini okursa ona yeter" buyuruyor.3. Allah'a ortak koşmadan imanla ölenlerin cennete gireceği müjdesidir.¹²⁷ (Kaynak verilmemiştir.)

لما : قال عبدالله عن مرة عن مصرف بن طلحة عن مغول بن مالك عن سفيان حدثنا عمر أبي ابن حدثنا
قال فوق من ينزل وما الأرض من يعرج ما إليها انتهى قال المنتهى سدره وسلم عليه الله صلى الله رسول بلغ
لامته وغفر البقرة سورة خواتيم وأعطى خمسا الصلاة عليه فرضت قبله كان نبيا يعطهن لم ثلاثا عندها الله فأعطاه
قال السادسة السماء في السدره قال { يغشى ما السدره يغشى إذ { مسعود ابن قال شيئا بالله يشركوا مالم المحققات
بما لهم علم لا الخلق علم ينتهي إليها مغول بن مالك غير وقال فأرعدا بيده سفيان وأشار ذهب من فراش سفيان
صحيح حسن حديث هذا عيسى أبو قال ذلك فوق

67. Bu gece Şaban'ın on beşinci gecesidir. Cenâb-ı Hak, bu gece Benî Kelb kabilesinin koyunlarının tüyleri kadar kimseyi, cehennemden âzâd eder. Fakat bu gece, müşriklerin, kin tutanların, akrabalarıyla münasebeti kesenlerin, hayat ve ihtişamlarına mağrur olanların, ana ve babalarına isyan edenlerin, içki düşkünlerinin yüzüne bakmaz.¹²⁸ Hk: (İbn Mace, a.g.e.,191, (I, 444), h.n., 1389.) (İbn-i Mace, İkametü's-Salat 191)

¹²⁶ Aclûnî, a.g.e, I, 423.

¹²⁷ Ahmed b. Hanbel, I,387; Müslim, İman, 279 (I, 157); Tirmîzî, Tefsir, 53; Nesâî, Salât, 1 (I, 224).

¹²⁸ Münziri, Ebu M. Zekiyü'd-Din Abdülazim b. Abdülkavi, **et-Terğib ve't-Terhib Minel Hadisi's-Şerif**, Mısır, 1933, II, 118.

حجاج أنبأنا . هارون بن يزيد حدثنا قالا . بكر أبو الملك عبد بن ومحمد الخزاعي الله عبد بن عبدة حدثنا . أطلبه فخرجت . ليلة ذات وسلم عليه الله صلى النبي فقدت - : قالت عائشة عن عروة عن كثير أبي بن يحيى عن قلت قد قالت (؟ ورسوله عليك الله يحيى أن تخافين أكنت عائشة يا) فقال . السماء إلى رأسه رافع بالبقيع هو فإذا السماء إلى شعبان من النصف ليلة ينزل تعالى الله إن) فقال . نسانك بعض أتيت أنك ظننت ولكني . ذلك بي وما (كلب غنم شعر عدد من لأكثر فيغفر الدنيا

Verilen kaynakta yukarıdaki hadis geçmektedir. Ancak hutbede kullanılan meal, daha fazla malumat vermektedir. Söz konusu mealin muhtevasına temas etmesinden dolayı İbn Mace'de geçen aşağıdaki hadisi de zikrettik. Ne var ki, her iki hadisin anlamı birleştirilse bile verilen anlamı karşılamadığı görülmektedir.

بن الضحاک عن أيمن بن الضحاک عن لهيعة ابن عن الوليد حدثنا . الرملي راشد بن سعيد بن راشد حدثنا في ليطلع الله إن) قال وسلم عليه الله صلى الله رسول عن - : الأشعري موسى أبي عن عرزب بن الرحمن عبد ¹²⁹(مشاحن أو لمشرك إلا . خلقه لجميع فيغفر . شعبان من النصف ليلة

68. Allah'ım, Recep ve Şaban'ı hakkımızda hayırlı kıl ve bizi Ramazan'a kavuştur.”¹³⁰ Hk: (Ahmet B. Hanbel, Müsned, I/259)

كان : قال مالك بن أنس عن النميري زياد عن الرقاد أبي بن زائدة عن عمر بن الله عبيد ثنا الله عبد حدثنا يقول وكان رمضان في لنا وبارك وشعبان رجب في لنا بارك اللهم قال رجب دخل إذا سلم و عليه الله صلى النبي أزهر ويومها غراء الجمعة ليلة

69. Aşure günü'nde tutulan orucun, bir yıl önce işlenen hata ve günahların bağışlanmasına vesile olacağını müjdelemiştir. ¹³¹ Hk: (Tirmizi, Savm;48,III,126.)

عن معبد بن الله عبد عن جرير بن غيلان عن زيد بن حماد حدثنا قالا الضبي عبد بن أحمد و قتيبة حدثنا وفي قبله التي السنة يكفر أن الله على أحتسب إني عاشوراء يوم صيام قال وسلم عليه الله صلى النبي أن : قتادة أبي عفراء بن معوث بنت الربيع و عباس ابن و أسماء بن هند و الأكوخ بنت سلمى و صيفي بن محمد و علي عن الباب حدث أنه وسلم عليه الله صلى الله رسول عن ذكروا الزبير بن الله عبد و عمه عن الخزاعي سلمة بن الرحمن عبد و عاشوراء يوم صيام على

¹²⁹ İbn Mace, İkame, 191 (I, 444).

¹³⁰ Ahmed b. Hanbel, I, 259.

¹³¹ Ahmed b. Hanbel, V, 307,311; Tirmîzî, Savm, 48 (III, 126).

2.12. Genel Olarak Hayırlı Ameller

70. Resulüllah'ın dostu ve arkadaşı olduğun halde ağaç mı dikiyorsun diye yaptığı işi önemsemeyen kimseye Ebu Derda: Dur acele etme! Ben Rasulullah'ın "bir kimse bir ağaç diker de o ağaçtan bir insan yahut Allah'ın yaratıklarından herhangi biri meyve yerse; muhakkak bu yenilen mahsulü diken kimse için bir sadaka olur" dediğini işittim.¹³² Hk: (Ahmet b. Hanbel, Müsned IV 444)

الله رسول صاحب وانت هذا اتفعل له فقال بدمشق غرسا يغرس وهو به مر رجلا ان الدرداء ابي عن منه ياكل لم غرسا غرس من يقول وسلم عليه الله صلى الله رسول سمعت على تعجل لا فقال وسلم عليه الله صلى صدقة له كان الا وجل عز الله خلق من خلق ولا ادمي

71. "İnsanlara eziyet veren şeyi yoldan kaldırmak sadakadır"¹³³ Hk: (Buhari, Cihad, 72) (Ahmed, V. 168-169, 154) (Müslüm, Zekât 56)

هريرة أبو حدثنا ما هذا قال منبه بن همام عن معمر حدثنا همام بن عبدالرزاق حدثنا رافع بن محمد وحدثنا سلامي كل : سلم و عليه الله صلى الله رسول وقال منها أحاديث فذكر سلم و عليه الله صلى الله رسول محمد عن أو عليها فتحمله دابته في الرجل وتعين صدقة الاثنتين بين تعدل قال الشمس فيه تطلع يوم كل صدقة عليه الناس من عن الأذى وتميط صدقة الصلاة إلى تمشيها خطوة وكل صدقة الطيبة والكلمة قال صدقة متاعه عليها له ترفع صدقة الطريق

72. İnsanların üzerine öyle bir zaman gelecek ki onların içinde dini (nin icaplarını yerine getirme) üzerinde tahammül gösteren avucunun içinde ateş parçası tutan gibidir"¹³⁴ Hk: (tirmizi, fiten, 61)

قال : قال مالك بن أنس عن شاعر بن عمر حدثنا الكوفي السدي بنت ابن الفراري موسى بن إسماعيل حدثنا الجمر على كالفابض دينه على فيهم الصابر زمان الناس على يأتي وسلم عليه الله صلى الله رسول

73. Bir sahabî Peygamberimiz (s.a.v)'e, "Hangi insanlar daha hayırlıdır ya Resûlallah?" diye sorar. Peygamber Efendimiz şöyle buyurur: "En hayırlı insan ömrü uzun olup ameli güzel olandır." Sahabî, "Hangi insanlar daha şerlidir?" diye sorunca da

¹³² Ahmed b. Hanbel, VI, 444; Darimî, Buyu', 67 (II, 580); Buhari, Edeb, 27 (VII, 78); Tirmîzî, Ahkâm, 40.

¹³³ Buhari, Cihad,72 (III, 224); Müslim, Zekât 56 (I, 699); Ahmed, V. 168-169, 154.

¹³⁴ Tirmizi, Fiten,73 (IV, 526).

Peygamber Efendimiz, “Ömrü uzun olup da, ameli kötü olan” buyurmuşlardır.¹³⁵
Hk: (Tirmizî, Zühd 22.)

بن الرحمن عبد عن زيد بن علي عن شعبة حدثنا الحرث بن خالد حدثنا علي بن عمرو حفص أبو حدثنا شره الناس فأبي قال عمله وحسن عمره طال من قال خير الناس أي الله رسول يا : قال رجلا أن أبيه عن بكرة أبي صحيح حسن حديث هذا عيسى أبو قال عمله وساء عمره طال من

74. Peygamber (sav), çölde susamış bir köpeğin perişan halini görerek su ihtiyacını gideren bir yolcu ve evinde aç kalan kediyi doyuran bir kadını cennetle müjdelemiştir. Ey Allahın Resulu; hayvanları sulamakta bize ecir var mıdır? diye soranlara şu cevabı vermiştir: Evet, kendisinde hayat olan her canlı için ecir vardır.¹³⁶
Hk: (Buhari, Edeb, 27)

رسول أن : هريرة أبي عن السمان صالح أبي عن بكر أبي مولى سمي عن مالك حدثني إسماعيل حدثنا فإذا خرج ثم فشرب فيها فنزل بئرا فوجد العطش عليه اشتد بطريق يمشي رجل بينما) قال سلم و عليه الله صلى الله فملا البئر فنزل بي بلغ كان الذي مثل العطش من الكلب هذا بلغ لقد الرجل فقال العطش من الثرى يأكل يلهث كلب كل في) فقال ؟ أجرا البهائم في لنا وإن الله رسول يا قالوا . (له فغفر له الله فشكر الكلب فسقى بفيه أمسكه ثم خفه) أجر رطبة كبد ذات

Muhtemelen yukarıdaki tercüme iki farklı hadisten alınmıştır. Ancak araştırmamız sırasında; evde aç kalan kediyi doyuran bir kadının cennetle müjdelendiğine dair herhangi bir rivayete rastlanmamıştır.

75. Kim bir iyilik yapmak ister de yapamazsa cenabı hak bunu yapılmış tam bir iyilik olarak kaydeder. Şayet bir kimse iyilik yapmak ister ve sonra da onu yaparsa cenab-ı hak o iyiliği on mislinden başlayıp yediyüz misliyle hatta kat kat fazlasıyla yazar. Kim bir kötülük yapmak ister de vazgeçerse Cenab-ı Hak bunu mükemmel bir iyilik olarak kaydeder. Şayet bir insan kötülük yapmak ister sonra da onu yaparsa Cenab-ı Hak o fenalığı sadece bir günah olarak yazar.”¹³⁷ Hk: (Müslim , İman, 207, Buhari , Rikak 31)

¹³⁵ Ahmed b. Hanbel, V, 40,44,47; Darimî, Rikak, 30 (II, 615); Tirmizî, Zühd 22.

¹³⁶ Muvatta, Sıfatu'n-Nebi, 10 (II, 929-930); Ahmed b. Hanbel, II, 222; Buhari, Edeb,25 (VII, 77); Müslim, Selam, 153 (II, 1761).

¹³⁷ Ahmed b. Hanbel, I,227,279,301; Buhari, Rikak,31 (VII, 187); Müslim, İman, 207 (I, 118).

رضي عباس ابن عن العطاردي رجاء أبو حدثنا عثمان أبو جعد حدثنا الوارث عبد حدثنا معمر أبو حدثنا الحسنات كتب الله إن) قال قال . جل و عز ربه عن يروي فيما سلم و عليه الله صلى النبي عن : عنهما الله له الله كتبها وعملها بها هم هو فإن كاملة حسنة عنده له الله كتبها يعملها فلم بحسنة هم فمن ذلك بين ثم والسيئات كاملة حسنة عنده له الله كتبها يعملها فلم بسيئة هم ومن كثيرة أضعاف إلى ضعف سبعمائة إلى حسنة عشر عنده (واحدة سيئة له الله كتبها فعلها بها هم هو فإن)

76. “İman yetmiş kadar şubeden ibarettir. Bunların en yükseği lâ ilâhe illallah demek, en aşağısı da insana zarar veren şeyleri yoldan kaldırmaktır. Hayâ da imanın şubelerinden biridir.”¹³⁸ Hk: (Buhârî, İmân 3; Müslim, İmân 58.)

: قال هريرة أبي عن صالح أبي عن دينار بن عبدالله عن سهيل عن جرير حدثنا حرب بن زهير حدثنا عن الأذى إمطة وأدناها الله إلا إله لا قول فأفضلها شعبة وستون بضع الإيمان سلم و عليه الله صلى الله رسول قال الإيمان من شعبة والحياء الطريق

77. Bana itaat eden Allah’a itaat etmiş, bana isyan eden de Allah’a isyan etmiş olur”¹³⁹ Hk: (İbni kesir tefsiri. Cilt 1. 363)

قال قال هريرة أبي عن صالح أبي عن الأعمش عن ووكيع معاوية أبو حدثنا شيبه أبي بن بكر أبو حدثنا الله عصى فقد عصاني ومن الله أطاع فقد أطاعني من وسلم عليه الله صلى الله رسول

78. Bir gün Sevgili Peygamberimiz, “Her Müslüman kişinin sadaka vermesi farzdır” buyurmuş, orada bulunanlar “Ey Allah’ın Elçisi mali imkânı yoksa ne yapmalı?” diye sormuşlar. Efendimiz de “Kazanıp faydalı olmak sadakadır. Buna da imkânı olmazsa gariplere yardım etmeli, bunu da yapamazsa iyilik yapmaya sevk etmelidir”¹⁴⁰ (Buhari, vasaya, 99)

و عليه الله صلى النبي عن : جده عن أبيه عن بردة أبي بن سعيد حدثنا شعبة حدثنا إبراهيم بن مسلم حدثنا لم فإن قالوا . (يتصدق نفسه فينفع بيده يعمل) قال ؟ يجد لم فمن الله نبي يا فقالوا . (صدقة مسلم كل على) قال سلم له فإنها الشر عن ولیمسك بالمعروف فليأمر) قال ؟ يجد لم فإن قالوا . (الملهوف الحاجة ذا يعين) قال ؟ يجد (صدقة)

¹³⁸ Ahmed b. Hanbel, II,379; Buhari, İman, 3 (I, 8); Müslim, İman, 58 (I, 63); Ebu Davud, Sünnet,14; Nesâî, İman,16.

¹³⁹ Ahmed b. Hanbel, II, 253,270,313; Buhari, Ahkam,1(VIII,104); İbn Mâce, Mukaddime,1 (I, 4); Nesâî, İstiaze,49(VIII, 276);

¹⁴⁰ Ahmed b. Hanbel, IV;395; Buhari, Zekât, 30 (II, 121); Müslim, Zekât, 55 (I, 699); Nesâî, Zekat, 56.

79. Ameller ancak niyetlere göre (değer kazanır)¹⁴¹ Hk: (Buhârî, İman, 41.)

وقاص بن علقمة عن إبراهيم بن محمد عن سعيد بن يحيى عن مالك أخبرنا قال مسلمة بن الله عبد حدثنا
الله إلى هجرته كانت فمن نوى ما امرىء ولكل بالنية الأعمال (قال سلم و عليه الله صلى الله رسول أن : عمر عن
(إليه هاجر ما إلى هجرته يتزوجها امرأة أو يصيبها لدنيا هجرته كانت ومن ورسوله الله إلى هجرته ورسوله

80. "İslam'ın, hangi ameli daha hayırlıdır?" diye sorana, Peygamberimiz şöyle cevap vermişlerdir: "Yemek yedirmen, tanıdığına ve tanımadığına selam vermemdir."¹⁴² Hk: (Riyazü-s Salihin, II/226, H.No: 848.)

رسول سأل رجلا أن عمرو بن الله عبد عن الخير أبي عن حبيب أبي بن يزيد عن الليث حدثنا قال قتبية حدثنا
تعرف لم ومن عرفت من على السلام وتقرأ الطعام تطعم قل خير الإسلام أي وسلم عليه الله صلى الله

81. Allah Teala'nın en sevdiği amel az da olsa devamlı olanıdır.¹⁴³ Hk: (Buhari, Libas, 43)

الرحمن عبد بن سلمة أبي عن سعيد أبي بن سعيد عن الله عبيد عن معتمر حدثنا بكر أبي بن محمد حدثني
بالتهار ويبسطه فيصلني بالليل حصيرا يحتجر كان سلم و عليه الله صلى النبي أن : عنها الله رضي عائشة عن
أيها يا (فقال فأقبل كثروا حتى بصلاته فيصلون سلم و عليه الله صلى النبي إلى يثوبون الناس فجعل عليه فيجلس
(قل وإن دام ما الله إلى الأعمال أحب وإن تملوا حتى يمل لا الله فإن تطيقون ما الأعمال من خذوا الناس

82. Allah yedi sınıf insanı hiçbir gölgenin bulunmadığı kıyamet gününde (arşının) gölgesinde gölgelendirecektir. (Bunlardan bir tanesi de Rabbine ibadet ile yetişen gençler).¹⁴⁴ Hk: (Buhari, Ezan, 36, I, 161.) (Müslim / Zekât 91 (1031)

هريرة أبي عن عاصم بن حفص عن الرحمن عبد بن خبيب عن مالك حدثنا معن حدثنا الأنصاري حدثنا
عادل إمام ظله إلا ظل لا يوم ظله في الله يظلمهم سبعة قال وسلم عليه الله صلى الله رسول أن : سعيد أبي عن أو
على فاجتمعا الله في تحابا ورجلان إليه يعود حتى منه خرج إذا بالمسجد معلقا قلبه كان ورجل الله بعبادة نشأ وشاب
ورجل الله أخاف إنني فقال وجمال حسب ذات امرأة دعته ورجل عيناه ففاضت خاليا الله ذكر ورجل وتفرقا ذلك
صحيح حسن حديث هذا عيسى أبو قال يمينه تنفق ما شماله تعلم لا حتى فأخفاها بصدقة تصدق

¹⁴¹ Ahmed b. Hanbel, I,25,43; Buhari, İman, 41 (I, 20); Müslim, İmare,155 (II, 1515-1516); İbn Mâce, Zühd, 26 (II, 1413); Ebu Davud, Talak,11(VIII, 651).

¹⁴² Ahmed b. Hanbel, II, 169; Buhârî, İmân 6, (I, 9); Müslim, İmân 63 , (I, 65).

¹⁴³ Ahmed b. Hanbel, VI, 176,231,268; Buhari, Libas, 43 (VII, 50).

¹⁴⁴ Muvatta, Şi'r, 5(II,952); Ahmed, II, 439; Buhârî, Ezan, 36 (I, 161-162); Müslim, Zekât, 91(I, 715); Tirmizî, Zühd, 53(IV,598).

III.AHLAK

83. “Beni Rabbim terbiye etti...¹⁴⁵ Hk: (Feyzul. Kadir 1/224)

تأديبي فأحسن ربي أدبني

والحديث . وضعفاء مجهولون وفيه ، يصحح لا : وقال ، (284 رقم ، 1/178) العلل في الجوزى وابن (164 رقم ، 72ص) العجلوني وكذا ، وضعفه (45 رقم ، 39 ص) المقاصد في السخاوى ذكره

84. “Allah Rasûlü’nün ameli, hafif ama sürekli yağan yağmur gibiydi.”¹⁴⁶

Hk: (Buhari, Savm, 63)

عائشة المؤمنین أم سألت قال علقمة عن إبراهيم عن منصور عن جرير حدثنا شيبه أبي بن عثمان حدثني

الله صلى النبي كان ما يستطيع وأيك ديمة عمله كان لا قالت الأيام من شينا يخص كان هل وسلم عليه الله صلى النبي عمل كان كيف المؤمنین أم يا قلت يستطيع وسلم عليه

85. “Kolaylaştırın, zorlaştırmayın; müjdeleyin, nefret ettirmeyin.”¹⁴⁷

Hk: (Buhârî, “İlim”, 12.)

النبي عن أنس عن التياح أبو حدثني قال شعبة حدثنا قال سعيد بن يحيى حدثنا قال بشار بن محمد حدثنا

(تنفروا ولا وبشروا تعسروا ولا يسروا) قال سلم و عليه الله صلى

86. “İnsanları daha ziyade cennete götürecek ameller; Allah’a sevgi ve saygı,

birde davranış güzelliğidir.”¹⁴⁸ Hk: (Tac 5/62)

سئل قال : هريرة ابي عن جدي عن أبي حدثني إدريس بن الله عبد حدثنا العلاء بن محمد كريب أبو حدثنا

ما أكثر عن وسئل الخلق وحسن الله تقوى فقال ؟ الجنة الناس يدخل ما أكثر عن وسلم عليه الله صلى الله رسول غريب صحيح حديث هذا عيسى أبو قال والفرج الفم فقال النار الناس يدخل

87. “O’nun ahlakı Ku’ran’dı.”¹⁴⁹ Hk: (Müslim, Müsâfirin, 139.)

القرآن خلقه كان فقالت وسلم عليه الله صلى الله رسول خلق عن عائشة سئلت قال الحسن عن يونس عن إسماعيل حدثنا

¹⁴⁵ Suyutî, Celeleddin, **Camîu’l-Ehâdis**, II,88. Es-Sehavî, **el-Mekasidu’l-Hasene** isimli eserinde (I, 73) bu hadisin zayıf olduğunu zikretmiştir.

¹⁴⁶ Ahmed b. Hanbel, IV,109; VI, 43,55,174,189; Buhari, Savm, 64 (II, 248); Müslim, Müsâfirin, 217 (I, 541).

¹⁴⁷ Ahmed b. Hanbel, III,131,209; Buhârî, İlim, 11 (I, 25); Müslim, Cihad,7 (II, 1359).

¹⁴⁸ Ahmed b. Hanbel, II, 291; İbn Mâce, Zühd,29(II, 1418); Tirmizî, Birr, 62 (IV, 363).

¹⁴⁹ Ahmed b. Hanbel, VI, 216; Müslim, Salâtu’l -Musafirin,139 (I, 512-513).

88. “Sizin bana en sevimli olanınız ve kıyamet gününde bana en yakın olanınız ahlakı en güzel olanınızdır.”¹⁵⁰ Hk: (Tirmizi, Birr, 71.)

بن ربه عبد حدثني فضالة بن مبارك حدثنا هلال بن حبان حدثنا البغدادي خراش بن الحسن بن أحمد حدثنا مجلسا مني وأقربكم إلي أحبكم من إن قال وسلم عليه الله صلى الله رسول أن : جابر عن المنكر بن محمد عن سعيد والمتفهبون والمتشدقون الثرثارون القيامة يوم مجلسا مني وأبعدكم إلي أبغضكم وإن أخلاقا أحاسنكم القيامة يوم عن الباب وفي عيسى أبو قال المتكبرون قال ؟ المتفهبون فما والمتشدقون الثرثارون علمنا قد الله رسول يا قالوا الوجه هذا من غريب حسن حديث وهذا هريرة أبي

89. Ben güzel ahlâkı tamamlamak için gönderildim.”¹⁵¹ Hk: (İmâm Mâlik, Muvattâ, Hüsnu’l-hulk, 8)

وَحَدَّثَنِي مَالِكٌ أَنَّهُ قَدْ بَلَغَهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ بُعِثْتُ لِأَتَمَّ حُسْنَ الْأَخْلَاقِ

3.1. Affetmenin Fazileti

90. "Allah, affeden kulunun şerefini artırır..."¹⁵² Hk: [Müslim, Birr, 69; Riyazü’s-Salihîn, I/577 H.No: 558.)

أبي عن أبيه عن العلاء عن جعفر ابن وهو إسمعيل حدثنا قالوا حجر وابن وقتيبة أيوب بن يحيى حدثنا الله رفعه إلا الله أحد تواضع وما عزا إلا بعفو عبدا الله زاد وما مال من صدقة نقصت ما قل وسلم عليه الله صلى الله رسول عن هريرة

91. Hz Ebubekir (R.A.) Mistah bin Usâse adındaki bir fakire sürekli yardım eder onu gözetirdi. İfk olayında Kendi kızı ve Rasûlullah (S.A.V) ‘ın zevcesi Hz Âişe (R.A.) validemize iftira atıldığında, Hz. Ebubekir’in yardım ettiği Mistah adındaki bu kişi, bu çirkin dedikoduyu en fazla yayanlardan biriydi. Allah’u teala Kur’an’da Hz Âişe validemizin iffet ve masumiyetini açıkladığında, Hz Ebubekir (R.A.): “Vallahi benim kızım Aişe’ye bunları söyledikten sonra Mistah’a bir daha yardım etmeyeceğim” diye yemin içti ve ona yardımını kesti. Yüce Allah, Hz. Ebubekir’in bu yeminine karşılık, Nur suresinin 22. âyetini indirdi: “İçinizden varlık ve servet sahibi olan kimseler, yakınlarına, düşkünlere ve Allah yolunda Hicret edenlere, kendi mallarından bir şey vermeyeceklerine dair yemin etmesinler; Onları affetsinler; vazgeçip iyi muamelede bulunsunlar. Allah’ın sizi bağışlamasını istemez misiniz? Allah bağışlayandır merhamet

¹⁵⁰ Tirmizi, Birr, 71 (IV, 370).

¹⁵¹ İmâm Mâlik, Muvattâ, Hüsnu’l-hulk, 1(II,904).

¹⁵² Muvatta, Sadaka, 12, (II, 1000); Ahmed b. Hanbel, I, 194, II, 235, 387, 438; Dârimî, Zekât 35, (I, 333); Müslim, Birr, 69 (III, 2001); Tirmizî, Birr, 82 (IV, 143).

edendir.” (Nur Suresi. 22) Bu âyet indikten sonra, Hz Ebubekir (R.A.) her zamanki gibi İmanının sesini dinledi ve “Hayır! Vallahi ben Allah’ın beni bağışlamasını istiyorum” diyerek ve kendi öz kızına iftira eden adam için “Vallahi! Ben artık ona yaptığım yardımı ebediyen ondan kaldırmayacağım” diyerek ona tekrar yardım etmeye başladı.¹⁵³
Hk: (Buhâri. Kitâbu’t-Tefsîr. 4750. Hadis.)

أثثة بن مسطح على ينفق وكان عنه الله رضي الصديق بكر أبو قال براءتي في هذا الله أنزل فلما....
الفضل أولو يأتل ولا { الله فأنزل ماقال لعائشة قال الذي بعد أبدا شيئا مسطح على لأنفق والله وفقره منه لقرابته
الله يغفر أن تحبون ألا وليصفحوا وليعفوا الله سبيل في والمهاجرين والمسالكين القربى أولى يؤتوا أن والسعة منكم
عليه ينفق كان التي النفقة مسطح إلى فرجع لي الله يغفر أن أحب إنني والله بلى بكر أبو قال { رحيم غفور والله لكم
.... أبدا منه لأنزعهها والله وقال

3.2. Doğruluk ve Dürütlük

92. Doğru sözlü ve güvenilir tüccar (ahirette) peygamberler, sıddıklar ve şehitlerle beraber bulunacaktır.”¹⁵⁴ Hk: (Tirmizi, Büyü’, 4; İbn Mâce, Ticaret, 1)

عليه الله صلى النبي عن : سعيد أبي عن الحسن عن حمزة أبي عن سفيان عن قبيصة حدثنا هناد حدثنا
والشهداء والصدّيقين النبيين مع الأمين الصدوق التاجر قال وسلم

93. Doğruluktan ayrılmayın. Çünkü doğruluk insanı iyiliğe, iyilik de cennete götürür. İnsan, doğru olmaya ve doğruluğu aramaya devam ederse, sonunda Allah katında “Doğru” diye kaydedilir. Yalandan sakınınız. Çünkü yalan, insanı günaha, günah da cehenneme sürükler. Kul yalan söylemeye ve yalan peşinde koşmaya devam ederse; sonunda Allah katında “Yalancı” diye kaydedilir.”¹⁵⁵ Hk: (Müslim, Birr, 105, III, 2013)

الله رسول قال : قال مسعود بن الله عبد عن سلمة بن شقيق عن الأعمش عن معاوية ابو حدثنا هناد حدثنا
يصدق الرجل يزال وما الجنة إلى يهدي البر وإن البر إلى يهي الصدق فإن بالصدق عليكم وسلم عليه الله صلى
النار إلى يهدي الفجور وإن الفجور إلى يهدي الكذب فإن والكذب وإياكم صديقا الله عند يكتب حت الصدق ويتحرى
بن الله عبد و عمر و الصديق بكر أبي عن الباب وفي كذابا الله عند يكتب حتى الكذب ويتحرى يكذب العبد يزال وما
صحيح حسن حديث هذا عيسى ابو قال عمر ابن و الشخير

¹⁵³ Ahmed b. Hanbel, VI,198; Buhari, Tefsir,238 (V, 5-9); Müslim, Tevbe, 56 (III, 2129-2130).

¹⁵⁴ Tirmizi, Büyü’, 4 (III, 515); Darimî, Buyu’, 8(II,561); İbn Mâce, Ticaret, 1 (II, 724).

¹⁵⁵ Ahmed b. Hanbel, I, 384; Buhari, Edep, 69 (VII, 95); Müslim, Birr, 104, 105 (III, 2013); İbn Mace, Mukaddime, 7 (I, 18); Tirmizi, Kitabu’l Birr, 46 (IV, 347).

94. "Bir gün, Rasulullah (sav), evimizde otururken, annem beni çağırdı ve: "Hele bir gel sana ne vereceğim!" dedi. Resulullah (s.a.v) anneme: "Çocuğa ne vermek istemiştin?" diye sordu."Ona bir hurma vermek istemiştim" deyince, Rasulullah (sav): "Dikkat et! Eğer ona bir şey vermeyecek olursan üzerine bir yalan yazılacak!"¹⁵⁶
Hk: (Ebu Davud)

عن حدثه العدوي ربيعة بن عامر بن الله عبد موالى من رجلا أن عجلان ابن عن الليث حدثنا قتيبة حدثنا عليه الله صلى الله رسول لها فقال أعطيك تعال ها فقالت بيتنا في قاعد وسلم عليه الله صلى الله ورسول يوما أمي دعنتي قال أنه عامر بن الله عبد كذبة عليك كتبت شيئا تعطه لم لو إنك أما وسلم عليه الله صلى الله رسول لها فقال تمرأ أعطيه قالت تعطيه أن أردت وما وسلم

95. "Âdemoğlu sabaha erdi mi, bütün azaları dile şöyle yalvarırlar: Bizim hakkımızda Allah'tan kork! Çünkü biz sana tâbiyiz. Sen istikamette olursan, biz de istikamet üzere oluruz. Sen yoldan çıkarsan, biz de çıkarız"¹⁵⁷ Hk: (Tirmizi, Zühd, 60)

عن أبي سعيد عن سعيد بن جبیر عن أبي الصهباء حدثنا محمد بن موسى البصري حدثنا حماد بن زيد اعوججنا اعوججت وإن استقمنا استقمت فإن بك نحن فإنما فينا الله اتق فتقول اللسان تكفر كلها الأعضاء فإن آدم ابن أصبح رفعه قال إذا الخدري ولم يرفعه وقد رواه غير واحد عن حماد بن زيد قال أبو عيسى هذا حديث لا نعرفه إلا من حديث حماد بن زيد قال أحسبه عن أبي سعيد الخدري عن سعيد بن جبیر عن أبي الصهباء حدثنا حماد بن زيد حدثنا صالح بن عبد الله عن النبي صلى الله عليه وسلم فذكر نحوه

96. Ashabından biri, "Ya Rasulallah! Bana, titizlikle sarılmam gereken bir tavsiyede bulunur musunuz?" dedi. Peygamberimiz de: "Rabbim Allah'tır de ve istikamet üzere ol" buyurdu. Sahabi, tekrar sordu: "Günah işleme bakımından benim en çok dikkat etmem gereken şey nedir?" diye sorduğunda ise, Efendimiz, eliyle dilini göstererek, "Budur"¹⁵⁸ Hk: (Riyazu's-Salihin,s.534, H.No.524)

عبد بن محمد عن شهاب ابن عن سعد بن إبراهيم حدثنا . العثماني عثمان بن محمد مروان أبو حدثنا ربي قل) :قال به أعتصم بأمر حدثني الله رسول يا قلت قال التقفي الله عبد بن سفيان أن العامري ماعز بن الرحمن (قال ثم نفسه بلسان وسلم عليه الله صلى الله رسول فأخذ ؟ علي تخاف ما أكثر ما الله رسول يا قلت (استقم ثم الله هذا)

¹⁵⁶ Ahmed b. Hanbel, 3,447; Ebu Davud, Edeb, 80(V,265).

¹⁵⁷ Ahmed b. Hanbel, III,96; Tirmîzî, Zühd, 61 (IV, 605-606).

¹⁵⁸ Ahmed b. Hanbel, III,413; Darimî, Rikak, 4(II, 607); İbn Mâce, Fiten, 12(II, 1314); Tirmîzî, Zühd,61 (IV, 607).

97. Peygamberimiz (s.a)' e soruldu mümin korkak ola bilir mi? Olabilir, buyurdular. Mümin cimri olur mu? diye soruldu. Olabilir, buyurdular. Mümin yalancı ola bilir mi? Diye sorulunca da, hayır, olamaz.”¹⁵⁹ Hk: (Muvatta)

فَقَالَ جَبَانًا الْمُؤْمِنُ أَيْ كَوْنُ وَسَلَّمَ عَلَيْهِ اللَّهُ صَلَّى اللَّهُ لِرَسُولٍ قَبِيلَ قَالَ أَنَّهُ سُلَيْمٌ بْنُ صَوَّانَ عَنْ مَالِكٍ حَدَّثَنِي
لَا فَقَالَ كَنَابًا الْمُؤْمِنُ أَيْ كَوْنُ لَهُ قَوْلٌ نَعَمْ فَقَالَ بِخِيَالِ الْمُؤْمِنُ أَيْ كَوْنُ لَهُ قَوْلٌ نَعَمْ

3.3. Cimrilik

98. "Cimrilikten sakının, çünkü cimrilik sizden evvel gelip geçenleri helak etmiş, onları kan dökmeye, haramı helal görmeye yönlendirmiştir..."¹⁶⁰ Hk: (Müslim Birr, 67)

حدثنا عبد الله بن مسلمة بن قعنب حدثنا داود يعني ابن قيس عن عبيد الله بن مقسم عن جابر بن عبد الله
دماءهم سفكوا أن على حملهم قبلكم كان من أهلك الشح فإن الشح واتقوا القيامة يوم ظلمات الظلم فإن الظلم اتقوا قال وسلم عليه الله صلى الله رسول أن
محارمهم واستحلوا

99. “Her sabah iki melek yeryüzüne iner ve biri; Allah’ım, Senin yolunda harcayana, harcadığının yerine yenilerini ver! Diğeri ise, Allah’ım, cimrilik yapıp vermeyenlerin mallarını telef et! diye dua eder”¹⁶¹ Hk: (Buhari: Zekât)

هريرة أبي عن الحباب أبي عن مزرد أبي بن معاوية عن سليمان عن أخي حدثني قال إسماعيل حدثنا
أحدهما فيقول ينزلان ملكان إلا فيه العباد يصبح يوم من ما (قال سلم و عليه الله صلى النبي أن : عنه الله رضي
(تلفا ممسكا أعط اللهم الآخر ويقول خلفا منقفا أعط اللهم

3.4. Komşuluk Ahlakı

100. Cebrail (a.s) bana komşuyu o kadar tavsiye etti ki onu mirasçı kılacak sandım.”¹⁶² Hk: (Buhari,Edeb,28;VII,78)

عنهما الله رضي عمر ابن عن أبيه عن محمد بن عمر حدثنا زريع بن يزيد حدثنا منهال بن محمد حدثنا
(سيورته أنه ظننت حتى بالجار يوصيني جبريل زال ما) سلم و عليه الله صلى الله رسول قال : قال

¹⁵⁹ Muvatta, Kelam, 7 (II, 990).

¹⁶⁰ Ahmed b. Hanbel, II, 159, 191, 195, III, 324; Müslim, Birr, 56 (III, 1996).

¹⁶¹ Ahmed b. Hanbel, II,306,347; V,197; Buhari, Zekât, 27 (II, 120).

¹⁶² Ahmed b. Hanbel, VI, 52, 91,125; Buhari, Edep, 28 (VII, 78); Müslim, Birr, 140-141 (III, 2025); Ebu Davud, Edep, 123(V, 357); Tirmizi, Birr, 28 (IV, 333).

101. “ Allah’a ve ahiret gününe inanan komşusuna iyilik etsin, Allah’a ve ahiret gününe inanan misafirine ikram etsin, , Allah’a ve ahiret gününe inanan ya hayır söylesin yahut da sussun.”¹⁶³ Hk: (Riyazüssalihin C1, S 343)

هريرة أبي عن سلمة أبي عن الزهري عن معمر أخبرنا الرزاق عبد ثنا العسقلاني المتوكل بن محمد حدثنا واليوم بالله يؤمن كان ومن ضيفه فليكرم الآخر واليوم بالله يؤمن كان من " وسلم عليه الله صلى الله رسول قال قال " ليصمت أو خيرا فليقل الآخر واليوم بالله يؤمن كان ومن جاره يؤذ فلا الآخر

102. “Komşusu açken kendisi tok yatan gerçek mümin değildir.”¹⁶⁴ Hk: (Hakim, Müstedrek, II, 15, Beyrut 1990.)

جائع جاره و شبعان بييت الذي بالمؤمن ليس

103. Kötülüğünden komşusunun emin olmadığı kimse cennete giremez.”¹⁶⁵ Hk: (Müslim, İman,78;1,68)

عن أبيه عن العلاء أخبرني قال إسماعيل عن جميعا حجر بن وعلي سعيد بن وقتيبة أيوب بن يحيى حدثنا بوائقه جاره يأمن لا من الجنة يدخل لا : قال سلم و عليه الله صلى الله رسول أن هريرة أبي

104. Allah katında dostların en iyisi arkadaşına iyi davranan: komşuların en iyisi de komşusuna en iyi davranandır.”¹⁶⁶ Hk: (Tirmizi, Birr 28)

عبد ابي عن شريك بن شريح عن شريح بن حيوة عن المبارك بن الله عبد حدثنا محمد بن أحمد حدثنا خيره الله عند الأصحاب خير وسلم عليه الله صلى الله رسول قال : قال عمرو بن الله عبد عن الحلبي الرحمن لجاره خيرهم الله عند الجيران وخير لأصاحبه

105. Rasulullah (sav) üç kere; “Vallahi iman etmiş olmaz...” buyurdu. “Kim Ey Allah elçisi?” diye soruldu. O da “Komşusunun, şerrinden emin olmadığı kimse (iman etmiş olmaz) şeklinde cevap verdi.”¹⁶⁷ Hk: (Buharî, Edeb,29;Müslim, İmân, 73.)

(قال سلم و عليه الله صلى النبي أن : شريح أبي عن سعيد عن ذئب أبي ابن حدثنا علي بن عاصم حدثنا (بوائقه جاره يأمن لا الذي) قال ؟ الله رسول يا ومن قيل . (يؤمن لا والله يؤمن لا والله

¹⁶³ Ahmed b. Hanbel, II,267,433; Buhari, Edep,31 (VII, 78-79); Müslim, İman, 74, 75 (I, 68); Ebu Davud, Edep, 123(V,358); Tirmizi, Kıyame, 50 (IV, 659).

¹⁶⁴ Hakim, el-Mustedrek, II, 12; Beyhakî, Şuabu’l-İman, XI,24.

¹⁶⁵ Ahmed b. Hanbel, II,288; Müslim, İman,73 (I, 68).

¹⁶⁶ Ahmed b. Hanbel, II,168; Darimî, Siyer,3(II, 532); Tirmîzî, Birr, 28 (IV, 333).

¹⁶⁷ Buharî, Edeb,29 (VII, 78).

106. Kişinin imanı kamil olmaz, kalbi doğru olmadıkça. Kalbi doğru olmaz, dili doğru söylemedikçe. Kişi cennete girmez, komşusu kötülüğünde emin olmadıkça.”¹⁶⁸ Hk: (Et- Tergib ve Terhib c.3 s.353)

ولا قلبه يستقيم حتى عبد إيمان يستقيم لا سلم و عليه الله صلى الله رسول قال قال عنه الله رضي أنس وعن بوائقه جاره يأمن لا رجل الجنة يدخل ولا لسانه يستقيم حتى قلبه يستقيم

3.5. Kanaatkar Olmak

107. “Kanaat tükenmeyen bir hazinedir.”¹⁶⁹ Hk: (Aclûnî, Keşfu'l-Hafa, II, 151)

، أنس عن القضاعي عن وكذا ، جابر عن والعسكري الطبراني رواه يفنى لا وكنز ، ينفد لا مال القناعة واه وإسناده الذهبي قال ، يفنى لا وكنز بدون لكن

108. “...kanaatkâr ol ki, insanların Allah’a en çok şükredeni olasın.”¹⁷⁰ Hk:(İbn Mâce, Zühd, 24)

الأسقع بن وائلة عن مكحول عن سنان بن برد عن رجاء أبي عن معاوية أبو حدثنا محمد بن علي حدثنا تحب ما للناس وأحب الناس أشكر تكن قنعا وكن الناس أعبد تكن ورعا كن هريرة أبا يا وسلم عليه الله صلى الله رسول قال قال هريرة أبي عن القلب تميت الضحك كثرة فإن الضحك وأقل مسلما تكن جاورك من جوار وأحسن مؤمنا تكن لنفسك

109. “Gerçek zenginlik, mal çokluğu ile değil, gönül tokluğu iledir.”¹⁷¹ Hk:(Buhârî, Rikak, 15; Müslim, Zekât, 130)

الله صلى النبي عن : هريرة أبي عن صالح أبي عن حصين أبو حدثنا بكر أبو حدثنا يونس بن أحمد حدثنا (النفس غنى الغنى ولكن العرض كثرة عن الغنى ليس) قال سلم و عليه

110. “Sizlerden her kim vücutça sağlıklı, nefsinden, malından korkusuz ve huzurlu, günlük yiyeceği de yanında olarak sabahlarsa, sanki dünyanın bütün nimetleri kendisinde toplanmış gibi olur.”¹⁷² Hk: (Tirmizi. Zühd. H. No: 2346.)

¹⁶⁸ El-Munzirî, Abdulazim b. Abdulkaviy, et-Tergib ve't-Terhib, Beyrut, 1417, III, 338.

¹⁶⁹ Aclûnî, Keşfu'l-Hafa, II, 102.

¹⁷⁰ İbn Mâce, Zühd, 24 (II, 1410).

¹⁷¹ Ahmed b. Hanbel, II, 243,261; Buhârî, Rikak, 15 (VII, 178); Müslim, Zekât, 120; İbn Mâce, Zühd,9(II, 1386); Tirmîzî, Zühd, 40 (IV, 586).

¹⁷² İbn Mâce, Zühd, 9(II, 1387); Tirmîzî, Zühd, 34 (IV, 574).

أبي بن الرحمن عبد حدثنا معاوية بن مروان حدثنا قالوا البغدادي خدش بن محمود و مالك بن عمرو حدثنا الله صلى الله رسول قال : قال صحبة له وكانت أبيه عن الخطمي محضن بن الله عبيد بن سلمة عن الأنصاري شميلة الدنيا له حيزت فكأنما يومه قوت عنده جسده في معافى سربه في آمنة منكم أصبح من وسلم عليه

3.6. Adâb-ı Muaşeret

111. Şefkat Peygamberi, himayesinde yetişen üvey oğlu Ömer İbni Ebû Seleme'ye "Oğul, besmele çek! Sağ elinle ye! Hep önünden ye!" dedi.¹⁷³ Hk: (Buhârî, Et'ime 2,3; Müslim, Eşribe 108.)

و هب عن الديلي حلحلة بن عمرو بن محمد عن جعفر بن محمد حدثني قال الله عبد بن العزيز عبد حدثني مع يوما أكلت : قال سلم و عليه الله صلى النبي زوج سلمة أم ابن وهو سلمة أبي بن عمر عن نعيم أبي كيسان بن كل سلم و عليه الله صلى الله رسول لي فقال الصحيفة نواحي من أكل فجعلت طعاما سلم و عليه الله صلى الله رسول يليك مما

112. "Sizden biriniz (başkasının evine girmek isterken) üç defa izin istesin, kendisine izin verilmezse geri dönsün."¹⁷⁴ Hk: (Buhârî, İsti'zan, 13.)

: قال الخدري سعيد أبي عن سعيد بن بسر عن خصيفة بن يزيد حدثنا سفيان حدثنا الله عبد بن علي حدثنا لي يؤذن فلم ثلاثا عمر على استأذنت فقال مذعور كأنه موسى أبو جاء إذ الأنصار مجالس من مجلس في كنت استأذن إذا) سلم و عليه الله صلى الله رسول وقال فرجعت لي يؤذن فلم ثلاثا استأذنت قلت ؟ منعك ما فقال فرجعت . (فليرجع له يؤذن فلم ثلاثا أحدكم

113. Sakın lânete uğrayanlardan olmayınız, buyurunca sahabiler, Bunlar kimlerdir? diye sordular. Peygamberimiz de, Herkesin gelip geçtiği yollara, gölgeliklere, su kenarlarına ve ağaçların altına abdest bozup kirletenlerdir.¹⁷⁵ Hk:(Müslüm, Taharet 68)

إسماعيل حدثنا أيوب ابن قال جعفر بن إسماعيل عن جميعا حجر وابن وقتيبة أيوب بن يحيى حدثنا يا اللعانان وما قالوا اللعانين اتقوا : قال سلم و عليه الله صلى الله رسول أن هريرة أبي عن أبيه عن العلاء أخبرني ظلهم في أو الناس طريق في يتخلى الذي قال الله؟ رسول

¹⁷³ Muvatta, Sıfatu'n-Nebi, 10 (II, 934); Darimî, Et'ime,1 (II, 419); Buhârî, Et'ime 2,3 (VI, 196); Müslim, Eşribe 108 (II, 1599); Tirmizî, Et'ime, 47 (IV, 288).

¹⁷⁴ Ahmed, III, 6, 19, 221, IV, 393,398, 400, 403,410,418; Darimî, İsti'zan, 1 (II, 585); Buhârî, İsti'zan, 13 (VII, 130); Müslim, Âdâb, 33 (II, 1694).

¹⁷⁵ Ahmed b. Hanbel II, 372; Müslim, Taharet, 68 (I, 226); Ebu Davud, Taharet 14(I, 28).

114. Size cehennemlikleri bildireyim mi? Her katı yürekli, kaba, hayırdan alıkoyan, kibirli kişi cehennemliktir.”¹⁷⁶ Hk: (Riyazüsalihin C1, S 294)

وهب بن حارثة سمعت قال خالد بن معبد عن سفیان حدثنا نعيم أبو حدثنا غيلان بن محمود حدثنا كل النار بأهل أخبركم ألا لأبره الله على أقسم لو متضعف ضعيف كل الجنة بأهل أخبركم ألا يقول وسلم عليه الله صلى النبي سمعت يقول الخزاعي صحيح حسن حديث هذا عيسى أبو قال متكبر جواظ عتل

115. “Mümin karalıyıcı, lanetleyici olmaz, edep dışı, çirkin konuşmaz, ağzı bozuk olamaz”¹⁷⁷ Hk: (Tirmizi, Birr, 48.)

عن إبراهيم عن الأعمش عن إسرائيل عن سابق بن محمد حدثنا البصري الأزدي يحيى بن محمد حدثنا البذوي ولا الفاحش ولا اللعان ولا بالطعان المؤمن ليس وسلم عليه الله صلى الله رسول قال : قال الله عبد عن علقمة

3.7. Kibir

116. “Allah bana, kimsenin kimseye karşı kibirlenmeyeceği şekilde, hepinizin alçakgönüllü olması gerektiğini bildirdi.”¹⁷⁸ Hk: [Müslim, “Cennet”, 16.)

عياض عن مطرف عن قتادة عن مطر عن أبي حدثنا واقد بن الحسين بن علي حدثنا سعيد بن أحمد حدثنا أحد على أحد يفخر لا حتى تواضعوا أن إلي أوحى وجل عز الله إن فقال خطبهم أنه وسلم عليه الله صلى النبي عن حمار بن

117. “Kalbinde zerre kadar kibir bulunan kimse cennete giremez”¹⁷⁹ Hk: (İbn Hanbel, Müsned, IV, 133,134.)

تغلب بن أبان عن شعبة حدثنا حماد بن يحيى حدثنا قالوا الرحمن عبد بن الله عبد و المثني بن محمد حدثنا من الجنة يدخل لا قال سلم و عليه الله صلى النبي عن : الله عبد عن علقمة عن إبراهيم عن عمرو بن فضيل عن كير من ذرة مثقال قلبه في كان

118. Kalbinde hardal tanesi kadar iman olan hiç bir kimse cehenneme girmez; kalbinde hardal tanesi kadar tekebbür bulunan kimse de cennete giremez.”¹⁸⁰ Hk:(Müslim, İman, 147, 148, 149)

¹⁷⁶ Ahmed b. Hanbel, II,169,214; Buhari, Eyman, 9 (VII, 224); Müslim, Cennet, 46,47 (III, 2190); Tirmîzî, Cehennem, 13 (IV, 717).

¹⁷⁷ Ahmed b. Hanbel, I,405,416; Tirmizi, Birr, 48(IV,350).

¹⁷⁸ İbn Mâce, Zühd,16(II,1399); Ebu Davud, Edeb,40(V,203).

¹⁷⁹ Ahmed b. Hanbel, I, 451; II, 163,215; Müslim, İman,148 (I, 93); Ebu Davud, Libas,26(IV, 351); Tirmîzî, Birr, 61 (IV, 361).

¹⁸⁰ Ahmed b. Hanbel, I,416; Müslim İman,147 (I, 93); İbn Mâce, Zühd,16 (II, 1397); Tirmîzî, Birr,61(IV,361).

ابن أخبرنا منجاب قال مسهر بن علي عن كلاهما سعيد بن وسويد التميمي الحارث بن منجاب حدثنا أحد النار يدخل لا سلم و عليه الله صلى الله رسول قال : قال عبدالله عن علقمة عن إبراهيم عن الأعمش عن مسهر كبرياء من خردل حبة مثقال قلبه في أحد الجنة يدخل ولا إيمان من خردل حبة مثقال قلبه في

119. Üç sınıf insan vardır ki, Allah Teâlâ kıyamet gününde onlarla konuşmayacak, onlara (rahmet nazarıyla) bakmayacak ve onları tezkiye etmeyecektir. Hem onlar için acı bir azap vardır. Bu üç sınıfın kimler olduğu sorulunca da Nebiler Sultanı (sav) şöyle cevap vermiştir: Elbisesini kibirlenerek yerlerde sürüyen, yaptığı iyiliği başa kakan ve satılık eşyasına yalan yere yemin ederek sürüm sağlayan kimselerdir.¹⁸¹ Hk: (Müslim, İman, 46)

ابن علي عن شعبة عن جعفر بن محمد حدثنا قالوا بشار وابن المثنى بن ومحمد شيبه أبي بن بكر أبو حدثنا يوم الله يكلمهم لا ثلاثة قال سلم و عليه الله صلى النبي عن : ذر أبي عن الحر بن خرشة عن زرعة أبي عن مدرك ذر أبو قال مرار ثلاث سلم و عليه الله صلى الله رسول فقرأها قال أليم عذاب ولهم يزكيهم ولا إليهم ينظر ولا القيامة الكاذب بالحلف سلعته والمنفق والمنان المسبل قال ؟ الله رسول يا هم من وخسروا خابوا

3.8. Haset

120. “Ateşin odunu yakıp kül ettiği gibi haset de iyilikleri yakıp kül eder”¹⁸² Hk: (İbn-i Mâce, Zühd,22)

عيسى أبي بن عيسى عن فديك أبي ابن حدثنا قالوا الأزهر بن وأحمد الحمال الله عبد بن هارون حدثنا كما الخطيئة تطفئ والصدقة الحطب النار تأكل كما الحسنات يأكل الحسد قال وسلم عليه الله صلى الله رسول أن أنس عن الزناد أبي عن الحناط النار من جنة والصيام المؤمن نور والصلاة النار الماء يطفئ

121. “Bir kulun kalbinde imanla haset bir arada bulunmaz.”¹⁸³ Hk: (Nesai, Cihad, 8)

هريرة أبي عن أبيه عن صالح أبي بن سهيل عن عجلان بن عن الليث حدثنا قال حماد بن عيسى أخبرنا والحسد الإيمان عبد قلب في يجتمعان ولا ... : قال وسلم عليه الله صلى الله رسول أن

3.9. İftira

122. “Günahların en büyüklerinden biri de, haksız yere bir müslümanın haysiyet ve şerefine dil uzatmaktır.”¹⁸⁴ Hk: (Ebu Davud, Edeb, 40)

¹⁸¹ Buhari, Ahkâm, 48 (VIII, 124); Müslim, İman, 171 (I, 102); Ebu Davud, Buyu', 60(III, 749); Nesâî, Buyu', 5 (VII, 245).

¹⁸² İbn-i Mâce, Zühd, 22 (II, 1408); Ebu Davud, Edeb,44(V,209).

¹⁸³ Nesai, Cihad, 8 (VI, 13).

بن سعيد عن مساحق بن نوفل ثنا حسين أبي بن الله عبد ثنا شعيب ثنا اليمان أبو ثنا عوف بن محمد حدثنا " حق بغير المسلم عرض في الاستطالة الربا أربى من إن " قال وسلم عليه الله صلى النبي عن زيد

3.10. Tembellik

123. "İki günü birbirine eşit olan zarardadır."¹⁸⁵ Hk: (İhya.,8 27)

من استوى يوماه فهو مغبون

3.11. Tecessüs-Kusur Araştırmak

124. "İnsanların kusurlarını araştırıp ortaya çıkarırsan onları fesada sürüklemiştir olursun"¹⁸⁶ Hk: (Ebu Davud, Edeb, 44)

بن راشد عن ثور عن سفیان عن الفريابي ثنا قالوا لفظه وهذا عوف وابن الرملي محمد بن عيسى حدثنا أن كدت أو أفسدتهم الناس عورات اتبعت إن إنك " يقول وسلم عليه الله صلى الله رسول سمعت قال معاوية عن سعد " تفسدهم "

3.12. Sabır ve Tahammül

125. Bir gün Peygamber efendimiz (s.a.v.)'in de bulunduğu bir mecliste bir adam! Hz. Ebubekir Sıddıkı kötölemeye başladı. Birinci ve ikinci sataşmasında ses çıkarmayan Ebubekir üçüncü söyleyişinde ise adama karşılık verdi, bunun üzerine Peygamber efendimiz (s.a.v.) meclisi terk etmek üzere ayağa kalktı; bunu gören Hz. Ebubekir şöyle dedi; "Ya Resulullah bana kırıldınız mı?" Peygamber efendimiz (s.a.v.) şöyle buyurdular." Adamın birinci ve ikinci sataşmasında melek ona yalan söylüyorsun diye senin yerine adama cevap veriyordu. Üçüncüsünde kendin cevap verince melek aradan çekildi, şeytan araya girdi. Şeytanın olduğu yerde de ben durmam."¹⁸⁷ Hk: (Tac C.5.S. 47)

قال أنه المسيب بن سعيد عن المحرر بن بشير عن المقبري سعيد عن الليث أخبرنا حماد بن عيسى حدثنا آذاه ثم بكر أبو عنه فصمت فأذاه بكر بأبي رجل وقع أصحابه ومعه جالس وسلم عليه الله صلى الله رسول بينما أبو انتصر حين وسلم عليه الله صلى الله رسول فقام بكر أبو منه فانتصر الثالثة آذاه ثم بكر أبو عنه فصمت الثانية من ملك نزل " وسلم عليه الله صلى الله رسول فقال ؟ الله رسول يا علي (غضبت أي) أوجدت بكر أبو فقال بكر " الشيطان وقع إذ لأجلس أكن فلم الشيطان وقع انتصرت فلما لك قال بما يكذبه السماء

¹⁸⁴ Ahmed b. Hanbel, I,190; Ebu Davud, Edeb, 35(V,193);

¹⁸⁵ Keşfu'l-Hafa, II, 233.

¹⁸⁶ Ebu Davud, Edeb, 44.(V,199)

¹⁸⁷ Ebu Davud, Edeb, 49 (V, 204); Tac, V, 51.

126. Yorgunluk, sürekli hastalık, tasa, keder, sıkıntı ve gamdan, ayağına batan dikene varıncaya kadar Müslüman'ın başına gelen her şeyi, Allah, onun hatalarını bağışlamaya vesile kılar¹⁸⁸ Hk: (Müslim, Birr 49)

Yukarıda belirtilen kaynakta tercümeyi karşılayacak bir metin bulunmamaktadır. Ancak Tirmîzî'de geçen aşağıdaki hadis verilen anlama denk gelmektedir.

عن يسار بن عطاء عن عطاء بن عمرو بن محمد عن زيد بن أسامة عن أبي حدثنا وكيع بن سفيان حدثنا ولا حزن ولا نصب من المؤمن يصيب شيء من ما وسلم عليه الله صلى الله رسول قال : قال الخدري سعيد أبي سيئاته عنه به الله يكفر إلا يهمله الهم حتى وصب

127. Sabır ancak (musibetin) ilk vurduğu andadır.¹⁸⁹ Hk: (Buhari, Cenaiz,32)

رسول أن : مالك بن أنس عن البناني ثابت عن شعبة أخبرنا عمر بن عثمان حدثنا المثنى بن محمد وحدثنا بمصبيتي تبالي وما فقالت واصبري الله اتقي لها فقال لها صبي على تبكي امرأة على أتى سلم و عليه الله صلى الله يا فقالت بوابين بابه على تجد فلم بابه فأتت الموت مثل فأخذها سلم و عليه الله صلى الله رسول إنه لها قيل ذهب فلما الصدمة أول عند قال أو صدمة أول عند الصبر إنما فقال أعرفك لم الله رسول

128. Müminin durumu gıpta ve hayranlığa değer. Çünkü her hali kendisi için hayır sebebidir. Böylesi bir özellik sadece müminde vardır. Bir nimete erdiğinde şükreder; bu onun için hayır olur. Başına bir musibet geldiğinde, sabreder; bu da onun için hayır olur.¹⁹⁰ Hk: (Müslim, Zühd, 64.)

حدثنا (لشيبان واللفظ) المغيرة بن سليمان عن جميعا فروخ بن وشيبان الأزدي خالد بن هدا بن حدثنا لأمر عجا سلم و عليه الله صلى الله رسول قال : قال صهيب عن ليلي أبي بن عبدالرحمن عن ثابت حدثنا سليمان صبر ضراء أصابته وإن له خيرا فكان شكر سراء أصابته إن للمؤمن إلا لأحد ذاك وليس خير كله أمره إن المؤمن له خيرا فكان

¹⁸⁸ Muvatta, Ayn, 3 (II, 941); Ahmed, I, 441, III,23, IV,56; Buhari, Merdâ, 3 (VII, 3); Müslim, Birr, 46,47,48,49 (III, 1991-1992); Tirmizî, Cenâiz, 1 (III, 297).

¹⁸⁹ Ahmed b. Hanbel, III, 130,143,217; Buhari, Cenaiz, 32 (II, 79); Müslim, Cenaiz, 15 (I, 637-638); Ebu Davud, Cenaiz,23(III,491); Tirmîzî, Cenaiz, 13 (III, 314); Nesâî, Cenaiz, 22 (IV, 22);

¹⁹⁰ Ahmed b. Hanbel, IV,332; Darimî, Rikak, 61 (II, 624); Müslim, Zühd, 64 (III, 2295).

129. Hz. Peygamber (s.a.v.), kudsî bir hadiste Yüce Allah'ın şöyle buyurduğunu ifade etmiştir: “Ben kulumu iki gözü ile imtihan ettiğimde o buna sabrederse, iki göze bedel olarak ona cenneti veririm.”¹⁹¹ Hk: (Buhârî, Merdâ, 7.)

مالك بن أنس عن المطلب مولى عمرو عن الهاد ابن حدثني قال الليث حدثنا يوسف بن الله عبد حدثنا عوضته فصبر بحبيبتيه عدي ابتليت إذا قال الله إن (يقول سلم و عليه الله صلى النبي سمعت: قال عنه الله رضي (الجنة منهما

130. “En ağır zahmet ve sıkıntılara uğrayanlar peygamberler olmuştur.”¹⁹² Hk:(Tirmizî, “Zühd”, 56; İbn Mâce, “Fiten”, 23)

: الله رسول يا قلت قال أبيه عن سعد بن مصعب عن بهدلة بن عاصم عن زيد بن حماد حدثنا قتيبة حدثنا وإن بلاؤه اشتد صلبا دينه كان فإن دينه حسب على الرجل فيبتلى فالأمتل الأمتل ثم الأنبياء قال ؟ بلاء أشد الناس أي قال خطيئة عليه ما الأرض على يمشى يتركه حتى بالعبد البلاء يبرح فما دينه حسب على ابتلى رقة دينه في كان وسلم عليه الله صلى النبي أن اليمان بن حذيفة وأخت هريرة أبي عن الباب وفي صحيح حسن حديث هذا عيسى أبو فالأمتل الأمتل ثم الأنبياء قال ؟ بلاء أشد الناس أي سنل

131. Başına bir musibet geldi diye hiç biriniz ölümü temenni etmesin. Mutlaka böyle bir şey temenni etmek zorunda kalırsa: ‘Allahım, benim için yaşamak hayırlı olduğu sürece beni yaşat, hakkımda ölüm hayırlı olduğu zaman da bana onu ver’ desin.¹⁹³ Hk: (Buhârî, Merdâ 19.)

و عليه الله صلى النبي قال : عنه الله رضي مالك بن أنس عن البناني ثابت حدثنا شعبة حدثنا آدم حدثنا وتوفني لي خيرا الحياة كانت ما أحييني اللهم فليقل فاعلا بد لا كان فإن أصابه ضر من الموت أحكم يتمنين لا) سلم (لي خيرا الوفاة كانت إذا

132. Kuvvetli ve kahraman pehlivan öfke anında nefsine hâkim olan ve öfkelerini yenen kimsedir.”¹⁹⁴ Hk: (Müslüm Birrsıla 1792)

سلم و عليه الله صلى الله رسول ان هريرة أبي عن المسيب بن سعيد عن شهاب بن عن مالك عن وحدثني الغضب عند نفسه يملك الذي الشديد إنما بالصرعة الشديد ليس: قال

¹⁹¹ Ahmed b. Hanbel, III,144,156; Buhari, Mardâ,7 (VII, 4); Tirmizî, Zühd, 58 (IV, 602).

¹⁹² Ahmed b. Hanbel, I,172,174; Darimî, Rikak, 67(II,626); İbn Mâce, Fiten, 23 (II, 1334); Tirmizî, Zühd, 56 (IV, 601-602).

¹⁹³ Ahmed b. Hanbel, II, 263,350,101; Buhari, Merdâ, 19 (VII, 10); Müslim, Zikir,10 (III, 2064); İbn-i Mâce, Zühd, 31 (II, 1425); Ebu Davud, Cenaiz, 9(III, 480); Nesâî, Cenaiz,1 (IV, 2);

¹⁹⁴ Buhari, Edeb,102 (VII, 115); Müslim, Birr,107 (III, 2014); Ahmed b. Hanbel, I,382, II, 236,268,517.

133. Peygamberimiz (s.a.v.)’e gelerek kendisine öğüt vermesini isteyen bir adama Rasulullah (sav) “Öfkelenme” diye buyurmuş ve bu sözü birkaç kez tekrarlamıştır.¹⁹⁵ Hk: (Tac C.5.S. 48)

رجل جاء : قال هريرة أبي عن صالح أبي عن حصين أبي عن عياش بن بكر أبو وحدتنا كريب أبو حدثنا ذلك كل مرارا ذلك فردد تغضب لا قال أعبه لعلي علي تكثر ولا شيئا علمني قال وسلم عليه الله صلى النبي إلى تغضب لا يقول

134. Ben bir kelime biliyorum ki eğer şu adam o kelimeyi söylerse muhakkak öfkesi geçer. O kelime: Eûzu Billahi Mine’ş şeytani racimdir.”¹⁹⁶ Hk: (Müslüm Birrsıla H.1792)

مع جالسا كنت : قال صرد بن سليمان عن ثابت بن عدي عن الأعمش عن حمزة أبي عن عبدان حدثنا سلم و عليه الله صلى النبي فقال أوداجه وانتفخت وجهه احمر فأحدهما يستبان ورجلان سلم و عليه الله صلى النبي (صلى النبي إن له فقالوا .) يجد ما عنه ذهب الشيطان من بالله أعوذ قال لو يجد ما عنه ذهب قالها لو كلمة لأعلم إني ؟ جنون بي وهل فقال . الشيطان من بالله تعوذ قال سلم و عليه الله

135. Bir defasında da Hz. Peygamber, tedavisi güç olan bir hastalık nedeniyle kendisinden dua isteyen bir kadına, “şayet sabrederse, cenneti kazanabileceği” müjdesini vermiştir.¹⁹⁷ Hk: (Buhâri, Merdâ 6.)

ألا عباس ابن لي قال : قال رباح أبي بن عطاء حدثني قال بكر أبي عمران عن يحيى حدثنا مسدد حدثنا وإني أصرع إني فقالت سلم و عليه الله صلى النبي أتت السوداء المرأة هذه قال بلى قلت ؟ الجنة أهل من امرأة أريك إني فقالت أصبر فقالت . (يعافيك أن الله دعوت شئت وإن الجنة ولك صبرت شئت إن) قال لي الله فادع أتكتشف لها فدعا أتكتشف لا أن الله فادع أتكتشف

3.13. Merhamet

136. Ben bazen namazı uzatmak niyetiyle namaza başlıyorum. Geriden bir çocuğun ağlamasını duyunca annesi çocuğuna üzülmesin diye namazı hafifletirim.”¹⁹⁸ (Kaynak yok)

¹⁹⁵ Ahmed b. Hanbel, II,362; Buhari, Edeb,76 (VII, 100); Tirmîzî, Birr,73(IV,371).

¹⁹⁶ Ahmed b. Hanbel, VI,394; Buhari, Bedu'l-Halk,11 (IV, 93); Müslim, Birr,109 (III, 2015); Ebu Davud, Edeb,4.

¹⁹⁷ Ahmed b. Hanbel, I,347; Buhâri, Mardâ, 6 (VII, 4); Müslim, Birr, 54 (III, 1994).

¹⁹⁸ Ahmed b. Hanbel, III,109; Müslim, Salât,192 (I, 343); Tirmîzî, Salât, 159 (II, 214).

عليه الله صلى الله رسول أن : مالك بن أنس عن حميد عن الفزاري معاوية بن مروان حدثنا قتيبة حدثنا و قتادة أبي عن الباب وفي قال أمه تفتتن أن مخافة فأخفف الصلاة في وأنا الصبي بكاء لأسمع إني والله قال وسلم صحيح حسن حديث أنس حديث عيسى أبو قال هريرة أبي و سعيد أبي

137. “Ben Muhammedim, ben Ahmedim, ben Rahmet peygamberiyim”¹⁹⁹
Hk:(Müslim, “Kitâbu’l-Fedâil”, 126; Tirmizî, “Daavât”, 118)

أبيه عن مطعم بن جبير بن محمد عن الزهري عن سفيان حدثنا المخزومي الرحمن عبد بن سعيد حدثنا وأنا الكفر بي الله يمحو الذي الماحي وأنا أحمد وأنا محمد أنا أسماء لي إن سلم و عليه الله صلى الله رسول قال : قال هذا عيسى أبو قال حذيفة عن الباب وفي نبي بعدي ليس الذي العاقب وأنا قديمي على الناس يحشر الذي الحاشر صحيح حسن حديث

138. Ben Alemlere rahmet olarak gönderildim, lanet edici olarak değil²⁰⁰
Hk:(Müslim, Fedail, 126)

عن (كيسان ابن وهو) زيد عن (الفزاري يعنيان) مروان حدثنا قالوا عمر أبي وابن عباد بن محمد حدثنا رحمة بعثت وإنما لعانا أبعث لم إني قال المشركين على ادع الله رسول يا قيل :قال هريرة أبي عن حازم أبي

139. “Allah rahmeti yüz parça yaratmış, doksan dokuzunu kendi katında tutmuş, yeryüzüne bir parçasını indirmiştir. İşte mahlukat bu bir parçadan dolayı birbirine merhamet ederler. Hatta birçok hayvan yavrusuna basmamak için ayağını yerden kaldırır”²⁰¹ Hk: (Buhari Edeb, 19)

أبا أن المسيب بن سعيد أخبرنا الزهري عن شعيب أخبرنا البهراني نافع بن الحكم اليمان أبو حدثنا واحدا جزء الأرض في وأنزل جزءا وتسعين تسعة عنده فأمسك جزء مائة الرحمة الله جعل يقول وسلم عليه الله صلى الله رسول سمعت قال هريرة تصيبه أن خشية ولدها عن حافرها الفرس ترفع حتى الخلق يتراحم ذلك فمن

140. Bir defasında Hz. Peygamber (s.a.s)’in torunu Hz. Hasan’ı öperlerken yanında bulunan biri O’na; “Siz çocukları öper misiniz? Benim on çocuğum var, şimdiye kadar hiç birini öpmedim. ” deyince, Allah Rasulü (s.a.s) de ona cevaben: “Merhamet etmeyene merhamet olunmaz”²⁰² Hk: (Müslim, Fedail 65)

¹⁹⁹ Ahmed b. Hanbel, IV, 80,81,84; Darimî, Rikak,59(II, 623); Müslim, “Kitâbu’l-Fedâil”, 126 (II, 1828);

²⁰⁰ Müslim, Birr,87 (III, 2007).

²⁰¹ Darimî, Rikak, 69 (II, 627); Buhari Edeb, 19 (VII, 75); Müslim, Tevbe,17 (III, 2108).

²⁰² Ahmed b. Hanbel, II, 228,241,269; Buhari, Edeb, 18(VII, 75); Müslim, Fedail, 65 (II, 1808-1809); Tirmizî, Birr, 12 (IV, 318).

عن الزهري عن عيينة بن سفيان حدثنا عمرو قال سفيان عن جميعا عمر أبي وابن الناقد عمرو حدثني من عشرة لي إن فقال الحسن يقبل سلم و عليه الله صلى النبي أبصر حابس بن الأقرع أن هريرة أبي عن سلمة أبي يرحم لا لا يرحم من إنه سلم و عليه الله صلى الله رسول فقال : منهم واحدا قبلت ما الولد

141. “Küçüğümüze merhamet etmeyen ve büyüğümüzün hakkını gözetmeyen bizden değildir.”²⁰³ Hk: (Tirmizi Birr, 15 [4] 1919)

يريد شيخ جاء : يقول مالك بن أنس سمعت قال زربي عن واقد بن عبيد حدثنا مرزوق بن محمد حدثنا يرحم لم من منا ليس وسلم عليه الله صلى النبي فقال له يوسعوا أن عنه القوم فأبطأ وسلم عليه الله صلى النبي عيسى أبو قال أمامة أبي و عباس ابن و هريرة أبي و عمرو بن الله عبد عن الباب وفي قال كبيرنا ويوقر صغيرنا وغيره مالك بن أنس عن مناكير أحاديث له زربي و غريب حديث هذا

142.“Merhamet ancak kalbi katılaşmış inançsız bedbahtların kalbinden kaldırılmıştır.”²⁰⁴ Hk: (Hakim, Müstedrek, “Tevbe ve İnâbe” H.no:7632)

أبي عن منصور عن جرير أنبأ يحيى بن يحيى ثنا أبي ثنا العدل إبراهيم بن عصمة بن إبراهيم أخيرني ما : سلم و عليه الله صلى الحجره هذه صاحب وصفي خليلي قال : قال عنه الله رضي هريرة أبي عن عثمان شقي من إلا الرحمة نزع

3.14. Vefa

143. Bir genç, peygamberliğinden önce Allah Rasûlü ile bir alışveriş yapar, biraz beklerse borcunu hemen getireceğini va'dederek oradan ayrılır, fakat verdiği sözü unuttur. Üç gün sonra hatırlayıp konuştuğu yere geldiğinde ise, Efendimizi aynı yerde beklerken bulur. Kutlu Nebi, bu yaptığı karşısında kendisine serzenişte bulunmayıp sadece; “Ey delikanlı! Bana zahmet verdin, üç gündür burada seni bekliyorum.”²⁰⁵ (Ebu Davud, Edeb, 82, h. No: 4996)

عبد عن بديل عن طهمان بن إبراهيم ثنا سنان بن محمد ثنا النيسابوري فارس بن يحيى بن محمد حدثنا أن قبل ببيع وسلم عليه الله صلى النبي بايعت قال الحمساء أبي بن الله عبد عن أبيه عن شقيق بن الله عبد عن الكريم فتى يا " فقال مكانه في هو فإذا فجنئت ثلاث بعد ذكرت ثم فنسيت مكانه في بها آتية أن فوعدته بقية له وبقيت يبعث أنتظرك ثلاث منذ ههنا أنا علي شققت لقد

²⁰³ Tirmizî, Birr, 15 (IV, 321).

²⁰⁴ En-Nisabûrî, Muhammed Abdullah Ebu Abdillah el-Hakim, **el-Mustedrek Âlâ's-Sahihayn**, Mustafa Abdulkadir Atâ (tah.), Daru'l-Kutubi'l-İlmiyye, Beyrut, h. 1411, IV,277.

²⁰⁵ Ebu Davud, Edeb, 82 (V, 268-269).

144. Bir gün Hz. Hatice'nin kız kardeşi Hâle bint-i Huveylid Resûlullah'ın huzuruna girmek için izin istemişti. Rasûl-i Ekrem, Hz. Hatice'nin sesini hatırladı ve: “Allahım, bu Huveylid kızı Hâle!” diye heyecanlandı. Bu manzarayı gören Hz. Âişe dayanamadı ve Hz. Hatice hakkında ileri geri konuştu. Onun bu tavrını uygun bulmayan Alemlerin Efendisi şu cevabı verdi: “Hayır, Allah-u Teâlâ bana ondan daha hayırlısını vermedi. Halkım bana inanmazken o inandı. Herkes bana “yalancı” derken o doğru söylediğimi kabul etti. Kimse bana bir şey vermezken o beni malıyla destekledi ve Cenâb-ı Hak bana ondan çocuklar ihsân etti.”²⁰⁶ Hk: (Buhârî, Menâkıbü'l-Ensâr, 20; İbn-i Hanbel, VI, 118)

: قالت عنها الله رضي عائشة عن أبيه عن هشام عن مسهر بن علي أخبرنا خليل بن إسماعيل وقال فقال لذلك فارتاع خديجة استنذان فعرف سلم و عليه الله صلى الله رسول على خديجة أخت خويلد بنت هالة استأذنت الله أبذلك قد الدهر في هلكت الشدقين حمراء قریش عجائز من عجوز من تذكر ما فقلت فغرت قالت . (هالة اللهم) منها خيرا

Görüldüğü üzere yukarıda zikredilen tercüme, hadisin Arapça metninde olmayan bazı bilgileri de aktarmaktadır. Böylece hadiste olmayan hususlar hadiste varmış lanse ettirilmiştir.

3.15. Hırs

145. Bir koyun sürüsünün içine salıverilmiş iki aç kurdun o sürüye verdiği zarar, mala ve mevkiye düşkün bir adamın dinine verdiği zarardan daha büyük değildir.²⁰⁷ Hk: Tirmizi, Zühd,43, (IV,558)

بن الرحمن عبد بن محمد عن زائدة أبي بن زكريا عن المبارك بن الله عبد أخبرنا نصر بن سويد حدثنا جائعان ذئبان ما وسلم عليه الله صلى الله رسول قال : قال أبيه عن الأنصاري مالك بن كعب ابن عن زارة بن سعد النبي عن عمر ابن عن الباب هذا في ويروى لدينه والشرف المال على المرء حرص من لها بأفسد غنم في أرسلنا إسناده يصح ولا وسلم عليه الله صلى

3.16. Güvenilirlik

146. Mü'min; diğer insanların malları ve canları konusunda kendisinden emin olduğu kişidir²⁰⁸ Hk: (Buhârî, İman, 5)

²⁰⁶ Buhârî, Menâkıbü'l-Ensâr, 20 (IV, 231).

²⁰⁷ Ahmed b. Hanbel, III,456,460; Darimî, Rikak, 21 (II, 612); Tirmizi, Zühd, 43, (IV,588).

بن الله عبد عن الشعبي عن وإسماعيل السفر أبي بن الله عبد عن شعبة حدثنا قال أياس أبي بن آدم حدثنا والمهاجر ويده لسانه من المسلمون سلم من المسلم) : قال سلم و عليه الله صلى النبي عن عنهما الله رضي عمرو الله صلى النبي عن الله عبد سمعت قال عامر عن داود حدثنا معاوية وقال الله عبد أبو قال (عنه الله نهى ما هجر من سلم و عليه الله صلى النبي عن الله عبد عن عامر عن داود عن الأعلى عبد وقال . سلم و عليه

3.17. Gıybet

147. Allah sizin için dedikoduyu, gereksiz yere soru sormayı ve israf etmeyi çirkin görmüştür²⁰⁹ Hk: (Tecrid, 7/292)

عليه الله صلى الله رسول قال : قال هريرة أبي عن أبيه عن سهيل عن جرير حدثنا حرب بن زهير حدثني جميعا الله بحبل تعصموا وأن شيئا به تشركوا ولا تعبدوه أن لكم فيرضى ثلاثا لكم ويكره لكم يرضى الله إن) سلم و (المال وإضاعة السؤال وكثرة وقال قيل لكم ويكره تفرقوا ولا

3.18. Sevgi ve Kardeşlik

148. Sizden birinin kardeşi(işçisi),elinin altında bulunursa ona yediğinden yedirsin, giydirdiğinden giydirsin, ona gücünün üstünde yük yüklemesin²¹⁰ Hk:(R.Salihin c.2,1365)

أبي عن سويد بن المعرور عن واصل عن سفیان حدثنا مهدي بن الرحمن عبد حدثنا بشار بن محمد حدثنا فليطعمه يده تحت أخوة كان فمن أيديكم تحت فتية الله جعلهم إخوانكم وسلم عليه الله صلى الله رسول قال : قال ذر ابن و سلمة أم و علي عن الباب في قال فليعنه يغلبه ما كلفه فإن يغلبه ما يكلفه ولا لباسه من وليألبسه طعامه من صحيح حسن حديث هذا عيسى أبو قال هريرة أبي و عمر

149. Müminin mümine karşı durumu bir parçası diğer parçasını sımsıkı kenetleyip tutan binalar gibidir²¹¹ Hk: (Buhari Salat 88, I, 123.)

جده عن بردة أبي بن الله عبد بن بريدة عن أسامة أبو حدثنا قالوا واحد وغير الخلال علي بن الحسن حدثنا بعضه يشد كالبنيان للمؤمن المؤمن وسلم عليه الله صلى الله رسول قال : قال الأشعري موسى أبي عن بردة أبي بعضا

²⁰⁸ Ahmed b. Hanbel II, 163, 192, 205, 212; Buhari, İman, 5 (I, 9); Müslim, İman, 64-65 (I, 65-66); Ebu Davud, Cihad, 2(III, 9); Tirmizi, Kıyamet, 52 (IV, 661); Nesai, İman, 8, (VIII, 105).

²⁰⁹ Ahmed b. Hanbel, II,360; Müslim, Ak'dıye,10 (II, 1340).

²¹⁰ Ahmed b. Hanbel, V,158; Buhârî, Itk, 15 (III, 133); Müslim, Eymân, 40 (II, 1283); Ebu Davud, Edeb, 133(123-124); Tirmizi, Birr, 29 (IV, 334).

²¹¹ Ahmed b. Hanbel, IV, 404,405,409; Buhari, Salat,88 (I, 123); Müslim, Birr, 65 (III, 1999); Tirmîzî, Birr, 18 (IV, 325).

150. "Biriniz kardeşini (Allah için) seviyorsa ona sevdiğini söylesin."²¹²
Hk:(Ebu Davud, Edeb 122, (5124); Tirmizi, Zühd 54, (2393).

عن أدركه كان وقد يكرب معد بن المقدم عن عبيد بن حبيب حدثني قال ثور عن يحيى ثنا مسدد حدثنا
" يحبه أنه فليخبره أخاه الرجل أحب إذا " قال وسلم عليه الله صلى النبي

151. "Kim din kardeşine, namusu veya malıyla ilgili bir zulüm yapmışsa; altın ve gümüşün bulunmadığı kıyamet gününden önce onunla helalleşsin. Aksi takdirde kendisinin salih amelleri varsa, yaptığı zulüm miktarınca sevabından alınır, hak sahibine verilir. İyilikleri yoksa zulüm yaptığı kardeşinin günahından alınır, onun üzerine yükletilir"²¹³ Hk: (Buhârî, Mezâlim, 10)

حدثنا آدم بن أبي إياس حدثنا ابن أبي ذئب حدثنا سعيد المقبري عن أبي هريرة رضي الله عنه قال قال
أخذ صالح عمل له كان إن درهم ولا دينار يكون لا أن قبل اليوم منه فليتحلله شيء أو عرضه من لأخيه مظلمة له كانت من وسلم عليه الله صلى الله رسول
عليه فحمل صاحبه سيئات من أخذ حسنات له تكن لم وإن مظلمته بقدر منه

152. "Kişi sevdiği ile beraberdir."²¹⁴ Hk: (Buhari, Edeb.; 96)

النبي عن : الله عبد عن وائل أبي عن سليمان عن شعبة عن جعفر بن محمد حدثنا خالد بن بشر حدثنا
(أحب من مع المرء) قال أنه سلم و عليه الله صلى

153. "Kişi, dostunun dini (ahlaki) üzeredir. Öyle ise her birimiz kimler ile dostluk kurduğuna bir baksın, dikkat etsin."²¹⁵ Hk: (Tirmizi; Zühd;45)

عن وردان بن موسى حدثني محمد ابن زهير حدثنا قال داود أبو و عامر أبو حدثنا بشار بن محمد حدثنا
عيسى أبو قال يخال من أحدكم فليظن خليله دين على الرجل وسلم عليه الله صلى الله رسول قال : قال هريرة أبي
غريب حسن حديث هذا

154. Bir Müslüman, hasta olan mümin kardeşini sabahleyin ziyaret ederse, yetmiş bin melek akşama kadar ona rahmet okur. Eğer akşamleyin ziyaret ederse,

²¹² Ahmed b. Hanbel, IV, 130; Ebu Davud, Edeb, 112(V, 343).

²¹³ Ahmed b. Hanbel, II, 435,506; Buhârî, Mezâlim, 10 (III, 99).

²¹⁴ Ahmed b. Hanbel, I,392; Buhari, Edeb, 96 (VII, 112-113); Müslim, Birr, 165 (III, 2024); Tirmîzî, Zühd,50 (IV, 595).

²¹⁵ Ahmed b. Hanbel, II,303,334; Ebu Davud, Edeb, 16(V, 168); Tirmizi; Zühd; 45 (IV, 589).

yetmiş bin melek onun için sabaha kadar istiğfar eder ve o kişi için cennette toplanmış meyveler vardır.”²¹⁶ Hk: (Tirmizi, Cenâiz 2.)

: قال أبيه عن (فاخته أبي ابن عن) ثوير عن إسرائيل حدثنا محمد بن الحسن حدثنا منيع بن أحمد حدثنا أبا يا جئت أعاندا السلام عليه علي فقال موسى أبا عنده فوجدنا نعوذ الحسن إلى بنا انطلق قال بيدي علي أخذ مسلما يعود مسلم من ما يقول سلم و عليه الله صلى الله رسول سمعت علي فقال عائدا بل لا فقال؟ زائرا أم! موسى وكان يصبح حتى ملك ألف سبعون عليه صلى إلا عشية عاده وإن يمسي حتى ملك ألف سبعون عليه صلى إلا غدوة غريب حسن حديث هذا عيسى أبو قال الجنة في خريف له

155. Birbirinize buğz etmeyin, birbirinize haset etmeyin, birbirinize arka çevirmeyin; ey Allah’ın kulları, kardeş olun. Bir Müslümanın, üç günden fazla (din) kardeşi ile dargın durması helal olmaz.”²¹⁷ Hk: (Buhârî, Edeb, 57, 58)

صلى الله رسول أن : عنه الله رضي مالك بن أنس حدثني قال الزهري عن شعيب أخبرنا اليمان أبو حدثنا فوق أخاه يهجر أن لمسلم يحل ولا إخوانا الله عباد وكونوا تدابروا ولا تحاسدوا ولا تباغضوا لا قال سلم و عليه الله أيام ثلاث

156. Allah’ın kulları arasında bir grup vardır ki, onlar ne peygamberdirler ne de şehittirler. Buna rağmen Kıyamet günü Allah katında makamları yücedir. Bu sebeple peygamberler de şehitler de onlara gıpta ederler. -Orada bulunanlar sordu. Ey Allah’ın Elçisi! Onlar kimdir? Buyurdular ki: “Onlar, aralarında ne kan bağı ne de birbirlerine bağışladıkları bir mal olmadığı halde, birbirlerini Allah için sevenlerdir. Allah’a yemin ederim ki, onların yüzleri nurdur. Onlar bir nur üzeredirler. Herkes korku içindeyken, onlar korkmaz. Herkes üzülürken, onlar üzülmezler.”²¹⁸ Hk: (Ebu Davut, Büyü, 78 (3527))

عمرو بن زرعة أبي عن القعقاع بن عمارة عن جرير ثنا قال شيبه أبي بن و عثمان حرب بن زهير حدثنا شهداء ولا بأنبياء هم ما لأناسا الله عباد من إن " وسلم عليه الله صلى النبي قال قال الخطاب بن عمر أن جرير بن تحابوا قوم هم " قال ؟ هم من تخبرنا الله يارسول قالوا " تعالى الله من بمكانهم القيامة يوم والشهداء الأنبياء يغبطهم لنور وجوههم إن الله فو يتعاطونها أموال ولا بينهم أرحام غير على (الخطابي قال كذا . بالقرآن فسروه) الله بروح خوف لا الله أولياء إن ألا { الآية هذه وقرأ الناس حزن إذا يحزنون ولا الناس خاف إذا يخافون لا نور على وإنهم } يحزنون هم ولا عليهم

²¹⁶ İbn Mâce, Cenâiz, 2 (I, 463-464); Ebu Davud, Cenâiz, 3(III, 475); Tirmizi, Cenâiz, 2 (III, 300-301).

²¹⁷ Muvatta, Husnu’l-Hulk, 4 (II, 907); Ahmed b. Hanbel, III, 209, 225; Buhari, Edeb, 57; Müslim, Birr, 23,24 (III, 1983); Tirmizi, Birr, 24 (IV, 329).

²¹⁸ Ebu Davut, Buyu’, 76(III, 799).

157. Din kardeşini güler yüzle karşılamak gibi (tabiî) bir iyiliği bile sakın küçük görme!”²¹⁹ Hk: (Müslim, Birr 144. Ayrıca bk. Tirmizî, Et’ime 30, Birr 45)

الجوني عمران أبي عن (الخزاز يعني) عامر أبو حدثنا عمر بن عثمان حدثنا المسمعي غسان أبو حدثنا
أن ولو شيئا المعروف من تحقرن لا سلم و عليه الله صلى النبي لي قال : قال ذر أبي عن الصامت بن عبدالله عن
طلق بوجه أخاك تلقى

158. Hepiniz Âdem’densiniz. Âdem ise topraktandır. Arab’ın acem’e bir üstünlüğü yoktur. Üstünlük, ancak takva ileldir.”²²⁰

أبي عن المقبري سعيد أبي بن سعيد عن سعد بن هشام حدثنا العقدي عامر أبو حدثنا بشار بن محمد حدثنا
ليكونن أو جهنم فحم هم إنما ماتوا الذين بأبائهم يفتخرون أقوام لينتهين : قال وسلم عليه الله صلى النبي عن هريرة
شقي وفاجر تقي مؤمن هو إنما الجاهلية عبية عنكم أذهب قد الله إن بأنفه الخراء يدهده الذي جعل من الله على أهون
غريب حسن حديث وهذا قال عباس ابن و عمر ابن عن الباب وفي قال تراب من خلق وآدم بنو كلهم الناس

159. Hiçbiriniz kendisi için istediğini (mümin) kardeşi için istemedikçe (gerçek) iman etmiş olamaz.”²²¹ Hk: (Buhârî, İman, 7; Müslim, İman, 71) (Taberani, el-mucemul-kebir,7– 354)

عليه الله صلى النبي عن : أنس عن قتادة عن شعبة عن المبارك بن الله عبد أخبرنا نصر بن سويد حدثنا
صحيح حديث هذا قال لنفسه يحب ما لأخيه يحب حتى أحدكم يؤمن لا قال وسلم

160. “İman etmedikçe cennete giremezsiniz. Birbirinizi sevmedikçe de iman etmiş olamazsınız.”²²² Hk: (Müslim, iman 93–94.)

الله صلى الله رسول قال : قال هريرة أبي عن صالح أبي عن الأعمش عن معاوية أبو حدثنا هناد حدثنا
فعلتموه أنتم إذا أمر على أدلكم ألا تحابوا حتى تؤمنوا ولا تؤمنوا حتى الجنة تدخلوا لا بيده نفسي والذي وسلم عليه
البراء و عمرو بن الله عبد و أبيه عن هاني بن شريح و سلام بن الله عبد عن الباب وفي بينكم السلام أفسوا تحاببتم؟
صحيح حسن حديث هذا عيسى أبو قال عمر ابن و

161. Müslüman Müslüman’ın kardeşidir. Ona zulmetmez, onu tehlikede yalnız bırakmaz. Kim, kardeşinin ihtiyacını görürse Allah da onun ihtiyacını görür. Kim bir

²¹⁹ Müslim, Birr, 144 (III, 2026); Tirmizî, Et’ime, 30 (IV, 274-275).

²²⁰ Ahmed b. Hanbel, II,361; Ebu Davud, Edeb,110(V, 340).

²²¹ Ahmed b. Hanbel, III, 176, 206, 251; Darimi, Rikak, 29(II, 614); Buhari, İman, 7(I,9); İbn Mace, Mukaddime, 9 (I, 26); Tirmizî, Sıfatu’l-Kıyamet, 59 (IV, 667).

²²² Ahmed b. Hanbel, I, 167; Müslim, İman, 93 (I, 74); İbn Mace, Edep, 11 (II, 1217-1218); Tirmizî, İsti’zan I (V, 52).

Müslüman'ı bir sıkıntıdan kurtarırsa, Allah da o sebeple onu Kıyamet gününün sıkıntısından kurtarır. Kim bir Müslüman'ın ayıbını örterse, Allah da onun Kıyamet gününde ayıbını örter."²²³

الله رضي عمر بن الله عبد أن أخبره سالما أن شهاب ابن عن عقيل عن الليث حدثنا بكير بن يحيى حدثنا حاجة في كان ومن يسلمه ولا يظلمه لا المسلم أخو المسلم) قال سلم و عليه الله صلى الله رسول أن : أخبره عنهما ستره مسلما ستر ومن القيامة يوم كربات من كربة عنه الله فرج كربة مسلم عن فرج ومن حاجته في الله كان أخيه القيامة يوم الله

162. “Amellerin en faziletlisi, Allah için sevmek; Allah için buğz etmektir.”²²⁴
Hk: (Ebu Davud, Sünen;3 (4599)

الله رسول قال : قال ذر أبي عن رجل عن مجاهد عن زياد أبي بن يزيد ثنا الله عبد بن خالد ثنا مسدد حدثنا . " الله في والبغض الله في الحب الأعمال أفضل " سلم و عليه الله صلى

163. *Akrabadan gelen iyiliğe misliyle karşılık veren kimse, tam manasıyla sila-i rahim etmiş değildir. Gerçek sila-i rahim, kendisiyle ilgiyi kesenleri görüp gözetmektir.*"²²⁵ Hk: (Buhari, Edep 11.)

بن الله عبد عن مجاهد عن خليفة ابن فطر و إسماعيل أبو بشير حدثنا سفيان حدثنا عمر أبي ابن حدثنا وصلها رحمه انقطعت إذا الذي الواصل ولكن بالمكافئ الواصل ليس قال سلم و عليه الله صلى النبي عن : عمرو صحيح حسن حديث هذا عيسى أبو قال

164. Allah Teâlâ şöyle buyurdu: “Benim rızam için birbirini sevenlere, benim için bir araya gelenlere, benim için birbirlerini ziyaret edenlere ve benim için yardımlaşanlara sevgim vacip olmuştur.”²²⁶ Hk: (Muvatta, Şi'r 16, (2,953,954)

في والمتبادلين في والمتزاورين في والمتجالسين في للمتحابين محبتي وجبت وتعالى تبارك الله قال قول...

165. "Sevdiğini ölçülü sev. Belki bir gün düşmanın olur. Düşmana da ölçülü kin gü. Belki bir gün dostun olur."²²⁷ Hk: (250 Hadis. S, 14, H.No:13.)

²²³ Ahmed b. Hanbel, II,68; Buhari, Mezalim 3 (III,98); Müslim, Birr, 58 (III, 1996).

²²⁴ Ahmed b. Hanbel, V,146; Ebu Davud, Sünet,3 (V, 7).

²²⁵ Ahmed b. Hanbel, II, 163,190,193; Buhari, Edeb,15 (VII, 73); Ebu Davud, Zekat,45(II,323); Tirmîzî, Birr, 10 (IV, 316).

²²⁶ Muvatta, Şi'r, 5 (II, 954); Ahmed bin Hanbel, V, 233,247.

²²⁷ Tirmîzî, Birr, 60 (IV, 360).

أبي عن سيرين بن محمد عن أيوب عن سملة بن حماد عن الكلبي عمرو بن سويد حدثنا كريب أبو حدثنا أن عسى ما هونا بغيضك وأبغض ما يوما بغيضك يكون أن عسى ما هونا حبيبك أحبب : قال رفعه أراه هريرة الوجه هذا من إلا الإسناد بهذا نعرفه لا غريب حديث هذا عيسى أبو قال ما يوما حبيبك يكون

IV. AİLE VE TOPLUM

4.1. Evlilik

166. Kul evlendiği zaman dinin yarısını korumuş olur. Artık geri kalan yarısında da Allah'a karşı gelmekten kaçınınsın²²⁸ Hk: (Heysemi, Mecme'u'z-Zevaid, No:7310)

النصف في الله فليثق الإيمان نصف استكمل فقد تزوج من قال سلم و عليه الله صلى النبي أن أنس وعن وثقا وقد ضعيف وكلاهما الجعفي وجابر الرقاشي يزيد وفيهما بإسنادين الأوسط في الطبراني رواه الباقي

167. İçinizden evlenmeye gücü yeten evlensin. Zira evlenmek gözü haramdan daha çok uzak tutan, iffeti daha çok koruyandır. Gücü yetmeyen ise oruç tutsun, Çünkü oruç şehveti kırar²²⁹ Hk: (Buhari, Savm 10)

عبد عن عمير بن عمارة عن الأعمش عن سفيان حدثنا الزبير أحمد أبو حدثنا غيلان بن محمود حدثنا شيء على نقدر لا شباب ونحن سلم و عليه الله صلى النبي مع خرجنا : قال مسعود بن الله عبد عن يزيد بن الرحمن فإن بالصوم فعليه الباءة منكم يستطع لم فمن للفرج وأحسن للبصر أغض فإنه بالباءة عليكم ! الشباب معشر يا فقال صحيح حسن حديث هذا عيسى أبو قال وجاء له الصوم

168. Kadın dört özelliğinden dolayı nikâhlanır. Bunlar; malından dolayı, soyundan dolayı, güzelliğinden ve dindarlığından dolayı, eli bereketlenesice sen dindar olanını tercih et²³⁰ Hk: (Müslim, Rada,53)

أخبرني عبيدالله عن سعيد بن يحيى حدثنا قالوا سعيد بن وعبيدالله المثني بن ومحمد حرب بن زهير حدثنا ولحسبها لمالها لأربع المرأة تنكح : قال سلم و عليه الله صلى النبي عن هريرة أبي عن أبيه عن سعيد أبي بن سعيد يداك تربت الدين بذات فاطفر ولدينها ولجمالها

²²⁸ El-Münzirî, **et-Tergib ve't-Terhib**, III, 42; Heysemi, Nureddin, Ali b. Ebi Bekr, **Mecme'u'z-Zevaid, ve Menbeu'l-Fevâid**, Daru'l-Fikr, Beyrut, h. 1412, IV, 463.

²²⁹ Ahmed b. Hanbel, I, 424, 425, 432, 447; Darimi, Nikah, 2 (II, 455); Buhari, Nikah, 2, 3(VI, 117); Müslim, Nikah, 1, 3 (II, 1018-1019); Ebu Davud, Nikah, 1 (II, 538-539); İbn Mace, Nikah, 1(I,592); Tirmizi, Nikah, 1 (III, 392); Nesai, Sıyam, 43 (IV, 169-170).

²³⁰ Ahmed b. Hanbel, I, 92,457; Darimi, Nikâh, 4 (II, 456); Buhari, Nikah,15 (VI, 123); Müslim Rada',53,54 (II, 1086-1087); İbn Mâce, Nikah, 6 (I, 597); Ebu Davud, Nikah, 2 (II, 539); Tirmizî, Nikah, 4 (III, 396).

169. “Nikâh benim sünnetimdir. Kim benim sünnetimden yüz çevirirse benden değildir”²³¹ Hk: (Buhari, Nikâh -1)

Görüldüğü üzere hadisin kaynağı olarak Buhari verilmiştir. Ancak Buhari’de belirtilen babta tercümeyle karşılık olacak Arapça ibare bulunmamaktadır. Her ne kadar belirtilen kaynakta evliliği teşvik eden benzer bir ifade varsa da, yukarıdaki hadis için Buhari’nin kaynak olarak verilmesi doğru değildir. Buhari yerine İbn-i Mace’de yer alan aşağıdaki hadisin kaynak olarak verilmesi daha doğru olurdu.

الله رسول قال - : قالت عائشة عن القاسم عن ميمون بن عيسى حدثنا . آدم حدثنا . الأزهر بن أحمد حدثنا ... مني فليس بسنتي يعمل لم فمن . سنتي من النكاح) وسلم عليه الله صلى

170. “Nikahın en hayırlısı, kolay ve külfetsiz olanıdır”²³² Hk: (Ebu Davut,2/591 H.No.2117)

..أَيَسْرُهُ الدَّكَاحَ خَيْرٌ وسلم عليه الله صلى-الله رَسُولُ قَالَ...

171. “Size dînî ve ahlâkî yaşantısı hoşunuza giden kimseler geldiğinde, onları evlendirin, aksi takdirde yeryüzünde kargaşa ve büyük bir ahlâkî çöküntü olur.”²³³ Hk:(Tirmizi, Nikâh, III/394, H.No:1084)

قال : قال هريرة أبي عن النصرى وثيمة ابن عن عجلان ابن عن سليمان بن الحميد عبد حدثنا قتيبة حدثنا الأرض في فتنة تكن تفعلوا إلا فزوجوه وخلقه دينه ترضون من إليكم خطب إذا وسلم عليه الله صلى الله رسول عائشة و المزني و حاتم أبي عن الباب وفي قال عريض وفساد

172. En güzel dünya nimeti, insanın sahip ola bileceği nimetlerin en hayırlısı: zikreden dil, şükreden kalp ve insanın iman doğrultusunda yaşamasına yardımcı olan kadındır.”²³⁴ Hk: (TİRMİZİ)

الأخرة على تعين وزوجة شاكرا قلبا أو ذاكرا لسانا قال ندخر فما قيل والفضة للذهب تبا

²³¹ İbn Mâce, Nikâh,1 (I, 592).

²³² Ebu Davud, Nikâh, 32 (II, 591); Abdurrezzak, **Musannef**, VI,178; Taberânî, Ebu'l-Kasım b. Süleyman Ahmed, **el-Mu'cemu'l-Evsat**, I,221.

²³³ İbn Mâce, Nikâh, 46 (I, 633); Tirmîzî, Nikâh, 3(III, 395).

²³⁴ Ahmed bin Hanbel, V, 282; İbn Mace, Nikah, 5 (I,596); Beyhakî, Şuabu'l-İman, I, 419(şml.).

177. Allah Rasulu Enes bin Malik'e "Yavrucuğum! Ailenin yanına girdiğin zaman onlara selam ver ki bu hem sana hem ailene bereket olsun" diye nasihatte bulunmuştur.²³⁹ Hk: (Tirmizi, İstizan 10; Riyaz'us Salihin h. No 861)

عن زيد بن علي عن أبيه عن الأنصاري الله عبد بن محمد حدثنا حاتم بن مسلم الأنصاري حاتم أبو حدثنا
فسلم أهلك على دخلت إذا بني يا وسلم عليه الله صلى الله رسول لي قال : قال مالك بن أنس عن المسيب بن سعيد
وغريب حسن حديث هذا عيسى أبو قال بيتك أهل وعلى عليك بركة يكون

178. Ashab-ı Kiramdan biri Peygamberimiz (s.a.v.)'e gelerek: "Ya Rasulallah! İnsanlar arasında iyi davranmama en çok layık olan kimdir?" dedi. Peygamberimiz (s.a.v.): Annendir. dedi. Adam: Sonra kimdir? dedi. Peygamberimiz (s.a.v.): Yine annendir. dedi. Adam yine sonra kimdir? dedi. Peygamberimiz (s.a.v.): Yine annendir. dedi. Adam sonra kimdir? deyince, Peygamberimiz (s.a.v.): Bu defa babandır" dedi.²⁴⁰ Hk: (Buhari, Edeb, 2)

رسول يا قلت : قال جدي عن أبي حدثني حكيم بن بهز أخبرنا سعيد بن يحيى أخبرنا بشار بن محمد حدثنا
الأقرب ثم أباك ثم قال ؟ من ثم قلت قال أمك قال ؟ من ثم قلت قال أمك قال ؟ من ثم قلت قال أمك قال ؟ أبر من الله
فالأقرب

179. Bir gün Beni Seleme'den bir adam Peygamberimize gelerek: "Ya Rasulallah, ana ve babamın vefatlarından sonra, onlara yapabileceğim bir iyilik var mıdır?" diye sorar. Rasul-i Ekrem (s.a.v) de şöyle cevap verir : "Evet onlara hayır dua eder, onlar için istiğfar eder, vasiyetlerini yerine getirir, akrabalarını görüp gözetir, dostlarına da ikram edersin"²⁴¹ Hk: (Ebu Davud, r.salihin c.1 sh. 374)

عبد عن إدريس بن الله عبد ثنا قالوا المعنى العلاء بن ومحمد شيبه أبي بن وعثمان مهدي بن إبراهيم حدثنا
قال الساعدي ربيعة بن مالك أسيد أبي عن أبيه عن ساعدة بني مولى عبيد بن علي بن أسيد عن سليمان بن الرحمن
أبوي بر من بقي هل الله يارسول فقال سلمة بني من رجل جاءه إذ وسلم عليه الله صلى الله رسول عند نحن بينا
التي الرحم وصلة بعدهما من عهدهما وإنفاذ لهما والاستغفار عليهما الصلاة نعم " قال ؟ موتهما بعد به أبرهما شيء
" صديقهما وإكرام بهما إلا توصل لا

²³⁹ Tirmizi, İstizan, 10 (V, 59).

²⁴⁰ Ahmed b. Hanbel, II, 327; Buhari, Edep, 2 (VII, 69); Müslim, Birr 1 (III, 1974); İbn Mace, Edep, 1 (II, 1207); Tirmizi, Birr, 1 (IV, 309).

²⁴¹ İbn Mace, Edep, 2 (II, 1209); Ebu Davud, Edep, 120 (V, 352).

180. “Cennet anaların ayakları altındadır.”²⁴² Hk: (Buhârî, Zekât 10, Edeb 18)
(Nesai cihad, ibni mace cihad)

وهو طلحة بن محمد أخبرني قال جريج بن عن حجاج حدثنا قال الوراق الحكم عبد بن الوهاب عبد أخبرنا
و عليه الله صلى النبي إلى جاء جاهمة أن السلمي جاهمة بن معاوية عن طلحة أبيه عن الرحمن عبد بن الله عبد بن
تحت الجنة فإن فالزمها قال نعم قال أم من لك هل فقال أستشيرك جئت وقد أغزو أن أردت الله رسول يا : فقال سلم
رجليها

“Cennet anaların ayakları altındadır” şeklinde zikredilen hadis, kaynaklar arasında belirtilen Buhari’de bulunamamıştır. Nesâî’de ise yukarıda Arapça metnini verdiğimiz hadis geçmektedir. Hadiste cennetin, annelerin ayakları altında olduğunu belirten beyan vardır. Ancak farklı lafızlarla dile getirilmiştir. Dolayısıyla hutbede kullanılan tercümenin, bu hadisten mülhem olduğunu söyleyebiliriz.

181. Anasını sırtına alıp kabeyi tavaf ettiren bir adamın: “Ya Resulallah, anamın hakkını ödeyebildim mi?” sorusuna: Hayır, o seni karnında taşırken bir nefes alma anındaki zahmetinin bile hakkını ödeyemedin.” diye cevap vermiştir.²⁴³ Hk: (El bazzaz, fizilalil kuran c.9 sh. 307)

يعني ليث عن جعفر أبي بن الحسن نا : قال سفيان بن عمرو نا : قال العروقي المستمر بن إبراهيم حدثنا
أمه حاملا الطواف في كان رجلا أن عنه الله رضي أبيه عن بريدة بن سليمان عن مرثد بن علقمة عن سليم أبي بن
" واحده بزفرة ولا لا " : قال ؟ حقها أدبت هل وسلم عليه الله صلى النبي فسأل بها يطوف

4.3. Çocuk Eğitimi ve Sevgisi

182. Her çocuk fitrat üzerine, yani Allah’ın varlığını ve birliğini tanıyıp ona yönelebilecek kabiliyette doğar, anne ve babası onu ya Yahudileştirir ya Hıristiyanlaştırır ya da Mecusileştirir.”²⁴⁴ Hk: (Buhari, Cenaiz 80.)

على يولد إلا مولود من ما (سلم و عليه الله صلى النبي قال يحدث كان عنه الله رضي هريرة أبا فإن
يقول ثم . (جدعاء من فيها تحسون هل جمعاء بهيمة البهيمة تنتج كما يمجاناه أو ينصرانه أو يهودانه فأبواه الفطرة
الآية { عليها الناس فطر التي الله فطرة } عنه الله رضي هريرة أبو

²⁴² Nesâî, Cihad, 6 (VI,11).

²⁴³ El-Bezzar, Ahmed bin Amr el-Itkî, **Müsnedü'l-Bezzar**, II, 138 (şml.).

²⁴⁴ Ahmed b. Hanbel, II,233; Buhari, Cenâiz, 80 (II, 97); Müslim, Kader, 22 (III, 2047); Tirmîzî, Kader, 5 (IV, 447); Ebu Davud, Sünnet,18 (V, 86).

183. Allah'tan korkun ve çocukların arasında adaletli olun.²⁴⁵ Hk: (Ebû Davud, Büyû 83) (Müslim, Hibe 13.)

ح بشير بن النعمان سمعت قال الشعبي عن حصين عن العوام بن عباد حدثنا شيبه أبي بن بكر أبو حدثنا تصدق : قال بشير بن النعمان عن الشعبي عن حصين عن الأحوص أبو أخبرنا (له واللفظ) يحيى بن يحيى وحدثنا أبي فانطلق سلم و عليه الله صلى الله رسول تشهد حتى أرضى لا راحة بنت عمرة أمي فقالت ماله ببعض أبي علي كلهم هذا بولدك أفعلت) سلم و عليه الله صلى الله رسول له فقال صدقتي على ليشهده سلم و عليه الله صلى النبي إلى الصدقة تلك فرد أبي فرجع (أولادكم في واعدلوا الله اتقوا) قال لا قال (؟)

184. Bir gün hutbe okurken torunları Hasan ve Hüseyin'in düşe kalka mescide girdiklerini görünce dayanamamış, minberden inip onları kucağına aldıktan sonra tekrar minbere çıkmış ve şöyle buyurmuştur: “Allah, ‘Mallarınız ve çocuklarınız imtihan vesilesidir’(enfal 28) derken ne kadar doğru söylemiş! Şu iki yavrunun düşe kalka yürüyüşünü görünce dayanamadım da, sözümü keserek onları kucağıma aldım.”²⁴⁶ Hk:(Tirmizî, Menâkıb, 30; Nesâî, Cuma, 30.)

أبي سمعت قال بريدة بن الله عبد حدثني أبي حدثني واقد بن حسين بن علي حدثنا حريث بن الحسين حدثنا قميصان عليهما السلام عليهما الحسين و الحسن جاء إذ يخطبنا وسلم عليه الله صلى الله رسول كان : يقول بريدة صدق قال ثم يديه بين ووضعهما فحملهما المنبر من وسلم عليه الله صلى الله رسول فنزل ويعثران يمشيان أحمران حديثي قطعت حتى أصبر فلم ويعثران يمشيان الصبيين هذين إلى فنظرت { ففتنة وأولادكم أموالكم إنما } الله غريب حسن حديث هذا عيسى أبو قال ورفعتهما

185. Çocuklarınıza güzel davranıp iyilikte bulununuz. Onları en güzel şekilde terbiye ediniz.²⁴⁷ Hk: (İbn-i Mace Edep 368.)

بن الحارث أخبرني . عمارة بن سعيد حدثنا . عياش بن علي حدثنا . الدمشقي الوليد بن العباس حدثنا (أدبهم وأحسنوا أولادكم أكرموا) قال : وسلم عليه الله صلى الله رسول عن يحدث مالك بن أنس سمعت . النعمان

186. Hiç bir baba çocuğuna güzel terbiye ve edepten daha güzel bir hediye vermiş olamaz.²⁴⁸ Hk: (Tirmizi, Birr, 1953.) (Tirmizi, Birr,330) (Müsned, II.412, IV)

²⁴⁵ Ahmed b. Hanbel, IV, 275,278; Buhari, Hibe, 13(III, 134); Müslim, Hibe,13 (II, 1242-1243); Ebu Davud, Buyu', 85 (III, 815).

²⁴⁶ Ahmed b. Hanbel, V,354; Ebu Davud, salât, 233 (I, 663-664); Tirmizî, Menakıb, 31(30);Nesâî, Cuma, 30(III, 108).

²⁴⁷ İbn Mace, Edep, 3 (II, 1211).

²⁴⁸ Ahmed b. Hanbel, III, 412, IV, 77, 78; Tirmizi, Birr, 33 (IV, 338).

: جده عن أبيه عن موسى بن ايوب حدثنا الخزاز عامر أبي بن عامر حدثنا الجهضمي علي بن نصر حدثنا حديث هذا عيسى ابو قال حسن أدب من أفضل نحل من ولدا والد نحل ما قال وسلم عليه الله صلى الله رسول أن الخزاز عامر أبي بن عامر حديث من إلا نعرف لا غريب

187. “Çocuklarının eğitimiyle meşgul olması, kişinin sadaka vermesinden daha hayırlıdır”²⁴⁹ Hk: (Tirmizi, Birr, 33)

الله رسول قال : قال سمرة بن جابر عن حرب بن سماك عن ناصح عن يعلى بن يحيى حدثنا قتيبة حدثنا بصاع يتصدق أن من خير ولده الرجل يؤدب لأن وسلم عليه الله صلى

Aclunî'nin ifadesine göre Sağanî, bu hadisin mevzu olduğunu zikretmiştir.²⁵⁰

188. “Çocuklarınıza yüzmeyi ve atıcılığı öğretiniz.”²⁵¹ Hk: (Keşful Hafas 68)

والفروسية والرمي السباحة أولادكم علموا أن الشام أهل إلى كتب الخطاب بن عمر أن مكحول عن

189. Her kim kız çocukları yüzünden bir sıkıntıya uğrarda onlara iyi bakarsa, bu çocuklar onu cehennem ateşinden koruyan bir siper olur.”²⁵²

النار من ستر له كن إليهن فأحسن بشيء البنات من ابتلي من سلم و عليه الله صلى النبي قال

190. Kimin kızı olur da, onu diri diri toprağa gömmez, erkek çocuğunu buna tercih etmezse, Allah onu cennetine koyar.”²⁵³ Hk: (Ahmed b. Hanbel, I, 223; Hâkim, IV, 196.)

عن حدير ابن عن الأشجعي مالك أبي عن معاوية أبو ثنا قالوا المعنى شبيهة أبي إبننا بكر وأبو عثمان حدثنا قال عليها ولده يؤثر ولم يهنها ولم يئدها فلم أنثى له كانت من " وسلم عليه الله صلى الله رسول قال قال عباس ابن الذكور يعني عثمان يذكر ولم " الجنة الله أدخله الذكور يعني

191. “Allah'ım! Ben, bunları (Hasan ve Hüseyin) seviyorum. Sen de bunları sev.”²⁵⁴ Hk: (Tirmizî, “Menâkıb”, 30)

²⁴⁹ Ahmed b. Hanbel, V,102; Tirmizî, Birr, 33 (IV, 337);.

²⁵⁰ Aclunî, a.g.e, II, 151.

²⁵¹ Aclunî, a.g.e, II, 63.

²⁵² Ahmed, VI,33,88; Buharî, Edeb,18 (VII, 74); Müslim, Birr, 147 (III, 2027); Tirmizî, Birr, 13 (IV, 319).

²⁵³ Ahmed b. Hanbel, I,223; Ebu Davud, Edeb, 130 (V, 354).

عن : عنهما الله رضي زيد بن أسامة عن عثمان أبو حدثنا قال أبي سمعت قال المعتمر حدثنا مسدد حدثنا (فأحبهما أحبهما إني اللهم) ويقول والحسن يأخذه كان أنه سلم و عليه الله صلى النبي

4.4. Aile Hukuku

192. En hayırlınız ailesi için hayırlı olandır. Bana gelince ben ailesine en hayırlı olanınızım.²⁵⁵ Hk: (İbn Mace, Nikah 50)

عمه عن ثوبان بن يحيى بن جعفر عن عاصم أبو حدثنا قال . يحيى بن محمد و خلف بن بكر أبو حدثنا وأنا . لأهله خيركم خيركم) قال وسلم عليه الله صلى النبي عن - : عباس ابن عن عطاء عن ثوبان بن عمارة (لأهلي خيركم)

193. Hiç kimse hanımına buğz etmesin, şiddet kullanmasın, şayet hoşlanmadığı huyları varsa, ona mukabil hoşlanacağı başka huyları da vardır.²⁵⁶ Hk:Riyazusalihin Terc. 1/318

عمران عن جعفر بن عبد الحميد حدثنا (يونس ابن يعني) عيسى حدثنا الرازي موسى بن إبراهيم وحدثني إن مؤمنة مؤمن يفرك لا : سلم و عليه الله صلى الله رسول قال قال هريرة أبي عن الحكم بن عمر عن أنس أبي بن غيره قال أو آخر منها رضي خلقا منها كره

4.5. Akrabalık İlişkileri

194. Sıla-i rahim, Allahın rahmetinin eserlerindedir. Kim bu bağı korursa, Allah ona merhamet eder. Kim onu koparırsa, Allah da ondan ihsan ve rahmetini keser.²⁵⁷ Hk: (Buhari, Edep 15.)

عن رومان بن يزيد عن مزرد أبي ابن معاوية أخيرني قال بلال بن سليمان حدثنا مريم أبي بن سعيد حدثنا (الرحم) قال سلم و عليه الله صلى النبي عن : سلم و عليه الله صلى النبي زوج عنها الله رضي عائشة عن عروة (قطعتة قطعها ومن وصلته وصلها فمن شجنة)

195. “Hayırlar içerisinde sevabı en süratli olanı, iyilik yapmak ve akraba ziyaretinde bulunmaktadır. Şerler içerisinde cezası en süratli olanı ise, zulmetmek ve akrabalarla alakayı kesmektir”²⁵⁸ Hk: (Münziri, Et-Terğip ve’t-Terhib, 3. 343)

²⁵⁴ Ahmed b. Hanbel, V, 205, 210; Buhari, Fedâil,22 (IV, 216); Tirmizi, Menâkıb, 31 (V, 657).

²⁵⁵ Ahmed b. Hanbel, II, 50, 472; İbn Mace, Nikâh, 50 (I, 636); Tirmizî, Radâ, 11(III, 466) .

²⁵⁶ Ahmed b. Hanbel, II, 329; Müslim, Rada’, 61 (II, 1091);

²⁵⁷ Buharî, Edeb,13 (VII, 73); Tirmizî, Birr,16 (IV, 324); Ahmed, I, 190,321, II, 160, 295, 383, 406, 455.

أم عائشة عن . طلحة بنت عائشة عن إسحاق بن معاوية عن موسى بن صالح حدثنا . سعيد بن سويد حدثنا عقوبة الشر وأسرع . الرحم وصلة البر ثوبا الخير أسرع) : سلم و عليه الله صلى الله رسول قال قالت المؤمن (الرحم وقطيعة البغي

V. DİNİ KURUM VE KAVRAMLAR

5.1. Cami

196. Mescidler Allah'a en yakın sevimli olan mekanlardır.²⁵⁹ (Kaynak verilmemiştir.)

أبي ابن حدثني (عياض بن أنس حدثنا قالوا الأنصاري موسى بن وإسحاق معروف بن هارون وحدثنا هريرة أبي مولى مهرا بن عبدالرحمن عن (الحارث حدثني الأنصاري حديث وفي) (هارون رواية في ذباب أسواقها الله إلى البلاد وأبغض مساجدها الله إلى البلاد أحب : قال سلم و عليه الله صلى الله رسول أن هريرة أبي عن

197. “Allah için bir mescit bina edene Allah da o kimse için cennette bir köşk bina edecektir.”²⁶⁰ Hk: (Münziri, Terğib,1/193)

عن عمرو بن عن كثير بن مرة بن معدان عن خالد عن بحير أخبرنا عمرو بن عثمان قال حدثنا بقبية الجنة في بيتا له وجل عز الله بنى فيه الله يذكر مسجدا بنى من قال وسلم عليه الله صلى الله رسول أن عبسة

5.2. Cemaat ve Önemi

198. “Cemaatte rahmet, ayrılıkta azap vardır.”²⁶¹

مما خير الجماعة في تكروهون وما الله يشكر لم الناس يشكر لم ومن الكثير يشكر لم القليل يشكر لم من عذاب الفرقة وفي رحمة الجماعة في الفرقة في تحبون

5.3. Ehl-i Beyt Sevgisi

199. “Hasan ve Hüseyin'i seven, beni sevmiş, onlara kin tutan da bana kin tutmuştur”²⁶² Hk: (Ahmed b. Hanbel, Müsned, II, 288.)

²⁵⁸ İbn-i Mace, Zühd, 23(II, 1408).

²⁵⁹ Müslim, Mesacid, 288 (I, 464).

²⁶⁰ Ahmed b. Hanbel, I, 170; Darimi, Salât, 113 (I, 264); Buharî, Salât, 65 (I, 116); Müslim, Mesacid, 24, 25 (I, 378); İbn Mace, Mesacid, 1(I,243).

²⁶¹ Ahmed b. Hanbel, IV, 145; Suyutî, Camiu'l-Ehâdis, XXI,408.

²⁶² Ahmed b. Hanbel, II, 288,531; İbn Mâce, Mukaddime, 11 (I, 51).

أبي عن مرضيا وكان الجحاف أبي عوف أبي بن داود عن سفیان عن وكيع حدثنا . محمد بن علي حدثنا
ومن أحبني فقد والحسين الحسن أحب من) سلم و عليه الله صلى الله رسول قال - : قال هريرة أبي عن حازم
(أبغضني فقد أبغضهما)

5.4. Cihat ve Şhitlik

200. Sahabeden Ebû Zerr, Peygamber Efendimize “Hangi amel daha faziletlidir? diye sorunca Efendimiz ‘ Allah’a iman etmek ve O’nun yolunda cihad etmektir” buyurmuştur.²⁶³

عروة أخبرني قال جعفر أبي بن الله عبيد عن الليث عن شعيب عن الحكم عبد بن الله عبد بن محمد أخبرنا
سبيل في جهاد بالله إيمان قال خير العمل أي وسلم عليه الله صلى الله نبي سأل : أنه ذر أبي عن مرواح أبي عن
تعالى الله

201. “Nefsim kudret elinde olan Allah’a yemin ederim ki, Allah yolunda savaşıp şehid olmayı, sonra diriltilip yine şehid olmayı, sonra diriltilip yine şehid olmayı ne kadar çok isterdim.”²⁶⁴ Hk: (Riyazüs-Salihin 1/535)

فأقتل أغزو ثم فأقتل أغزو ثم فأقتل الله سبيل في أغزو أن لوددت بيده محمد نفس والذي...

202. Peygamberimiz, kendisine “bana savaşa denk olabilecek bir amel göster” diye sorulduğunda “buna denk bir amel bulamıyorum” buyurmuştur.²⁶⁵
Hk:(Buhari, Cihad, 1.)

ذكو ان حصين أبو أخبرني قال جحادة بن محمد حدثنا همام حدثنا عفان أخبرنا منصور بن إسحاق حدثنا
عمل على دلني فقال سلم و عليه الله صلى الله رسول إلى رجل جاء : قال حدثه عنه الله رضي هريرة أبا أن حدثه
ولا وتصوم تفتر ولا فتقوم مسجدك تدخل أن المجاهد خرج إذا تستطيع هل) قال . (أجده لا) قال الجهاد يعدل
حسنا له فيكتب طوله في ليستن المجاهد فرس إن هريرة أبو قال . ذلك يستطيع ومن قال . (تفتر

203. Bir kimse Allah yolunda şehit olmayı canı gönülden isterse Allah onu şehitler derecesine ulaştırır.²⁶⁶ Hk: (Müslim İmare 157)

²⁶³ Ahmed b. Hanbel, II, 258; Buhari, İman, 18 (I, 12); Müslim, İman, 135 (I, 88); Tirmîzî, Fedâilu'l-Cihad, 22 (IV, 185); Nesâî, Cihad, 17 (VI, 19).

²⁶⁴ Ahmed b. Hanbel, II, 231,424, 473, 496,502; Buhari, İman, 26 (I, 14); Müslim, İmare, 103 (II, 1395-1496); İbn Mâce, Cihad,1 (II, 920); Nesâî, Cihad, 18 (VI, 20).

²⁶⁵ Ahmed b. Hanbel, II, 344; Buhari, Cihad, 1 (III, 200); Müslim, İmare,110 (II, 1498); Tirmîzî, Fedâilu'l-Cihad, 1 (IV, 164); Nesâî, Cihad,17 (VI, 19).

عبدالله حدثنا حرمة وقال أخبرنا الطاهر أبو قال (لحرمة واللفظ) يحيى بن وحرمة الطاهر أبو حدثني
الله صلى النبي أن جده عن أبيه عن حدثه حنيف بن سهل بن أمامة أبي بن سهل أن شريح أبو حدثني (وهب بن
فراشه على مات وإن الشهداء منازل الله بلغه بصدق الشهادة سأل من قال سلم و عليه

204. “Hiç kimse cennete girdikten sonra tekrar dünyaya dönmek istemez,
ancak şehitler kendilerine verilen nimetler sebebiyle dünyaya dönüp on defa şehit
olmayı arzu ederler.”²⁶⁷ Hk: (Buhari, Cihat, 6.)

رضي مالك بن أنس سمعت قال حميد عن إسحاق أبو حدثنا عمرو بن معاوية حدثنا محمد بن الله عبد حدثنا
له وأن الدنيا إلى يرجع أن يسره خير الله عند له يموت عبد من ما (قال سلم و عليه الله صلى النبي عن : عنه الله
(أخرى مرة فيقتل الدنيا إلى يرجع أن يسره فإنه الشهادة فضل من يرى لما الشهيد إلا فيها وما الدنيا

5.5. Sahabe ve Fazileti

205. Nesillerin en hayırlısı, benim neslimdir.”²⁶⁸ Hk: (Buhari Fedailü
Ashab’ in-Nebi,1)

حصين بن عمران سمعت مضرب بن زهدم سمعت جمرة أبي عن شعبة أخبرنا النضر حدثنا إسحاق حدثنا
يلونهم الذين ثم يلونهم الذين ثم قرني أمتي خير سلم و عليه الله صلى الله رسول قال : يقول عنهما الله رضي

206. Ashabım gökteki yıldızlar gibidir, hangisine uyarsanız hidayeti
bulursunuz”²⁶⁹ Hk: (Camiul İlim/2-91) (Sünen-i Beyhaki)

اهْتَدَيْتُمْ أَقْدَانِيكُمْ أَيُّهَا كَالنُّجُومِ صَحَابِي

207. Ashabım ümmetim için bir emniyettir”²⁷⁰ Hk: (Müslim/Fezailu-s Sahabe
207/2531)

بكر أبو قال الحسين عن كلهم أبان بن عمر بن وعبدالله إبراهيم بن وإسحاق شيببة أبي بن بكر أبو حدثنا
المغرب صلينا : قال أبيه عن بردة أبي عن بردة أبي بن سعيد عن يحيى بن مجمع عن الجعفي علي بن حسين حدثنا
زلتم ما فقال علينا فخرج فجلسنا قال العشاء معه نصلي حتى جلسنا لو قلنا ثم سلم و عليه الله صلى الله رسول مع

²⁶⁶ Ahmed b. Hanbel, V,244; Darimî, Cihad,16 (II, 523); Müslim İmare, 157 (II, 1517); Ebu Davud, Vitr, 26(II, 179-180); Tirmîzî, Fedâilu’l-Cihad, 19 (IV, 183); Nesâî, Cihad, 36 (VI, 37).

²⁶⁷ Ahmed b. Hanbel, III,126,153, 251,278; Darimî, Cihad, 18 (II, 523); Buhari, Cihad,6 (III, 202-203); Müslim, İmare,108 (II, 1498); Tirmîzî, Fedâilu’l-Cihad, 25 (IV, 187).

²⁶⁸ Ahmed b. Hanbel, I, 378, 417,434; Buhari, Fedâil-u Eshâbî’n-Nebi,1 (IV, 189); İbn Mâce, Ahkâm, 27 (II, 791); Ebu Davud, Sünnet, 10 (V, 44); Tirmîzî, Fiten, 45 (IV, 500).

²⁶⁹ İbnu’l Mulakkin, Siracuddin Ebu Hafs Ömer b. Ali. B. Ahmed, **el-Bedru’l-Munir fi Tahrici’l-Ehadisi ve’l-Âsâr**, Daru’l-Hicre, Riyad IX,584.

²⁷⁰ Ahmed bin Hanbel, IV,399; Müslim, Fezailu-s Sahabe 207 (II, 1961).

فرجع قال أصبتم أو أحسنتم قال العشاء معك نصلي حتى نجلس قلنا ثم المغرب معك صلينا الله رسول يا قلنا ؟ ههنا ما السماء أتى النجوم ذهبن فإذا للسماء أمانة النجوم فقال السماء إلى رأسه يرفع مما كثيرا وكان السماء إلى رأسه ما أمتي أتى أصحابي ذهب فإذا لأمتي أمانة وأصحابي يوعدون ما أصحابي أتى ذهبت فإذا لأصحابي أمانة وأنا تواعد يوعدون

208. Bir yerde ölen ashabımdan hiçbirisi yoktur ki kıyamet günü oranın ahalisine bir nur ve onlara (cennete sevkte) bir rehber olmasın.²⁷¹
Hk:(Tirmizi/Menakıb-3864)

: قال أبيه عن بريدة بن الله عبد عن طيبة أبي مسلم بن الله عبد عن ناجية بن عثمان حدثنا كريب أبو حدثنا القيامة يوم لهم ونورا قائدا بعث إلا بأرض يموت أصحابي من أحد من ما سلم و عليه الله صلى الله رسول قال

5.6. Hicret

209. “Sizin hicret edeceğiniz yerin iki kara taşlık arasında hurmalık bir yer olduğu bana gösterildi”²⁷² Hk: (Buhari, Menakıp, 45.)

إني بكر أبو قال .... الزبير بن عروة فأخبرني شهاب ابن قال عقيل عن الليث حدثنا بكير بن يحيى حدثنا و عليه الله صلى الله رسول فقال بمكة يومئذ سلم و عليه الله صلى الله رسول . الله جوار وأرضى جوارك لك أرد (لايتين بين نخل ذات سبخة رأيت هجرتكم دار رأيت قد) سلم

210. Hakikatte hicret edenler, hata ve günahları terk edenlerdir.²⁷³
Hk:(Buhari, Sahih, İman, 4 c.1 s. 8.) (İbn-i Mace, fitne,2)

حتى القوم وعنده عمرو بن الله عبد رجل أتى قال عامر ثنا خالد أبي بن إسماعيل عن يحيى ثنا مسدد حدثنا عليه الله صلى الله رسول سمعت فقال وسلم عليه الله صلى الله رسول من سمعته بشيء أخبرني فقال عنده جلس " عنه الله نهى ما هجر من والمهاجر ويده لسانه من المسلمون سلم من المسلم " يقول وسلم

5.7. Setr-i Avret

211. Bir gün Hz. Ebû Bekir'in kızı Esmâ ince bir elbise ile Allah Rasulunün huzuruna girmişti. Resulullah (s.a.s) ondan yüz çevirdi ve şöyle buyurdu: "Ey Esmâ! Şüphesiz kadın erginlik çağına ulaşınca, onun şu ve şu yerlerinden başkasının

²⁷¹ Tirmizî, Menakıb, 59 (V, 697).

²⁷² Ahmed b. Hanbel, VI, 198; Buhari, Menâkıb,45 (VI, 254).

²⁷³ Ahmed b. Hanbel, II, 163, 192, 205, 212; Buhari, İman 4-5 (I, 8-9); Ebu Davud, Cihad,2(III,9); Nesai, İman, 8 (VIII, 105).

görünmesi uygun değildir." Hz. Peygamber bunu söylerken yüzüne ve avuçlarına işaret etmişti."²⁷⁴ Hk: (Ebu Davûd, Libâs, 31.)

عن قتادة عن سعيد بن بشير ومؤمل بن الفضل الحراني قال حدثنا الوليد حدثنا يعقوب بن كعب الأنطاكي وسلم عليه الله صلى الله رسول على دخلت أسماء بنت أبي بكر ابن دريك عن عائشة رضي الله عنها أن قال يعقوب عن خالد وأشار وهذا هذا إلا منها يرى أن تصلح لم المحيض بلغت إذا المرأة أسماء إن يا وقال وسلم عليه الله صلى الله رسول عنها فأعرض رفاق ثياب وعليها وكفيه وجهه إلى

5.8. İlim ve Alim

212. “Ya öğreten ol, ya öğrenen, ya dinleyen ol, ya da ilmi seven ol, lakin sakın beşincisi olma helak olursun.”²⁷⁵ Hk: (M. Zevaid, c.1,s.122.) (Keşfu’l Hefa, 1/149-150)

فتهلك الرابع تكن ولا مستمعا أو متعلما أو عالما اغد

213. “Âlim bir kimsenin cahilce ibadet eden bir kimseye üstünlüğü; benim sizin en aşağı derecede olanınıza üstünlüğüm gibidir. Şüphesiz ki Allah, Melekler, gök ve yer ehli, hatta yuvasındaki karınca ve denizdeki balıklara varıncaya kadar her şey, insanlara hayır ve iyilikleri öğretenlere dua ederler.”²⁷⁶ Hk: (Tirmizi, İlim ,19)

حدثنا محمد بن عبد الأعلى الصنعاني حدثنا سلمة بن رجاء حدثنا الوليد بن جميل حدثنا القاسم أبو عبد وسلم عليه الله صلى الله رسول فقال عالم والآخر عابد أحدهما رجلان وسلم عليه الله صلى الله لرسول الرحمن عن أبي أمامة الباهلي قال ذكر وحتى جرها في النملة حتى والأرضين السموات وأهل وملانكته الله إن وسلم عليه الله صلى الله رسول قال ثم أننا على كفضلي العابد على العالم فضل قال أبو عيسى هذا حديث حسن غريب صحيح قال سمعت أبا عمار الحسين بن حريث الخبير الناس معلم على ليصلون الحوت الخزاعي يقول سمعت الفضيل بن عياض يقول عالم عامل معلم يدعى كبيرا في ملكوت السموات

214. “Âlimler, peygamberlerin varisleridir. Peygamberler ne dinar ne de dirhem miras bıraktılar, ancak ilmi miras bıraktılar. Şu halde o ilmi alan büyük paye almış demektir.”²⁷⁷ Hk: (İhya-i ulumuddin)

وافر بحظ أخذ به أخذ فمن العلم ورثوا إنما درهما ولا ديناراً يورثوا إن الأنبياء ورثة العلماء إن

²⁷⁴ Ebu Davûd, Libâs, 31(IV, 358).

²⁷⁵ Taberani, **Mu’cemu’l-Evsat**, V,231; Heysemi, Nureddin, **Mecmeu’z-Zevaid ve Menbeu’l-Fevaid**, I,122; Aclunî, a.g.e, I, 175.

²⁷⁶ Tirmîzî, İlim,19 (V, 50).

²⁷⁷ Ahmed bin Hanbel, V,196; İbn Mâce, Mukaddime,17 (I, 81); Ebu Davud, İlim,1(IV, 58); Tirmîzî, İlim,19 (V, 48-49).

215. “İlim Çin'de de olsa gidip alınır”²⁷⁸ Hk: (Fethul-Kebir 1/193) (Beyhaki II 254)

شعب في والبيهقي ، عدى وابن ، العقيلي) مسلم كل على فريضة العلم طلب فإن بالصين ولو العلم اطلبوا
(963 ترجمة ، 4/118) عدى وابن ، (777 ترجمة ، 2/230) العقيلي أخرجه (أنس عن البر عبد وابن ، الإيمان
سلمان بن طريف ترجمة في كلاهما

216. “İlim tahsili sırasında ölen kişi şehittir.”²⁷⁹ Hk: (Etterğib 1/9)

بن أنس عن أنس بن الربيع عن الرازي جعفر أبي عن العتكي يزيد بن خالد حدثنا قال علي بن نصر حدثنا
عيسى أبو قال يرجع حتى الله سبيل في كان العلم طلب في خرج من وسلم عليه الله صلى الله رسول قال : قال مالك
يرفعه فلم بعضهم ورواه غريب حسن حديث هذا

Araştırmamız sırasında yukarıda hutbede yer aldığı şekliyle zikredilen hadis, belirtilen kaynakta bulunamamıştır. Dolayısıyla Tirmizî'nin yukarıda Arapçası verilen hadisten mülhem olabileceği düşüncesiyle söz konusu hadisi buraya almayı uygun gördük.

217. Ben bir muallim olarak gönderildim.”²⁸⁰ Hk: (İbn Mace, Mukaddime 17.)

عبد عن زياد الرحمن بن عبد عن خنيس بن بكر عن الزبرقان بن داود حدثنا . الصواف هلال بن بشر حدثنا
فدخل . حجره بعض من يوم ذات وسلم عليه الله صلى الله رسول خرج قال - : عمرو بن عبد عن يزيد بن الله
الله صلى النبي فقال . ويعلمون يتعلمون والأخرى الله ويدعون القرآن يقرأون إحداهما . بحلقنتين هو فإذا . المسجد
يتعلمون وهؤلاء . منعهم شاء وإن أعطاهم شاء فإن الله ويدعون القرآن يقرأون هؤلاء . خير على كل) وسلم عليه
ضعفاء كلهم الرحمن وعبد وبكر داود . ضعيف إسناده الزوائد في معهم فجلس (معلما بعثت وإنما . ويعلمون

218. Ancak iki şey gıpta edilmeye değerdir; Biri öyle bir adam ki, Allah ona mal vermiş ve onu fakire sarf etmeye muvaffak kılmıştır. Diğeri de öyle bir adamdır ki, Allah ona ilim, hikmet vermiş, o da onunla hükmetmiş ve onu halka öğretmiştir.”²⁸¹ Hk: (R.Salihin Terc. C. 2, Hd. 573)

²⁷⁸ Suyutî, Camiu'l-Ehâdis, V, 3.

²⁷⁹ Tirmizî, İlim, 2 (V, 29).

²⁸⁰ İbn Mâce, Mukaddime, 17 (I, 83).

²⁸¹ Ahmed b. Hanbel, I,385,432; Buhari, İlim,15 (I, 26); Müslim, Salâtu'l-Musafirîn,268 (I, 559); İbn Mâce, Zühd, 22 (II, 1407).

سمعت قال الزهري حدثناه ما غير على خالد أبي بن إسماعيل حدثني قال سفيان حدثنا قال الحميدي حدثنا رجل اثنتين في إلا حسد لا) سلم و عليه الله صلى النبي قال : قال مسعود بن الله عبد سمعت قال حازم أبي بن قيس (ويعلمها بها يقضي فهو الحكمة الله آتاه ورجل الحق في هلكته على فسلط مالا الله آتاه

219. İlim, müminin yitik malıdır. Onu nerede bulursa alır²⁸² Hk: (Tirmizi, İlim, 19)

عن المقبري سعيد عن الفضل بن إبراهيم عن نمير بن الله عبد حدثنا الكندي الوليد بن عمر بن محمد حدثنا أبو قال بها أحق فهو وجدها فحديث المؤمن ضالة الحكمة الكلمة سلم و عليه الله صلى الله رسول قال : قال هريرة أبي من الحديث في يضعف المخزومي المدني الفضل بن إبراهيم و الوجه هذا من إلا نعرفه لا غريب حديث هذا عيسى حفظه قبل

220. İlim tahsil etmek her müslüman erkek ve kadına farzdır²⁸³ Hk: (İbn Mace, Mukaddime, 17)

بن أنس عن سيرين بن محمد عن شنظير بن كثير حدثنا . سليمان بن حفص حدثنا . عمار بن هشام حدثنا أهله غير عند العلم وواضع . مسلم كل على فريضة العلم طلب) سلم و عليه الله صلى الله رسول قال - : قال مالك السيوطي وقال . سليمان بن حفص لضعف ضعيف إسناده الزوائد في (والذهب واللؤلؤ الجواهر الخنازير كمقلد أي صحيحا كان وإن . سندا أي ضعيف انه فقال الحديث هذا عن تعالى الله رحمه النووي الدين محي الشيخ سئل له رأيت فإني . قال كما وهو . الحسن رتبة تبلغ طرق من روى الحديث هذا المزي الدين جمال تلميذه وقال . معنى . السيوطي الإمام كلم . جزء في جمعها وقد طريقا خمسين

221. İlim tahsil etmek maksadıyla bir yola giden kimseye Allah-u Teâlâ Cennetin yolunu kolaylaştırır. Melekler, ilim ve tahsil edene karşı memnuniyetleri ve tevâzûları sebebiyle kanatlarını yere sererler. Göklerde ve yerde olan her şey, hatta su içindeki balıklar, âlim için Allah'tan rahmet diler. Âlimin, âbide üstünlüğü, on dördündeki ayın, görünen diğer yıldızlara üstünlüğü gibidir. Âlimler peygamberlerin varisleridir. Peygamberler ne altın ne de gümüş bırakmışlardır, onlar miras olarak sadece ilmi bırakmışlardır. Kim ilmi almışsa büyük ve değerli bir şey almış demektir²⁸⁴ Hk: (Ebû Davud, İlm, 1)

²⁸² İbn Mâce, Zühd, 15 (II, 1395); Tirmizi, İlim, 19 (V, 51).

²⁸³ İbn Mace, Mukaddime, 17 (I, 81).

²⁸⁴ Ebû Davud, İlm, 1 (IV, 57-58).

جميل بن داود عن يحدث حيوة بن رجاء بن عاصم سمعت قال داود بن الله عبد ثنا مسرهد بن مسدد حدثنا من جئتك إني الدرداء أبا يا فقال رجل فجاءه دمشق مسجد في الدرداء أبي مع جالسا كنت قال قيس بن كثير عن قال لحاجة جئت ما وسلم عليه الله صلى الله رسول عن تحدته أنك بلغني لحديث وسلم عليه الله صلى الله الرسول مدينة طرق من طريقا به الله سلك علما فيه يطلب طريقا سلك من " يقول وسلم عليه الله صلى الله رسول سمعت فإني الأرض في ومن السموات في من له ليستغفر العالم وإن العلم لطالب رضا أجنحتها لتضع الملائكة وإن الجنة ورثة العلماء وإن الكواكب سائر على البدر ليلة القمر كفضل العابد على العالم فضل وإن الماء جوف في والحيتان " وافر بحظ أخذ أخذ فممن العلم ورثوا درهما ولا ديناراً يورثوا لم الأنبياء وإن الأنبياء

5.9. Kitap ve Sünnet

222. "Sonradan uydurulan şeylere karşı dikkatli ve uyanık olun. Zira (sünnete karşı) çıkarılan her yeni şey bid'at'tır, her bid'at'te dalalettir."²⁸⁵ Hk: (Tirmizi, İlim 16, (2678);Ebu Davut, Sünne 6, (4607)."

الراشدين الخلفاء وسنة بسنتي فعليكم منكم ذلك أدرك فمن ضلالة فإنها الأمور ومحدثات وإياكم ... صحيح حديث هذا : عيسى أبو قال بالنواجذ عليها عضوا المهديين

223. "Size iki şey bırakıyorum. Allah'ın kitabı Kur'an-ı Kerim ve Sünnetim. Bunlara sıkı sıkı sarılırsanız sapıtmazsınız."²⁸⁶ Hk: (Buhari; Ahkam, 29, Müslim; Rada, 36,37)

تمسكتم ما تزلوا لن أمرين فيكم تركت: قال سلم و عليه الله صلى الله رسول ان بلغه انه مالك عن وحدتني نبيه وسنة الله كتاب بهما

Yukarıdaki rivayetten ziyade kaynaklarda aşağıdaki rivayetin daha çok olduğu göze çarpmaktadır. Ancak birinci versiyon daha fazla kullanıldığı için şöhret bulmuştur denilebilir.

عن أبيه عن محمد بن جعفر عن الأنماطي هو الحسن بن زيد حدثنا الكوفي الرحمن عبد بن نصر حدثنا يخطب القصواء ناقتة على وهو عرفة يوم حجته في وسلم عليه الله صلى الله رسول رأيت : قال الله عبد بن جابر الباب وفي قال بيبي أهل وعترتي الله كتاب تزلوا لن به أخذتم إن ما فيكم تركت قد إني الناس أيها يا يقول فسمعتة بن زيد و قال الوجه هذا من غريب حسن حديث وهذا قال أسيد بن حذيفة و أرقم بن زيد و سعيد أبي و ذر أبي عن العلم أهل من واحد وغير سليمان بن سعيد عنه روى قد الحسن

²⁸⁵ Ahmed b. Hanbel, IV, 126,127; Darimî, Mukaddime, 16 (I, 43-44); İbn-i Mâce, Mukaddime, 6 (I, 15-16); Ebu Davut, Sünnet, 5(V,15); Tirmizi, İlim, 16 (V, 44).

²⁸⁶ Muvatta, Kader, 3(II,899); Ahmed b. Hanbel, III,26; İbn-i Mâce, Menâsik, 84 (II, 1025); Ebu Davud, Menâsik, 57 (II, 462); Tirmizi, Menakıb, 32 (V, 662).

5.10. İhlâs

224. Şüphesiz Allah, kendi rızası gözetilerek yapılan amellerden başkasını kabul etmez.²⁸⁷ Hk: (Nesai, cihad, 24)

بن عكرمة عن سلام بن معاوية حدثنا قال حمير بن محمد حدثنا قال الحمصي هلال بن عيسى أخبرنا رجلا أرايت : فقال وسلم عليه الله صلى النبي إلى رجل جاء قال الباهلي أمامة أبي عن عمار أبي شداد عن عمار رسول له يقول مرات ثلاث فأعادها له شيء لا وسلم عليه الله صلى الله رسول فقال ماله والذكر الأجر يلتمس غزا وجهه به وابتغي خالصا له كان ما إلا العمل من يقبل لا الله إن قال ثم له شيء لا وسلم عليه الله صلى الله

225. Şüphesiz ki, Allah sizin şekillerinize ve suretlerinize bakmaz, ancak, sizin kalplerinize ve amellerinize bakar.²⁸⁸ Hk: (Müslim, Birr, 10.)

قال : قال هريرة أبي عن الأصم بن يزيد عن برقان بن جعفر حدثنا هشام بن كثير حدثنا الناقد عمرو حدثنا وأعمالكم قلوبكم إلى ينظر ولكن وأموالكم صوركم إلى ينظر لا الله إن سلم و عليه الله صلى الله رسول

5.11. Tasarruf

226. “iktisat edenin hesabı kolay olur.”²⁸⁹ Hk: (İbni Mac’e taharet 48,1 Ahmed,2. 221)

أنس اللهم فقال دمشق مسجد دخل رجلا أن ثابت أبي عن أو ثابت عن الأعمش عن سفيان حدثنا قال وكيع حدثنا عليه الله صلى الله رسول سمعت منك قلت بما أسعد لأنا صادقا كنت لنن فقال الرداء أبو فسمعه صالحا حبيبا جليسا وارزقني غريبي وارحم وحشتي الذين فذلك بالخيرات سابق ومنهم يسيرا حسابا يحاسب مقتصد ومنهم والحزن الهم فذلك مقامه في منه يؤخذ الظالم قال لنفسه ظالم فمنهم يقول وسلم حساب بغير الجنة يدخلون

227. Bir defasında Sa’d’ı abdest alırken gördü. Onun suyu fazla kullandığını görünce “ bu israf nedir?” diye sordu. Sa’d, “abdestte israf olur mu?” deyince Hz. Rasûl (as), ‘Evet, hatta akmakta olan bir nehirde abdest alsan bile’ şeklinde cevap vermiştir.²⁹⁰ Hk: (İbn Mâce, Taharet, 48.)

الرحمن عبد أبي عن المعافري الله عبد بن حيي عن لهيعة ابن حدثنا . قتيبة حدثنا . يحيى بن محمد حدثنا (؟ الإسراف هذا ما) فقال . يتوضأ وهو بسعد مر وسلم عليه الله صلى الله رسول أن عمرو بن الله عبد عن الحبلي

²⁸⁷ Nesâî, Cihad, 24 (VI, 25).

²⁸⁸ Ahmed b. Hanbel, II, 448; Müslim, Birr, 34 (III, 1987); İbn Mace, Zühd, 9 (II, 1388).

²⁸⁹ Ahmed b. Hanbel, V, 198.

²⁹⁰ Ahmed b. Hanbel, II, 221; İbn Mâce, Taharet, 48 (I, 147).

الله بن حبي لضعف . ضعيف إسناده الزوائد في (جار نهر على كنت وإن . نعم) قال ؟ إسراف الوضوء أفي فقال لهيعة وابن

228. Yiyiniz, tasadduk ediniz, giyiniz. Fakat bunları yaparken israfa ve tekebbüre kaçmayınız.²⁹¹ Hk: (Nesai, Zekat-66-Buhari)”

جده عن أبيه عن شعيب بن عمرو عن قتادة عن همام حدثنا قال يزيد حدثنا قال سليمان بن أحمد أخبرنا مخيلة ولا إسراف غير في والبسوا وتصدقوا كلوا : وسلم عليه الله صلى الله رسول قال قال

5.12. Uhud Dağı

229. Uhud bir dağdır, ama biz onu severiz o da bizi sever²⁹² Hk: (Buhari, Fedail’ul MedineI,II,221)

أنه حنطب بن المطلب مولى عمرو أبي بن عمرو عن جعفر بن محمد حدثنا الله عبد بن العزيز عبد حدثنا قدم فلما أخدمه خبير إلى سلم و عليه الله صلى الله رسول مع خرجت : يقول عنه الله رضي مالك بن أنس سمع إني اللهم) قال المدينة إلى بيده أشار ثم . (ونحبه يحبنا جبل هذا) قال أحد له ويدا راجعا سلم و عليه الله صلى النبي (ومدنا صاعنا في لنا بارك اللهم مكة إبراهيم كتحريم لابنتها بين ما أحرم

5.13. Tul-i Emel

230. Peygamber Efendimiz bir gün ashabıyla otururken yere bir çubuk diker. Sonra onun yanına ikinci bir çubuk, biraz ilerisine üçüncü bir çubuk daha diker. Daha sonra onlara dönerek “Bunun ne demek olduğunu biliyor musunuz?” diye sorar. Onlar “Allah ve Rasulü daha iyi bilir.” diye cevap verirler. Bunun üzerine kendisini merakla dinleyen ashabına meseleyi şöyle açıkladı: “Bu birinci çubuk insan, ikincisi onun eceli, üçüncüsü de istek ve arzularıdır. İnsan kuruntular peşinde koşup dururken ecel önünü keser ve onu alıp götürür.”²⁹³ Hk: (Ahmed b. Hanbel, III, 18)

اللَّهُ صَلَّى الذَّبِّيَّ أَنَّ الخُنْرِيَّ سَعِيدُ بَرِي عَنْ الْمُتَوَكَّلِ أَبِي عَنْ عَلِيِّ بْنِ عَلِيٍّ حَدَّثَنَا عَمْرُو بْنُ الْمَلِكِ عَبْدُ حَدَّثَنَا اللَّهُ قَالُوا هَذَا مَا تُدْرُونَ هَلْ قَالَ تَمَّ بَعْدَهُ التَّالِبُ غَرَزَتْمْ أَخْرَجْتُمْ إِلَيَّ غَرَزَتْمْ غَرَزًا يَدِّيهِ بَيْنَ غَرَزٍ وَسَلَامٍ عَلَيْهِ تَلِكُ دُونَ يَحْتَلِجُهُ وَالْأَجَلُ الْأَمَلُ يَتَعَاطَى أَمَلُهُ وَهَذَا جَلُّهُ وَهَذَا الْإِنْسَانُ هَذَا قَالُوا عَلَمٌ وَرَسُولُهُ

²⁹¹ Ahmed b. Hanbel, II,181; İbn-i Mâce, Libas, 23 (II, 1192); Nesâî, Zekât, 66 (V, 79).

²⁹² Ahmed bin Hanbel, III,140; Buhari, Cihad, 71 (III, 223); Müslim, Hacc, 504 (I, 1011); Tirmizî, Menâkıb, 67(721).

²⁹³ Ahmed b. Hanbel, III, 18.

VI.HARAMLAR

231. Şurası muhakkak ki, haramlar apaçık bellidir, helaller de apaçık bellidir. Bu ikisi arasında şüpheli olanlar vardır ki insanlardan çoğu bunları bilmez. Kim şüpheli şeylerden kaçınırsa dinini de haysiyetini de korumuş olur. Kim de şüpheli şeylere düşerse harama düşmüş olur, tıpkı koruluğun etrafında sürüsünü otlatan çoban gibi ki her an koruluğa düşebilecek durumdadır.”²⁹⁴ Hk: (Buhari, İman, 39)

ولا يقول بشير بن النعمان سمعت قال الشعبي عن عون ابن ثنا شهاب أبو ثنا قال يونس بن أحمد حدثنا أمور وبينهما بين الحرام وإن بين الحلال إن " يقول وسلم عليه الله صلى الله رسول سمعت يقول بعده أحدا أسمع وإنه الله حرم ما الله حمى وإن حمى حمى الله إن مثلا ذلك في لكم وسأضرب " " مشتبهة " يقول وأحيانا " مشتبهات " يجسر أن يوشك الريبة يخالط من وإنه يخالطه أن يوشك الحمى حول يرع من

6.1. Büyük Günahlar

232. Sevgili Peygamberimiz, bir gün ashabına büyük günahları anlatırken, bunların, Allah'a şirk koşmak, haksız yere insan öldürmek, ana-babaya âsi olmak ve yalancı şahitlik yapmak olduğunu söylemişlerdir.²⁹⁵ Hk: (Buhârî, Şehâdet, 10.Edeb,6, Eyman, 16, Diyât,2. Müslim, iman, 143.)

أبي بن الله عبيد عن شعبة حدثنا قال إبراهيم بن الملك وعبد جرير بن وهب سمع منير بن الله عبد حدثنا وعقوق بالله الإشراك) قال الكبائر عن سلم و عليه الله صلى النبي سئل : قال عنه الله رضي أنس عن أنس بن بكر (الزور وشهادة النفس وقتل الوالدين

233. Mümin günahını, başucunda bir dağ gibi görür ve üzerine yıkılacağından korkar. Münafıkta günahını hemen uçura bileceği, burnuna konan sinek gibi görür.²⁹⁶ Hk: (Buhari)

عبد حدثنا سويد بن الحارث عن عمير بن عمارة عن الأعمش عن شهاب أبو حدثنا يونس بن أحمد حدثنا كأنه ذنوبه يرى المؤمن إن : قال نفسه عن والآخر سلم و عليه الله صلى النبي عن أحدهما حديثين مسعود بن الله هكذا به فقال أنفه على مر كذباب ذنوبه يرى الفاجر وإن عليه يقع أن يخاف جبل تحت قاعد

²⁹⁴ Ahmed b. Hanbel IV, 269, 270; Darimi, Buyu, 1(II, 559); Buhârî, Buyu, 2 (III, 4); Müslim, Müsakat,107, 108 (II, 1220-1221); İbn Mace, Fiten, 14 (II, 1318-1319); Ebu Davud, Buyu, 3 (III, 624); Nesai, Buyu, 2 (VII, 242-243).

²⁹⁵ Ahmed b. Hanbel, I, 408, III,131; Buhârî, Şehâdet, 10 (III, 151); Müslim, İman, 143 (I, 91) ; Tirmizî, Birr, 4 (IV, 312).

²⁹⁶ Buhari, Deâvât, 4 (VII, 146); Tirmizî, Kıyâmet, 49(IV, 658); Ahmed b. Hanbel, I, 383.

6.2. Kumar

234. “Allah’ı anmaktan ve namaz kılmaktan insanı alıkoyan her şey kumardır.”²⁹⁷ Hk: (Beyhaki Süneni Kebir)

ميسر فهو الصلاة وعن ، الله ذكر عن لَهَى ما كل : قال أنه محمد بن القاسم عن ورؤينا

6.3. İçki

235. Azı da çoğu da haramdır. Sadece içilmesi değil; içirilmesi, üretimi, ticareti ve herhangi bir şekilde içki imalatı veya ticaretinde işçi ya da hamal olarak çalışılması da Allah Resulü tarafından yasaklanmış ve yapanlar lanetlenmiştir.²⁹⁸ Hk:(Tirmizi, Büyü’ 59 ; İbnu Mace, Eşribe 6)

الله رسول لعن : قال مالك بن أنس عن بشر بن شبيب عن عاصم أبا سمعت قال منير بن الله عبد حدثنا وأكل وبائعها وساقيا إليها والمحمولة وحاملها وشاربها ومتعصرها عاصرها عشرة الخمر في وسلم عليه الله صلى غريب حديث هذا عيسى أبو قال له والمشتراة لها والمشتري ثمنها

236. “İçki deva değil, bilakis derttir.”²⁹⁹ Hk: (Müslim, Eşribe,12.)

عن شعبة حدثنا جعفر ابن محمد حدثنا قالا (المثنى لابن واللفظ) بشار بن ومحمد المثنى بن محمد حدثنا عليه الله صلى النبي سأل الجعفي سويد ابن طارق أن : الحضرمي وائل أبيه عن وائل بن علقمة عن حرب بن سماك (داء ولكنه بدواء ليس إنه) فقال للدواء أصنعها إنما فقال يصنعها أن كرهه أو فنهاء ؟ الخمر عن سلم و

237. “Sarhoş edici şeylerden sakının. Çünkü bunlar kötülüklerin anasıdır.”³⁰⁰ Hk: (Neseî, Eşribe, 44.)

الخبائث أم فإنها الخمر اجتنبوا

6.4. Zina

238. Bana altı konuda söz veriniz, ben de size cennete girmenize kefil olayım: Konuştuğunuzda doğru söyleyiniz. Söz verdiğinizde yerine getiriniz. Size emanet olduğunda, muhafaza ediniz, (güven duyulduğunda güvene lâyük olunuz). İffetli ve

²⁹⁷ Beyhakî, es-Sünenü’s-Suğra, IX, 183 (şml.).

²⁹⁸ İbni Mace, Eşribe, 6 (II, 1122); Tirmizi, Büyü’, 59 (III, 589).

²⁹⁹ Ahmed b. Hanbel, IV,311; Müslim, Eşribe,12 (II, 1573).

³⁰⁰ Nesai, Eşribe, 44 (VIII, 316).

namuslu olunuz, zina etmeyiniz. Bakmaya, görmeye hakkınız olmayan şeylere gözlerinizi kapatınız. Elinizi (haramdan uzak) tutunuz, (haram yemeyiniz, yedirtmeyiniz, kimseye zarar vermeyiniz.³⁰¹ Hk: (Müsned, V, 323;250 Hadis, s. 3)

بن عبادة عن المطلب عن عمرو أنا إسماعيل أنا الهاشمي داود بن سليمان ثنا أبي حدثني الله عبد حدثنا وأوفوا حدثتم إذا صدقوا الجنة لكم أضمن أنفسكم من ستا لي اضمنوا : قال سلم و عليه الله صلى النبي أن الصامت أيدكم وكفوا أبصاركم وغضوا فروجكم واحفظوا انتمنتم إذا وأدوا وعدتم إذا

6.5. Faiz

239. “Ashabım! Faizin her çeşidi kaldırılmıştır, ayağımın altındadır. Fakat aldığımız borcun aslını ödemek gerekir. Ne zulmediniz, ne de zulme uğrayınız. Allah'ın emriyle bundan böyle faizcilik yasaktır. Cahiliyetten kalma bu çirkin âdetin her türlü ayağımın altındadır.”³⁰² Hk: (Ebu Dâvud, Büyû 5 (3334)

رَسُولَ سَمِعْتُ قَالَ بِيهِ عَنْ عَمْرٍو بْنِ سُلَيْمَانَ عَنْ عَرْقَدَةَ بْنِ شَيْبِيبٍ حَدَّثَنَا الْأَخْوَصُ أَبُو حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ حَدَّثَنَا لَا أَمْوَالِكُمْ رُءُوسٌ لَكُمْ مَوْضُوعٌ الْجَاهِلِيَّةِ رَبًّا مِنْ رَبِّ كُلِّ إِرْنًا لَا «يَقُولُ الْوَدَاعِ حَجَّةٌ فِي -وَسَلَّمَ عَلَيْهِ اللهُ صَلَّى- اللهُ «الطَّلِبِ عَبْدِ بْنِ الْحَارِثِ دَمٌ مِنْهَا أَضَعُ دِمَّ وَأَوْلُ مَوْضُوعٌ الْجَاهِلِيَّةِ دَمٌ مِنْ دَمِ كُلِّ وَإِرْنًا لَا يُظْلَمُونَ وَلَا تَظْلَمُونَ ثَلَاثٌ «أَشْهَدُ لِلَّهِ هُمْ» قَالَ مَرَاتٍ ثَلَاثٌ نَعْمًا أَوْ «بَلَّغْتُ هَلْ لِلَّهِ هُمْ» قَالَ هُنَّ ثَلَاثَةٌ لَيْتَ بَنِي فِي مُسْتَرْضَعًا كَانَ عَرْقَدَةَ بْنِ شَيْبِيبٍ عَنِ الْأَخْوَصِ أَبُو رَوَاهُ وَقَدْ صَحِيحٌ حَسَنٌ حَدِيثٌ هَذَا عَيْسَى أَبُو قَالَ مَرَاتٍ

6.6. Kul Hakkı

240. “Üç kimse kıyamet gününde beni karşısında bulacaktır; benim adımı kullanarak haksızlık eden, hür bir insanı satıp parasını yiyen, bir işçiyi çalıştırıp da ona ücretini vermeyen”³⁰³ (Buhari)

هريرة أبي عن سعيد أبي بن سعيد عن أمية بن إسماعيل عن سليم بن يحيى حدثنا مرحوم بن بشر حدثني غدر ثم بي أعطى رجل القيامة يوم خصمهم أنا ثلاثة الله قال (قال سلم و عليه الله صلى النبي عن : عنه الله رضي (أجره يعطه ولم منه فاستوفى أجيرا استأجر ورجل ثمنه فأكل حرا باع ورجل

241. “Zulümden kaçınınız. Çünkü zulüm, kıyamet gününde bir karanlıktır”³⁰⁴ Hk: (Riyazu's-Salihin Terc., C.1, H.No.201),

³⁰¹ Ahmed b. Hanbel, V, 323; Beyhakî, Sünenu'l-Kubra, VI, 288.

³⁰² İbn Mâce, Menâsik, 76 (II, 1015); Ebu Dâvud, Büyû, 5 (III, 628-629).

³⁰³ Ahmed b. Hanbel, II, 358; Buhari, Buyu', 106 (III, 41); İbn Mâce, Ruhûn, 4 (II, 816).

³⁰⁴ Ahmed b. Hanbel, II, 92, 106, 136, 156, 159, 191; Müslim, Birr, 56 (III, 1996).

: عبدالله بن جابر عن مقسم بن عبيدالله عن (قيس ابن يعني) داود حدثنا قعنب بن مسلمة بن عبدالله حدثنا
القيامة يوم ظلمات الظلم فإن الظلم اتقوا قال سلم و عليه الله صلى الله رسول أن

242. "Üzerinde (bir dîn) kardeşinin nefesine yâhut malına tecâvüzden doğmuş bir hakk bulunan kimse, dînâr ve dirhem bulunmayacak (kıyamet günün)den evvel, bugün dünyâda mazlumdan o hakkı bağışlamasını istesin."³⁰⁵ (Kaynak verilmemiştir.)

زيد عن الرحمن عبد بن يزيد خالد أبي عن المحاربي حدثنا قال الكوفي الرحمن عبد بن نصر و هناد حدثنا
لأخيه كانت عبدا الله رحم وسلم عليه الله صلى الله رسول قال : قال هريرة أبي عن سعيدالمقبري عن أنيسة أبي بن
من أخذ حسنات له كانت فإن درهم ولا ديناراً ثم ليس يؤخذ أن قبل فاستحله فجاءه مال أو عرض في مظلمة عنده
حديث من غريب صحيح حسن حديث هذا عيسى أبو قال سيئاتهم من عليه حملوه حسنات له تكن لم وإن حسناته
نحوه وسلم عليه الله صلى النبي عن هريرة أبي عن المقبري سعيد عن أنس بن مالك رواه وقد المقبري سعيد

243. Peygamber Efendimizin savaşta ölen birinin cenaze namazını Sizin arkadaşınız, "Allah yolunda ganimet malından çalmıştır" diyerek kılmayınca sahabiler ölen zatın eşyasında arama yaptılar. Yahudilerin boncuklarından iki dirhem (bile) etmeyen boncuklar buldular. Efendimiz (sav) Ganimet malından bir şey çalmak kıyamet günü sahibine şüphesiz bir utançtır, bir ayıptır ve bir ateştir, buyurdu.³⁰⁶
Hk:(İbn. Mace, Cihad, 34)

حبان بن يحيى بن محمد عن سعيد بن يحيى عن حدثاهم المفضل بن وبشر سعيد بن يحيى أن مسدد حدثنا
ذلك فذكروا خبير يوم توفي وسلم عليه الله صلى النبي أصحاب من رجلا أن الجهني خالد بن زيد عن عمرة أبي عن
في غل صاحبكم إن فقال لذلك الناس وجوه فتغيرت " صاحبكم على صلوا " فقال وسلم عليه الله صلى الله لرسول
درهمين لايساوي يهود خرز من خرزا فوجدنا متاعه ففتشنا الله سبيل

244. Müminin öldürülmesi, Allah katında dünyanın yıkımından daha büyük (bir hâdise)dir."³⁰⁷ Hk: (en-Nesâî, Tahrim 2, (7, 83).

مهاجر بن إبراهيم عن إسحاق بن عن الحراني سلمة بن محمد حدثنا قال مالج بن معاوية بن محمد أخبرنا
: وسلم عليه الله صلى الله رسول قال قال العاص بن عمرو بن الله عبد عن عمرو بن الله عبد مولى إسماعيل عن
بالقوي ليس المهاجر بن إبراهيم الرحمن عبد أبو قال الدنيا زوال من الله عند أعظم مؤمن لقتل بيده نفسي والذي

³⁰⁵ Tirmîzî, Kıyamet, 2 (IV, 613-614).

³⁰⁶ Ahmed b. Hanbel, V,192; İbn-i Mâce, Cihad, 34 (II, 950); Ebu Davud, Cihad, 143 (III, 155); Nesâî, Cenâiz, 66(IV, 64).

³⁰⁷ Tirmîzî, Diyât, 7 (IV, 16); Nesâî, Tahrim, 2(VII, 82).

245. Ne doğrudan zarar verme ne de zarara zararlarla karşılık verme vardır³⁰⁸
Hk: (İbn-i Mace, Ahkam 17.)

بن إسحاق ثنا . عقبة بن موسى ثنا . سليمان بن فضيل ثنا . المغلس أبو النميري خل بن ربه عبد حدثنا
(ولاضرار لا ضرر) : أن قضى الله رسول أن الصامت بن عبادة عن الوليد بن يحيى

246. Kişi namaz, oruç, zekât gibi ibadetlerini yerine getirmiş olarak Allah'ın huzuruna gelir. Bununla beraber öyle günahlarla gelir ki kimine sövmüş, kiminin kanını akıtmış, kiminin malını yemiş, kimine de iftira etmiştir. Bu durum karşısında onun ibadetlerinden elde ettiği sevaplar kendisinden alınarak hak sahiplerine dağıtılır. Eğer ibadetleri ve iyilikleri, ihlal ettiği kul haklarını ödemeye yetmezse, hak sahiplerinin günahlarından alınıp kendisinin günahlarına eklenir. Böylece sevapları gitmiş, günahları artmış, neticede iflas etmiş olarak cehenneme gönderilir.³⁰⁹ Hk: (Müslim, Birr, 59)

أبي عن أبيه عن العلاء عن (جعفر ابن وهو) إسماعيل حدثنا قالوا حجر بن وعلي سعيد بن قتبية حدثنا
فقال متاع ولا له درهم لا من فينا المفلس قالوا ؟ المفلس ما أتدرون قال سلم و عليه الله صلى الله رسول أن : هريرة
هذا دم وسفك هذا مال وأكل هذا وقذف هذا شتم قد ويأتي وزكاة وصيام بصلاة القيامة يوم يأتي أمتي من المفلس إن
خطاياهم من أخذ عليه ما يقضى أن قبل حسناته فنيبت فإن حسناته من وهذا حسناته من هذا فيعطى هذا وضرب
النار في طرح ثم عليه فطرح

247. "Eğer bir mü'minin kanını dökmeye (sema) ve (yer) halkının tümü de iştirak etse, Allah onların hepsini, o kanı dökülen tek masum mü'minin hakkını korumak için yüzüstü Cehennemine sürer!" buyuruyor.³¹⁰ Hk: (Tirmizi, Diyat 8, (1398))

الجللي الحكم أبو حدثنا الرقاشي يزيد عن واقد بن الحسين عن موسى بن الفضل حدثنا حريث بن الحسين حدثنا
وأهل السماء أهل أن لو قال وسلم عليه الله صلى الله رسول عن يذكران هريرة وأبا الخدي سعيد أبا سمعت قال
عبد هو الجللي الحكم وأبو غريب حديث هذا عيسى أبو قال النار في الله لأكبهم مؤمن دم في اشتركوا الأرض
الكوفي نعم أبي بن الرحمن

248. Kişi haksız olarak aldığı şeyi geri verinceye kadar sorumludur.³¹¹
Hk:(Ebu-Davud, Büyu 90)

³⁰⁸ Ahmed b. Hanbel, V,327; İbn-i Mace, Ahkâm, 17 (II, 784).

³⁰⁹ Müslim, Birr, 59 (III, 1997); Tirmizi, Kıyamet, 2 (IV, 613).

³¹⁰ Tirmizi, Diyat, 8(IV, 18).

الله صلى النبي عن سمرة عن الحسن عن قتادة عن عروبة أبي ابن عن يحيى ثنا مسرهد بن مسدد حدثنا عليه ضمان لا أمينك هو فقال نسي الحسن إن ثم " تؤدي حتى أخذت ما اليد على " قال وسلم عليه

249. "Emanet zayı edildiği zaman kıyameti bekle. Emanet ehil olmayan kimseye verildiği zaman kıyameti bekle."³¹² Hk: (Buhârî İlim 2, Rikâk 35.)

أبي حدثني قال فليح بن محمد حدثنا قال المنذر بن إبراهيم وحدثني ح فليح حدثنا قال سنان بن محمد حدثنا جاءه القوم يحدث مجلس في وسلم عليه الله صلى النبي بينما قال هريرة أبي عن يسار بن عطاء عن علي بن هلال حدثني قال قضى إذا حتى يسمع لم بل بعضهم وقال قال ما فكره قال ما سمع القوم بعض فقال يحدث وسلم عليه الله صلى الله رسول فمضى الساعة متى فقال أعرابي أهله غير إلى الأمر وسد إذا قال إضاعتها كيف قال الساعة فانتظر الأمانة ضيقت فإذا قال الله رسول يا أنا ها قال الساعة عن السائل أراه أين قال حديثه الساعة فانتظر

250. Henüz çocuk iken bir hurma ağacı taşlamıştım. Beni Rasûlullah'a götürdüler. "Hurmayı niçin taşladın yavrum?" diye sordu. Ben, "Yemek için" deyince, Rasûlullah: "Yavrum bir daha hurmayı taşlama, altına düşenlerden ye" buyurdu. Sonra başımı okşadı. "Allah'ım bu yavrunun karnını doyur" diyerek dua etti."³¹³ Hk: (İbn-i Mâce, Ticaret, 67.)

أبي ابن سمعت قال سليمان بن معتمر حدثنا قال . كاسب بن حميد بن ويعقوب الصباح بن محمد حدثنا نخل قال أو نخلنا أرمي غلام وأنا كنت قال الغفاري عمرو بن رافع أبيها عم عن جدي حدثني قال الغفاري الحكم (؟ النخل ترمي لم (يابني فقال كاسب ابن وقال (ياغلام) فقال . وسلم عليه الله صلى النبي بي فأتي . الأنصار (بطنه أشبع اللهم) وقال رأسي مسح ثم قال (أسافلها في يسقط مما وكل . النخل ترمي فلا) قال . أكل قلت قال

251. Rasulullah (SAV): Allah yolunda şehit olan bir kimsenin dahi üzerindeki kul haklarının affedilmeyeceğini...³¹⁴ Hk: (Müslim, İmaret, 114; Nesai, Cihad,32,)

ابن وهو (عياش عن (فضالة ابن يعني) المفضل حدثنا المصري صالح بن يحيى بن زكرياء حدثنا صلى الله رسول أن : العاص بن عمرو بن عبدالله عن الحبلي عبدالرحمن أبي يزيد بن عبدالله عن (القتباني عباس (الدين إلا ذنب كل للشهيد يغفر) قال سلم و عليه الله

³¹¹ Ahmed bin Hanbel, V,8; İbn Mâce, Sadakât, 5 (II, 802); Ebu Davud, Buyu',90 (III, 822); Tirmîzî, Buyu', 39 (III, 566).

³¹² Ahmed bin Hanbel, II, 361; Buhari, ilim,2 (I, 21).

³¹³ Ahmed b. Hanbel, V,31; İbn-i Mace, Ticaret, 67 (II, 771); Ebu Davud, Cihad, 94 (III, 90-91).

³¹⁴ Ahmed b. Hanbel, II,308; Müslim, İmâret,117, 119 (III,1501-1502); Nesâî, Cihad, 32 (VI, 23-24).

VII. MUHTELİF KONULAR

7.1. Muâmelât

252. “Ben de bir insanım. Sizler, aranızdaki anlaşmazlıkları bana getirmektésiniz. Olabilir ki, biriniz delillerini diğerinden daha iyi arz eder, ben de ondan işittiğim şekilde hükmedebilirim. Bu şekilde kime kardeşinin hakkını vermişsem, ona ateşten bir parça vermiş olurum.”³¹⁵ Hk: (Buhârî, Şehâdât,27.)

: عنها الله رضي سلمة أم عن زينب عن أبيه عن عروة بن هشام عن مالك عن مسلمة بن الله عبد حدثنا له قضيت فمن بعض من بحجته ألحن بعضكم ولعل إلي تختصمون إنكم قال سلم و عليه الله صلى الله رسول أن (يأخذها فلا النار من قطعة له أقطع فإنما بقوله شيئاً أخيه بحق

253. Alıcı ve satıcı doğru söyler, her şeyi açıkça ortaya koyarlarsa, alış verişleri helal ve bereketli olur.”³¹⁶ Hk: (Buhârî, Büyû, 19)

الحارث بن الله عبد عن الخليل أبي صالح عن أخبرني قتادة قال شعبة حدثنا حبان أخبرنا إسحاق حدثني فإن يتفرقا لم ما بالخيار البيعان قال سلم و عليه الله صلى النبي عن : عنه الله رضي حزام بن حكيم سمعت قال بيعهما بركة محقت وكتما كذبا وإن بيعهما في لهما بورك وبيننا صدقا

254. Bir gün pazarı gezerken, yağın yağmur nedeniyle sattığı buğday ıslanan ve bunu insanların görmesi için üste getirmeyen satıcıyı, sert bir şekilde uyarın Peygamber Efendimiz (s.a.v.), “bizi aldatan bizden değildir”³¹⁷ Hk: (Müslim, İman, 164; Büyû, 74)

أن : هريرة أبي عن أبيه عن الرحمن عبد بن العلاء عن جعفر بن إسماعيل أخبرنا حجر بن علي حدثنا ! الطعام صاحب يا فقال بللا أصابعه فنالت فيها يده فأدخل طعام من صبرة على مر سلم و عليه الله صلى الله رسول منا فليس غش من قال ثم ؟ الناس يراه حتى الطعام فوق جعلته أفلا قال ! الله رسول يا السماء أصابته قال ؟ هذا ما

255. İşçilerin ücretlerini alın teri kurumadan ödeyiniz”³¹⁸ Hk: (İbn Mâce, Ruhûn,4)

³¹⁵ Ahmed b. Hanbel, VI, 291,308; Buhârî, Şehâdât, 27 (III, 162); Müslim, Akdiye, 4 (II, 1337); İbn Mâce, Ahkâm, 5 (II, 777); Nesâî, Âdâbu'l-Kudât, 13 (VIII, 233).

³¹⁶ Ahmed b. Hanbel, III,402,434; Darimî, Buyu',15(II,564); Buhari, Buyu',19 (III, 10); Ebu Davud, Buyu',53 (III, 737-738); Tirmîzî, Buyu',26(III, 548-549); Nesâî, Buyu',4 (VII, 244-245).

³¹⁷ Ahmed b. Hanbel, II, 50,417; Darimî, Buyu',10(II, 562); Müslim, İman; 164 (I, 99); İbn Mâce, Ticaret, 36 (II, 749); Ebu Davud, Buyu',52 (III, 731-732).

³¹⁸ İbn Mâce, Ruhûn, 4 (II, 817).

أسلم بن زيد بن الرحمن عبد ثنا . السلمي عطية بن سعيد بن وهب ثنا . الدمشقي الوليد بن العباس حدثنا في (عرقه يجف أن قبل أجره الأجير أعط) : وسلم عليه الله صلى الله رسول قال قال عمر بن الله عبد عن أبيه عن عبد سعيد بن وهب ضعيف المصنف إسناد لكن . هريرة أبي حديث من وغيره البخاري صحيح في أصله الزوائد ضعيفان زيد بن الرحمن

7.2. Yalancı Şahitlik

256. “Şahitlik için çağırıldığı halde, bildiğini gizleyerek şahitlikten kaçman kimse, yalancı şahitlik yapmış gibidir.”³¹⁹ Hk: (Taberânî, Bkz. Mecmeu’z-Zeva’d IV,200.)

بالزور شهد كمن كان إليها دعي إذا شهادة كتم من : قال سلم و عليه الله صلى النبي عن موسى أبي وعن

7.3. İyiliği Emredip Kötülükten Sakındırmak

257. Ya iyiliği emreder kötülüğe engel olursunuz, ya da Allah içinizden şerlileri başınıza musallat der. Sonra içinizdeki iyiler kurtuluşunuz için dua ederler, ama onların duası da kabul olunmaz.”³²⁰ Hk: (Tirmizi, fiten,9)

عن حذيفة عن الأنصاري الله عبد و عمرو أبي بن عمرو عن محمد بن العزيز عبد حدثنا قتيبة حدثنا الله ليوشكن أو المنكر عن ولتتهون بالمعروف لتأمرن بيده نفسي والذي قال وسلم عليه الله صلى النبي عن : اليمان أخبرنا حجر بن علي حدثنا حسن حديث هذا عيسى أبو قال لكم يستجاب فلا تدعونه ثم منه عقابا عليكم يبعث أن نحوه الإسناد بهذا عمرو أبي بن عمر عن جعفر بن إسماعيل

258. “Sizden biriniz çirkin bir iş görürse, onu eliyle değiştirsin; eğer buna gücü yetmezse, diliyle uyarısın; buna da gücü yetmezse, kalbiyle buğz etsin. Bu ise imanın en zayıf derecesidir”³²¹ Hk: (Müslim, “İman”, 20.)

حدثنا جعفر بن محمد حدثنا المثنى بن محمد وحدثنا ح سفيان بن وكيع حدثنا شيبه أبي بن بكر أبو حدثنا قبل العيد يوم بالخطبة بدأ من أول : قال بكر أبي حديث وهذا شهاب بن طارق عن مسلم بن لقيس عن كلاهما شعبة ما قضى فقد هذا أما سعيد أبو فقال هنالك ما ترك قد فقال الخطبة قبل الصلاة فقال رجل إليه فقام مروان الصلاة لم ومن فبلسانه يستطع لم فإن بيده فليغيره منكرا منكم رأى من يقول سلم و عليه الله صلى الله رسول سمعت عليه الإيمان أضعف وذلك فيقبله يستطع

³¹⁹ Taberânî, Ebu’l-Kasım Süleyman b. Ahmed, *el-Mu’cemu’l-Evsat*, Tark b. İvadullah (Thk.), Kahire, h. 1415, IV, 270; Heysemî, a.g.e, IV,363.

³²⁰ Tirmizî, Fiten, 9 (IV, 468).

³²¹ Ahmed b. Hanbel, III, 10,20,49,53; Müslim, İman, 78 (I, 69); Tirmizî, Fiten, 11 (IV, 470); Nesâî, İman, 17 (VIII, 111-112).

7.4. Hayvanları Koruma

259. “Bu dilsiz hayvanlar hakkında Allah’tan korkun...”³²² Hk: (Ebu Davud Cihad 44)

يَزِيدُ بْنُ رَبِيعَةَ عَنْ مُهَاجِرِ بْنِ مُحَمَّدٍ حَدَّثَنَا - بُكَيْرُ بْنُ يَعْنَى - مَسْكِينٌ حَدَّثَنَا التُّفَيْلِيُّ مُحَمَّدُ بْنُ اللَّهِ عَبْدُ حَدَّثَنَا
بِرَبْطِهِ ظَهْرُهُ لِحَقِّ قَنْدِيرِ بَعِيرٍ - وَسَلَّمَ عَلَيْهِ اللَّهُ صَلَّى - اللَّهُ رَسُولُ مَرَّ : قَالَ الْحَنْظَلِيُّ ابْنُ سَهْلٍ عَنِ السَّلْوَلِيِّ كَيْسَةَ بِنْتِ بِي عَنْ
« صَالِحَةَ وَكَلُوْهَا فَارَكُبُوْهَا الْمُعْجَمَةَ الْبَهَائِمِ هَذِهِ فِي اللِّمَاتِ قُوا » : فَقَالَ

260. “Haksız yere bir serçeyi öldürenen Cenab-ı Allah kıyamet gününde hesap soracaktır.”³²³ Hk: (Nesâî, Dahâyâ, 42)

قتل من : قال يرفعه عمرو بن الله عبد عن صهيب عن عمرو عن سفیان حدثنا قال سعيد بن قتيبة أخبرنا
فتأكلها تذبحها أن حقها قال حقها فما الله رسول يا قيل القيامة يوم عنها تعالى الله سأل حقها بغير فوقها فما عصفورا
بها فيرمى رأسها تقطع ولا

7.5. Çevreye Karşı Duyarlılık

261. Bir adam yolda yürürken, yol üzerinde bir diken dalına rastladı. Onu alıp dışarı attı. Cenab-ı Hakk bu davranışından memnun kalarak, ona mağfiret etti”³²⁴ Hk:(Buhârî, Mezâlim 28, Cemaat 32.)

صلى الله رسول أن : عنه الله رضي هريرة أبي عن صالح أبي عن سمي عن مالك أخبرنا الله عبد حدثنا
(له فغفر الله فشكر فأخذه شوك غصن وجد بطريق يمشي رجل بينما) سلم و عليه الله

262. Ümmetimin bütün iyi ve kötü amelleri bana gösterildi. İyi ameller arasında yoldaki bir taşın kaldırılması, kötü ameller arsında ise yere atılmış tükürüğü gördüm”³²⁵ Hk: (Müslim, Tahare,I,I,203)

عن عيينة أبي مولى واصل عن حسان بن هشام أنبأنا . هارون بن يزيد حدثنا . شيبه أبي بن بكر أبو حدثنا
بأعمالها أمتي على عرضت) قال : وسلم عليه الله صلى النبي عن ذر أبي عن يعمر بن يحيى عن عقيل بن يحيى
المسجد في النخاعة أعمالها سيء في ورأيت . الطريق عن ينحى الأذى أعمالها محاسن في فرأيت . وسينها حسنها .
(تدفن لا

³²² Ahmed b. Hanbel, IV,181; Ebu Davud, Cihad, 47(III, 49).

³²³ Ahmed b. Hanbel, II,166,210; IV,389; Darimî, Edâhî; 16 (II, 409); Nesâî, Dahâyâ, 42(VII, 239).

³²⁴ Ahmed b. Hanbel, II, 341,404; Buhari, Mezalim, 28 (III, 106); Müslim, Birr,128 (III, 2021); Tirmîzî, Birr, 38 (IV, 341).

³²⁵ Ahmed b. Hanbel, V, 178; Müslim, Mesâcid, 57 (I, 390); İbni Mâce, Edeb, 7 (II, 1214).

263. “Kıyâmet kopmak üzereyken elinde bir fidan bulunan kimse, imkan bulursa onu hemen diksin”³²⁶ Hk: (Ahmed b. Hanbel, Müsned, III, 191, 184)

إِنْ وَسَلِّمَ عَلَيْهِ اللَّهُ صَلَّى اللَّهُ رَسُولُ قَالَ قَالَ مَالِكُ بْنُ أَنَسٍ عَنْ هِشَامٍ عَنْ سَلَمَةَ بْنِ حَمَّادٍ حَدَّثَنَا وَكَيْعٌ حَدَّثَنَا
قَالِيَعْرُسَهَا قَسَلَةً يَدِيهِ وَفِي الْقِيَامَةِ أَحْكُمَ عَلَى قَامَتِ

7.6. Dünya Hayatı, Nefis Muhasebesi, Ölüm ve Ahirete Hazırlık

264. Akıllı kimse, kendisini hesaba çeken ve ölümden sonrası için hazırlanan kimsedir. Aciz kimse ise, nefsanî arzularına tabi olan ve Allah’tan olmadık şeyle isteyen kimsedir.”³²⁷ Tirmizi Kıyame, 25(IV,638) (İbn Mâce, Zühd, 31.)

الرحمن عبد بن الله عبد وحدتنا ح مريم أبي بن بكر ابي عن يونس بن عيسى حدثنا وكيع بن سفيان حدثنا
عن : أوس بن شداد عن حبيب بن ضمرة عن مريم أبي بن بكر أبي عن المبارك ابن أخبرنا عون بن عمرو أخبرنا
على وتمنى هواها نفسه اتبع من والعاجز الموت بعد لما وعمل نفسه دان من الكيس قال وسلم عليه الله صلى النبي
القيامة يوم يحاسب أن قبل الدنيا في نفسه حاسب يقول نفسه دان من قوله ومعنى قال حسن حديث هذا قال الله
يوم الحساب يخف وإنما الأكبر للعرض وتزينوا تحاسبوا أن قبل أنفسكم حاسبوا قال الخطاب بن عمر ويروى
يحاسب نفسه يحاسب حتى تقيا العبد يكون لا قال مهران بن ميمون عن ويروى الدنيا في نفسه حاسب على القيامة
وملبسه مطعمه أين من شريكه

265. Beş şey gelmeden şu beş şeyin kıymetini bil: İhtiyarlıktan önce gençliğinin, hastalıktan önce sıhhatinin, fakirlikten önce zenginliğinin, meşgul zamanlardan önce boş vakitlerinin, ölümden önce hayatının.”³²⁸ Hk: (Hakim, el-Müstedrek, 4/306)

عليه الله صلى النبي أن ، ميمون بن عمرو عن ، جراح بن زياد عن ، برقان بن جعفر عن ، وكيع حدثنا
وشبابك ، فترك قبل وغناك ، شعلك قبل وقراغك ، موتك قبل حياتك : خمس قبل خمساً اعتمد : لرجل قال ، وسلم
سؤمك قبل وصحتك ، هرمك قبل

266. Yedi şey gelmeden önce, ibadetleri yerine getirmede acele ediniz! İnsana her şeyi unutturan fakirlik, taşkınlığa götüren zenginlik, sağlığı bozan hastalık, takati kesen yaşlılık, hayatı sona erdiren ölüm, beklenen ve ne zaman çıkacağı fark

³²⁶ Ahmed b. Hanbel, III, 191, 184.

³²⁷ İbn Mâce, Zühd, 31 (II, 1423); Tirmizi Kıyame, 25 (IV,638).

³²⁸ Hakim, el-Müstedrek, IV, 306; Beyhaki, Ebu Bekr Ahmed b. El-Huseyn, Şuabu'l-İman, Daru'l-Kutubi'l-İlmiyye, Beyrut, 1410, XIII, 223.

edilmeyen büyük şer ve çok ürpertici ve çok acı bir gün olan kıyamet .³²⁹ Hk: (Tirmizi, Zühd, bab, 3, IV, 552, H.No: 2306)

الله صلى الله رسول أن : هريرة أبي عن الأعرج الرحمن عبد عن هرون بن محرز عن مصعب أبو حدثنا أو مفندا هرما أو مفسدا مرضا أو مطغيا غنى أو منسيا فقرا إلا تنتظرون هل سبعا بالأعمال بادروا قال وسلم عليه من نعرفه لا غريب حسن حديث هذا قال وأمر أدهى فالساعة الساعة أو ينتظر غائب فشر الدجال أو مجهزا موتا هرون بن محرز عن وغيره عمر بن بشر روى وقد هرون بن محرز حديث من إلا هريرة أبي عن الأعرج حديث وقال نحوه وسلم عليه الله صلى النبي عن هريرة أبي عن المقبري سعيدا سمع عن الحديث هذا معمر روى وقد هذا تنتظرون

267. Resûlullah Efendimiz bir gün son anlarını yaşamakta olan bir gencin ziyaretine gider. Ona; “Kendini nasıl hissediyorsun?” diye sorar. Genç; “Ey Allah'ın Rasûlü, Allah'tan ümidim var, ancak günahlarımdan da korkuyorum” der. Bunun üzerine Rahmet Peygamberi(s.a.s.); “Bu durumda olan bir kulun kalbinde ümit ve korku birleşti mi, Allah o kulun ümit ettiği şeyi mutlaka verir ve korktuğu şeyden de onu emin kılar.”³³⁰ Hk: (Tirmizi, Sünen, Cenaiz, 8, III, 311)

(حاتم ابن هو) سيار حدثنا قالوا البغدادي البزار الله عبد بن هارون و الكوفي زياد أبي بن الله عبد حدثنا كيف فقال الموت في وهو شاب على دخل وسلم عليه الله صلى النبي أن : أنس عن ثابت عن سليمان بن جعفر حدثنا يجتمعان لا وسلم عليه الله صلى الله رسول فقال ذنوبي أخاف وإني الله أرجو إني ! الله رسول يا ! والله قال ؟ تجدك وقد غريب حسن حديث هذا عيسى أبو قال يخاف مما وأمنه يرجو ما الله أعطاه إلا الموطن هذا مثل في عبد قلب في مرسلا وسلم عليه الله صلى النبي عن ثابت عن الحديث هذا بعضهم روى

268. İnsanoğlu kıyamet gününde: Gençliğini nerede ve ne suretle harcadığından, malını nerede ve nasıl kazandığından, nerelere sarf ettiğinden, vücudunu ve sıhhatini nerede ve ne suretle yıprattığından sorguya çekilmedikçe, yerinden ayrılamaz.³³¹ Hk: (Tirmizi , kıyamet, 1:Riyazüs-Salihin, 1 /441,H.No:410)

بن عطاء حدثنا الرحبي قيس بن حسين حدثنا محصين أبو نمير بن حصين حدثنا مسعدة بن حميد حدثنا عند من القيامة يوم آدم ابن قدم تزول لا قال وسلم عليه الله صلى النبي عن : مسعود ابن عن عمر ابن عن رباح أبي فيما عمل وماذا أنفقه وفيه اكتسبه أين من وماله أبلاه فيم شبابه وعن أفناه فيم عمره عن خمس عن يسئل حتى ربه

³²⁹ Tirmizi, Zühd, 3 (IV, 552).

³³⁰ İbn Mâce, Zühd, 31 (II, 1423); Tirmîzî, Cenaiz, 11 (III, 311).

³³¹ Tirmîzî, Kıyame, 1 (IV, 612).

حديث من إلا وسلم عليه الله صلى النبي عن مسعود ابن حديث من نعرفه لا غريب حديث هذا عيسى أبو قال علم سعيد أبي و برزة أبي عن الباب وفي حفظه قبل من الحديث في يضعف قيس بن حسين و قيس بن الحسين

269. “Lezzetleri acılaştırın ölümü çok zikrediniz (hatırlayınız)...”³³²

Hk:(Tirmizî, Zühd: 4)

: قال هريرة أبي عن سلمة أبي عن عمرو بن محمد عن موسى بن الفضل حدثنا غيلان بن محمود حدثنا أبو قال سعيد أبي عن الباب وفي قال الموت يعني اللذات هادم ذكر أكثروا سلم و عليه الله صلى الله رسول قال غريب حسن حديث هذا عيسى

270. İki nimet vardır ki, insanların çoğu bunlar hakkında aldanmışlardır. O nimetler, sağlık ve boş vakittir.”³³³ Hk: (Buhari, Rikak, 1; Tirmizi, Zühd, 1.)

عنهما الله رضي عباس ابن عن أبيه عن هند أبي ابن وهو سعيد بن الله عبد أخبرنا إبراهيم بن المكي حدثنا (والفراغ الصحة الناس من كثير فيهما مغبون نعمتان) سلم و عليه الله صلى النبي قال : قال

271. “Kızım Fatıma! Kıyamet günü Allah’ın huzuruna salih amelle gelmeye çalış! Sakın bana ve nesebine güvenme! Çünkü orada herkes kendi ameliyle baş başa kalacaktır.”³³⁴ (Kaynak zikredilmemiştir.)

النبي أن : عنه الله رضي هريرة أبي عن الأعرج عن الزناد أبو أخبرنا شعيب أخبرنا اليمان أبو حدثنا الزبير أم يا الله من أنفسكم اشتروا المطلب عبد بني يا الله من أنفسكم اشتروا مناف عبد بني يا (سلم و عليه الله صلى ما مالي من سلاني شيئا الله من لكما أملك لا الله من أنفسكما اشتريا محمد بنت فاطمة يا الله رسول عمة العوام بن (شنتما)

7.7. Yetimlerin Kollanması

272. “Başı hiç okşanmamış bir yetimin başını okşayan kimseye, elinin değdiği saçlar sayısınca sevap yazılır.”³³⁵ Hk: (Ahmed İbn Hanbel, Müsned, V, 250.)

علي عن زحر بن الله عبيد عن أيوب بن يحيى عن المبارك بن الله عبد حدثنا الطالقاني إسحاق أبو حدثنا يده عليها مرت شعرة بكل له كان الله إلا يمسه لم يتيم رأس مسح من قال وسلم عليه الله صلى الله رسول أن أمانة أبي عن القاسم عن يزيد بن والوسطى السبابة أصبعيه بين وفرق كهاتين الجنة في وهو أنا كنت عنده يتيم أو يتيمة إلى أحسن ومن حسنات

³³² Ahmed b. Hanbel, II,292; İbn Mâce, Zühd, 31 (II, 1422); Tirmîzî,Kıyamet, 26 (IV, 639); Nesâî, Cenâiz,3(IV,4).

³³³ Ahmed bin Hanbel, I,258,344; Darimi, Rikak,2 (II, 606); Buhari, Rikak, 1 (VII, 170); İbn Mâce, Zühd, 15 (II, 1396);Tirmizi, Zühd, 1 (IV, 550).

³³⁴ Buhari, Menakıb, 14 (IV, 161).

³³⁵ Ahmed b. Hanbel, V, 250.

273. Hz. Peygamber efendimiz şahadet parmağı ile orta parmağını göstererek: “Ben ve yetimin işlerini üstlenen, onların haklarına riayet eden kimse, cennette böylece beraber olacağız.”³³⁶ Hk: (Buhari, Edeb,24,Müslim, Zühd, 42.)

بن سهل سمعت قال أبي حدثني قال حازم أبي بن العزيز عبد حدثني قال الوهاب عبد بن الله عبد حدثنا الوسطى السبابة بإصبعيه وقال . (هكذا الجنة في اليتيم وكافل أنا) قال سلم و عليه الله صلى النبي عن : سعد

274. “Müslüman toplum içinde en hayırlı aile yuvası, içinde bir yetimin barındırıldığı ve ona iyi davranıldığı yuvadır. Müslüman toplum içinde en kötü aile yuvası, bir yetimin barındırıldığı esnada ona kötü davranıldığı yuvadır”³³⁷ Hk: (İbn Mace, Edeb,6.)

سليمان بن يحيى عن أيوب أبي بن سعيد عن المبارك ابن حدثنا . آدم بن يحيى حدثنا . محمد بن علي حدثنا . يتيم فيه بيت المسلمين في بيت خير) قال : سلم و عليه الله صلى النبي عن هريرة أبي عن عتاب أبي بنش زيد عن (إليه يساء يتيم فيه بيت المسلمين في بيت وشر . إليه يحسن)

7.8. Sağlık

275. “Allah’ım senden sağlık ve afiyet dilerim.”³³⁸ (Feyzül Kadir c 2 s139)

بن عبادة ثنا قال نعيم ابن ثنا المعنى شيبه أبي بن عثمان وثنا ح وكيع ثنا البلخي موسى بن يحيى حدثنا الله صلى الله رسول يكن لم يقول عمر ابن سمعت قال مطعم بن جبير بن سليمان أبي بن جبير عن الفزاري مسلم اللهم والآخرة الدنيا في والعافية العفو أسألك إني اللهم " يصبح وحين يمسي حين الدعوات هؤلاء يدع وسلم عليه روعاتي وأمن عوراتي " عثمان وقال " عورتني استر اللهم ومالي وأهلي وديني في والعافية العفو أسألك إني قال " تحتي من أعتال أن بعظمتك وأعوذ فوقي ومن شمالي وعن يميني وعن خلفي ومن يدي بين من احفظني اللهم الخسف يعني وكيع قال داود أبو

276. Bir yerde veba çıktığını duyarsanız oraya girmeyin, bulunduğunuz yerde veba çıkmışsa oradan ayrılmayınız.”³³⁹ Hk: (Buhari, Tıb, 30);Tirmizi, Cenaiz, 66.)

³³⁶ Ahmed b. Hanbel, V,333; Buhari, Edeb, 24 (VII, 76); Müslim, Zühd, 42 (III, 2287); Ebu Davud, Edeb, 131 (V, 356).

³³⁷ Ahmed b. Hanbel, II,439; İbn Mace, Edeb, 6 (II, 1313).

³³⁸ Ahmed b. Hanbel, II,25; İbn Mâce, Dua, 14 (II, 1273); Ebu Davud, Edeb, 110(V, 315).

³³⁹ Ahmed b. Hanbel, I, 182; Buhari, Tıbb, 30 (VII, 20-21); Müslim, Selam, 92 (II, 1737); Ebu Davud, Cenâiz, 10 (III, 478); Tirmizî, Cenâiz, 66(III, 378).

سمعت قال سعد بن إبراهيم سمعت قال ثابت أبي بن حبيب أخبرني قال شعبة حدثنا عمر بن حفص حدثنا وقع وإذا تدخلوها فلا بأرض بالطاعون سمعتم إذا) قال سلم و عليه الله صلى النبي عن : سعدا يحدث زيد بن أسامة نعم قال ؟ ينكره ولا سعدا يحدث سمعته أنت فقلت . (منها تخرجوا فلا بها وأنتم بأرض

277. Aç karnına kan aldirmek daha uygundur bunda şifa ve bereket vardır. Diğer yandan akıl ve hafızayı güçlendirir.³⁴⁰ Hk: (İbni Mace , Tıbb, 22)

نافع عن جحادة بن محمد عن جعفر أبي بن الءحسن عن مطر بن عثمان حدثنا . سعيد بن سويد حدثنا ولا كبيرا شيئا تجعله ولا . استطعت إن رفيقا واجعله . حجاما لي فالتمس . الدم بي تبغ قد يانافع قال عمر ابن عن وبركة شفاء وفيه . أمثل الريق على الحمامة) : يقول وسلم عليه الله صلى الله رسول سمعت فإني . صغيرا صبيا والجمعة الأربعاء يوم الحمامة واجتنبوا . الخميس يوم الله بركة على فاحتجموا . الحفظ وفي العقل في وتزيد وضربه . البلاء من أيوب فيه الله عافى الذي اليوم فإنه والثلاثاء الاثنين يوم واحتجموا . تحريا الأحد ويوم والسبت (الأربعاء ليلة أو الأربعاء يوم إلا برص ولا جذام يبدو لا فإنه . الأربعاء يومض بالبلاء

278. Cenab-ı Hak, şifasını yaratmadığı hiçbir hastalık yaratmamıştır. Ey Allah'ın kulları, dertlerinize deva arayınız.³⁴¹ Hk: (Tirmizi, No:2038.)

يا الأعراب قالت : قال شريك بن أسامة عن علاقة بن زياد عن عوانة أبو حدثنا العقدي معاذ بن بشر حدثنا واحد داء إلا دواء قال أو شفاء له وضع إلا داء يضع لم الله فإن تداواوا الله عباد يا نعم قال ؟ نتداوى ألا الله رسول أبيه عن خزيمة أبي و هريرة أبي و مسعود ابن عن الباب وفي عيسى أبو قال الهرم قال ؟ هو وما الله رسول يا قالوا صحيح حسن حديث وهذا عباس ابن و

279. Allah derdi de çareyi de verdiği gibi her dert için bir ilaç yaratmıştır. Bu sebeple tedaviye devam ediniz. Fakat haramla tedavi etmeyiniz.³⁴² Hk: (Ebu Davud, Tıp, 11)

عَنْ مُسْلِمِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ عَنْ عِيَّاشِ بْنِ إِسْمَاعِيلَ أَخْبَرَنَا هَارُونَ بْنُ يَزِيدَ حَدَّثَنَا الْوَاسِطِيُّ عِبَادَةَ بْنُ مُحَمَّدٍ حَدَّثَنَا الدَّاءَ أَنْزَلَ اللَّهُ إِنَّ « -وسلم عليه الله صلى- الله رسول قال قال الدرءا بى عن الدرءا م عن الأ نصارى عمران بى «بِحَرَامِ تَدَاوَوْا وَلَا فَتَدَاوَوْا دَوَاءَ دَاءٍ لِكُلِّ وَجَعٍ وَالدَّوَاءِ

280. İnsanoğlu midesinden daha zararlı bir kap doldurmamıştır. İnsanoğluna belini doğrultacak birkaç lokma kâfidir. Mutlaka yemesi gerekirse, midesinin üçte birini

³⁴⁰ İbni Mace, Tıbb, 22 (II, 1153-1154).

³⁴¹ Ahmed b. Hanbel, IV, 278; İbn Mace, Tıbb, 1 (II, 1137); Ebu Davud, Tıbb, 1 (IV, 192-193); Tirmizi, Tıp, 2 (IV, 383).

³⁴² Ebu Davud, Tıp, 11 (IV, 206-207).

yemeye, üçte birini içmeye, üçte birini de nefes alıp vermeye (havaya) bırakmalıdır.”³⁴³
Hk: (Tirmizi zühd Hadis 2380)

حبيب و الحمصي سلمة حدثني عياش ابن إسمعيل أخبرنا المبارك بن الله عبد أخبرنا نصر بن سويد حدثنا ما يقول وسلم عليه الله صلى الله رسول سمعت : قال كرب معدي بن مقدم عن الطائي جابر بن يحيى عن صالح بن الحسن حدثنا لنفسه وثلاث لطعامه فتلث محالة لا كان فإن صلبه يقمن أكالات آدم ابن بحسب بطن من شرا آدمي ملأ فيه يذكر ولم وسلم عليه الله صلى النبي عن كرب معدي بن المقدم وقال نحوه عياش بن إسمعيل حدثنا عرفة بن صحيح حسن حديث هذا عيسى أبو قال وسلم عليه الله صلى النبي سمعت

281. Ey insanlar! Şüphesiz ki dünyada insanlara iman ve sağlıktan daha kıymetli bir şey verilmemiştir”³⁴⁴ Hk: (Ahmet Bin Hanbel, Müsned, I/118.)

بن معاذ أن عقيل بن الله عبد عن محمد ابن وهو زهير حدثنا العقدي عامر أبو حدثنا بشار بن محمد حدثنا عام وسلم عليه الله صلى الله رسول قام فقال بكى ثم المنبر على الصديق بكر أبو قام :قال أبيه عن أخبره رفاعه حديث هذا قال العافية من خيرا اليقين بعد يعط لم أحد فإن العافية و العفو الله أسألوا فقال بكى ثم المنبر على الأول الوجه هذا من غريب

7.9. Sorumluluk Bilinci

282. “Bir gemiyi paylaşan ve bir kısmı üstte bir kısmı altta olan insanları düşünün. Altta kalanlar su ihtiyaçlarını gidermek için gemiyi delmek istediklerinde, üsttekiler buna mani olmazlarsa gemi batar ve hepsi birden boğulur, eğer mani olurlarsa hepsi de kurtulur.”³⁴⁵ (Kaynak verilmemiştir.)

الله رسول قال : قال بشير بن النعمان عن الشعبي عن الأعمش حدثنا معاوية أبو حدثنا منيع بن أحمد حدثنا بعضهم فأصاب البحر في سفينة على استهموا قوم كمثل فيه والمدهن الله حدود على القائم مثل وسلم عليه الله صلى فقال أعلاها في الذين على فيصبون الماء فيستقون يصعدون أسفلها في الذين فكان أسفلها بعضهم وأصاب أعلاها أيديهم على أخذوا فإن فنستقي أسفلها من نلقها فإننا أسفلها في الذين فقال فتؤذوننا تصعدون ندعم لا أعلاها في الذين صحيح حسن حديث هذا عيسى أبو قال جميعا غرقوا تركوهم وإن جميعا نجوا فمنعوهم

283. Peygamberimiz(s.a.s.), Amcasının oğlu Abdullah’ı bineğinin arkasına bindirmiş yol alırken, bir yandan onunla sohbet ediyor ve şöyle diyordu: “Yavrurum, sana bak ne öğreteceğim: Allah’ın hakkını korusun, O da seni korusun. Allah’ın hakkını korusun

³⁴³ Ahmed, IV,132; İbn-i Mace, Et’ime, 50 (II, 1111); Tirmizi, Zühd, 47 (IV, 590).

³⁴⁴ Ahmet b. Hanbel, I, 8; Tirmîzî, Deâvât, 106 (V, 557).

³⁴⁵ Ahmed b. Hanbel, IV, 268; Buhari, Şirket,6 (III, 111); Tirmîzî, Fiten, 12 (IV, 470).

ki, O'nu her daim yanında bulasın. Bir şey isteyeceğin zaman Allah'tan iste; yardım dileyeceğin zaman Allah'tan yardım dile. Şunu bilmelisin ki, bütün varlıklar sana bir konuda yardım etmek üzere bir araya gelseler, Allah'ın senin hakkında karar verdiğiinden başka yardımda bulunamazlar. Yine sana bir konuda zarar vermek üzere elbirliği etseler, Allah'ın senin için takdir ettiğiinden başka bir zarar veremezler.³⁴⁶
Hk:(Tirmizî, Sıfatü'l-kıyâme, 59.)

بن قيس عن لهيعة ابن و سعد بن ليث أخبرنا المبارك بن الله عبد أخبرنا موسى بن محمد بن أحمد حدثنا المعنى الحجاج بن قيس حدثني سعد بن ليث حدثنا الوليد أبو أخبرنا الرحمن عبد بن الله عبد وحدثنا ح قال الحجاج إني غلام يا فقال يوما وسلم عليه الله صلى الله رسول خلفت كنت : قال عباس ابن عن الصنعاني حنش عن واحد الأمة أن واعلم بالله فاستعن استعنت وإذا الله فاسأل سألت إذا تجاهك تجده الله احفظ يحفظك الله احفظ كلمات أعلمك لم بشيء يضروك أن اجتمعوا على ولو لك الله كتبه قد بشيء إلا ينفعوك لم بشيء ينفعوك أن على اجتمعت لو صحيح حسن حديث هذا قال الصحف وجفت الأقلام رفعت عليك الله كتبه قد بشيء إلا يضروك

284. Hepiniz gözetip koruyansınız ve hepiniz tabaasını idare etmek ve gözetip korumaktan sorumlusunuz. Amirler, halkın işlerinden mesuldür. Kişi ailesine karşı çobandır ve onlardan mesuldür. Kadın, kocasının evinde çobandır ve ondan mesuldür. Hizmetçi, efendisinin malı hakkında çobandır ve güzetlediğinden mesuldür. Oğul, babasının malında bir çobandır ve ondan sorumludur. (Hulasa) hepiniz bir bir çobansınız ve kendinize ait olan ve başında bulunduğunuz her şeyden sorumlusunuz.³⁴⁷
Hk: (Buhari, Cum'a 11; Müslim, İmaret 20;) (Buhârî, Vesâyâ, 9; Buhârî, Nikah, 81.

مسؤول وهو أهله في راع والرجل رعيته عن ومسؤول راع الإمام رعيته عن مسؤول وكلكم راع كلكم) . (رعيته عن ومسؤول سيده مال في راع والخادم رعيته عن ومسؤولة زوجها بيت في راعية والمرأة رعيته عن) (رعيته عن ومسؤول راع وكلكم رعيته عن ومسؤول أبيه مال في راع والرجل) قال قد أن وحسبت قال

³⁴⁶ Ahmed b. Hanbel, I, 293; Tirmizî, Sıfatü'l-Kıyâme, 59 (IV, 667).

³⁴⁷ Ahmed b. Hanbel, II, 5,54,55,121; Buhari, Cum'a 11 (I, 215); Müslim, İmaret, 20 (II, 1459); Ebu Davud, İmaret,1 (III, 342-343); Tirmizi, Cihad, 27 (IV, 208).

285. “Üç kişiden kalem kaldırılmıştır. Büluğ çağına ulaşınca kadar çocuktan, akli başına gelinceye kadar deliden, uyanıncaya kadar uyuyandan”.³⁴⁸
Hk:(Ebu Davud, Hudud, 16)

عن البصري الحسن عن قتادة عن همام حدثنا عمر بن بشر حدثنا البصري القطعي يحيى بن محمد حدثنا يشب حتى الصبي وعن يستيقظ حتى النائم عن ثلاثة عن القلم رفع قال وسلم عليه الله صلى الله رسول أن : علي الوجه هذا من غريب حسن حديث علي حديث عيسى ابو قال عائشة عن الباب وفي قال يعقل حتى المعتوه وعن

286. Allah, altmış yıl ömür verdiği kişinin mazeret gösterme imkânını ortadan kaldırmıştır.”³⁴⁹ Hk: (Buhârî, Rikak 5)

سعيد أبي بن سعيد عن الغفاري محمد بن معن عن علي بن عمر حدثنا مطهر بن السلام عبد حدثني (سنة ستين بلغه حتى أجله آخر امرئ إلى الله أعذر) قال سلم و عليه الله صلى النبي عن : هريرة أبي عن المقبري

287. Allah, sizden birinizin yaptığı işi, sağlam ve iyi yapmasından hoşnut olur”³⁵⁰ Hk: (Beyhaki)

عن والعسكري يعلى أبو رواه (بالتنكير عملا لفظ وفي - يتقنه أن العمل أحدكم عمل إذا يحب الله إن) أن عمل إذا العامل من يحب الله إن بلفظ البيهقي ورواه ، يحكمه أن بلفظ أيضا العسكري ورواه ، ترفعه عائشة يحسن

288. “Bakıma muhtaç kimselerin sorumluluğu bize aittir.”³⁵¹ Hk: (Buhari, Feraiz)

: عنه الله رضي هريرة أبي عن سلمة أبو حدثني شهاب ابن عن يونس أخبرنا الله عبد أخبرنا عبدان حدثنا فعلينا وفاء يترك ولم دين وعليه مات فمن أنفسهم من بالمؤمنين أولى أنا) قال سلم و عليه الله صلى النبي عن (فلورثته مالا ترك ومن قضاؤه

“Bakıma muhtaç kimselerin sorumluluğu bize aittir” cümlesine denk gelebilecek bir hadis bulamadık. Ancak verilen kaynağı da göz önünde bulundurarak söz konusu cümlenin, yukarıda verdiğimiz hadisten alınmış olabileceğini düşündük.

³⁴⁸ Ahmed b. Hanbel, I, 116, 118, 140, 155, 158; Darimî, Hudud,1(II,491); Buhari, Hudud, 22 (VIII, 21); Ebu Davud, Hudud,16 (IV, 558); VI,100,144; Tirmîzî, Hudud, 1 (IV, 32).

³⁴⁹ Ahmed b. Hanbel, II,275,320,417; Buhârî, Rikak, 5 (VII, 171).

³⁵⁰ Beyhaki, Şuâbu'l-İman IV, 334, 335.

³⁵¹ Ahmed b. Hanbel, II,287,290,318; Buhari, Ferâiz, 4 (IV, 5); Müslim, Ferâiz, 14 (II, 1237); İbn Mâce, Sadakât, 13 (II, 807).

7.10. Çalışmanın Fazileti

289. Kişi kendi elinin emeğinden daha hayırlısını yememiştir³⁵² Hk: (İbni Mace)

رسول عن : عنه الله رضي المقدام عن معدان بن خالد عن ثور عن عيسى أخبرنا موسى بن إبراهيم حدثنا السلام عليه داود الله نبي وإن يده عمل من يأكل أن من خيرا قط طعاما أحد أكل ما (قال سلم و عليه الله صلى الله (يده عمل من يأكل كان

290. “Rızkın onda dokuzu ticarettedir.”³⁵³ Hk: (Süyûtî, I, 113)

تسعة أعشار الرزق في التجارة والجزء الباقي في المواشى

291. Bir gün Allah Rasulü (sas) Ashab-ı kirâm'dan Hazret-i Muaz ile musafaha ettiğinde ona: “Ey Muaz! Ellerin nasırlaşmış!” deyince O: “Evet, ya Rasulallah, kazma elimde toprakla meşgul oluyor ve bu sayede çoluk-çocuğumun nafakasını kazanıyorum” diye cevap vermişti; bunun üzerine Peygamber Efendimiz Muaz'ı öpmüş ve “Bu eli cehennem yakmaz” buyurmuştur.³⁵⁴ Hk: (İbn Mâce, Ticârât,1)

بالمr أضرب فقال ذلك عن النبي فسأله أكتبتا قد يده فإذا عنه الله رضي معاذ بن سعد صافح الله رسول أن تعالى الله يحبهما كفان وقال يده وسلم عليه الله صلى الله رسول فقبل عيالي على لأنفق والمسحاة

7.11. Temizlik

292. Allah pak ve temizdir, paklık ve temizliği sever; kerim ve cömerttir, kerem ve cömertliliği sever. Öyle ise avlularınızı ve boş sahalarınızı temiz tutun.³⁵⁵ Hk: (Kütüb-i Sitte c.10 s.390)

حسان أبي بن صالح عن إياس ابن ويقال إياس بن خالد حدثنا العقدي عامر أبو حدثنا بشار بن محمد حدثنا يحب جواد الكرم يحب كريم النظافة يحب نظيف الطيب يحب طيب الله إن يقول المسيب بن سعيد سمعت : قال بن سعد بن عامر حدثني فقال مسمار بن لمهاجر ذلك فذكرت قال باليهود تشبهوا ولا أفنيتم قال أراه فنظفوا الجود و غريب حديث هذا عيسى أبو قال أفنيتم نظفوا قال أنه إلا مثله وسلم عليه الله صلى النبي عن أبيه عن وقاص أبي يضعف إياس بن خالد

³⁵² Ahmed b. Hanbel, IV, 132; Buhari, Buyû', 15 (III, 9); İbn Mâce, Ticaret, 1 (II, 723).

³⁵³ Suyûtî, Ebü'l-Fazl Abdurrahman bin Kemaleddin Ebi Bekr bin Muhammed el-Huzayr, **Camiu'l-Ehâdis**, II, 264.

³⁵⁴ Serahsî, Muhammed b. Ahmed b. Ebî Sehl, **el-Kitabu'l-Mesut**, XXX, 245.

³⁵⁵ Tirmizi, Edep, 41 (V, 112).

293. Rasulullah (sav), kılık-kıyafetini kirli gördüğü biri hakkında :“Şu adam elbisesini yıkayacak bir şey bulamıyor mu?” buyurmuştur.³⁵⁶ (Kaynak zikredilmemiştir.)

عن نحوه الأوزاعي عن وكيع عن شيبه أبي بن عثمان وثنا ح الأوزاعي عن مسكين ثنا النفيلي حدثنا رجلا فرأى وسلم عليه الله صلى الله رسول أتانا: قال الله عبد بن جابر عن المنكدر بن محمد عن عطية بن حسان كان أما " فقال وسخة ثياب وعليه آخر رجلا ورأى " ؟ شعره به يسكن ما يجد كان أما " فقال شعره تفرق قد شعنا " ؟ ثوبه به يغسل ماء يجد هذا

294. “Temizlik imandandır” Hk: (Müslim, Taharet 1) ve “Temizlik imanın yarısıdır.”³⁵⁷

عن حدثه سلام أبا أن حدثه زيدا أن يحيى حدثنا أبان حدثنا هلال بن حبان حدثنا منصور بن إسحاق حدثنا وسبحان الميزان تملأ الله والحمد الإيمان شطر الطهور سلم و عليه الله صلى الله رسول قال : قال الأشعري مالك أبي القرآن ضياء والصبر برهان والصدقة نور والصلاة والأرض السماوات بين ما (تملأ أو) تملأ الله والحمد الله موبقها أو فمعتقها نفسه فبائع يغدو الناس كل عليك أو لك حجة

295. Misvak kullanmak ağzın temiz kalmasına ve Rabbin rızasına vesiledir.³⁵⁸ Hk: (Nesai, Taharet 5, (1, 10).)

أبي بن الرحمن عبد حدثني قال زريع بن وهو يزيد عن الأعلى عبد بن ومحمد مسعدة بن حميد أخبرنا للرب مرضاة للفم مطهرة السواك : قال وسلم عليه الله صلى النبي عن عائشة سمعت قال أبي حدثني قال عتيق

7.12. Güçlü Olmanın Fazileti

296. “Kuvvetli mü'min zayıf mü'minden üstündür.”³⁵⁹ Hk: (İbn Mace, Zühd,14; Ahmed b. Hanbel, Müsned, II, 366.) (Fethul-Kebir 3/250)

النبي به يبلغ هريرة أبي عن الأعرج عن عجلان ابن عن عيينة بن سفيان أنبأنا . الصباح بن محمد حدثنا ما على احرص . خير كل وفي . الضعيف المؤمن من الله إلى وأحب خير القوي المؤمن (قال وسلم عليه الله صلى (الشيطان عمل تفتح اللو فإن . واللو وإياك . فعل وماشاء الله قدر فقل أمر غلبك فإن تعجز ولا . ينفك

³⁵⁶ Ahmed bin Hanbel, III,357; Ebu Davud, Libas, 17 (IV, 333).

³⁵⁷ Müslim, Taharet, 1 (I, 203).

³⁵⁸ Ahmed b. Hanbel, VI,47; Nesâî, Taharet, 5 (I, 10).

³⁵⁹ Ahmed b. Hanbel, II, 366; Müslim, Kader, 34 (III, 2052); İbn Mace, Zühd,14 (II, 1395).

7.13. Çocuklara Güzel İsim Vermenin Önemi

297. Sizler kıyamet günü kendi adınız ve babalarınızın adıyla çağrılacaksınız. Bu sebeple güzel isimler seçiniz³⁶⁰ Hk: (Ebû Dâvud. edeb 69)

أبي بن الله عبد عن عمرو بن داود عن هشيم ثنا قال مسدد وحدثنا ح أخبرنا قال عون بن عمرو حدثنا آبائكم وأسماء بأسمائكم القيامة يوم تدعون إنكم " وسلم عليه الله صلى الله رسول قال قال الدرداء أبي عن زكريا الدرداء أبا يدرك لم زكريا أبي ابن داود أبو قال " أسماءكم فأحسنوا

7.14. Barıştırmannın Fazileti

298. İnsanlar arasını düzelden, bunun için hayırlı söz söyleyen ve hayırlı söz ulaştırın kimse yalancı değildir³⁶¹ Hk: (Müslim)

بن عبدالرحمن بن حميد أخبرني شهاب ابن عن يونس أخبرني وهب ابن أخبرنا يحيى بن حرمة حدثني سلم و عليه الله صلى النبي بايعن اللاتي الأول المهاجرات من وكانت معيط أبي بن عقبة بنت كلثوم أم أمه أن عوف خيرا ويقول الناس بين يصلح الذي الكذاب ليس يقول وهو سلم و عليه الله صلى الله رسول سمعت أنها : أخبرته خيرا وينمي

7.15. Dinî Sapkınlıklar

299. “Hıristiyanların İsa’ya yaptıkları gibi yapmayınız. Ben sadece Allah’ın elçisi ve kuluyum.”³⁶² Hk: (Sahihi Buhari muhtasarı tecridi sarih terc c 12 s 148)

سمع عباس ابن عن الله عبد بن الله عبيد أخبرني يقول الزهري سمعت قال سفيان حدثنا الحميدي حدثنا النصرى أطرت كما تطروني لا) يقول سلم و عليه الله صلى النبي سمعت : المنبر على يقول عنه الله رضي عمر (ورسوله الله عبد فقولوا عبده أنا فإنما مريم ابن

VIII. KAYNAĞI TESPİT EDİLEMİYEN HADİSLER

Yukarıda araştırmamıza esas olan hadisler, başta el-Kutubu’t-Tis’a olmak üzere değişik hadis kaynakları taranarak tahriç edilmiştir. Ancak sarf ettiğimiz tüm çabalara rağmen aşağıdaki hadislerin kaynağına ulaşamadık.

³⁶⁰ Ahmed b. Hanbel, V,194; Darimî, İsti’zan, 59 (II, 602); Ebû Dâvud, Edeb, 69 (V, 236).

³⁶¹ Ahmed b. Hanbel, VI,403; Buhari, Sulh, 2 (III, 166); Müslim, Birr, 101 (III, 2011); Ebu Davud, Edeb, 58 (V, 219); Tirmîzî, Birr, 26 (IV, 331).

³⁶² Ahmed b. Hanbel, I,23; Buhari, Enbiya, 48 (VI, 142).

1. “Allah’ın en çok sevdiği şey tövbekâr gençtir.” Hk: (Ramuzü-l Ehadis, S.522 H.N 4739)
2. “Bereket ticarettedir” Hk: (Münavî, Feyzü’l-Kadir, 3/224)
3. “Dünyayı isteyen ilme sarılsın, Ahireti isteyen ilme sarılsın hem dünyayı hem de ahireti isteyen yine ilme sarılsın.” Hk: (Tirmizi, Daavat, 68)
4. “Ey insanoğlu dua etmek senden, kabul etmek Ben’endir. İstiğfar edip af dilemek senden, af etmek Ben’endir. Tövbe etmek senden, kabul edip bağışlamak Ben’endir. Şükretmek senden, ziyade edip çoğaltmak Ben’endir. Ve Sabretmek senden, yardım etmek Ben’endir.” Hk: (A.F. Yavuz 40 kudsî hadis)
5. “Kimin bir çocuğu varsa onunla çocuklaşsın.” Hk: (Deylemî, III, 513)

İKİNCİ BÖLÜM

HUTBELERDE KULLANILAN HADİSLERİN KULLANIM METODU VE DEĞERLENDİRİLMESİ

I. HUTBELERDE KULLANILAN HADİSLERİN KULLANIM METODLARI

Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından hazırlanan hutbelerde olduğu gibi İl Müftülüklerince hazırlanan hutbelerde de hadis kullanım metodu aynıdır. Zira Diyanet İşleri Başkanlığının hutbe hazırlama görevini illere tevdi etmesinden sonra da hutbeler aynı formata göre hazırlanmaya devam etmektedir. Dolayısıyla alışlagelen bir şekilde hazırlanan hutbelerde bir fark aramak anlamsızdır. Nitekim çalışmamıza esas teşkil eden Diyarbakır, Mardin ve Batman illerinde okunan hutbelerinde de aynı metodun uygulandığı açıkça görülmektedir. Elbette ki bu girizgâh, bir eleştiri değildir. Bilakis sadece bir tespittir. Buna göre hutbelerde üç şekilde hadis kullanımından bahsetmek mümkündür. Bazen hadisin tamamı aynen kullanılmaktadır. Bazen hadisin sadece ilgili kısmı kullanılmakta bazen de hadisin metni veya tercümesi verilmeyip sadece manasından esinlenerek bir çıkarıma varma cihetine gidilmektedir. Şimdi bunları sırayla inceleyelim.

1.1. Hadisin Tamamının Zikredildiği Metod

Çalışmamıza konu olan hadislerin tahririnde görüldüğü üzere genel olarak bu yöntem kullanılmıştır. Yani konu ile ilgili hadis aynen tercüme edilerek verilmiştir. Kanaatimizce uygun olanı da bu yöntemdir. Çünkü hadislerin daha iyi anlaşılabilmesi en azından yanlış anlaşılmaması için kullanılacak hadis metninin tamamını görmek önem arz etmektedir. Diğer taraftan bu yolla muhataplara daha çok hadis bilgisi verme

imkanı doğmaktadır. Ne var ki, daha doğru olduğunu düşündüğümüz bu yöntemin kısa metinli hadisler için kullanıldığına şahit olsak da uzun hadisler için aynı şeyi söylemek mümkün değildir. Zira genellikle uzun hadislerin sadece ilgili cümleleri kullanılmakta böylece hutbe hacmi küçültülmektedir.

1.2. Hadisin Sadece İlgili Kısımının Kullanıldığı Metod

Bu yöntem genellikle uzun metinli hadisler için kullanılmaktadır. İhtisar denilen bu yönteme göre, konuyla ilgili olduğu düşünülen bir hadisin sadece ilgili kısmı kullanılmak suretiyle zikredilmesidir. Yani hadis kısaltılmış olmaktadır. Zikredilen hadis kısmı bazen bir veya birden fazla cümle olduğu gibi bazen de Rasulullah (sav)’e sorulmuş bir sorunun sadece cevap kısmı da olabilir.

Hutbelerin, muhatapları usandırmayacak düzeyde olması gerektiğinden daha küçük hacimli olması tercih edilmektedir. Dolayısıyla hutbelerde hadislerin kısaltılarak kullanılması normal karşılanmalıdır. Hutbelerde ihtisar yoluyla hadis kullanımına dair aşağıdaki üç örneği vermekle yetineceğiz.

1. Ashabın önde gelenlerinden Ebû Zerr, Peygamber Efendimize ‘‘Hangi amel daha faziletlidir? diye sorunca Efendimiz ‘‘Allah’a iman etmek ve O’nun yolunda cihad etmektir.’’ buyurmuştur. (Hadis no:2)

Hutbede sadece yukarıdaki kısmı kullanılan hadisin tam metni ise aşağıdaki şekildedir.

‘‘Ebu Zer: Hangi köleyi azat etmek daha faziletlidir?

Rasulullah (sav): Sahibine göre en iyisi ve en kuvvetli olanı.

Ebu Zer: Peki, eğer bunu yapamazsam?

Rasulullah (sav): Yapana yardımcı olursun veya iş beceremeyene yardımcı olursun.

Ebu Zer: Şayet bazı amelleri yapmaktan aciz kalırsam.. Buna ne dersiniz?

Rasulullah (sav): İnsanlara kötülük yapmamaya çalışırsın. Bu bile sana senden bir sadakadır.”³⁶³

Görüldüğü üzere hadisin sadece baş tarafı kullanılmış, geri kalan kısmı ise zikredilmemiştir.

2. “Cennette reyyân denilen bir kapı vardır ki kıyamet gününde oradan sadece oruçlular girer.” (Hadis no: 19)

Yukarıdaki hadisin devamı aşağıdaki şekildedir.

“...nerede oruçlular? diye seslenilir. Bunun üzerine onlar ayağa kalkarlar. Onlardan başka kimse girmez. Onlar girince kapı kapanır. Artık hiç kimse oraya giremez.”³⁶⁴

3. “Ey insanlar! Allah size haccı farz kıldı, haccediniz...” (Hadis no: 30) şeklinde bir ifade kullanılmıştır. Söz konusu hadisin tam metnini tekrar aşağıya almak istiyoruz.

“Rasulullah (sav) bizlere hitap ederek şöyle buyurdu: ‘Ey insanlar! Allah size haccı farz kıldı, haccediniz.’ Bunun üzerine adamın biri ‘her sene mi Ya Rasulallah?’ diye sordu. Ancak Rasulullah (sav) bu soru karşısında sustu. Adam, sorusunu üç defa tekrarlayınca Rasulullah (sav), konuşmasına şöyle devam etti: Eğer ‘evet’ deseydim, her sene haccetmek gerekli olacaktı ve siz bunu yapamazdınız. Bundan dolayı sizi serbest bıraktığım müddetçe beni sıkıştırmayın. Zira sizden öncekiler, çok soru sormaktan ve peygamberlerine muhalefet etmekten ötürü helak oldular. O halde; size bir şey emredince gücünüz nispetinde yerine getirmeye çalışın. Bir şeyi yasaklayınca da onu terkedin.”³⁶⁵

Yukarıda verilen misaller dışında hutbelerde ihtisar yöntemiyle hadis kullanımının oldukça yaygın olduğu bir gerçektir. Bu yöntemin olumlu ve olumsuz yönleri ileride ayrıntılı olarak işleneceği için sözü burada kesmenin daha faydalı olacağı kanaatindeyiz.

³⁶³ Buhari, Itk,2 (III, 117); Keffarat,6; Müslim, İman,137 (I, 89).

³⁶⁴ Buhari, Savm, 4 (II, 226); Müslim, Sıyam,166 (I, 808); Nesâî, Sıyam,43 (IV, 168).

³⁶⁵ Müslim, Hac, 412 (I, 975); Nesâî, Menâsik, 1 (V, 110) .

1.3. Hadise Telmihte Bulunma Metodu

Bu yöntem ile hadislerden istifade etme şekli yukarıdakinden biraz farklıdır. Şöyle ki; bir önceki yöntemde hadisin metninden bir bölüm zikredilmekten burada ise hadisin ilgili kısmının anlamından yola çıkarak bir yargıya varılmaktadır. Genellikle varılan yargı, hatibin kendi cümlelerini kullanması suretiyle ifade edilmektedir. Bu tür hadis kullanım yöntemi, kısa hadislerde de kullanılmakla birlikte daha çok uzun metinli hadislerde kullanılmaktadır. Özellikle Veda Hutbesine vurgu yapıldığı zaman çoğu kez bu yöntemin kullanıldığını görebilmekteyiz. Bunun dışında örnek olarak aşağıdaki hadisleri vermek mümkündür.

1. “Hususiyle bayramdan sonra Şevval ayından altı gün oruç tutmak; peygamber efendimizin ifadesiyle bir yıl oruç tutmak kadar sevaptır.” (Hadis no: 20)

Bu hadisin tam tercümesi, “kim ki Ramazan orucunu tutar, arkasından da Şevval ayından altı gün oruç tutarsa bu bir yıl oruçtur”³⁶⁶ şeklindedir. Ancak; görüldüğü üzere hadisin tercümesi yerine, hadisten çıkarılabilecek bir hüküm veya çıkarıma yer verilmiştir.

2. “Aşure günü’nde tutulan orucun, bir yıl önce işlenen hata ve günahların bağışlanmasına vesile olacağını müjdelemiştir.” (Hadis no: 69)

Yukarıdaki müjde, şu hadisten mülhemdir.

“Aşure günü orucu –Allah’tan öyle temenni ediyorum ki- bir önceki seneye kefarettir.”³⁶⁷ Burada da hadisin bizzat mealı yerine, hadisten yola çıkarak farklı bir ifadeyle hadisin içeriği yansıtılmıştır.

3. “Rasulullah (SAV): Allah yolunda şehit olan bir kimsenin dahi üzerindeki kul haklarının affedilmeyeceğini...” (Hadis no: 251)

Yukarıdaki hadisin tam metni aşağıdaki şekildedir.

“Rasulullah (sav) minber üzerinde hutbe irat ederken adamın biri geldi ve ‘ne dersin? Şayet ben sabrederek, sevabını Allah’tan bekleyerek, ileri atılarak ve geri

³⁶⁶ Müslim, Sıyam, 204 (I, 822) ; Ebu Davud, Savm, 58 (II, 813); Tirmizî, Savm, 53 (III, 132).

³⁶⁷ Ahmed b. Hanbel, Müsned, V, 296,307,311; Tirmizî, Savm, 48.

kaçmayarak öldürülürsem Allah kötülüklerimi örter mi?’ diye sordu. Bunun üzerine Rasulullah (sav) ‘evet’ dedi. Sonra bir an sustu. Arkasından ‘az önce soru soran nerede?’ dedi. Adam ‘buradayım’ dedi. Rasulullah (sav) ‘sen ne demiştin?’ dedi. Adam, şöyle dedi: ‘şayet ben sabrederek, sevabını Allah’tan bekleyerek, ileri atılarak ve geri kaçmayarak öldürülürsem Allah kötülüklerimi örter mi? demiştim’ bunun üzerine Rasulullah (sav), ‘Evet, ancak borç hariçtir. Bana bunu Cebrail şimdi haber verdi.’³⁶⁸ şeklinde cevap verdi.

Öyle anlaşılıyor ki misalimizdeki “Allah yolunda şehit olan bir kimsenin dahi üzerindeki kul haklarının affedilmeyeceği” çıkarımı, tamamını zikrettiğimiz yukarıdaki hadisten mülhemdir.

II. HADİSLERİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Bu başlık altında çalışmamızın konusunu teşkil eden Diyarbakır, Mardin ve Batman illerinde okunan hutbelerde kullanılan hadislerin kullanım yöntemi, kaynakları, tercümelemleri, tekrarları ve yeterlik açısından sayıları ilgili değerlendirmeler yapılacaktır.

2.1. Hutbelerde Hadis Kullanım Yöntemlerinin Değerlendirilmesi

Yukarıda belirtildiği üzere hadislerin hutbelerde kullanımını üç yöntemle gerçekleştirmektedir. Hadislerin tam metninin kullanıldığı yöntem, özellikle kısa hadis kullanımında ortaya çıkmaktadır ve oldukça yaygındır. Hadislerin iyi anlaşılması ve hadis kültürünün toplumda yer edinmesi açısından bu yöntem en iyisidir. İkinci bir yöntem olan ihtisarın yani hadislerin kısaltılarak zikredilmesi ise hutbe hacminin kabarmaması açısından faydalı olduğu düşünülebilir. Ancak; bu yöntemle hadislerin mana vurgusu kaybolmaktadır. Meselâ; sadece “Cennette reyyân denilen bir kapı vardır ki kıyamet gününde oradan sadece oruçlular girer” cümlesiyle başlayan hadisin sadece baş tarafının kullanılması yeterli görülüşse de söz konusu hadisin devamı olan “...nerede oruçlular? diye seslenilir. Bunun üzerine onlar ayağa kalkarlar. Onlardan başka kimse girmez. Onlar girince kapı kapanır. Artık hiç kimse oraya giremez” kısmının zikredilmemiş olması, hadisteki vurguyu azaltmıştır. Zira hadisin son kısmı,

---

³⁶⁸ Ahmed b. Hanbel, II,308; Nesâî, Cihad, 32 (VI, 23-24).

oruç tutanların ahiretteki durumlarını daha etkileyici bir şekilde adeta gözler önüne sermektedir. Bu itibarla; şayet usandıracak kadar uzun değilse hadis metninin tam olarak zikredilmesi daha isabetli görünmektedir.

Yine 130 numaralı hadiste sadece “en ağır zahmet ve sıkıntılara uğrayanlar peygamberler olmuştur”³⁶⁹ şeklinde hadisin sadece bir kısmı zikredilmiştir. Hâlbuki hadisin aslında aşağıdaki diyalogtan alıntı olduğu bilinmektedir.

“Rasulullah (sav), ‘Ya Rasulallah, en çok sıkıntı çekenler kimlerdir?’ diye sorulması üzerine şöyle cevap vermiştir: “Nebilerdir; sonra mertebelerine göre diğerleri... Herkes dindarlığına göre imtihana tabi olur. Şayet dininde sağlam ise imtihanı ağır olur. Dindarlığında gevşeklik varsa, sınavı ona göre olur. Kul günahsız olarak yeryüzünde yürüyünceye kadar belalar onun peşini bırakmaz.”

Şayet bu diyalog olduğu gibi zikredilmiş olsaydı, kanaatimizce muhatapların üzerinde çok daha fazla etkili olurdu.

Çıkarıma dayalı hadis kullanım metodu da oldukça yaygındır. Özellikle serbest sohbet ortamlarında ve sözün kısa tutulması gereken konuşmalarda –ki hutbeler de bu kapsama dâhildir- gerek ayetlerden gerekse hadislerden mülhem bazı çıkarımlar yapılmaktadır. Bundan kaçınmak elbette ki zordur. Ancak bu usulün, toplumda hadis kültürünün oluşmasında engel teşkil ettiğini kabul etmek lazımdır. Zira söz konusu konuşmalarda her ne kadar hadisin anlamına temas ediliyorsa da hadisin, konuşanın konuşması arasında kaybolduğu inkâr edilemez. Dolayısıyla muhatapların bilgi dünyasında “düğün olduğunu biliyor ama nerede olduğunu bilmiyor” sözünü hatırlatan bulanık bir manzara oluşmaktadır. Elbette ki telmihte bulunulan hadisler, anlatılmak istenen konunun anlaşılmasına ve sünnet bağlamında delillendirilmesine yardımcı olmaktadır. Nitekim bu, araştırmamıza konu olan hutbelerden anlaşılmaktadır. Bununla birlikte hadislerin, hatibin cümleleri içindeki yerinin açık bir şekilde belli olması, muhatap kitlenin hadis bilgisine katkı vermesi açısından önemli olduğunu düşünmekteyiz.

---

³⁶⁹ Ahmed b. Hanbel, I,172,174; Darimî, Rikak, 67; İbn Mâce, Fiten,23(II, 1334); Tirmizî, Zühd, 56(IV,601-602).

2.2. Hutbelerde Kullanılan Hadislerin Sıhhat Dereceleri

Araştırmamıza konu olan hadislerin sıhhat açısından değerlendirilmesi elbette ki çok önemlidir. Ancak; takdir edilmelidir ki, 304 tane hadisin ayrı ayrı sıhhat derecelerini tespit edip değerlendirmek oldukça kapsamlı bir çalışma ile mümkündür. Hatta bu konu başlı başına bir araştırma konusu olabilecektir. Bundan dolayı Diyarbakır, Mardin ve Batman illerinde okunan hutbelerde kullanılan hadislerin sıhhat derecelerine özen gösterilip gösterilmediğini, zayıf veya mevzu hadislere yer verilip verilmediğini ortaya koymak için bu konuya yüzeysel bir şekilde bakmak durumundayız.

1. Araştırmamızda tahriri yapılan 32 numaralı hadis, “Hac ve umre için Beytullah’a gidenler Müslümanların Allah’a gönderilmiş temsilcileridir. Dua ederlerse Allah dualarını kabul eder, mağfiret dilerlerse bağışlar”³⁷⁰ şeklindedir.

Bu hadis ile ilgili olarak, isnadında Salih b. Abdullah isimli bir ravinin bulunduğu ve Buhari’nin bu şahıs hakkında “münkeru’l-hadis” dediği zikredilmektedir.³⁷¹ Dolayısıyla böyle bir raviden hadis alınmaması gerektiği ortaya çıkmaktadır.

2. “Namaz dinin direğidir, onu ikame eden dinini ayakta tutmuş olur. Onu terk eden de dinini yıkmış olur.”³⁷² (Hadis no:12)

Aclûnî, “namaz dinin direğidir” ibaresinden sonraki cümlelerin fukahaya ait olduğunu belirtmektedir.³⁷³ Dolayısıyla burada hadis olmayan bir sözün, hadis olarak rivayet edilmesi söz konusudur.

3. “Oruçlunun uykusunun ibadet, susmasının Allah’ı tesbih etme”³⁷⁴ (Hadis no:27)

³⁷⁰ İbn Mâce, Menâsik, 5 (II, 966). Bu ve bundan sonraki dipnotlarda İbn Mâce’den nakledeceğimiz değerlendirmeler, hadislerin hemen akabinde Heysemî’nin **Mecmau’z-Zevaid**’inde dile getirmiş olan değerlendirmelerdir.

³⁷¹ İbn Mâce, Menâsik, 5 (II, 966).

³⁷² Aclûnî, a.g.e, II, 31.

³⁷³ Aclûnî, a.g.e., II, 31.

³⁷⁴ el-Hindî, Ali b. Husamuddin el-Muttaki, **Kenzü’l-Ummal**, VIII, 443.

Beyhakî, bu hadisin ravilerinden Ma'ruf b. Hassan'ın zayıf olduğunu, Süleyman b. Amr ve en-Nehaî'nin ise ondan daha zayıf olduğunu belirtmektedir.³⁷⁵

4. Kurban kesmeye gücü yettiği halde kurban kesmeyen mescidimize yaklaşmasın.³⁷⁶
(Hadis no:35)

Bu hadisin ravilerinden Abdullah b. Ayyaş'ın zayıf bir ravi olduğu ifade edilmektedir. Ebu Davud ve Nesaî'nin de aynı görüşte olduğu hatta İbn-i Yunus'un kendisini "munkeru'l-hadis" şeklinde nitelendirdiği zikredilmektedir.³⁷⁷

5. "...Kurban kesiniz, kurban babanız İbrahim'in sünnetidir..."³⁷⁸ (Hadis no:36)

Hadisin isnadında, asıl ismi Nefî' b. Haris olan Ebu Davud'un olduğu, bu şahsın hadislerinin kabul edilmediği hatta hadis uydurmakla itham edildiği zikredilmektedir.³⁷⁹

6. "Kurbanlık hayvanın yünlerinin her bir kılına on hasene sevap verilir"³⁸⁰
(Hadis no: 38) Bu hadisin isnadında da Ebu Davud adında bir ravinin bulunduğu asıl isminin Nefî' b. El-Haris olduğu, rivayetlerine itibar edilmediği hatta hadis uydurmakla itham edildiği bilgisine yer verilmektedir.³⁸¹

7. Âdemoğlu, Kurban Bayramı günlerinde Allah için Kurban kesmekten daha sevimli bir iş yapmamıştır."³⁸² (Hadis no: 39)

el-Elbânî'ye göre yukarıdaki hadis zayıftır.³⁸³

8. Peygamber Efendimiz (sas)'in Hz. Ömer'e: "Duana bizi de ortak et." diye buyurmuş.³⁸⁴ (Hadis no: 40)

el-Elbânî, hadisin zayıf olduğunu belirtmiştir.³⁸⁵

³⁷⁵ Beyhakî, **Şuabu'l-İman**, V, 422.

³⁷⁶ Ahmed b. Hanbel, II,321; İbn-i Mace, Edâhî, 2 (II, 1044).

³⁷⁷ İbn-i Mace, Edâhî, 2 (II, 1044).

³⁷⁸ Ahmed b. Hanbel, IV,368; İbn Mace, Edahi, 3 (II, 1044).

³⁷⁹ İbn Mace, Edahi, 3 (II, 1044).

³⁸⁰ Ahmed b. Hanbel, IV,368; İbn Mâce, Edâhî, 3 (II, 1045).

³⁸¹ İbn Mâce, Edâhî, 3 (II, 1045).

³⁸² İbn Mace, Edâhî 3 (II, 1045). ; Tirmizî, Edâhî, 1 (IV, 83).

³⁸³ el-Elbânî, **Daîf-u Sunen-i Tirmizî**, I, 174.

³⁸⁴ Ebu Davud, **Sucûdu'l-Kur'an**, 358 (II, 169); Tirmizî, Daavât, 110 (V, 560);

9. "Dua, ibadetin özüdür."³⁸⁶ (Hadis no: 44)

el-Elbânî, hadisin العباداة مخ الدعاء lafızlarıyla gelen rivayetini zayıf görmektedir.³⁸⁷

10. "Ey Ebu Zer, Allah'ın kitabından bir harf öğrenmek için sabahleyin evinden çıkman, senin için nâfile yüz rekât namaz kılmaktan daha hayırlıdır."³⁸⁸ (Hadis no: 51)

el-Elbânî, yukarıdaki hadisin zayıf olduğunu ifade etmiştir.³⁸⁹

11. "Kim Kur'an-ı okur ve Onunla gereği gibi amel ederse, kıyamet günü anne ve babasına ışığı güneş aydınlığından daha parlak bir taç giydirilir ve yine onun anne ve babasına değeri dünyalara değişilmez iki elbise giydirilir. Onlar: Bunlar bize niçin giydirildi? diye sorduklarında; kendilerine çocuğunuzun Kur'an öğrenmesinden dolayı cevap verilir"³⁹⁰ (Hadis no: 53) Hadisin zayıf olduğu ifade edilmektedir.³⁹¹

12. "Kalbinde Kur'an'dan bir miktar bulunmayan kimse, harap ev gibidir."³⁹² (Hadis no: 55) Bu hadisin isnadının zayıf olduğu belirtilmiştir.³⁹³

13. Şaban ayının 15. gecesini ibadetle geçirin, gündüzünde de oruç tutun. Çünkü Yüce Allah, bu gece dünya semasına rahmetiyle tecelli eder ve 'Yok mu tövbe eden, tövbesini kabul edeyim! Yok mu rızık isteyen, rızık vereyim! Yok mu şifa isteyen, şifa vereyim! Yok mu başka isteği olan ona da istediğini vereyim."³⁹⁴ (Hadis no: 64)

---

³⁸⁵ el-Elbânî, **Daîf-u Sunen-i Tirmizî**, I, 468.

³⁸⁶ Tirmizî, Deavât, 1, (V, 456.)

³⁸⁷ el-Elbânî, **Daîf-u Sunen-i Tirmizî**, I, 441.

³⁸⁸ İbn Mâce, İftitahu'l-Kitap,16 (I, 79).

³⁸⁹ el-Elbânî, **Daîf-u İbn Mâce**, I, 16.

³⁹⁰ Ebu Davud, Vitir, 14 (II, 148).

³⁹¹ Ebu Davud, Vitir, 14 (II, 148).

³⁹² Ahmed b. Hanbel, I,223; Tirmizî, Fezailü'l Kur'an, 18 (V, 177); Darimî, Fezailü'l Kur'an,1(I, 835).

³⁹³ İbnu'l-Esir, Mecduddin Ebu Seâdât el Mubarek b. Muhammed el-cezerî, **Camiu'l-Usul fi Ehâdisi'r-Rasul**, Abdulkadir el-Ernaut (Thk.), VIII, 508.

³⁹⁴ İbn Mâce, İkame, 191 (I, 444).

Hadisin isnadında zayıflık söz konusu olduğu zira sened zincirinde hadis uydurmakla itham edilen Ebu Bekir b. Abdullah b. Muhammed b. Ebi Yusrah'ın bulunduğu ifade edilmektedir.³⁹⁵

14. Recep, Recep Allah'ü Teâlâ'nın ayıdır. Recep ayına ikram edene, saygı gösterene, Allah'ü Teâlâ, dünyada ve ahrette ikram eder.” (Hadis no: 65)

Aclunî, bu hadisin Deylemî ve başkalarının merfu' olarak rivayet ettiğini ancak İbnu'l-Cevzi'nin söz konusu hadisi *Mevdûât* isimli eserinde defalarca zikrettiğini belirtmektedir.³⁹⁶

15. Bu gece Şaban'ın on beşinci gecesidir. Cenâb-ı Hak, bu gece Benî Kelb kabilesinin koyunlarının tüyleri kadar kimseyi, cehennemden âzâd eder. Fakat bu gece, müşriklerin, kin tutanların, akrabalarıyla münasebeti kesenlerin, hayat ve ihtişamlarına mağrur olanların, ana ve babalarına isyan edenlerin, içki düşkünlerinin yüzüne bakmaz.”³⁹⁷ (Hadis no: 67)

Buhari'nin, bu hadisi zayıf gördüğü ifade edilmiştir.³⁹⁸

16. “Beni Rabbim terbiye etti...”³⁹⁹ (Hadis no: 83).

Aclunî, bu hadisin isnadının zayıf olduğunu beyan etmektedir.⁴⁰⁰

17. Doğru sözlü ve güvenilir tüccar (ahirette) peygamberler, sıddıklar ve şehitlerle beraber bulunacaktır.”⁴⁰¹ (Hadis no:92)

Hadisin sened zincirinde yer alan Kulsum b. Cuşen el Kuşeyrî'nin zayıf olduğu ifade edilmiştir.⁴⁰²

³⁹⁵ İbn Mace, İkame, 191 (I, 444).

³⁹⁶ Aclunî, a.g.e, I, 423. Krş. İbnu'l-Cevzî, *el-Mevdûât*, II, 124, 205.

³⁹⁷ Münziri, *et-Terğib ve't-Terhib*, II, 118.

³⁹⁸ ez-Zeyleî, Cemaluddin Abdullah b. Yusuf b. Muhammed, *Tahricu'l-Ehadisi ve'l-Âsâri'l-Vakıa fi Tefsiri'l-Keşşaf*, Riyad, h. 1414, III,262.

³⁹⁹ Suyutî, Celaleddin, *Camiu'l-Ehâdis*, II,88.

⁴⁰⁰ Aclunî, a.g.e, I, 70.

⁴⁰¹ Tirmizi, Büyü', 4 (III, 515); Darimî, Büyü', 8(II,561); İbn Mâce, Ticaret, 1 (II, 724).

⁴⁰² İbn Mâce, Ticaret, 1 (II, 724).

18. Kişinin imanı kamil olmaz, kalbi doğru olmadıkça. Kalbi doğru olmaz, dili doğru söylemedikçe. Kişi cennete girmez, komşusu kötülüğünde emin olmadıkça.”⁴⁰³ (Hadis no: 106)

Yukarıdaki hadisin senedinde Ali b. Mıs’ade yer almaktadır ki, Nesâî ve başka muhaddisler onu zayıf kabul etmişlerdir.⁴⁰⁴

19. “Kanaat tükenmeyen bir hazinedir” (Hadis No: 107).

Aclûnî, bu hadisi değerlendirmek üzere eserinde zikretmiş ve Zehebî’nin, bu hadisin isnadının çok zayıf olduğunu belirttiğini nakletmiştir.⁴⁰⁵

20. “Ateşin odunu yakıp kül ettiği gibi haset de iyilikleri yakıp kül eder”⁴⁰⁶ (Hadis no: 120)

Bu hadisin isnadında İsa b. Ebi İsa’nın yer aldığı ve kendisinin zayıf bir ravi olduğu belirtilmiştir.⁴⁰⁷

21. “İki günü birbirine eşit olan zarardadır.”⁴⁰⁸ (Hadis no: 123)

Aclûnî, bu hadisi naklettikten sonra söz konusu hadisin zayıf bir senetle merfu’ olarak rivayet edildiğini beyan etmektedir.

22. Bir genç, peygamberliğinden önce Allah Rasûlü ile bir alışveriş yapar, biraz beklerse borcunu hemen getireceğini va’dederek oradan ayrılır, fakat verdiği sözü unuttur. Üç gün sonra hatırlayıp konuştuğu yere geldiğinde ise, Efendimizi aynı yerde beklerken bulur. Kutlu Nebi, bu yaptığı karşısında kendisine serzenişte bulunmayıp sadece; “Ey delikanlı! Bana zahmet verdin, üç gündür burada seni bekliyorum.”⁴⁰⁹ (Hadis no: 143)

⁴⁰³ El-Munzirî, **et-Tergib ve’t-Terhib**, III, 338.

⁴⁰⁴ Heysemi, Nureddin Ali b. Ebi Bekr, **Mecmeu’z-Zevâid ve Menbeu’l-Fevâid**, Beyrut, h. 1412, I, 220.

⁴⁰⁵ Aclûnî, a.g.e, II, 102.

⁴⁰⁶ İbn-i Mâce, Zühd, 22 (II, 1408); Ebu Davud, Edeb,44(V,209).

⁴⁰⁷ İbn-i Mâce, Zühd, 22 (II, 1408).

⁴⁰⁸ Keşfu’l-Hafa, II, 233.

⁴⁰⁹ Ebu Davud, Edeb, 82 (V, 268-269).

el-Elbânî, hadisin zayıf olduğunu belirtmiştir.⁴¹⁰

23. “Amellerin en faziletlisi, Allah için sevmek; Allah için buğz etmektir.”⁴¹¹
(Hadis no: 162)

el-Elbânî, bu hadisin zayıf olduğunu bildirmiştir.⁴¹²

24. Kul evlendiği zaman dinin yarısını korumuş olur. Artık geri kalan yarısında da Allah’a karşı gelmekten kaçınınsın”⁴¹³ (Hadis no: 166)

Hadisin isnadında yer alan Yezid er-Rekkaşî ve Cabir el-Cuaffî’nin zayıf kabul edildiği belirtilmiştir.⁴¹⁴

25. Allah Rasulu Enes bin Malik’e “Yavrucuğum! Ailenin yanına girdiğin zaman onlara selam ver ki bu hem sana hem ailene bereket olsun” diye nasihatte bulunmuştur.⁴¹⁵ (Hadis no: 177)

el-Elbânî, hadisin isnadının zayıf olduğunu bildirmiştir.⁴¹⁶

26. Bir gün Beni Seleme’den bir adam Peygamberimize gelerek: “Ya Rasulallah, ana ve babamın vefatlarından sonra, onlara yapabileceğim bir iyilik var mıdır?” diye sorar. Rasul-i Ekrem (s.a.v) de şöyle cevap verir : “Evet onlara hayır dua eder, onlar için istiğfar eder, vasiyetlerini yerine getirir, akrabalarını görüp gözetir, dostlarına da ikram edersin”⁴¹⁷ (Hadis no: 179)

el-Elbânî, bu hadisin zayıf olduğunu ifade etmiştir.⁴¹⁸

27. Çocuklarınıza güzel davranıp iyilikte bulununuz. Onları en güzel şekilde terbiye ediniz.”⁴¹⁹ (Hadis no: 185)

---

⁴¹⁰ el-Elbânî, **Daifu’t-Terğibi ve’t-Terhib**, Riyad, II,144.

⁴¹¹ Ahmed b. Hanbel, V,146; Ebu Davud, Sünnet,3 (V, 7).

⁴¹² el-Elbânî, **Daif-u Ebi Davud**, I, 462.

⁴¹³ El-Münzirî, a.g.e, III, 42; Heysemi, **Mecme’u’z-Zevaid, ve Menbeu’l-Fevâid**, IV, 463.

⁴¹⁴ Heysemi, a.g.e, IV, 463.

⁴¹⁵ Tirmizi, İstizan, 10 (V, 59).

⁴¹⁶ el-Elbânî, **Daif-u Sunen-i Tirmizî**, I,322.

⁴¹⁷ İbn Mace, Edep, 2 (II, 1209); Ebu Davud, Edep, 120 (V, 352).

⁴¹⁸ el-Elbânî, **Daif-u Ebi Davud**, I, 508.

⁴¹⁹ İbn Mace, Edep, 3 (II, 1211).

Hadisin isnadın yer alan el-Haris b. Nu'man, her ne kadar İbn Hibban tarafından güvenilir kabul edilmişse de Ebu Hatim'in, kendisini eleştirdiği zikredilmiştir.⁴²⁰ El-Banî de bu hadis için *ضعيف جدا* kaydını koymuştur.⁴²¹

28. Hiç bir baba çocuğuna güzel terbiye ve edepten daha güzel bir hediye vermiş olamaz."⁴²² (Hadis no:186)

el-Elbânî, bu hadisin zayıf olduğunu kaydetmiştir.⁴²³

29. "Çocuklarının eğitimiyle meşgul olması, kişinin sadaka vermesinden daha hayırlıdır"⁴²⁴ (Hadis no: 187)

Aclunî'nin ifadesine göre Sağanî, bu hadisin **mevzu** olduğunu zikretmiştir.⁴²⁵

30. "Çocuklarınıza yüzmeyi ve atıcılığı öğretiniz."⁴²⁶ (Hadis no: 188)

Aclûnî, bu hadisin senedi hakkında zayıf olduğunu ama şahitlerinin bulunduğunu beyan etmiştir.

31. "*Hayırlar içerisinde sevabı en süratli olanı, iyilik yapmak ve akraba ziyaretinde bulunmaktır. Şerler içerisinde cezası en süratli olanı ise, zulmetmek ve akrabalarla alakayı kesmektir*"⁴²⁷ (Hadis no:195)

el-Elbânî, yukarıdaki hadis için *ضعيف جدا* hükmünü vermiştir.⁴²⁸

32. "Ben bir muallim olarak gönderildim."⁴²⁹ (Hadis no: 217)

Bu hadisin isnadının zayıf olduğu, zira isnadında yer alan ravilerden Davud, Bekr ve Abdurrahman'ın zayıf oldukları ifade edilmiştir.⁴³⁰ el-Elbânî de, vardığı sonuçta aynı kanaati paylaşmıştır.⁴³¹

⁴²⁰ İbn Mace, Edep, 3 (II, 1211).

⁴²¹ el-Elbânî, Muhammed Nasıruddin b. Hâcc Nuh, **Silsiletu'l-Ehâdisi'd-Daîfeti ve'l-Mevdûati ve Eseruhe's-Seyyietu fi'l-Ummeti**, Riyad, IV, 150.

⁴²² Ahmed b. Hanbel, III, 412, IV, 77, 78; Tirmizi, Birr, 33 (IV, 338).

⁴²³ el-Elbânî, a.g.e, III, 249.

⁴²⁴ Ahmed b. Hanbel, V, 102; Tirmîzî, Birr, 33 (IV, 337);

⁴²⁵ Aclunî, a.g.e, II, 151.

⁴²⁶ Aclunî, a.g.e, II, 63.

⁴²⁷ İbn-i Mace, Zühhd, 23(II, 1408).

⁴²⁸ el-Elbânî, a.g.e, VI, 301.

⁴²⁹ İbn Mâce, Mukaddime,17 (I, 83).

33. “İlim, müminin yitik malıdır. Onu nerede bulursa alır”⁴³² (Hadis no:219)

Hadisin isnadında yer alan İbrahim b. Fadl’ın, hıfzı açısından zayıf görüldüğü belirtilmiştir.⁴³³

34. “İlim tahsil etmek her müslüman erkek ve kadına farzdır”⁴³⁴ (Hadis no:220)

Ravilerden Hafs b. Süleyman’ın zayıf olmasından dolayı hadisin isnadında zayıflık olduğu dile getirilmiştir. Suyutî de bir soru üzerine bu hadisin isnad açısından zayıf olduğunu belirtmiştir.⁴³⁵

35. Ashabım gökteki yıldızlar gibidir, hangisine uyarsanız hidayeti bulursunuz”⁴³⁶ (Hadis no: 206)

Bu hadisin tüm senetlerinin zayıf olduğu söylenmiştir. Bezzar, bu hadisin Rasulullah (sav)’den gelişinin sahih olmadığını ifade etmiştir. Diğer taraftan İbn Hazm, söz konusu haberin mekzub ve mevzu olduğunu iddia etmiştir.⁴³⁷

36. Bir yerde ölen ashabımdan hiçbirisi yoktur ki kıyamet günü oranın ahalisine bir nur ve onlara (cennete sevkte) bir rehber olmasın.”⁴³⁸ (Hadis no: 208)

el-Elbânî, bu hadisin zayıf olduğunu ifade etmektedir.⁴³⁹

37. Bir defasında Sa’d’ı abdest alırken gördü. Onun suyu fazla kullandığını görünce “ bu israf nedir?” diye sordu. Sa’d, “abdestte israf olur mu?” deyince Hz. Rasûl (as), “Evet, hatta akmakta olan bir nehirde abdest alsan bile” şeklinde cevap vermiştir.⁴⁴⁰ (Hadis no: 227)

---

⁴³⁰ İbn Mâce, Mukaddime,17 (I, 83).

⁴³¹ el-Elbânî, a.g.e, I,67.

⁴³² İbn Mâce, Zühd,15 (II, 1395); Tirmizi, İlim, 19 (V, 51).

⁴³³ İbn Mâce, Zühd,15 (II, 1395).

⁴³⁴ İbn Mâce, Mukaddime, 17 (I, 81).

⁴³⁵ İbn Mâce, Mukaddime, 17 (I, 81).

⁴³⁶ İbnü’l Mulakkin, **el-Bedru’l-Munir fi Tahrici’l-Ehadisi ve’l-Âsâr**, IX,584.

⁴³⁷ İbnü’l Mulakkin, **Hulasatu’l-Bedri’l-Munir fi Tahric-i Kitabi’s-Şerhi’l-Kebir**, Riyad, II, 431.

⁴³⁸ Tirmizî, Menakıb, 59 (V, 697).

⁴³⁹ el-Elbânî, a.g.e, IX, 454.

⁴⁴⁰ Ahmed b. Hanbel, II,221; İbn Mâce, Taharet, 48 (I, 147).

Bu hadisin senesinde Hayy b. Abdullah olduğu için zayıflık olduğu belirtilmektedir.⁴⁴¹

38. "Üzerinde (bir dîn) kardeşinin nefesine yâhut malına tecâvüzden doğmuş bir hakk bulunan kimse, dînâr ve dirhem bulunmayacak (kıyamet günün)den evvel, bugün dünyâda mazlumdan o hakkı bağışlamasını istesin."⁴⁴² (Hadis no: 242)

el-Elbânî'ye göre aşağıdaki lafızlarla rivayet edilen hadis zayıftır.⁴⁴³

ولا ديناراً ثم ليس يؤخذ أن قبل فاستحله فجاءه مال أو عرض في مظلمة عنده لأخيه كانت عبداً الله رحم سيئاتهم من عليه حملوه حسنات له تكن لم وإن حسناته من أخذ حسنات له كانت فإن درهم

39. Akıllı kimse, kendisini hesaba çeken ve ölümden sonrası için hazırlanan kimsedir. Aciz kimse ise, nefsanî arzularına tabi olan ve Allah'tan olmadık şeyler isteyen kimsedir."⁴⁴⁴ (Hadis no:264)

el-Elbânî, yukarıdaki hadisin zayıf olduğu sonucuna varmıştır.⁴⁴⁵

40. Yedi şey gelmeden önce, ibadetleri yerine getirmede acele ediniz! İnsana her şeyi unutturan fakirlik, taşkınlığa götüren zenginlik, sağlığı bozan hastalık, takati kesen yaşlılık, hayatı sona erdiren ölüm, beklenen ve ne zaman çıkacağı fark edilmeyen büyük şer ve çok ürpertici ve çok acı bir gün olan kıyamet ."⁴⁴⁶ (Hadis no:266)

el-Elbânî, bu hadis için جدا ضعيف ifadesini kullanmıştır.⁴⁴⁷

41. "Sizler kıyamet günü kendi adınız ve babalarınızın adıyla çağrılacaksınız. Bu sebeple güzel isimler seçiniz"⁴⁴⁸ (Hadis no: 297)

el-Elbânî, bu hadisin zayıf olduğuna hükmetmiştir.⁴⁴⁹

⁴⁴¹ İbn Mâce, Taharet, 48 (I, 147).

⁴⁴² Tirmizî, Kıyamet, 2 (IV, 613-614).

⁴⁴³ el-Elbânî, **Daîf-u Sunen-i Tirmizî**, I, 273.

⁴⁴⁴ İbn Mâce, Zühd, 31 (II, 1423); Tirmizi Kıyame, 25 (IV,638).

⁴⁴⁵ el-Elbânî, **Silsiletu'l-Ehâdisi'd-Daîfeti ve'l-Mevdûati ve Eseruhe's-Seyyietu fi'l-Ummeti**, XI, 499.

⁴⁴⁶ Tirmizi, Zühd, 3 (IV, 552).

⁴⁴⁷ el-Elbânî, **Daîfu't-Terğibi ve't-Terhib**, II,186.

⁴⁴⁸ Ahmed b. Hanbel, V,194; Darimî, İstîzan, 59 (II, 602); Ebû Dâvud, Edeb, 69 (V, 236).

⁴⁴⁹ el-Elbânî, **Silsiletu'l-Ehâdisi'd-Daîfeti ve'l-Mevdûati ve Eseruhe's-Seyyietu fi'l-Ummeti**, XI, 810.

42. “Müslüman toplum içinde en hayırlı aile yuvası, içinde bir yetimin barındırıldığı ve ona iyi davranıldığı yuvadır. Müslüman toplum içinde en kötü aile yuvası, bir yetimin barındırıldığı esnada ona kötü davranıldığı yuvadır”⁴⁵⁰ (Hadis no:274)

Yukarıdaki hadisin isnad zincirinde bulunan Yahya b. Süleyman’ın, Buhari tarafından eleştirildiği ve hadislerinin kabul edilmeyeceği zikredilmiştir.⁴⁵¹ Aynı zamanda el-Elbânî de söz konusu hadisin zayıf olduğunu belirtmektedir.⁴⁵²

43. “Allah derdi de çareyi de verdiği gibi her dert için bir ilaç yaratmıştır. Bu sebeple tedaviye devam ediniz. Fakat haramla tedavi etmeyiniz.”⁴⁵³ (Hadis no: 279)

el-Elbânî, yukarıdaki hadisin zayıf olduğunu ifade etmiştir.⁴⁵⁴

44. “Allah pak ve temizdir, paklık ve temizliği sever; kerim ve cömerttir, kerem ve cömertliliği sever. Öyle ise avlularınızı ve boş sahalaraınızı temiz tutun.”⁴⁵⁵ (Hadis no: 292)

Tirmizî, yukarıdaki hadisi naklettikten sonra hadisin isnadında bulunan Halid b. İlyas’ın zayıf bir ravi kabul edildiğini kaydetmiştir.

Yukarıda zikrettiğimiz hadislerden anlaşıldığı üzere hutbelerde zayıf hatta nadir de olsa mevzu hadislerin kullanıldığı görülmektedir. Tesbit edebildiğimiz kadarıyla çalışmamızın alanı olan Diyarbakır, Mardin ve Batman illerinde 2008-2012 tarihleri arasında okunmuş hutbelerde kullanılan hadislerden 44 tanesi hakkında muhaddislerin olumsuz görüşleri mevcuttur. Aşağıda zikredileceği üzere 5 tanesinin de kaynağına ulaşamamıştır. Söz konusu yıllarda toplam 304 hadis kullanıldığına göre, basit bir hesaplama yaklaşık olarak her altı hadisten birinin sorunlu olduğu ortaya çıkmaktadır. Bu durum, hutbelerde kullanılan hadislerin gerektiği kadar tetkikten geçirilmediğini göstermektedir.

⁴⁵⁰ Ahmed b. Hanbel, II,439; İbn Mace, Edeb, 6 (II, 1313).

⁴⁵¹ İbn Mace, Edeb, 6 (II, 1313).

⁴⁵² el-Elbânî, a.g.e, IV, 142.

⁴⁵³ Ebu Davud, Tıp, 11 (IV, 206-207).

⁴⁵⁴ el-Elbânî, **Daîf-u Ebi Davud**, I, 383.

⁴⁵⁵ Tirmizî, Edep, 41 (V, 112).

2.3. Hutbelerde Kullanılan Hadislerin Kaynakları

Güneydoğu Anadolu Bölgesi (Diyarbakır, Batman ve Mardin) illerinde okunmuş olan hutbelerde hadis kullanımında ana kaynak olarak “Kütübü Tis’a olarak bilinen *Sahih-i Buhari, Sahih-i Müslim, Sünen-i Tirmizi, Sünen-i Ebi Davud, Sünen-i İbn Mace, Sünen-i Darimi, Sünen-i Nesai, el-Muvatta ve Müsned-i Ahmed b. Hanbel*’ den faydalanılmış ve ana kaynak olarak bu eserler kullanılmıştır. Aynı zamanda Ebu Zekeriyya Muhyiddin Yahya b. Şeref en Nevevî’nin (h. 676/1277) *Riyazu’s-Salihin* ve Mansûr Ali Nâsîf’in (m. 1928) *et-Tacu’l-câmi* gibi eserlerden de faydalandığı görülmektedir. Hadislerin tahricinin yapıldığı bölümden de anlaşıldığı üzere hutbe metinlerinde geçen hadislerin daha çok bu kaynaklardan alındığı görülmektedir.

Kaynak olarak kullanılan eserlere baktığımız zaman ana kaynaklar yanında Ebu Abdillah Muhammed b. İsmail b. İbrahim b. el-Mugîre b. Merdezbehe-’l Cufî el-Buhari’nin (h. 256/869) “*Edebü’l-Müfred*”, **Ahmed b. Hüseyin el-Beyhaki**’nin (h. 458/1066) “*Şuabu’l-İma*”n, Nureddin el-Heysemi’nin “*Mecmeu’z-Zevaid ve Menbeu’l-Fevaid*” ve Ebu Abdillah Muhammad ibn Abdullah el-Hakim en-Nişaburî’nin (403/1014) “*el-Müstedrek alâs-Sahihayn*”’ı gibi eserlerden faydalandığını görmek mümkündür.

Ayrıca bunların yanında hadis literatüründe hadisin sübutu için ana kaynak olarak kullanılmayan bazı eserlerden de faydalandığı dikkatimizi çekmektedir. Bu eserler ise şunlardır: Abdurrahman b. Ebi Bekr b. Muhammed b. Sabık el-Hudayri es-Suyutî’nin (h. 911/1505) *el-Camiu’s-Sağir* ve *Fethu’l-Kebir*, Abdül’Azîm İbnu Abdil-Kavî el-Münzirî’nin (h. 656/1258) *et-Terğib ve’t-Terhib*, İsmail b. Muhammed b. Abdulhadi el-Aclunî’nin (h. 1087/1676) ***Keşfu’l-Hafa ve Müzilu’l-ilbas Amma İstehere Mine’l-Ahadisi Alâ Elsineti’n-Nas***, Zeynüddîn Muhammed Abdürraûf b. Tâcil’ârifin b. Nûriddîn Alî el-Münâvî el-Haddâdî’nin (h. 1031/1622) ***Feyzü’l-Kadir Şerhu’l-Camii’s-Sağir***, Ahmed b. İbrâhîm b. Mustafâ es-Seyyid el-Hâşimî’nin (m. 1943) *Muhtâru’l-Ehâdîsi’n-Nebeviyye Ve’l-Hikemü’l-Muhammediyye* ve A.Himmet Berki’nin *250 Hadis Terceme ve Şerhi*.

Saymış olduğumuz bu eserlerden hatta Seyyit Kutub’un(1966) *Fizali’l-Kur’an*, İsmail b. Ömer b. Kesir el-Kureşî’in (774/1373) *Tefsir-u Kur’anı’l-Azim* ve Muhammed

b. Muhammed el-Gazzali'nin (505/1111) *İhya-u Ulumiddin*'i gibi hadis kaynağı olmayan eserlerden bile hadisler alınmış ve hutbelerde kullanılmıştır.

Hutbe hazırlamada başvuru alan hadis kaynaklarını sayısal olarak içeren tablo aşağıda gösterilmiştir.

Sıra No:	Eserin Adı	Müracaat Sayısı
1	Aclunî, Keşfü'l Hafa	6
2	Ahmed b. Hanbel, Müsned	16
3	Beyhaki, Şuabu'l-İman	6
4	Buhari	87
5	İbn Receb el-Hanbelî, Camiu'l İlim ve'l-Hikem	1
6	Dârimi	1
7	Ebu Davud	24
8	El- Munzirî, Et-Terğib ve't-Terhib	4
9	Hakim, el-Müstedrak	4
10	Yûsuf b. İsmâil en-Nebhânî, Fethul-Kebir	2
11	Muhammed Abdurrauf el-Münavî, Feyzü-l Kadir	2
12	Nureddin el-Heysemi, Mecmaü'z-Zevaid	5
13	İbn Mace, Sünen	38
14	Gazzali, İhya-i Ulumi'Ebu Davud-Din	2
15	Muvattâ	4
16	Müslim	62
17	Nesaî	11
18	Nevevî, Riyazu's-Salihin	15
19	Sahihi Buhari Muhtasarı Tecridi Sarih Terc.	2
20	Taberani, el-Mucemul-Kebir	1
21	Taberani , M. Evsat	1
22	Tac	2
23	Tirmizî	52
24	İbni Kesir, Tefsiru'l-Kur'anı'l-Azim	1
25	Seyyid Kutub, Fi Zilali'l-Kur'an	1
26	250 Hadis ve Şerhi	2

Hutbelerde kullanılan hadis kaynakları ciddi anlamda sorunlu görülmektedir. Bu araştırmamız neticesinde tespit ettiğimiz kadarıyla hadislerin kaynak sorunu, kaynak olarak gösterilen bazı eserlerin hadis ilmi açısından kaynak vasfına sahip olmaması haricinde, üç şekilde ortaya çıkmaktadır.

Birincisi; bazen hiç kaynak gösterilmeden hadisler kullanılmıştır. 27, 36, 50, 65, 66, 136 numaralı hadisler buna örnek olarak gösterilebilir.

İkincisi; bazen sadece Tirmizi, Buhari, Müslim, Ebu Davud, Muvatta gibi kaynaklar gösterilmiş ancak cilt, sayfa veya bab ve hadis numaraları verilmemiştir.

Dolayısıyla verilen kaynakları görmek isteyen bir araştırmacının söz konusu hadisi kaynağından bulması oldukça zor olmaktadır. Bu tür kaynak sorunu olan hadisler sayı itibariyle fazla olmakla beraber; örnek olarak 7,37,38,91,94,97 ve 99 numaralı hadis kaynaklarını zikretmeyi yeterli görüyoruz.

Üçüncüsü ise; zikredilen hadisin dipnotunda kaynak verilmiş olmasına rağmen belirtilen kaynakta öyle bir hadis olmayabiliyor. Yani verilen kaynak tamamen yanlış çıkmaktadır. Meselâ 5. sırada zikredilen aşağıdaki hadis buna örnek olarak verilebilir.

“Sahabeden biri Peygamber Efendimize gelerek: “Ya Resulallah! Beni cennete yaklaştıracak ve cehennemden uzaklaştıracak bir ameli haber verir misiniz?” diye bir istekte bulunması ve Sevgili Peygamberimizin ona cevaben: “Allah’a kulluk eder, ona hiçbir şeyi ortak koşmazsın, namazı doğru kılar, zekâtı verir, yakınlarını ziyaret edersin.” (Müslim, İman 4.)

Görüldüğü üzere yukarıdaki hadisin kaynağı “Müslim, İman 4” şeklinde verilmiştir. Oysa gerçek kaynağının “Müslim, İman, 12” şeklinde verilmesi gerekiyordu. Yani meşhur olduğu şekliyle hadis edebiyatında kaynak gösterilirken uyulması gereken “Müslim, Kitap ismi, hadis numarası” yerine; “Müslim, Kitap ismi, bab numarası” şeklinde kaynak gösterilmiştir. Bu durumda söz konusu hadisi verilen kaynağında bulamayan bir araştırmacı ya kendi gayretleri ile hadisin gerçek kaynağını bulmaya yönelir ya da kolayına kaçarak “böyle bir hadis verilen kaynakta yoktur” diyerek yanlış bir tavır sergileyebilir.

Yine 109 numaralı hadiste geçen “gerçek zenginlik, mal çokluğu ile değil, gönül tokluğu iledir”⁴⁵⁶ hadisinin kaynakları arasında verilen “Müslim, Zekât, 130” şeklindeki kaynakta söz konusu hadis bulunmamaktadır. Zikredilen hadisin kaynağı, “Müslim, Zekat, 120” şeklinde verilmesi gerekiyordu.

Başka bir örnek ise 251 numaralı hadistir. “Rasulullah (SAV): Allah yolunda şehit olan bir kimsenin dahi üzerindeki kul haklarının affedilmeyeceğini...”⁴⁵⁷ Bu hadisin iki kaynağı “Müslim, İmaret, 114; Nesai, Cihad, 32” şeklinde zikredilmiştir.

⁴⁵⁶ Ahmed bin Hanbel, Müsned, II, 243,438; Buhârî, Rikak, 15 (VII, 178); Müslim, Zekat, 120; İbn Mâce, Zühd, 9; Tirmîzî, Zühd, 40 (IV, 586).

⁴⁵⁷ Nesâî, Cihad, 32 (VI, 23-24); Ahmed b. Hanbel, II,308.

Ancak; “*Müslim, İmaret, 114*” şeklinde verilen birinci kaynak yanlıştır. Zira belirtilen kaynak böyle bir hadis bulunmamaktadır.

226 numaralı hadisin kaynağı da yanlıştır. Nitekim “iktisat edenin hesabı kolay olur”⁴⁵⁸ şeklinde tercüme edilen hadis için iki kaynak gösterilmiştir. Birinci kaynak “*İbn Mac’e, Taharet, 48*” olarak verilmiş olmasına rağmen söz konusu kaynakta böyle bir hadise rastlanmamaktadır.

Yukarıda belirtilen hususların yanı sıra kaynak göstermede ne tür hataların işlendiğini belirtmek için, hutbelerde geçtiği şekliyle bazı dipnot hataları aşağıda zikredilip söz konusu hatalara parantez içinde kısaca temas edilecektir.

- Buhari (Kitab ismi ve bab numarası belirtilmemiştir.)
- Müslim (Kitab ismi ve hadis numarası belirtilmemiştir.)
- Ebu Davud (Kitab ismi ve bab numarası belirtilmemiştir.)
- İbni Mace (Kitab ismi ve bab numarası belirtilmemiştir.)
- Muvatta (Kitab ismi ve bab numarası belirtilmemiştir.)
- Beyhaki (Eser, cilt ve sayfa belirtilmemiştir.)
- Sünen-i Beyhaki (cilt ve sayfa belirtilmemiştir.)
- Beyhaki Ettac Terc. 2 S 46 (Cilt belirtilmemiş ve aralarında virgül kullanılmamıştır.)
- Beyhaki II 254 (Aralarında virgül kullanılmamıştır.)
- Beyhaki, Acluni ,2/31(1621 (Belirtilen cilt ve sayfa Beyhakiye mi yoksa Acluniye mi ait olduğu belli değildir.)
- Buhari iman 37(Aralarında virgül kullanılmamıştır.)
- Buhari Fedailü Ashab’in-Nebi,1 (Aralarında virgül kullanılmamıştır.)
- Buhari Fedailül Kur’an :27 (Aralarında gerekli noktalama işaretleri kullanılmamıştır.)
- Buhari, Feraiz (Bab numarası yok)
- Buhari: Teheccüd (Bab numarası yok)
- Buhari: Zekât (Bab numarası yok)
- Camiul İlim/2-91 (Müellif ismi zikredilmemiştir.)

---

⁴⁵⁸ Ahmed b. Hanbel, V, 198.

- Etterğib 1/9 (Müellif ismi zikredilmemiştir.)
- Hâkim, IV, 196. (Eser ismi yok)
- İbn-i Mace 2/1044 (1044 rakamı hadise mi yoksa sayfaya mı ait olduğu belli değildir.)
- İbn-i Mace Edahi (Bab numarası yok)
- İhya-i ulumuddin (Cilt ve sayfa bilgisi yok)
- Münziri, II,83 (Eser ismi yok)
- Müslim/Fezailu-s Sahabe 207/2531 (Sondaki rakamların ne ifade ettiği belli değildir.)
- Müsned, II.412, IV) (Sondaki rakamların ne ifade ettiği belli değildir.)
- Müsned, V, 323 (Müellifin ismi yok)
- Nesai cihad, ibni mace cihad (Bab numaraları yok)

Yukarıda verilen misallerde görüldüğü gibi hutbelerde kaynak olarak gösterilen dipnotlar, araştırmacıyı, zikredilen hadislere götürmekten uzaktır. Zira müellifin, eser adının, bab numaralarının veya cilt ve sayfa numaralarının açıkça belirtilmediği ya da eksik verildiği kaynaklar, söz konusu hadislere ulaştırmada yetersiz kalmaktadır. Diğer taraftan kaynak olarak belirtilen (Tirmizi/Menakıb-3864), (Beyhaki II 254) ve (İbn-i Mace Edahi) gibi ibarelerde, akademik çevrelerde malum ve meşhur olan noktalama işaretlerinin kullanılmaması veya yanlış kullanılması, eleştirilebilecek başka bir husustur.

“Acaba böyle hataların sebebi ne olabilir?” diye sorulacak olursa, cevaben şu üç hususu zikredebiliriz. Birincisi; bu tür hatalar sehven olabilmektedir. İkincisi; hutbe hazırlayanların bu konuda yeterli düzeyde eğitim almamış olmalarıdır. Özellikle hadislerin kaynakları verilirken yaygın olarak başvuru olan *Mu’cemu’l-Mufehres* yönteminden habersiz olmaları veya söz konusu yöntemi bilmemeleri, *Kutubu’t-Tis’a*’dan yapılan nakillerin kaynaklarının yanlış verilmesi sonucunu doğurmaktadır diye düşünüyoruz. Üçüncüsü ise; kopyalama yöntemidir. Buna göre; hutbeleri hazırlayanlar, kullanmak istedikleri hadisleri kaynağından bulma yerine internet veya daha önce o konuda hazırlanmış hutbelerde hadis arama cihazına gitmektedirler. Özellikle bilgi kargaşasının yaygın olduğu internette hadis arayanlar, söz konusu hatalara düşme riskiyle karşı karşıya kalmaktadırlar. Zira herhangi bir metinde -hasbe’l-kader- kaynağı yanlış

verilerek bir hadis kullanılmışsa, aynı hatanın birçok internet sayfasına kopyalama yöntemiyle tevarüs ettiğini görmek mümkündür. Şu halde bu tür sanal ortamlarda bulunduğu hadisi verilen kaynağı ile birlikte zikredenlerin hataya düşmesi kaçınılmaz olmaktadır.

2.4. Hutbelerde Kullanılan Hadislerin Tercümeleri

Hutbelerde kullanılan hadislerin tercümelerine bakıldığında zaman genel olarak anlaşılabilir ve doğru tercüme edilmiş olduğu görülmektedir. Elbette ki bunda tercüme edilmiş eserlerden istifade etmenin katkısı büyüktür. Nitekim hutbe yazımında en çok başvurulan *Kutubu't-Tis'a ve Riyazu's-Salihin* gibi eserlerin tercüme edilmiş şekli gerek basılı eserlerde gerekse internet ortamında yaygındır. Dolayısıyla tercüme edilmiş hadis eserlerinden oldukça istifade edildiğini ve uzman kişilerin tercümelerinden faydalanmanın, bu hususta kolaylık sağladığını söyleyebiliriz. Bununla birlikte hutbelerde kullanılan hadislerin tercüme hatalarına rastlamak da mümkündür. Bu konuda aşağıdaki misalleri vermek istiyoruz.

1. “Bu dünyada her şey geçicidir ancak sadaka olarak dağıtıp kalıcı kıldığını (ebedileştirdiğin) senindir.” (Hadis no:16)

Yukarıda kaynağı verilerek tercümesi yapılan hadisin Arapça metni şudur:

إلى انتهى أنه : أبيه عن مطرف عن قتادة عن شعبة حدثنا جرير بن وهب حدثنا غيلان بن محمود حدثنا ما إلا مالك من لك وهل مالي مالي آدم ابن يقول قال { التكاثر ألهاكم } يقول وهو سلم و عليه الله صلى النبي فأبليت لبست أو فأفانيت أكلت أو فأمضيت تصدقت

Buna göre hadisin ilgili kısmının tercümesi şöyle olmalıydı: “Âdemoğlu, ‘malım malım’ der durur. Hâlbuki sadaka verip infak ettiğin, yiyip tükettiğin ve giyip yıprattığın malından başka bir malın var mı ki?”⁴⁵⁹

2. Kim Kur’an-ı okur ve O’nunla gereği gibi amel ederse, kıyamet günü anne ve babasına ışığı güneş aydınlığından daha parlak bir taç giydirilir ve yine onun anne ve babasına değeri dünyalara değişilmez iki elbise giydirilir. Onlar: Bunlar bize

⁴⁵⁹ Ahmed b. Hanbel, II,368,412; Müslim, Zühd,3 (III, 2273); Tirmîzî, Zühd, 31 (IV, 572).

niçin giydirildi? diye sorduklarında; kendilerine çocuğunuzun Kur'an öğrenmesinden dolayı cevap verilir".⁴⁶⁰ (Ahmed b.Hanbel, Müsned,3/440) (Hadis no: 53)

بن سهل عن فائد بن زبان عن أيوب بن يحيى أخبرني وهب ابن أخبرنا السرح بن عمرو بن أحمد حدثنا يوم تاجا والداه ألبس فيه بما وعمل القرآن قرأ من " قال وسلم عليه الله صلى الله رسول أن أبيه عن الجهني معاذ " بهذا عمل بالذي ظنكم فما فيكم كانت لو الدنيا بيوت في الشمس ضوء من أحسن ضوءه القيامة

Görüldüğü üzere yukarıdaki hadis ile verilen tercümesi birbirine uymamaktadır. Meselâ hadiste; anne babaya elbise giydirileceği, giydirilen elbiselerin sebebini sormaları ve cevâben çocuklarının Kur'an okuması kısımları Arapça metinde yer almamaktadır.

3. "Bu gece Şaban'ın on beşinci gecesidir. Cenâb-ı Hak, bu gece Benî Kelb kabilesinin koyunlarının tüyleri kadar kimseyi, cehennemden âzâd eder. Fakat bu gece, müşriklerin, kin tutanların, akrabalarıyla münasebeti kesenlerin, hayat ve ihtişamlarına mağrur olanların, ana ve babalarına isyan edenlerin, içki düşkünlerinin yüzüne bakmaz."⁴⁶¹ (İbn Mace, a.g.e.,191, (I, 444), h.n., 1389.) (İbn-i Mace, İkametü's-Salat 191) (Hadis no: 67)

Kaynağı verilen hadis-i şerifin Arapçası aşağıdaki şekildedir.

رافع بالبيع هو فإذا . أطلبه فخرجت . ليلة ذات وسلم عليه الله صلى النبي فقدت - : قالت عائشة عن... ولكني . ذلك بي وما قلت قد قالت (؟ ورسوله عليك الله يحيف أن تخافين أكنت عائشة يا) فقال . السماء إلى رأسه من لأكثر فيغفر الدنيا السماء إلى شعبان من النصف ليلة ينزل تعالى الله إن) فقال . نسائك بعض أتيت أنك ظننت (كلب غنم شعر عدد

Bu hadiste Allah-u Teâlâ, Şa'ban ayının yarısında dünya semasına tecelli ettiği ve Ben-i Kelb kabilesinin koyunlarının yün tellerinden daha çok kulu affettiği zikredilmektedir. Ancak kimlerin affedilmediği hususunda bir şey zikredilmemiş olmasına rağmen, tercümede beyan edilmiştir. Söz konusu tercümenin muhtevasına temas etmesinden dolayı aşağıdaki hadisi de zikrettik. Ne var ki, her iki hadisin anlamı birleştirilse bile verilen anlamı karşılamadığı görülmektedir.

⁴⁶⁰ Ebu Davud, Vitir, 14 (II, 148).

⁴⁶¹ İbn Mace, İkame, 191.

إلا . خلقه لجميع فيغفر . شعبان من النصف ليلة في ليطلع الله إن) قال وسلم عليه الله صلى الله رسول عن
462 مشاحن أو لمشرك

Görüldüğü üzere yukarıdaki her iki hadiste de kin tutanların, akrabalarıyla münasebeti kesenlerin, ana ve babalarına isyan edenlerin ve içki düşkünlerinin yüzüne bakılmayacağı ile ilgili herhangi bir bilgi bulunmamaktadır. Şu halde; kaynağı verilmiş olan yukarıdaki hadislerin, ilaveler yapılmak suretiyle yanlış tercüme edildiğini görmekteyiz. Hatta bu tür ilavelerin, bir nevi hadis uydurma faaliyeti olarak değerlendirilmesi bile mümkündür.

4. Arapçası *رحمه فليصل أثره في له ينسأ وأن رزقه في له يبسط أن سره من* olan hadis şöyle çevrilmiştir: “Kim ömrünün uzamasını ve rızkının çoğalmasını arzu ediyorsa anne ve babasına iyilik yapsın. Akrabasını ziyaret edip onlarla münasebetini sıkı tutsun.”⁴⁶³ (Hadis no:176)

Yukarıdaki tercümede rızkın çoğalması ve ömrün uzaması, anne-babaya iyilik etmeye ve sila-ı rahime bağlanmıştır. Ancak belirtilen kaynakta aşağıda Arapçası verilen metin geçmekte ve bu metinde anne-babaya iyilik etme ile ilgili herhangi bir beyanat bulunmamaktadır. Dolayısıyla 3. misalde olduğu gibi burada da hadise ilave söz konusudur.

5. “Ya öğretene ol, ya öğrenen, ya dinleyen ol, ya da ilmi seven ol, lakin sakın beşincisi olma helak olursun.”⁴⁶⁴ (Hadis no: 212)

فتهلك الخامس تكن ولا محببًا أو مستمعًا أو متعلمًا أو عالمًا اغد

Yukarıda zikredilen hadisin Arapça metnine göre “ya öğretene ol” yerine “ya bilen ol” veya “ya alim ol” şeklinde tercüme edilmesi daha uygundur.

6. “İlim tahsili sırasında ölen kişi şehittir.” (Hadis no: 216)

Bu tercümeyle esas olan hadisin Arapça metni şöyledir:

⁴⁶² İbn Mace, İkame, 191

⁴⁶³ Buhari, Edep, 12 (VII, 72); Müslim, Birr, 20, 21 (III, 1982).

⁴⁶⁴ Heysemi, Nureddin, *Mecmeu’z-Zevaid ve Menbeu’l-Fevaid*, I, 122; Aclunî, a.g.e, I, 175.

الله سبيل في كان العلم طلب في خرج من وسلم عليه الله صلى الله رسول قال : قال مالك بن أنس عن ...
يرجع حتى

Buna göre hadisin tercümesi şöyle olmalıydı: “Kim ki ilim talebiyle sefere çıkarsa, dönüncüye kadar Allah yolundadır.”⁴⁶⁵

“Acaba başka bir hadisin tercümesi olabilir mi?” diye bir soru akıllara gelebilir. Ancak; işaret edilen kaynakta Tirmizi’nin rivayet ettiği belirtilmektedir. Söz konusu rivayet ise aynen yukarıdaki gibidir.

7. Peygamberimiz, kendisine “bana savaşa denk olabilecek bir amel göster” diye sorulduğunda “buna denk bir amel bulamıyorum” buyurmuştur.⁴⁶⁶ (Hadis no: 202) bu hadisin Arapça metni aşağıdaki şekildedir.

... (أجده لا) قال الجهاد يعدل عمل على دنني فقال سلم و عليه الله صلى الله رسول إلى رجل جاء

Dikkat edilirse yukarıdaki tercümede savaşa denk olabilecek bir amel sorulmaktadır. Oysa hadisin Arapça metninde “cihad” kavramı geçmektedir. Yani hadiste geçen “cihad” kelimesi “savaş” olarak çevrilmiştir. Böyle bir çeviri, cihad anlayışını ciddi ve tehlikeli bir şekilde sınırlandırmaktadır. Zira, her ne kadar cihad söz konusu olunca ilk akla gelen şey, Allah yolunda savaş olsa da, cihadı savaş ile sınırlandırmak, doğru bir yaklaşım olmaz diye düşünüyoruz.

8. “Hiç kimse cennete girdikten sonra tekrar dünyaya dönmek istemez, ancak şehitler kendilerine verilen nimetler sebebiyle dünyaya dönüp on defa şehit olmayı arzu ederler.”⁴⁶⁷ (Hadis no: 204) Bu hadisin Arapçası şudur:

من يرى لما الشهيد إلا فيها وما الدنيا له وأن الدنيا إلى يرجع أن يسره خير الله عند له يموت عبد من ما
أخرى مرة فيقتل الدنيا إلى يرجع أن يسره فإنه الشهادة فضل

Hadisin tercümesinde, şehitlerin on defa dünyaya dönüp şehit olmayı temenni ettiklerinden bahsedilir. Ancak söz konusu hadiste “on kere” şeklinde tercüme edilecek

⁴⁶⁵ Tirmizî, İlim, 2 (V, 29).

⁴⁶⁶ Buhari, Cihad, 1 (III, 200); Müslim, İmâre, 110 (II, 1498); Tirmizî, Fedâilu'l-Cihad, 1 (IV, 164).

⁴⁶⁷ Buhari, Cihad, 6 (III, 202-203); Müslim, İmâre, 108 (II, 1498); Tirmizî, Fedâilu'l-Cihad, 25 (IV, 187).

bir ibare bulunmamaktadır. Dolayısıyla “on kere” yerine “bir daha” şeklinde bir çeviri kullanılmış olması gerekiyordu.

9. “İnsanoğlu midesinden daha zararlı bir kap doldurmamıştır. İnsanoğluna belini doğrultacak birkaç lokma kâfidir. Mutlaka yemesi gerekirse, midesinin üçte birini yemeye, üçte birini içmeye, üçte birini de nefes alıp vermeye (havaya) bırakmalıdır.”⁴⁶⁸ (Hadis no: 280) Bu hadisin Arapça metni şudur:

لنفسه وثلاث لطعامه فثالث محالة لا كان فإن صلبه يقمن أكلات آدم ابن بحسب بطن من شرا آدمي ملا ما

Yukarıdaki tercümede midenin üçte birinin içmeye ayrılmasından bahsedilmektedir. Oysa hadisin Arapça metninden de anlaşılacağı üzere zikredilen hadiste böyle bir açıklama bulunmamaktadır.

10. “İktisat edenin hesabı kolay olur.”⁴⁶⁹ (Hadis no: 226)

Yukarıda tercüme verilmiş olan hadisin Arapça metni muhtemelen şudur:

بحاسب مقتصد ومنهم والحزن لهم فذلك مقامه في منه يؤخذ الظالم قال لنفسه ظالم فمنهم يقول وسلم عليه الله صلى الله رسول سمعت...
حساب بغير الجنة يدخلون الذين فذلك بالخيرات سابق ومنهم يسيرا حسابا

Arapçası metnini zikrederken “muhtemelen” kaydını koyduk. Zira belirtilen kaynakta başka bir hadis bulunmamaktadır. Söz konusu hadis aslında şu ayet-i kerimenin tefsiri mahiyetindedir.

الَّذِينَ بِالْخَيْرَاتِ سَابِقٌ وَمِنْهُمْ مُقْتَصِدٌ وَمِنْهُمْ تَقِيظٌ أَلَمْ يَكُنْ مِنْهُمْ عِبَادًا مِنْ آصْطَفَيْنَا الَّذِينَ الْكُتَابُ أَوْرَثْنَا
⁴⁷⁰الَّذِينَ الْكُتَابُ الْفَضْلُ هُوَ تَلِك

Yukarıdaki ayette geçen “zalim”, “muktesid” ve “sabık” kavramları birer insan grubunu beyan etmektedir. Bahse konu olan hadis ise, bu insan gruplarının akıbetinden kısaca haber vermektedir. Ne var ki “İktisad eden” şeklinde çevrilen “muktesid” kavramından böyle bir anlam çıkarmak zordur. Zira hutbede “İktisad eden” ibaresi meşhur anlamıyla “tasarruf eden” anlamında kullanılmıştır. Oysa ayetteki anlamı çok

⁴⁶⁸ Ahmed b. Hanbel, IV,132; Tirmizi, Zühd, 47 (IV, 590).

⁴⁶⁹ Ahmed b. Hanbel, Müsned, V, 198.

⁴⁷⁰ Fatır, 35/32.

farklıdır. Ayetteki iktisad, cümledeki yerinden de anlaşılacağı üzere “iman ve amel konusunda orta yolu bulmak” anlamında kullanılmıştır.

Misallerde görüldüğü üzere hutbelerde kullanılan hadislerin tercümelerinde de birtakım sorunlar mevcuttur. Tercüme hatalarının çoğu, hadislere yapılan ilaveler şeklinde tezahür etmektedir. Bununla birlikte 5, 6 ve 9. misallerde olduğu gibi birtakım yanlış anlamalara ve dini kavramların anlam kaymalarına sebebiyet verecek hatalar da bulunmaktadır.

2.5. Hutbelerde Kullanılan Hadislerin Tekrarı Meselesi

Hutbelerde kullanılan hadislerin sıkça tekrarlanması meselesi önemli bir konudur. Hadis tekrarlarının hem olumlu hem de olumsuz tarafı bulunmaktadır. Olumlu yönü hadislerin, muhatapların zihnine kazınmasıdır. Yani muhatap kitle aynı hadisi sıkça duyduğundan onu hatırlaması kolaylaşır. Aynı zamanda hadisin verdiği mesaj sürekli olarak hafızalardaki yerini muhafaza eder. Dolayısıyla toplumdaki hadis kültürünün bir zemine oturması sağlanmış olur. Hutbelerde hadis tekrarının olumsuz tarafı ise, yıllarca hep aynı hadislerin zikredilmesi dolayısıyla farklı hadislere yer verilmemesidir. Aslında bu konuda eleştirebileceğimiz husus hadis tekrarları değil, aynı hadislerin tekrarıdır. Zira bu durum, cemaatin hadis bilgisinin dar kapsamda kalmasına ve kısır bir döngü içinde sürekli tekrarlanmasına yol açmaktadır.

Hutbelerde aynı hadislerin sıklıkla tekrar edilmesinin muhtemel sebeplerini şöylece sıralamak mümkündür.

a) Hutbe konularının rutin hale gelmesi: Yıl içinde özellikli günler, haftalar veya konuların, çoğu zaman hutbelerin gündemini de belirlemesi ve bunların her yıl tekrar edilmesi, hutbe konu başlıklarının dar çerçevede kalmasına sebep olmuştur. Dolayısıyla hutbe gündemine uygun hadislerin zikredilmesi gereği, aynı hadislerin tekrar edilmesine sebebiyet vermiştir.

b) Hutbe hazırlamada istifade edilen kaynakların sınırlı olması: Aynı konuda farklı hadislerin değişik hadis kaynaklarında bulunabileceği malumdur. Ancak toplumda çokça rağbet edilen belli başlı kitapların dikkate alınması ve geri kalan

eserlerden yeterince istifade edilmemesi, aynı hadislerin sıkça tekrar edilmesine yol açmaktadır.

c) Hutbe hazırlayanların araştırmacı ruhuna sahip olmamaları veya bu konuda yeterince eğitilmemiş olmaları: Hutbe hazırlama aşamasında belirtilen konuda bulunan ilk hadisle iktifa edilmesi, dolayısıyla başka hadislerin bulunması noktasında gerekli özenin gösterilmemesi ve bu konuda gayretin sarf edilmemesi de aynı hadislerin tekrar edilmesine neden olmaktadır.

2.6. Hutbelerde Kullanılan Hadislerin Sayıları

Bilindiği üzere İslam dininin iki ana kaynağından ikincisi sünnettir. Sünnetin korunması ise hadis ilmi sayesinde gerçekleşmiştir. Nitekim İslâm tarihi boyunca hadis alanında yazılmış eserleri saymaktan bile aciz kaldığımızı itiraf etmek durumundayız. Müslümanlar, sayıları yüz binlerle ifade edilen muhteşem bir hadis külliyyatına sahiptir. Kaldı ki söz konusu külliyyata erişmek, bu alanda hazırlanmış CD ve internet ortamları sayesinde oldukça kolaylaşmıştır. Ne var ki, onca geniş hadis kaynaklarına rağmen, bu hadislerden yeterince istifade edilmediği bir gerçektir. Nitekim irat edilmesi sırasında en çok hadis zikredilmesi gereken hutbelerde bile yeterince hadis kullanılmadığı yaptığımız bu çalışma esnasında tespit edilmiş bulunmaktadır.⁴⁷¹

Çalışmamız sırasında önceki bölümlerde de zikredildiği üzere Diyarbakır, Batman ve Mardin illerinde 2008-2011 yılları arasında okunmuş olan hutbelerde kullanılan hadislerin tamamı derlendi. Toplanan hadisler içinde tekrar edilmiş olanları çıkarıldı ve geride kalan hadis sayısı tespit edildi. Buna göre; dört yıl boyunca söz konusu her üç ilin toplamında hutbelerde zikredilen hadis sayısı, kaynaklarına ulaşamayanlarla birlikte 304'tür. Kaba bir matematik hesabıyla; her yılda 52 hafta olduğuna göre $52 \times 4 = 208$ hutbe okunmaktadır. İllerin farklı oluşunu da hesaba katacak olursak önümüze şöyle bir tablo çıkmaktadır. Demek ki 208 hutbede sadece 304 hadis kullanılmıştır. Kaldı ki bu rakam her ne kadar üç ilin dört yılının esas alındığı bir

---

⁴⁷¹ Geniş bilgi için bkz. Yusuf AY, **Diyanet İşleri Başkanlığının Yayımladığı hutbelerdeki Hadislerin Tahrici ve Genel değerlendirmesi (2001-2004)**(Yüksek Lisans Tezi); Ahmet ASLANTAŞ, **Diyanet İşleri Başkanlığı'nın Hutbelerinde Kullanılan Hadislerin Tahrici ve Tenkidi (2001-2005)**(Yüksek Lisans Tezi).

çalışmanın tespit ettiği rakam gibi görünüyorsa da, aslında bu illerin Türkiye'nin numunesi, 4 yılın da yılların numunesi olması hasebiyle yakın hutbe tarihimizin rakamıdır. Nitekim bu alanda yapılmış farklı çalışmaların aynı sonucu verdiğini görmek mümkündür.⁴⁷² Mesela Yusuf Ay'ın vardığı sonuca göre Diyanet İşleri Başkanlığı'nın yayımladığı hutbelerde 2001 yılında toplam 100; 2002 yılında 92; 2003 yılında 107 ve 2004 yılında 99 hadis kullanılmıştır.⁴⁷³

Daha çarpıcı olanı ise, hiçbir şekilde hadislerin kullanılmadığı hutbelerin hazırlanmış olmasıdır. Meselâ Diyarbakırda okunan aşağıdaki hutbelerde hadislere hiç yer verilmemiştir.

- 04.01.2008 Hicret
- 18.01.2008 “İslam, Allah Katında Geçerli Olan Dindir”
- 14/03/2008 Mevlit Kandili
- 11.04.2008 Kutlu Doğum
- 22.08.2008 Nefis Muhasebesi
- 02/01/2009 Muharrem Ayı
- 09.01.2009 Sabır ve Hastalık
- 27/02/2009 İçki Ve Uyuşturucunun Zararları
- 06/03/2009 Mevlid Kandili
- 27/03/2009 İslamın İnsana Verdiği Değer
- 10.04.2009 Kutlu Doğum Haftası
- 24.04.2009 Kul Hakkı
- 02.10.2009 Huzurlu Toplumun İnşasında Cami Ve Din Görevlisi
- 16.10.2009 Aile İçi İletişimi Etkileyen Sebepler
- 06.11.2009 Hacc'ın Hikmet Boyutu
- 25.12.2009 Milli Ve Manevi Değerlerimiz
- 05/02/2010 Duyarlı Olmak
- 19/02/2010 Mevlit Kandili
- 12/03/2010 Çanakkale Zaferi
- 19/03/2010 Ahirete İman

---

⁴⁷² Yusuf Ay, a.g.e; Ahmet Aslantaş, a.g.e.

⁴⁷³ Yusuf Ay, a.g.e, s.156-157

02.04.2010 Faizin Zararları
30.07.2010 Zararlı Alışkanlıklar
20.08.2010 Zekât Ve Fıtır Sadakası
15.10.2010 İsrâf Ve Yoksullukla Mücadele
29.10.2010 Bizi Bir Arada Tutan Dini Ve Milli Günlerimiz
11.02.2010 Mevlid Kandili
04.03.2011 İslamda Kadının Yeri
29.04.2011 Kur'an Ve Sünnet Bütünlüğü
19.08.2011 Zekat Ve Fıtır Sadakası
23.09.2011 Ölüme Hazırlık
28.10.2011 Manevi Değerlerimiz

Peki, hutbelerde kullanılan hadis sayısının, olması gerekenden çok daha az olmasının sebebi nedir? Bu sorunun cevabını şu hususlara dikkat çekmekle vermek mümkündür.

1. Hutbeler hazırlanırken alışlageldiği üzere bir ayet ve bir hadis yeterli görülmektedir. Dolayısıyla kaleme aldığı hutbe konusu için bir hadis bulanlar, genelde başka hadisleri bulma ve onlardan da istifade etme gereğini düşünmemektedirler.

2. Hutbeler konusunda yazılan birçok eserin bulunduğu bilinmektedir. Yılın her haftasına uygun olarak hazırlanmış olan hutbeleri ihtiva eden bu eserler, hatiplerin veya hutbe hazırlayanların işini kolaylaştırmıştır. Diğer taraftan daha önceki haftalarda okunmuş olan hutbelerin çoğu müftülüklerin web sayfalarında yayımlanmaktadır. Hazır halde bulunan bu hutbelerin ya aynı şekilde ya da ufak tefek değişiklikler yapılmak suretiyle okunduğu malumdur. Şu halde hutbeler konusunda istenilen düzeyde gayret sarf edilmediğinden dolayı hutbe çeşitliliği sınırlı kalmaktadır. Bu durum, hutbelerde hadislerin az kullanılmasına sebebiyet vermektedir.

3. Hutbe hazırlayanların hadislere ulaşma noktasında gereken gayreti göstermemeleri veya bu konuda yetersiz olmaları hutbelerde hadis kullanımını doğrudan etkileyen en önemli sebepler arasındadır. Zira hutbe yazabilmek belli bir ilmi birikimi gerektirmektedir.

4. Aşağıda da temas edileceği üzere bir ilde yıl içinde okunan hutbelerin konuları aşağı yukarı bellidir. Bunun en önemli sebebi dini, resmi veya özel günlerin hutbe konusu yapılmasıdır. Mesela her yıl Miraç, Reğaib, Beraat, Kadir, Aşure, Kurban

bayramı, Ramazan bayramı, hicret, şehitlik-gazilik, kadın hakları, gibi daha birçok konuda mutlaka hutbe okunmaktadır. Neredeyse bir yıllık hutbe programı rutin hale gelmiştir. Dolayısıyla aynı konuda aynı hadisi okumak kaçınılmaz olmuştur. Çalışmamızın ekinde sunmuş olduğumuz hutbe konu başlıkları listesinin incelenmesi halinde bu konu biraz daha aydınlığa kavuşmuş olacaktır.

Ekte sunulan listeye göre göre dört yıl boyunca Batman'da 91, Mardin'de 95, Diyarbakır'da 84, her üç ilin tekrarsız toplamında ise 155 başlık altında hutbe okunmuştur. Oysa her ilde dört yıl içinde bayram hutbeleri hariç olmak üzere 208'er hutbe okunmuştur. Kaldı ki bu tablo, daha önce belirttiğimiz gibi sadece dört senenin manzarası değildir. Bilakis hutbe konularının sınırlılığı, yakın tarihte okunmuş olan hutbelerin genel sorunudur. Kanaatimize göre hutbelerde sınırlı sayıda hadis kullanılmasının en büyük sebebi de budur; yani, hutbe konularının azlığıdır. Yukarıdaki liste bunun gerçekliğini ortaya koymaktadır. Öyle anlaşılmaktadır ki, konular tekrarlandıkça konuyla ilgili hadisler de aynen tekrarlanmıştır.

SONUÇ

İslam dininde irşad görevi, vazgeçilmez emirler arasında yer almaktadır. Tebliğin en önemli vasfı ise, din konusunda doğru bilgileri doğru usüllerle muhatap kitleye ulaştırmaktır. Dinin en doğru bilgisi elbetteki ana kaynakları olan Kur'an ve Sünnette yer almaktadır. Buna göre İslâm dinin tebliği söz konusu olunca akla ilk gelen şey, bu iki kaynağın anlatılmasıdır.

Bu çalışmamızın eksenini oluşturan hutbeler ise, İslâm medeniyetinde irşadın en önemli ayağıdır. Hutbeler, Nebvî bir irşat metodu olduğu gibi cami içi din hizmetleri kapsamında da en önemli vesiledir. Bu itibarla hutbe; konusu, muhtevası ve sunuşu ile muhatapların beklentilerini veya ihtiyaçlarını karşılayacak zenginlikte olmalıdır. Muhatapların dikkatini celp etmeyen, marifetlerine marifet katmayan, manevi duygularını harekete geçirmeyen ve İslam'ın topluma dair hedeflerini gerçekleştirilemeyen bir hutbenin, olumlu sonuçlar doğurması beklenemez. Bu itibarla; Cuma ibadeti ve hutbesi zikre davet olduğuna göre, bu daveti yapan Allah'ın Kelamı olan Zikir'in yani Kur'an'ın ve bunun açıklayıcısı konumundaki sünnetin ön planda olduğu bir muhtevaya sahip olması gerekmektedir.

Tezimizin hazırlanması aşamasında yaptığımız araştırmalar; Diyarbakır, Batman ve Mardin illerinde okunan hutbelerin, içerik, konu ve kullanılan hadisler bakımından özelde Güneydoğu Anadolu Bölgesinin genelde ise Türkiye'nin numunesi olduğunu ortaya koydu. Dolayısıyla araştırmamız sonucunda tespit ettiğimiz hususların, Türkiye'de okunan hemen hemen tüm hutbeler için geçerli olduğunu söyleyebiliriz.

Buna göre; Nebvî irşat metodu olan hutbelerin, ağırlıklı olarak hadislerden istifade edilerek hazırlanması gerekirken, kullanılan hadisler açısından pek zengin olmadığı ortaya çıkmış bulunmaktadır. Öyle ki; azımsanmayacak sayıda hutbede hadise doğrudan hiç yer verilmediği tespit edildi. Bunun en büyük nedeni ise, konu seçimi ve

konu için seçilen başlıktır. Zira hutbelerin konu başlıkları bazen fikir verirken bazen de ufku daraltabilmektedir. Meselâ; zihni başlığa takılan hutbe yazarının, konuyu farklı şekillerde araştırması zorlaşabilmektedir. Dolayısıyla başlıkla ilgili doğrudan hadis bulunamayacağı kanaati hâsıl olunca, o hutbede hadis kullanılmamaktadır. İçeriğinde hadise yer verilen hutbelere gelince; istisnalarını hariç tutmak kaydıyla, maalesef gereken sayıda hadisin kullanılmadığı bir gerçek olarak karşımıza çıkmaktadır. Bir yıl içinde okunan hutbeler ile kullanılan hadis sayısı karşılaştırıldığı zaman her hutbede ortalama 1 veya 2 hadis kullanıldığı ortaya çıkmaktadır. Bu noktada vardığımız genel sonuç ise şudur: Diyarbakır, Batman ve Mardin illerinde dört yıl boyunca okunan hutbelerin tamamında yer verilen hadis sayısı, tekrar edilenler dışında 304'tür. Son derece geniş hadis külliyyatı içinden sadece bu kadarıyla yetinilmiş olması düşündürücüdür. Kaldı ki hutbelerde zikredilen hadislerin, sıklıkla tekrarlandığı dolayısıyla yıllarca hutbelerde kullanılan hadis sayısında olumlu bir gelişme yaşanmadığı, çalışmamız esnasında tespit edilmiş bulunmaktadır.

Bu olumsuz gidişatın temel sebebi hakkında şöyle bir kanaate varılmıştır. Gündemi önceden belirlenen hutbelerde, konunun mahiyetine göre kullanılan hadislerin sayısı artmakta veya azalabilmektedir. Bu normal bir durum olarak değerlendirilebilir. Ancak; sürekli bir şekilde aynı veya benzer gündemlerle hutbe okutmak uzun vadede hadis açısından olumsuz sonuçlar doğuracaktır. Bunun önüne geçmek için hadislerin, kendi gündemlerini belirlemesine fırsat verilmelidir. Zira Müslüman topluma mutlaka ulaştırılması gereken sayılamayacak kadar çok hadis mevcuttur. Ama söz konusu hadislerin muhtevası, belirlenen hutbe gündemleriyle ilgili olmayabiliyor. Şu halde; eğer Kur'an-ı Kerimden ve Hadis-i Şeriflerden yola çıkarak hutbe gündemleri belirlenebilirse, çok daha fazla ayet ve hadislere yer vermek mümkün hale gelecektir.

Hutbelerde kullanılan hadislerin azımsanmayacak miktarı, kaynakları açısından sorunludur. Kaynağı hiçbir şekilde gösterilmeden kullanılan hadisler olduğu gibi, yanlış kaynak gösterilmek suretiyle zikredilen hadisler de tespit edilmiştir. Bununla birlikte; kaynak gösterildiği halde ilmi çevrelerde bilinen usüller dışında eksik ve hatalı kaynak gösterimi de söz konudur. Diğer taraftan kaynak olarak gösterilen kimi eserler, hadis ilmi açısından kaynak olarak gösterilmemesi gereken eserler olabilmektedir. Ancak;

şunu da ifade ve takdir etmek lazımdır ki, hutbelerde kullanılan hadislerin büyük bir bölümü, ana hadis kaynaklarında yer almaktadır.

Hutbelerde kullanılan hadislerden bazıları sıhhat açısından da sorunlu görünmektedir. Nitekim çalışmamıza konu olan hutbelerde yer alan hadislerden 44 tanesi hakkında muhaddislerin olumsuz görüşleri söz konusudur. Bununla birlikte; çok nadir olmak üzere hadis ilmi açısından ciddi anlamda sorunlu olan bazı hadislerin kullanıldığı gözden kaçmamaktadır. Bu durum hutbelerde kullanılan hadislerin gereken tetkiklerden geçirilmediği sonucunu ortaya çıkarmaktadır. Ancak vaaz ve nasihatlerde kullanılabilirliği açısından genel olarak uygun hadislerin seçildiğini söylemek mümkündür.

Hutbelerin teması ise genel olarak ibadetler, ahlak, siyer ve itikat konuları ile ilgilidir. Muâmelât konuları çok nadir işlenirken ukubata hiç yer verilmediği dikkatlerden kaçmamaktadır. Bunun sebebi ise elbette ki, Diyanet İşleri Başkanlığına verilen “toplumun iman, ibadet ve ahlak konularında aydınlatılması” şeklindeki görevinin sınırlı olmasıdır. Dolayısıyla hutbelerin, dini açıdan toplumu ancak sınırlı konularda bilgilendirdiğini söylemek mümkündür.

Hutbelerde hadislerin kullanım şekli mevcut formata göre şöyledir: Herhangi bir şekilde Arapça metnine yer verilmeksizin, hadislerin sadece Türkçe anlamı yani tercümesi zikredilmektedir. Diğer taraftan hutbelerde yer alan hadisler, bazen müstakil cümle veya paragraflar halinde bazen de hatibin bir cümlesi arasında kullanılmaktadır. Hutbede yer verilen hadislerin müstakil olarak zikredilmelerinin, hadisin vurgusu açısından daha çok etkili olduğunu düşünmekteyiz. Çünkü hadislerin cümle arasında zikredilmesi, genellikle hadisin vurgusundan uzaklaşmasına ve etki kaybına yol açmaktadır. Hatta hutbenin fazla uzatılmasına yol açmaması halinde, önce hadisin Arapçasının okunması sonra da anlamının verilmesi şeklindeki metodun en etkili metot olacağını söyleyebiliriz.

Hutbelerde kullanılan hadislerin tercümeleri konusunda -istisnalar dışında- ciddi bir sorunun olmadığı görülmektedir. Bunda tercüme edilmiş hadis eserlerinin basılı olması ve internet ortamında yayınlamış olmasının katkısı büyüktür.

Sonuç itibariyle diyebiliriz ki; genel olarak Türkiye’de özel olarak Diyarbakır, Mardin ve Batman illerinde okunan hutbelerde kullanılan hadislerin sayı, kaynak, sıhhat, kullanım şekli ve konu çeşitliliği bakımından arzu edilenin altında olduğu kolayca görülebilmektedir. Dolayısıyla; İslam’ın ana kaynaklarından ikincisi olan sünnetin, mevcut durumdan çok daha fazla ön plana çıktığı ve etkili bir şekilde işlendiği hutbelerin hazırlanması ve okutulması için yeni bir hutbe formatının geliştirilmesi, din hizmetlerinin verimliliği ve toplumda sünnet bilincinin yerleşmesi açısından kaçınılmaz görünmektedir.

KAYNAKÇA

Kitaplar

- ACLUNÎ, İsmail b. Muhammed el-Cerahi, **Keşfu'l-Hafa ve Muzilu'l-ilbas**, Dimaşk
- AHMED, b. Hanbel, **Müsned**, I – VI, Çağrı Yayınları, İstanbul, 1982
- ATEŞ, Ali Osman, **İslam'a Göre Cahiliyye ve Ehli Kitap Örf ve Adetleri**, Beyan Yayınları, 1996
- AY, Yusuf, “Diyanet İşleri Başkanlığı'nın Yayımladığı Hutbelerdeki Hadislerin Tahrirci ve Genel Değerlendirmesi (2001-2004)”, (Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Temel İslâm Bilimleri Anabilim Dalı Hadis Bilim Dalı-Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara, 2008
- AYDINLI, Abdullah, “Tahric”, Hadis İstılahları Sözlüğü, İstanbul, Timas yay., 1987
- BAKTIR, Mustafa, “hutbe”, DİA, XVIII, İstanbul 1988
- BEYHAKÎ, Ebubekr Ahmed bin Hüseyin b. Ali b. Abdilllah b. Musa, **Şuabu'l-İman**, Beyrut
- BUHARÎ, Ebu Abdilllah, Muhammed b. İsmail, İbrahim el-Cufi, **el-Camiu's Sahih**, Çağrı Yayınları, İstanbul 1981
- .....**Edebü'l-Müfred**, Daru'l-Kütübü'l-İlmiyye, Beyrut, 1990
- CEVHERÎ, İsmail b. Hammad, **Sihâh**, Mısır
- CEZÂİRÎ, Tahir, **Tevcihü'n-Nazar**, Halep, 1995
- ÇAKAN, İsmail Lütfi, **Dînî Hitâbet**, Marmara Üniversitesi İlâhiyat Fakültesi Vakfı Yay., İstanbul, 2007
- DARİMÎ, Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman, **Sünen**, I – II Çağrı Yayınları, İstanbul, 1981
- DEYLEMÎ, Şireveyh bin Şehrdar bin Şireveyh, **Müsnedü'l-Firdevsü'l-Ahbar**, Daru'l-Kütübü'l-Arabiyye, I-V, Beyrut, 1987
- EBU DAVUD, Süleyman b. Eş'as es-Sicistanî el-Ezdi, **Sünen**, I-V, Çağrı Yayınları, İstanbul, 1981

- EBU'L-FEREC, Abdurrahman b. Receb el-Hanbelî, **Camiu'l İlim ve'l-Hikem**, Beyrut, 1408
- el-ELBANÎ, Muhammed Nasıruddin b. Hâcc Nuh, **Silsiletu'l-Ehâdisi'd-Daîfeti ve'l-Mevdûati ve Eseruhe's-Seyyietu fi'l-Ummeti**, Riyad
- ELMALI, Hüseyin, "hitabet" md. DİA, XVIII, İstanbul 1988
- GELİŞEN, Ahmet, **Dînî Kavramlar Sözlüğü**, DİB Yay., Ankara, 2006
- GÖRGÜLÜ, Hasan Ali, Hz Peygamberin Hutbede İzlediği Metod ve Günümüzde Hutbe Uygulamaları, **SDÜİFD**, 1996, sayı:3
- GÜNAY, Ünver, **Din Sosyolojisi**, Kayseri, Erciyes Üniversitesi yayınları, 1993
- HAKİM, Muhammed b. Abdilllah Ebu Abdilllah el-Hakim en- Neysaburi, **el-Müstedrek ale's-Sahihayn**, I-IV, Beyrut 1990
- İBN HAZM, Ali b. Ahmed, **el-Muhalla bil Asar**, Daru'l-Kütübi'l-Arabiyye, I-XII, Beyrut 1988
- İBN HİBBAN, Ebu Hatim M. b. Hibban b. Ahmed et-Temimi el-Büsti, **Kitabu's-Sikat**, Daru'l-Marifetil Osmaniye, 1973
- .....**Sahihi ibn Hibban bi Tertibi Balban**, Beyrut 1997
- İBN HİŞAM, Ebu Muhammed Abdülmelik b. Hişam, *Siretü'n-Nebeviyye*, I-IV, h.1355, Kahire
- İBN KUDAME, Ebu M. Abdilllah b. Ahmed b. Muhammed, **el- Muğni li ibn Kudame**, Riyad
- İBN MÂCE, Ebu Abdilllah Muhammed b. Yezid el – Kazvini, **Sünen**, Çağrı Yayınları, I-II, İstanbul, 1981
- İBN MANZUR, Ebu'l-Fazl Cemalüddin Muhammed b. Mükerrrem, **Lisanu'l-Arap**, Beyrut
- İBN-İ HACER, Ahmed b. Ali b.Hacer Ebu-l Fadl Askalanî, **Fethu-l Barî Şerhu Sahîhi-l Buharî**, Beyrut, h.1379
- İBNU'L-CEVZİ, Ebu'l-Ferec, Abdurrahman b. Ali, **Kitabu'l-Mevzuat**, Beyrut
- İSBAHANÎ, Ebu Nuaym Ahmed b. Abdilllah, **Hilyetü'l-Evliya**, Lübnan, h.1406
- KANDEHLEVÎ, M. Yusuf, **Asrı Saadet Hutbeleri**, Çeviren: Kerim Türkoğlu, Fırat Yayın Evi, İstanbul
- KANDEHLEVÎ, M. Zekeriyya, **Haccetü'l-Veda Cüz'ü Hutbati'n-Nebiyyi (s.a.v.)**, Dimaşk, 1997

- KAZANCI, Ahmet Lütü, **Peygamber efendimizin Hitabeti**, Marifet Yayınları, İstanbul, 1980
- KOÇYİĞİT, Talât, **Hadis Usûlü**, Ankara, TDV yay., 2003
- MALİK b. Enes, **Muvatta**, Çağrı Yayınları, İstanbul 1981
- MAVERDİ, Ali b. Muhammed, **el- Ahkamu's – Sultaniyye**, Çeviren: Ali Ateş
- MAVSİLİ, Ebu Nasr M.b. Ali Ubeydullah bin Ved'an, **Hutabu'n–Nebeviyye**, İstanbul, h.1384
- MÜNAVİ, M. Abdurrauf b. Ali, **Feyzu'l–Kadir Şerhu'l–Camiu's–Sağır**, Mısır, h.1356
- MÜNZİRİ, Ebu M. Zekiyü'd–Din Abdülazim b. Abdülkavi, **et–Terğib ve't–TerhibMinel Hadisi'ş–Şerif**, Mısır 1933
- MÜSLİM, Ebu'l – Hüseyin b. Haccac el – Kuşeyri, **el – Camiu's – Sahih**, Tahkik: Muhammed Fuad Abdalbâki, Çağrı Yayınları, İstanbul 1981
- NESAI, Ebu Abdurrahman Ahmed b. Ali b.Şuayb, **Sünenü Nesai**, Çağrı Yayınları, İstanbul 1981
- NEVEVİ, Muhyiddin Ebu Zekeriyya Yahya b. Şerefiddin eş–Şafi, **Riyazu's–Salihin** Çev: Yaşar Kandemir, İsmail Lütfü Çakan, Raşit Küçük, Erkam Yayınları, İstanbul
- ÖNKAL, Ahmet, İrşad Vasıtası Olarak Hutbe, **1.Din Şurası Tebliğ ve Müzakereleri**, Diyanet İşleri Başkanlığı, Ankara 1995
- RECAİ, Doğan, Cumhuriyet Öncesi Dönemde Yaygın Din Eğitimi Açısından Hutbeler, **A.Ü.İ.F.D**, 2005
- SALİH, Subhi, Hadis İlimleri ve Hadis İstılahları, İstanbul Üniversitesi İlahiyat Vakfı yayınları, İstanbul, 1996
- SARIKOYUNCU, Ali, **Atatürk Din ve Din Adamları**, Ankara, TDV yay., 2003
- SERAHSİ, Muhammed bin Ahmed bin Ebî Sehl, **el-Kitabu'l-Mebcut**
- SOYSALDI, Mehmet, **Dini Hitabet**, Ankara 2005
- SUYUTİ, Celaledin Abu'l–Fazl Abdurrahman b. Kemalettin Ebubekr b.Muhammed el–Huzayri, **Camiu's–Sağır**, Kahire
- TABÂRANÎ, Ebul Kasım, Süleyman b. Ahmed b. Eyyub, **el-Mu'cemü's–Sağır**, Beyrut
..... **el-Mu'cemu'l-Evsat**, Thk: Muhammed et-Tahhân, Riyad – 1985
- TİRMİZİ, Ebu İsa Muhammed b. İsa, **Sünen**, Çağrı Yayınları, İstanbul 1981

- UĞUR, Mücteba, **Ansiklopedik Hadis Terimleri Sözlüğü**, TDV Yayınları, Ankara 1992
- WENSİCK, A.J., **el-Mu'cemü'l-Müfehres, Concordance**, Leiden-1936
- YARDIM, Ali, **Hadis**, İstanbul, Damla yay., 1997
- YAVUZER, Hasan, **Çağdaş Din Hizmeti ve Diyanet İşleri Başkanlığı**, Kayseri, Laçın yay., 2006
- YAZICI, Mustafa, **Hutbe ve İrşad Sanatı**, Trabzon
- YAZICI, Nesim, "Osmanlı Son Döneminden Cumhuriyete Hutbelerimiz Üzerine Bazı Düşünceler", **A.Ü.İ.F.D.**, Özel Sayı, 2003
- ZAVÎ, Ahmet Tahir, **Tertîbu'l-Kâmûsî'l-Muhît, Alâ TarîKat'il-Misbahu'l-Munir ve Esasu'l-Baliğa, el-Babi'l-Halebî**, Kahire, 1959
- ZUHAYLÎ, Vehbe, **İslâm Fıkhı Ansiklopedisi**, Çev: Ahmet Efe, Beşir Eryarsoy, H.Fehmi Ulus, Abdurrahim Ural, Yunus Vehbi Yavuz, Nurettin Yıldız, Risâle Yay., İstanbul, 1991

EK: HUTBE KONU BAŞLIKLARI

Batman'da okunmuş olan hutbe başlıkları ve Tarihleri:

- 07.01.2011 Sağlık En Büyük Nimettir
14.01.2011 Ahde Vefa
21.01.2011 Kibir ve Tevazu
28.01.2011 Tevbe
04.02.2011 Gıybet ve Koğuculuk
11.02.2011 Mevlid Kandili
18.02.2011 Hased ne Kötü Bir Huydur
25.02.2011 Üstünlük takvadadır
04.03.2011 Kul Hakkı
11.03.2011 Helal Kazanç
18.03.2011 Şehitlik Ve Gazilik Bilinci
25.03.2011 İslam'da Adalet
01.04.2011 Peygamberimiz ve Merhamet
08.04.2011 Çevre Bilinci ve Önemi
15.04.2011 Merhamet Eğitimi
22.04.2011 Anne ve Babanın Çocuklara Karşı Görevleri
29.04.2011 Komşu Hakları ve Görevleri
06.05.2011 Faiz ve Tefecilik
13.05.2011 Engellilere Karşı Sorumluluklarımız
20.05.2011 Gençlik ve Problemleri
27.05.2011 Üç Aylar ve Regaib Kandili
03.06.2011 İslamda Kan Davası Gütme Haramdır
10.06.2011 Kuran-I Öğrenme Ve Öğretmenin Önemi
17.06.2011 İslamda Düğün Ve Âdabı
24.06.2011 Miraç Kandili
01.07.2011 Peygamberimizin Yüce Şahsiyeti
08.07.2011 Hak ve Hukuka Riayet Açısından Trafik Kuralları
15.07.2011 Beraat Kandili
22.07.2011 İslam Ahlakı İle Ahlaklanmak
29.07.2011 Ramazan Ayının Fazileti
05.08.2011 Orucun Hikmet Ve Fazileti
12.08.2011 Dinin Direği Namaz
19.08.2011 Zekât'ın Sosyal Hayatımızdaki Yeri
26.08.2011 Kur'an-ı Kerim Ve Kadir Gecesi
30.08.2011 Ramazan Bayramı Hutbesi
02.09.2011 İbadetlerde Devamlılık
06.09.2011 İlim Öğrenmenin Önemi
16.09.2011 Kamu ve Kul Hakkı

23.09.2011 Rüşvet Ve Yolsuzluk
30.09.2011 Camii Çocuk Buluşması
07.10.2011 Cami Ve Cemaatin Önemi
14.10.2011 Sünnete Bağlılık
21.10.2011 Aziz Şehitlerimize
28.10.2011 Mü'minler Tek Bir Vücut Gibidir
04.11.2011 Kurban İbadeti
06.11.2011 Bayram Hutbesi (Kurban Bayramı)
11.11.2011 İslam'da Din Kardeşliği
18.11.2011 İslam'da Eğitim ve Öğretimin Önemi
25.11.2011 Eşimiz, Evladımız. Annemiz; Kadın
02.12.2011 Kerbelayı Anlamak
09.12.2011 İnsan Hakları
16.12.2011 Hoşgörü Ve İnsan Sevgisi
23.12.2011 Yardımlaşmanın Önemi
30.12.2011 Zaman Bilinci
01.01.2010 İmanın ve İnanmanın İbadet Açısından Değeri
08.01.2010 Kul Hakkı ve Kamu Mallarını Koruma
15.01.2010 Mü'minin Bazı Özellikleri
22.01.2010 Faiz ve Zararları
29.01.2010 Kulluk Bilinci
05.02.2010 Zararlı Alışkanlıklar
12.02.2010 Bid'at ve Hurafeler
19.02.2010 Mevlit Kandili
26.02.2010 Temizlik
05.03.2010 Evlat, Eş ve Anne Olarak Kadın
12.03.2010 Çanakkale Zaferi
19.03.2010 Tabiata ve Çevreye Karşı Sorumluluklarımız
26.03.2010 Doğruluk Müslümanın Önde Gelen Vazifesidir
02.04.2010 Sağlıklı Birey Sağlıklı Toplum
09.04.2010 Alemlere Rahmet Hazreti Muhammed (S.A.V)
16.04.2010 Kur'an Sünnet Bütünlüğü
23.04.2010 Çocuklarımıza Sahip Çıkalım
30.04.2010 Kutlu Elçinin Hayatı
07.05.2010 Anne Baba Hakkı
14.05.2010 Gençlerimiz ve Geleceğimiz
21.05.2010 İslam'da Vakfın Önemi
28.05.2010 Fethin Manası
04.06.2010 İyilikler de Kötülükler de Karşılıksız Kalmaz
11.06.2010 Üç Aylar ve Regaip
18.06.2010 Çevre Sorumluluğu
25.06.2010 Kul ve Kamu Mallarını Koruma
02.07.2010 Miraç Kandili
09.07.2010 İslam Riyakarlığı Sevmez
16.07.2010 Hicret
23.07.2010 Beraat Kandili
30.07.2010 İnsanların Kusur ve Ayıplarını Araştırmak Büyük Günahdır
06.08.2010 Ramazan Ayı ve Kur'an Okuma Alışkanlığı

13.08.2010 Ramazan Ayının Fazilet ve Bereketi
20.08.2010 İslam'da Zekat ve Yardımlaşma
27.08.2010 30 Ağutosta Destanlaşanlar
03.09.2010 Kadir Gecesi
09.09.2010 Ramazan Bayramı (Bayram Hutbesi)
10.09.2010 Ramazanda Kazandıklarımızı Koruyalım
17.09.2010 Şehitlik ve Gazilik
24.09.2010 İslam İlim Dinidir
01.10.2010 Camiler ve Din Görevlileri
08.10.2010 İsrâf ve Cimrilik
15.10.2010 Engellileri Anlamak ve Onlara Yardımcı Olmak
22.10.2010 İslam ve Tasarruf
29.10.2010 Toplumsal İradenin Temsili Cumhuriyet
05.11.2010 Allah'ın Rızasını Talep
12.11.2010 Kurban İbadeti
16.11.2010 Kurban Bayramı(Bayram Hutbesi)
19.11.2010 Çocuk Terbiyesi ve Sevgisi
26.11.2010 İnsan Hakları
03.12.2010 Hicret
10.12.2010 Muharrem Ayı
17.12.2010 Allah'a İman
24.12.2010 Bidat ve Hurafeler
31.12.2010 Nefis Muhasebesi
02.01.2009 Muharrem Ayı
09.01.2009 Dürüstlük Bir Erdemdir
16.01.2009 Haklara Duyarlı Olalım
23.01.2009 İnsan Sevgisi
30.01.2009 Kulluk Bilinci
06.02.2009 Tembellik
13.02.2009 Kötülöklere Engel Olmak
20.02.2009 Ticaret Ahlakı
27.02.2009 Zararlı Alışkanlıklar
06.03.2009 İnsan Sevgisi
13.03.2009 Çanakkale Geçilmez
20.03.2009 Kutlu Elçinin Aile Hayatı
27.03.2009 Mutlu Aile Huzurlu Toplum
03.04.2009 İnsana Saygı ve Zulüm
10.04.2009 Sağlıklı Birey Sağlıklı Toplum
17.04.2009 Kutlu Doğum
24.04.2009 Gençlik
01.05.2009 Çalışma Hayatımız ve Sorumluluklarımız
08.05.2009 Anne ve Baba Hakkı
15.05.2009 Kesintisiz Hayır İşleme Bilinci
22.05.2009 Çocuklarımıza Sahip Çıkalım
29.05.2009 Fetih Ruhü
05.06.2009 Cana Kıymak Büyük Günahdır
12.06.2009 Çevre Sorumluluğu
19.06.2009 Regaip Kandili

26.06.2009 Komşularımızla İlişkilerimiz
03.07.2009 Allah'ın Rızasını Talep
10.07.2009 Hak Kutsaldır
17.07.2009 Miraç Kandili
24.07.2009 Çocuk Eğitiminde Kur'an Öğretimi
31.07.2009 Berat Kandili
07.08.2009 Kuşaklar Arası İletişim
14.08.2009 Oruç Nasıl Tutulur
21.08.2009 Ramazan Ayının Fazilet Ve Bereketi
28.08.2009 30 Ağustosta Destanlaşanlar
04.09.2009 Zekat Ve Yardımlaşma
11.09.2009 Kadir Gecesi
18.09.2009 Helal Ve Haram Duyarlılığı
20.09.2009 Bayram Hutbesi
25.09.2009 Ramazanda Kazandıklarımızı Koruyalım
02.10.2009 Cami Ve Cemaatin Önemi
09.10.2009 Fatiha Süresinin Öğrettiği Hakikatler
16.10.2009 İmanın İnanmanın İbadet Açısından Değeri
23.10.2009 Cumhuriyet
30.10.2009 Haset
06.11.2009 Kul Ve Kamu Hakları Büyük Günahdır
13.11.2009 Vekalet Yoluyla Kurban Kesimi
20.11.2009 Eğitim Ve Öğretimin Önemi
27.11.2009 Kurban Bayramı Hutbesi
27.11.2009 İnsan Haklarına Saygı
04.12.2009 Engellileri Anlamak
11.12.2009 İnsan Sevgisi Ve Hoşgörü
18.12.2009 Muharrem Ayı
25.12.2009 Nefis Muhasebesi
04.01.2008 İslam'n Müminin Vasıfları
11.01.2008 Muharrem Ayı
18.01.2008 İslam'ın Akrabalığa verdiği Önem
25.01.2008 İslam Riyakarlığı Meneder
01.02.2008 Müslüman Sorumluluk Duygusunu Taşımalıdır
08.02.2008 İslam'da İstiğfar ve Tevbenin Önemi
15.02.2008 İnsanların Kusur ve Ayıplarını Araştırmak Günahdır
22.02.2008 İslam'da Bidat ve Hurafenin Yeri yoktur
29.02.2008 Zararlı Akımlar ve Misyonerler
07.03.2008 İslam'ın Çevre Bilincine Verdiği Önem
14.03.2008 Çanakkale Geçilmez
21.03.2008 Her Derdin Allah Katında Bir Çaresi Vardır
28.03.2008 İslam'ın Yetimlere Verdiği Önem
04.04.2008 Allah Adaletli Olmayı Emreder
11.04.2008 Çağımızın Hastalığı Haset ve Kin
18.04.2008 Peygamberimiz ve Çocuklar
25.04.2008 Mü'min Kimdir Vasıfları Nelerdir
02.05.2008 Dinimizin Temizliğe Verdiği Önem
09.05.2008 İslam'da Yardımlaşma (Özrümlere Yardım)

16.05.2008 İslam Riyakarlığı Sevmez
23.05.2008 İslam'ın Gençliğe Verdiği Önem
30.05.2008 Fethin Önemi
06.06.2008 Dinimizde İman ve İbadet
13.06.2008 İslam'da Kutsal Varlıklar Anne ve Baba
20.06.2008 İslam'da Kutsal Varlıklar Anne ve Baba
27.06.2008 Toplum Sarsan Kötü Alışkanlıklar Alkol ve Uyuşturucu
04.07.2008 Üç Aylar
11.07.2008 Çocuklarımıza Sahip Çıkalım
18.07.2008 Yalancı Şahitlik
25.07.2008 Mirac
01.08.2008 Dürüstlük Bir Erdemdir
08.08.2008 Ebedi Mutluluk Yurdu Cennet
15.08.2008 Beraat Kandili
22.08.2008 Dünya Hayatı
29.08.2008 30 Ağustosta Destanlaşanlar
05.09.2008 Oruç Nasıl Tutulur
12.09.2008 Zekat ve Yardılaşma
19.09.2008 Ramazanda Kazandıklarımızı Koruyalım
26.09.2008 Kadir Gecesi
30.09.2008 Huzur ve Kardeşlik Günleri Bayramlar (BAYRAM HUTBESİ)
03.10.2008 İsraf
10.10.2008 Camii ve Cemaatin Önemi
17.10.2008 Engellileri anlamak ve Onlara Destek Olmak
24.10.2008 Cumhuriyet
31.10.2008 Kul ve Kamu Mallarını Korumak
07.11.2008 Dinimizde Haset ve Kinin Zararları
14.11.2008 Haccı Anlamak
21.11.2008 İnsana Saygı ve Zülüm
28.11.2008 Vekaletle Kurban Kesimi
05.12.2008 İslam'da Sorumluluk Duygusu
08.12.2008 Kurban Bayramı Hutbesi
12.12.2008 Tedbir ve Tevekkül Kavramları
19.12.2008 İslam'da İyilik ve Kötülük
26.12.2008 İslam'ın Temizlik ve Çevre Bilincine Verdiği Önem

Mardin'de okunan hutbelerin başlıkları ve tarihleri:

07.01.2011 Ailenin Korunması
14.01.2011 Ölüm Gerçeği ve Ölüme Hazırlık
21/01/2011 İslam'da Tasarruf

28/01/2011 Unutulan Değerlerimiz
04.02.2011 Umre
11.02.2011 Mevlid Kandili
18.02.2011 Çocuk Terbiyesi
25.02.2011 Zülümden Sakınmak

04.03.2011 İslam'da Kadının Yeri
11.03.2011 Ahiret Bilinci
18.03.2011 Şehitlik ve Gazilik
25.03.2011 Emr-i Bil-Ma'ruf ve Nehy-i Ani'l-Münker
01.04.2011 Peygamberimiz ve Merhamet
08.04.2011 Misafirperverlik
15.04.2011 Rahmet Eğitimi
22.04.2011 Çocuklar Geleceğimizdir
29.04.2011 İslam'da Emek ve Helal Kazaç
06.05.2011 Anne ve Babaya İtaatin Önemi
13.05.2011 Vakıf
20.05.2011 Gençlik ve Geleceğimiz
27.05.2011 Üç Aylar ve Regaib Kandili
03.06.2011 Şehir ve Çevre
10.06.2011 Özlenen Sevgi ve Rahmet Toplumu
17.06.2011 Nefis Tezkiyesi
24.06.2011 Yaz Kur'an Kursları
01.07.2011 İnsan Sorumlu Bir Varlıktır
08.07.2011 İnsan Hakları ve İnsan
15.07.2011 Berat Kandili
22.07.2011 Nimetlere Şükretmek
29.07.2011 Ramazana Hazırlık
05.08.2011 Oruç İbadetinin Önemi
12.08.2011 Zekat ve Fitir Sadakası
19.08.2011 Tövbe
26.08.2011 Kadir Gecesi
30.08.2011 Ramazan Bayramı
02.09.2011 Hz. Peygamber (S.A.V) in Merhameti
09.09.2011 Ölüm En Etkili Nasihattır
16.09.2011 Züleyha Karşısında Yusuf Olabilmek
23.09.2011 Ailede Devamlılık Esastır
30.09.2011 Camiler ve Din Görevlileri
07.10.2011 Korku ve Ümit Arasında Yaşamak
14.10.2011 Tesettür ve Önemi
21.10.2011 Şehitlik
28.10.2011 Müminler Tek bir Vücut Gibidir
04.11.2011 Allah'a Yakınlaşma Vesilesi: Kurban
06.11.2011 Kurban Bayramı
11.11.2011 Müslüman'a Vefa Yakışır
18.11.2011 Özü Sözü Bir Olmak
25.11.2011 Eşimiz, Evladımız, Annemiz: Kadın
02.12.2011 Kerbela'yı Anlamak
09.12.2011 İhlas
16.12.2011 Namazı Miraç Kılabilmek
23.12.2011 İffet
30.12.2011 Zaman Bilinci
01.01.2010 Ömür
08.01.2010 Dilin Afetleri

15.01.2010 Kul ve Kamu Hakkı
22.01.2010 İslam'da Kanaat
29.01.2010 Kibir
05.02.2010 Umre
12.02.2010 Aile Huzuru
19.02.2010 Mevlit Kandili
26.02.2010 Komşuluk İlişkileri
05.03.2010 Çevre ve ortak alanların kullanımı
12.03.2010 İslam'ın kadına verdiği önem
19.03.2010 Çanakkale geçilmez
26.03.2010 Selamlaşma
02.04.2010 Sağlık ve Önemi
09.04.2010 Güzel Ahlak Kurallarından Nezaket
16.04.2010 Kutlu Doğum Haftası
23.04.2010 Geleceğimizin Teminatı Çocuklarımız
30.04.2010 Arkadaşlık ve Dostluk
07.05.2010 Anne ve Önemi
14.05.2010 Vakıf ve Önemi
21/05/2010 İsrâf
28.05.2010 Yetimler
07.06.2010 Salih Amel
14.06.2010 Üç Aylar ve Regaib
21.06.2010 Yaz Kursları
28.06.2010 Sorumluluk Duygusu
02.07.2010 Miraç Kandili
09.07.2010 iman ve Hayat
16.07.2010 İnsan Hakları ve İslam
23.07.2010 Beraat Kandili
30.07.2010 Dinin Yaşamsal Boyutu
06.08.2010 Ramazana Hazırlık
13.08.2010 Orucun Önemi
20.08.2010 Günahlardan Arınmak
27.08.2010 İyilikte Yardımlaşma
03.09.2010 Kadir Gecesi
09.09.2010 Ramazan Bayramı
10.09.2010 Ramazanın Ardından
17.09.2010 İslam'ın Eğitim ve Öğretime Verdiği Önem
24.09.2010 Gençliğin Önemi
01.10.2010 Camiler ve Din Görevlileri Haftası
08.10.2010 Haccın Önemi ve Kazandırdıkları
15.10.2010 İslam'da Sorumluluk Bilinci
22.10.2010 Ahde Vefa
29.10.2010 Toplumun Yapı taşı "Aile"
05.11.2010 Zararlı Alışkanlıklardan Sakınmak
12.11.2010 Kurban
16.11.2010 Kurban Bayramı
19.11.2010 İlmin Önemi ve Alimlere Saygı
26.11.2010 Evliliğin Önemi ve İffet Duygusu

03.12.2010 Faiz ve Tefecilik
10.12.2010 İslam da İnsan Hakları
17.12.2010 Hoşgörü
24.12.2010 Peygamberlerin bir Sıfatı olarak Emanet
31.12.2010 Zaman Bilinci
02.01.2009 Muharrem Ayı Ve Âşûrâ
09.01.2009 Güvenilir Müslüman Olmak
16.01.2009 Dili Muhafaza Etmek
23.01.2009 Yalancı Şahitlik
23.01.2009 Edep ve Hoşgörü
06.02.2009 Umre
13.02.2009 Allah Sevgisini Hissetmek
20.02.2009 Kötü Alışkanlıklarla Mücadele
27.02.2009 İslam'da Ailenin Önemi
06.03.2009 Peygamberimizin Doğumu
13.03.2009 İslam'da Kadın Hakları
20.03.2009 Yaşlılara Hürmet
27.03.2009 Milli ve Manevi Değerlerimize Sahip Çıkalım
03.04.2009 Faiz ve Tefeciliğin Zararları
10.04.2009 İslam'da Sağlığın Önemi
17.04.2009 Kutlu Doğum
24.04.2009 Komşuluk Hakları
01.05.2009 İslam'da İşçi-İşveren Münasebetleri
08.05.2009 Adam Öldürmek
15.05.2009 Anne Sevgisi
22.05.2009 Sosyal Yardımlaşma ve Vakıf Kültürü
28.05.2009 Çevre Sorumluluğu
05.06.2009 İslam'da Çocuk Eğitimi
12.06.2009 Yaz Kur'an Kursları
19.06.2009 Üç Aylar ve Regaib
26.06.2009 Kur'an-ı Öğrenmenin ve Öğretmenin Sevabı
03.07.2009 Zina
10.07.2009 Rahmet Toplumuna Doğru
17.07.2009 Miraç Kandili
24.07.2009 Şiddet ve Cana Kıymak
31.07.2009 Berat Kandili
07.08.2009 İslam'da Düğün ve Eğlence Adabı
14.08.2009 Ramazan'a Hazırlık
21.08.2009 Oruç İbadetinin Önemi
28.08.2009 Zaferlerimiz ve Şehitlik Ruhu
04.09.2009 Zekat ve Fıtır Sadakası
11.09.2009 Kadir Gecesi
18.09.2009 Tövbe
20.09.2009 Ramazan Bayramı
25.09.2009 Ramazan'da Kazandıklarımız Kaybetmeyelim
02.10.2009 Camiler ve Din Görevlileri
09.10.2009 İslam'da Ailenin Önemi
16.10.2009 İslam'da İnsan

23.10.2009 Hac İbadeti
30.10.2009 Ekolojik Denge
06.11.2009 Toplumsal Görevlerimiz Ve Trafik Kuralları
13.11.2009 Kurban İbadeti
20.11.2009 İslam'ın İlme ve İlim Adamına Verdiği Önem
27.11.2009 Kurban Bayramı
27.11.2009 Hoşgörü ve Birlikte Yaşama
04.12.2009 Veda Hutbesi
11.12.2009 İman ve İslam Kardeşliği
18.12.2009 Şefkat, Merhamet ve Sıla-i Rahim
25.12.2009 Muharrem Ayı ve Âşûrâ
04.01.2008 Toplumsal Barış ve Huzurun Önemi
11.01.2008 Verem Haftası
18.01.2008 İslam Allah Katında geçerli olan dindir.
25.01.2008 Rüşvet ve Yolsuzluk
01.02.2008 İyilik de kötülük de karşılıksız kalmaz
08.02.2008 Hayat ve İmtihan
15.02.2008 Dinimizde İnsan Sevgisi
22.02.2008 Veda Hutbesinin İnsan Hakları yönünden değeri
29.02.2008 Dua ve Zikir
07.03.2008 İslam'da Kadın
14.03.2008 Rahmet Peygamberi Hz. Muhammed
21.03.2008 İslam'da Kardeşlik
28.03.2008 Okumanın Önemi
04.04.2008 Tecessüs ve Giybet
11.04.2008 Kutlu Doğum Haftası
18.04.2008 Allah'ın Kutlu Elçileri
25.04.2008 İslam'da Temizlik
02.05.2008 İslam'da İşçi - İşveren Münasebetleri
09.05.2008 Anne Sevgisi
16.05.2008 Kesintisiz Hayır İşleme Bilinci
23.05.2008 Gençliğin Önemi
30.05.2008 İffet
06.06.2008 İrşad ve Davet Sorumluluğu
13.06.2008 Çocuklarda Din Eğitimi
04.07.2008 İnsan Sağlığı ve Çevre Temizliği
11.07.2008 Hicret
18.07.2008 Zamanı iyi değerlendirmek
25.07.2008 Miraç kandilinden ne anlamalıyız?
01.08.2008 İman ve Salih amel
08.08.2008 İsraf ve Cimrilik
15.08.2008 Berat Kandili
22.08.2008 Kumar ve Şans Oyunları
29.08.2008 Ramazana Hazırlık
05.09.2008 Ramazan'ın Önemi
12.09.2008 Okumanın Önemi
19.09.2008 Zekat ve Sadaka-ı Fıtır
26.09.2008 Kadir Gecesi

30.09.2008 Ramazan Bayramı
03.10.2008 Ramazanda Kazandıklarımızı Kaybetmeyelim
10.10.2008 Camiler ve Din Görevlileri
17.10.2008 Cana (Hayata) Kasdetmek
24.10.2008 Sorumluluk Bilinci
31.10.2008 Hz.Peygamberin Örnek Davranışları
07.11.2008 Fitne ve Zararları
14.11.2008 Haccı Anlamak
21.11.2008 İslam'ın İlme ve İlim Adamına verdiği önem
28.10.2008 Kurban
05.12.2008 Ticaret Ahlakı
08.12.2008 Kurban Bayramı
12.12.2008 Nefis Muhasebesi
19.12.2008 Hased
26.12.2008 Hicret

Diyarbakır'da Okunan Hutbelerin Başlıkları ve Tarihleri:

30.12.2011Geçmişin Muhasebesi Geleceğin İnşası
23.12.2011İnsanlar Arası İletişim Selamlaşma
16.12.2011Bencillik Ve Diğergamlık
09.12.2011Veda Hutbesi Ve Önemi
02.12.2011Engellilere Karşı Görevlerimiz
25.11.2011Hicreti Anlamak
18.11.2011İslam'da Tefekkür
11.11.2011Haram Ve Helal Bilinci
06.11.2011Kurban Bayramı
04.11.2011Haccın Anlamı Ve Hikmeti
28.10.2011Manevi Değerlerimiz
21.10.2011İslam'ın Sağlığa Verdiği Önem
14.10.2011Toplumun Temeli Olan Aile Muessesesi
07.10.2011Nimete Karşı Nankörlük Olan İsrâf
02.09.2011Nimetlere Karşı Şükür
09.09.2011İslamda Eğitim Ve Öğretimin Önemi
30.09.2011Kutsal Mekânlarımız Camiler
23.09.2011Ölüme Hazırlık
16.09.2011İslâm'da Adalet
30.08.2011Bayramla Gelen Huzur
26.08.2011Kur'an Ve Kadir Gecesi
19.08.2011Zekat Ve Fıtır Sadakası
12.08.2011Takvanın Önemi
05.08.2011Orucun Hikmeti
09.09.2011İslamda Eğitim Ve Öğretimin Önemi
02.09.2011Nimetlere Karşı Şükür
29.07.2011Rahmet Ayına Girerken
22.07.2011Nefis Terbiyesi
15.07.2011Berat Kandili
08.07.2011Sıla-İ Rahim

01.07.2011 İhlas Ve Samimiyet
24.06.2011 İsra Ve Mirac
17.06.2011 Kur'an I Öğretimi Ve Yaz Kur'an Kursları
10.06.2011 Namazın Önemi
03.06.2011 Adâb-I Muaşeret
27.05.2011 Regaib Kandili
20.05.2011 Çalışma Hayatında Ahlâkî Değerler
13.05.2011 İslam'ın Vakıflara Verdiği Değer
05.06.2011 Kan Bağışı Organ Nakli Hayat Kurtarır
29.04.2011 Kur'an Ve Sünnet Bütünlüğü
22.04.2011 Çocuklarımıza Sahip Çıkalım
15.04.2011 Peygamberimiz Ve Merhamet Eğitimi
08.04.2011 Kutlu Doğum
01.04.2011 Faiz Hüsrân, Sadaka Berekettir
25.03.2011 Kitap Okumanın Ve Bilgi Edinmenin Önemi
18.03.2011 Şehitlik Mertebeleri Ve Çanakkale Zaferi
11.03.2011 Alışverişte Dürüstlük
04.03.2011 İslamda Kadının Yeri
25.02.2011 Tevbe Etmenin Önemi
18.02.2011 Ahirete İman Ve Ona Götüren Gerçekler
11.02.2010 Mevlid Kandili
04.02.2011 Toplumsal Rahatsızlığımız Sigara
31.12.2010 Milli Ve Manevi Değerlerimiz
28.01.2011 Aile İçi İletişim
21.01.2011 Yardımlaşma
14.01.2011 Nimetleri Ölçülü Kullanmak
07.01.2011 Hastalık Ve Sabır
24.12.2010 Müslüman Görgülü Kişidir
17.12.2010 Veda Hutbesi Bağlamında İnsan Hakları
10.12.2010 Hicret Ve Hicri Yılbaşı
03.12.2010 İlahi İmtihan Ve Engelli Kardeşlerimiz
26.11.2010 Amel Ve İhlas
19.11.2010 Kul Ve Kamu Hakkı
16.11.2010 Kurban Bayramı
12.11.2010 Haccı Anlamak
05.11.2010 Bilgi Edinme Ve Bilgili Olmanın Önemi
29.10.2010 Bizi Bir Arada Tutan Dini Ve Milli Günlerimiz
22.10.2010 İslam Ve Sağlık
15.10.2010 İsrâf Ve Yoksullukla Mücadele
08.10.2010 Ticaret Ahlakı
01.10.2010 Camilerin Dinimizdeki Yeri Ve Önemi
24.09.2010 Şehitlik Ve Gazilik
17.09.2010 Dinimiz'de Eğitim Ve Öğretim'in Önemi
10.09.2010 İslam'da Ailenin Önemi
09.09.2010 Bayramla Gelen Sevinç Ve Mutluluk
03.09.2010 Kadir Gecesi
27.08.2010 İslâm'ın Birlik Ve Beraberliğe Verdiği Önem
20.08.2010 Zekât Ve Fıtır Sadakası

13.08.2010Oruç Ve Nefis Terbiyesi
06.08.2010Ramazan Ayna Hazırlık
30.07.2010Zararlı Alışkanlıklar
23.07.2010Berat Kandili
16.07.2010Hicret Ve Günümüze Yansımaları
09.07.2010Müminin Miracı Namazın Hayatımızdaki Yeri
02.07.2010Mirac Kandilini Değerlendirelim
25.06.2010Kur'an Öğretimi Ve Yaz Kuran Kurslarının Önemi
18.06.2010Bir Baba Olarak Hz. Peygamber
11.06.2010Üç Aylar Ve Regaib Kandili
04.06.2010İslamın Sosyal Yardımlaşmaya Verdiği Önem
28.05.2010Çocuklara Karşı Şiddet Ve İstismarın Önlenmesi
21.05.2010Diyarbakır'ın Fethi
14.05.2010Bir Anne Olarak Hz. Hatice
07.05.2010Komşu Hakları
30.04.2010İslam'da Vakfin Önemi Ve Vakıf Mallarının Korunması
23.04.2010Çocuklarımıza Sahip Çıkalım
16.04.2010İslam'da Çevre Temizliğinin Önemi
09.04.2010Kutlu Doğum Haftası
02.04.2010Faizin Zararları
26.03.2010Toplumsal Felaketlerden Alkol, Kumar Ve Uyuşturucu
19.03.2010Ahirete İman
12.03.2010Çanakkale Zaferi
05.03.2010İslamın Kadına Verdiği Değer
26.02.2010Sigara Ve Zararları
19.02.2010Mevlid Kandili
12.02.2010Din Kardeşliği
05.02.2010Duyarlı Olmak
29.01.2010İhlas Ve Niyet
22.01.2010İslam'da Ailenin Önemi
15.01.2010İsraf Ve Zararları
08.01.2010Doğruluğun Önemi
01.01.2010Mekke'nin Fethi
25.12.2009Milli Ve Manevi Değerlerimiz
18.12.2009Hicri Yılbaşı Ve Muharrem Ayı
11.12.2009Veda Hutbesi'nden Evrensel Mesajlar
04.12.2009Sağlıklı Yaşam Ve Engellilere Karşı Saygı Ve Sevgi
06.11.2009Haccın Hikmet Boyutu
13.11.2009Kul Ve Kamu Haklarını Korumak
20.11.2009İnfak Ve Yardımlaşma
27.11.2009Amel Ve İhlas
02.10.2009Huzurlu Toplumun İnşasında Cami Ve Din Görevlisi
09.10.2009Hepimiz Adem'in Çocuklarıyız
16.10.2009Aile İçi İletişimi Etkileyen Sebepler
23.10.2009Bizi Bir Arada Tutan Dini Ve Milli Günlerimiz
30.10.2009İslam Ve Sağlık
04.09.2009Nefis Muhasebesi
11.09.2009Kadir Gecesi

18.09.2009Ramazan Ayını Uğurlarken
25.09.2009Çocuklarımız Geleceğimizdir
07.08.2009Temzilik Ve Adab-I Muaşeret Kuralları
14.08.2009Ramazana Hazırlık
21.08.2009Oruç Ve Kazanımları
28.08.2009İslam'ın Köprüsü Zekat
05.06.2009Hz. Peygamberin Vefatı
12.06.2009Kuran Eğitimi
19.06.2009Üç Aylar Ve Regaib Kandili
26.06.2009Yalandan Sakınmak
01.05.2009İslamda İşçi-İşveren İlişkileri
08.05.2009Anne-Babaya İtaat
15.05.2009Vakıflar Haftası
22.05.2009Gençliğin Durumu
29.05.2009Diyarbakır'ın Fefthi
03.04.2009Sağlığımızı Koruyalım
10.04.2009Kutlu Doğum
17.04.2009Öfkeyi Yenmek Ve Bağışlayıcı Olmak
24.04.2009Kul Hakkı
06.03.2009Mevlid Kandili
13.03.2009Şehitlik Ve Gazilik
20.03.2009Çocuk Yetiştirmek
27.03.2009İslamın İnsana Verdiği Değer
06.02.2009Bütün Davranışlarımız Kaydediliyor
13.02.2009Camilerimizi Temiz Tutalım
20.02.2009Hırs Ve Tul-İ Emel
27.02.2009İçki Ve Uyuşturucunun Zararları
02.01.2009Muharrem Ayı
09.01.2009Sabır Ve Hastalık
16.01.2009Kibir
23.01.2009Yardımlaşma
30.01.2009İslamda Aile Huzuru
04.01.2008Hicret
11.01.2008Verem Haftası
18.01.2008İslam, Allah Katında Geçerli Olan Tek Dindir
25.01.2008Komşuluk İlişkileri
01.02.2008İsraf
08.02.2008Günahların Kişiyeye Ve Toplum Zararları
15.02.2008Gençliğin Önemi
22.02.2008Veda Hutbesinin Önemi
29-02.2008Büyüklerle Saygı Küçüklerle Sevgi
07.03.2008İslamda Kadının Yeri
14.03.2008Mevlid Kandili
21.03.2008Adab-I Muaşeret Kuralları
28.03.2008İslamda Bid'at Ve Hurafe
04.04.2008Kuran Ve Sünnet Bütünlüğü
11.04.2008Kutlu Doğum
25.04.2008Peygamberimizin Şefkati

02.05.2008Namazın Önemi
09.05.2008Anne Ve Babamız
16.05.2008Gençlik Ve Zararlı Alışkanlıklar
23.05.2008Diyarbakırın Fethi
30.05.2008İslamın Çevre Temziliğine Verdiği Önem
06.06.2008İslam'da Cihad Anlayışı
13.06.2008Kuranı Öğrenelim Ve Öğretelim
20.06.2008Dinimizin Kardeşliğe Verdiği Önem
27.06.2008Regaib Kandili
04.07.2008Ömrün İyi Değerlendirilimesi
11.07.2008Evlad Terbiyesi
18.07.2008İyilikle Muamele Edip Kötülükten Uzak Durmak
25.07.2008Miraç Kandili
01.08.2008Kan Davası Ve Töre Cinayetleri
08.08.2008İslamda Doğruluk
15.08.2008Berat Kandili
22.08.2008Nefis Muhasebesi
29.08.2008Ramazana Hazırlık
05.09.2008Oruç Ve Fazileti
12.09.2008Dinimizin İlme Verdiği Değer
19.09.2008Kur'anı Öğrenmek Ve Öğretmek
26.09.2008Kadir Gecesi
03.10.2008Amellerin Hayırlı Devamlı Olanıdır
10.10.2008Cami Ve Cemaat
07.11.2008Haccı Anlamak
14.11.2008Aile Reisinin Çocuklarına Karşı Maddi Ve Manevi Sorumluluğu
21.11.2008İlim Sahibine Değer Verelim
28.11.2008Çocuk Hakları
05.12.2008Kurban Ve Önemi
08.12.2008Kurban Bayramı Ve Kardeşlik
12.12.2008Yoksulları Gözetelim
19.12.2008İnsan Sevgisi Ve Hoşgörü
26.12.2008Hicret

Yukarıda zikrettiğimiz hutbe konu başlıklarındaki tekrarları çıkarttığımız zaman karşımıza şöyle bir tablo çıkmaktadır.

Batman Hutbe Başlıkları:

- 1) 07.01.2011 Sağlık En Büyük Nimettir
- 2) 14.01.2011 Ahde Vefa
- 3) 21.01.2011 Kibir ve Tevazu
- 4) 28.01.2011 Tevbe
- 5) 04.02.2011 Gıybet ve Koğuculuk
- 6) 11.02.2011 Mevlid Kandili
- 7) 18.02.2011 Hased ne Kötü Bir Huydur
- 8) 25.02.2011 Üstünlük takvadadır
- 9) 04.03.2011 Kul Hakkı
- 10) 11.03.2011 Helal Kazanç

- 11) 18.03.2011 Şehitlik Ve Gazilik Bilinci
- 12) 25.03.2011 İslam'da Adalet
- 13) 01.04.2011 Peygamberimiz ve Merhamet
- 14) 08.04.2011 Çevre Bilinci ve Önemi
- 15) 15.04.2011 Merhamet Eğitimi
- 16) 22.04.2011 Anne ve Babanın Çocuklara Karşı Görevleri
- 17) 29.04.2011 Komşu Hakları ve Görevleri
- 18) 06.05.2011 Faiz ve Tefecilik
- 19) 13.05..2011 Engellilere Karşı Sorumluluklarımız
- 20) 20.05.2011 Gençlik ve Problemleri
- 21) 27.05.2011 Üç Aylar ve Regaib Kandili
- 22) 03.06.2011 İslamda Kan Davası Gütme Haramdır
- 23) 10.06.2011 Kuran'ı Öğrenme Ve Öğretmenin Önemi
- 24) 17.06.2011 İslamda Düğün Ve Âdabı
- 25) 25.06.2011 Miraç Kandili
- 26) 01.07.2011 Peygamberimizin Yüce Şahsiyeti
- 27) 08.07.2011 Hak ve Hukuka Riayet Açısından Trafik Kuralları
- 28) 15.07.2011 Beraat Kandili
- 29) 22.07.2011 İslam Ahlakı İle Ahlaklanmak
- 30) 29.07.2011 Ramazan Ayının Fazileti
- 31) 05.08.2011 Orucun Hikmet Ve Fazileti
- 32) 12.08.2011 Dinin Direği Namaz
- 33) 19.08.2011 Zekât'ın Sosyal Hayatımızdaki Yeri
- 34) 26.08.2011 Kur'an-ı Kerim Ve Kadir Gecesi
- 35) 30.08.2011 Ramazan Bayramı Hutbesi
- 36) 02.09.2011 İbadetlerde Devamlılık
- 37) 06.09.2011 İlim Öğrenmenin Önemi
- 38) 23.09.2011 Rüşvet Ve Yolsuzluk
- 39) 30.09.2011 Camii Çocuk Buluşması
- 40) 07.10.2011 Cami Ve Cemaatin Önemi
- 41) 14.10.2011 Sünnete Bağlılık
- 42) 28.10.2011 Mü'minler Tek Bir Vücut Gibidir
- 43) 04.11.2011 Kurban İbadeti
- 44) 06.11.2011 Bayram Hutbesi (Kurban Bayramı)
- 45) 11.11.2011 İslam'da Din Kardeşliği
- 46) 25.11.2011 Eşimiz, Evladımız. Annemiz; Kadın
- 47) 02.12.2011 Kerbelayı Anlamak
- 48) 16.12.2011 Hoşgörü Ve İnsan Sevgisi
- 49) 23.12.2011 Yardımlaşmanın Önemi
- 50) 30.12.2011 Zaman Bilinci
- 51) 15.01.2010 Mü'minin Bazı Özellikleri
- 52) 29.01.2010 Kulluk Bilinci
- 53) 05.02.2010 Zararlı Alışkanlıklar
- 54) 12.02.2010 Bid'at ve Hurafeler
- 55) 26.02.2010 Temizlik
- 56) 12.03.2010 Çanakkale Zaferi
- 57) 26.03.2010 Doğruluk Müslümanın Önde Gelen Vazifesidir
- 58) 09.04.2010 Alemlere Rahmet Hazreti Muhammed (S.A.V)

- 59) 16.04.2010 Kur'an Sünnet Bütünlüğü
- 60) 23.04.2010 Çocuklarımıza Sahip Çıkalım
- 61) 30.04.2010 Kutlu Elçinin Hayatı
- 62) 21.05.2010 İslam'da Vakfın Önemi
- 63) 28.05.2010 Fethin Manası
- 64) 04.06.2010 İyiliklerde Kötülüklerde Karşılıksız Kalmaz
- 65) 30.07.2010 İnsanların Kusur ve Ayıplarını Araştırmak Büyük Günahtır
- 66) 27.08.2010 30 Ağustosta Destanlaşanlar
- 67) 09.09.2010 Ramazan Bayramı (Bayram Hutbesi)
- 68) 10.09.2010 Ramazanda Kazandıklarımızı Koruyalım
- 69) 01.10.2010 Camiler ve Din Görevlileri
- 70) 22.10.2010 İslam ve Tasarruf
- 71) 29.10.2010 Toplumsal İradenin Temsili Cumhuriyet
- 72) 05.11.2010 Allah'ın Rızasını Talep
- 73) 12.11.2010 Kurban İbadeti
- 74) 16.11.2010 Kurban Bayramı(Bayram Hutbesi)
- 75) 03.12.2010 Hicret
- 76) 10.12.2010 Muharrem Ayı
- 77) 17.12.2010 Allah'a İman
- 78) 24.12.2010 Bidat ve Hurafeler
- 79) 31.12.2010 Nefis Muhasebesi
- 80) 30.01.2009 Kulluk Bilinci
- 81) 06.02.2009 Tembellik
- 82) 13.02.2009 Kötülüklere Engel Olmak
- 83) 27.03.2009 Mutlu Aile Huzurlu Toplum
- 84) 15.05.2009 Kesintisiz Hayır İşleme Bilinci
- 85) 05.06.2009 Cana Kıymak Büyük Günahtır
- 86) 07.08.2009 Kuşaklar Arası İletişim
- 87) 14.08.2009 Oruç Nasıl Tutulur
- 88) 20.09.2009 Bayram Hutbesi
- 89) 09.10.2009 Fatiha Süresinin Öğrettiği Hakikatler
- 90) 16.10.2009 İmanın İnanmanın İbadet Açısından Değeri
- 91) 13.11.2009 Vekalet Yoluyla Kurban Kesimi

Mardin Hutbe Başlıkları:

- 1) 07.01.2011 Ailenin Korunması
- 2) 14.01.2011 Ölüm Gerçeği ve Ölüme Hazırlık
- 3) 21.01.2011 İslam'da Tasarruf
- 4) 28.01.2011 Unutulan Değerlerimiz
- 5) 04.02.2011 Umre
- 6) 11.02.2011 Mevlid Kandili
- 7) 18.02.2011 Çocuk Terbiyesi
- 8) 25.02.2011 Zulümden Sakınmak
- 9) 04/03/2011 İslam'da Kadının Yeri
- 10) 11/03/2011 Ahiret Bilinci
- 11) 18/03/2011 Şehitlik ve Gazilik
- 12) 25/03/2011 Emr-i Bil-Ma'ruf ve Nehy-i Ani'l-Münker

- 13) 01/04/2011 Peygamberimiz ve Merhamet
- 14) 08/04/2011 Misafirperverlik
- 15) 29/04/2011 İslam'da Emek ve Helal Kazanç
- 16) 13/05/2011 Vakıf
- 17) 27/05/2011 Üç Aylar ve Regaib Kandili
- 18) 03/06/2011 Şehir ve Çevre
- 19) 17/06/2011 Nefis Tezkiyesi
- 20) 24/06/2011 Yaz Kur'an Kursları
- 21) 01/07/2011 İnsan Sorumlu Bir Varlıktır
- 22) 08/07/2011 İnsan Hakları ve İnsan
- 23) 15/07/2011 Berat Kandili
- 24) 22/07/2011 Nimetlere Şükretmek
- 25) 29/07/2011 Ramazana Hazırlık
- 26) 05/08/2011 Oruç İbadetinin Önemi
- 27) 12/08/2011 Zekat ve Fıtr Sadakası
- 28) 19/08/2011 Tövbe
- 29) 26/08/2011 Kadir Gecesi
- 30) 30/08/2011 Ramazan Bayramı
- 31) 09/09/2011 Ölüm En Etkili Nasihattir
- 32) 16/09/2011 Züleyha Karşısında Yusuf Olabilmek
- 33) 30/09/2011 Camiler ve Din görevlileri
- 34) 07/10/2011 Korku ve Ümit Arasında Yaşamak
- 35) 14/10/2011 Tesettür ve Önemi
- 36) 28/10/2011 Müminler Tek bir Vücut Gibidir.
- 37) 04/11/2011 Allah'a Yakınlaşma Vesilesi: Kurban
- 38) 06/11/2011 Kurban Bayramı
- 39) 11/11/2011 Müslüman'a Vefa Yakışıır
- 40) 18/11/2011 Özü Sözü Bir Olmak
- 41) 25/11/2011 Eşimiz, Evladımız, Annemiz: Kadın
- 42) 02/12/2011 Kerbela'yı Anlamak
- 43) 09/12/2011 İhlas
- 44) 16/12/2011 Namazı Miraç Kılabilmek
- 45) 23/12/2011 İffet
- 46) 30/12/2011 Zaman Bilinci
- 47) 08/01/2010 Dilin Afetleri
- 48) 22/01/2010 İslam'da Kanaat
- 49) 29/01/2010 Kibir
- 50) 26/02/2010 Komşuluk İlişkileri
- 51) 05/03/2010 Çevre ve ortak alanların kullanımı
- 52) 26/03/2010 Selamlaşma
- 53) 02/04/2010 Sağlık ve Önemi
- 54) 09/04/2010 Güzel Ahlak Kurallarından Nezaket
- 55) 16/04/2010 Kutlu Doğum Haftası
- 56) 30/04/2010 Arkadaşlık ve Dostluk
- 57) 07/06/2010 Salih Amel
- 58) 09/07/2010 iman ve Hayat
- 59) 30/07/2010 Dinin Yaşamsal Boyutu
- 60) 27/08/2010 İyilikte Yardımlaşma

- 61) 08/10/2010 Haccın Önemi ve Kazandırdıkları
- 62) 05/11/2010 Zararlı Alışkanlıklardan Sakınmak
- 63) 17/12/2010 Hoşgörü
- 64) 24/12/2010 Peygamberlerin bir Sıfatı olarak Emanet
- 65) 02/01/2009 Muharrem Ayı Ve Âşûrâ
- 66) 09/01/2009 Güvenilir Müslüman Olmak
- 67) 23/01/2009 Edep ve Hoşgörü
- 68) 06/02/2009 Umre
- 69) 13/02/2009 Allah Sevgisini Hissetmet
- 70) 20/03/2009 Yaşlılara Hürmet
- 71) 27/03/2009 Milli ve Manevi Değerlerimize Sahip Çıkalm
- 72) 01/05/2009 İslam'da İşçi-İşveren Münasebetleri
- 73) 03/07/2009 Zina
- 74) 07/08/2009 İslam'da Düğün ve Eğlence Adabı
- 75) 16/10/2009 İslam'da İnsan
- 76) 30/10/2009 Ekolojik Denge
- 77) 06/11/2009 Toplumsal Görevlerimiz Ve Trafik Kuralları
- 78) 04/12/2009 Veda Hutbesi
- 79) 11/12/2009 İman ve İslam Kardeşliği
- 80) 18/12/2009 Şefkat, Merhamet ve Sıla-i Rahim
- 81) 04/01/2008 Toplumsal Barış ve Huzurun Önemi
- 82) 11/01/2008 Verem Haftası
- 83) 18/01/2008 İslam Allah Katında geçerli olan dindir
- 84) 25/01/2008 Rüşvet ve Yolsuzluk
- 85) 01/02/2008 İyilik de kötülük de karşılıksız kalmaz
- 86) 08/02/2008 Hayat ve İmtihan
- 87) 29/02/2008 Dua ve Zikir
- 88) 04/04/2008 Tecessüs ve Giybet
- 89) 25/04/2008 İslam' da Temizlik
- 90) 16/05/2008 Kesintisiz Hayır İşleme Bilinci
- 91) 06/06/2008 İrşad ve Davet Sorumluluğu
- 92) 11/07/2008 Hicret
- 93) 22/08/2008 Kumar ve Şans Oyunları
- 94) 31/10/2008 Hz.Peygamberin Örnek Davranışları
- 95) 07/11/2008 Fitne ve Zararları

Diyarbakır Hutbe Başlıkları:

- 1) 30.12.2011 Geçmişin Muhasebesi Geleceğin İnşası
- 2) 23.12.2011 İnsanlar Arası İletişim Selamlaşma
- 3) 16.12.2011 Bencillik Ve Diğergamlık
- 4) 09.12.2011 Veda Hutbesi Ve Önemi
- 5) 02.12.2011 Engellilere Karşı Görevlerimiz
- 6) 25.11. 2011 Hicreti Anlamak
- 7) 18.11.2011 İslam'da Tefekkür
- 8) 11.11.2011 Haram Ve Helal Bilinci
- 9) 06.11.2011 Kurban Bayramı
- 10) 04. 11.2011 Haccın Anlamı Ve Hikmeti

- 11) 28.10.2011 Manevi Değerlerimiz
- 12) 21.10.2011 İslam'ın Sağlığa Verdiği Önem
- 13) 14.10.2011 Toplumun Temeli Olan Aile Muessesesi
- 14) 07.10.2011 Nimete Karşı Nankörlük Olan İsrâf
- 15) 02.09.2011 Nimetlere Karşı Şükür
- 16) 09.09.2011 İslamda Eğitim Ve Öğretimin Önemi
- 17) 30.09.2011 Kutsal Mekânlarımız Camiler
- 18) 23.09.2011 Ölüme Hazırlık
- 19) 16.09.2011 İslâm'da Adalet
- 20) 30.08.2011 Bayramla Gelen Huzur
- 21) 26.08.2011 Kur'an ve Kadir Gecesi
- 22) 19.08.2011 Zekat ve Fıtır Sadakası
- 23) 12.08.2011 Takvanın Önemi
- 24) 05.08.2011 Orucun Hikmeti
- 25) 29.07.2011 Rahmet Ayna Girerken
- 26) 15.07.2011 Berat Kandili
- 27) 08.07.2011 Sıla-ı Rahim
- 28) 01.07.2011 İhlas ve Samimiyet
- 29) 24.06.2011 İsrâ ve Mirac
- 30) 17.06.2011 Kur'an I Öğretimi Ve Yaz Kur'an Kursları
- 31) 10.06.2011 Namazın Önemi
- 32) 03.06.2011 Adâb-I Muâşeret
- 33) 27.05.2011 Regaib Kandili
- 34) 20.05.2011 Çalışma Hayatında Ahlâkî Değerler
- 35) 13.05.2011 İslam'ın Vakıflara Verdiği Değer
- 36) 05.06.2011 Kan Bağışı Organ Nakli Hayat Kurtarır
- 37) 29.04.2011 Kur'an Ve Sünnet Bütünlüğü
- 38) 22.04.2011 Çocuklarımıza Sahip Çıkalım
- 39) 15.04.2011 Peygamberimiz Ve Merhamet Eğitimi
- 40) 08.04.2011 Kutlu Doğum
- 41) 01.04.2011 Faiz Hüsrân, Sadaka Bereketdir
- 42) 18.03.2011 Şehitlik Mertebeleri Ve Çanakkale Zaferi
- 43) 11.03.2011 Alışverişte Dürüstlük
- 44) 25.02.2011 Tevbe Etmenin Önemi
- 45) 18.02.2011 Ahirete İman Ve Ona Götüren Gerçekler
- 46) 04.02.2011 Toplumsal Rahatsızlığımız Sigara
- 47) 21.01.2011 Yardımlaşma
- 48) 07.01.2011 Hastalık Ve Sabır
- 49) 17.12.2010 Veda Hutbesi Bağlamında İnsan Hakları
- 50) 03.12.2010 İlahi İmtihan Ve Engelli Kardeşlerimiz
- 51) 22.10.2010 İslam Ve Sağlık
- 52) 08.10.2010 Ticaret Ahlakı
- 53) 13.08.2010 Oruç Ve Nefis Terbiyesi
- 54) 18.06.2010 Bir Baba Olarak Hz. Peygamber
- 55) 28.05.2010 Çocuklara Karşı Şiddet Ve İstismarın Önlenmesi
- 56) 21.05.2010 Diyarbakır'ın Fethi
- 57) 14.05.2010 Bir Anne Olarak Hz. Hatice
- 58) 07.05.2010 Komşu Hakları

- 59) 16.04.2010 İslam'da Çevre Temizliğinin Önemi
- 60) 02.04.2010 Faizin Zararları
- 61) 26.03.2010 Toplumsal Felaketlerden Alkol, Kumar Ve Uyuşturucu
- 62) 19.03.2010 Ahirete İman
- 63) 12.02.2010 Din Kardeşliği
- 64) 05.02.2010 Duyarlı Olmak
- 65) 29.01.2010 İhlas Ve Niyet
- 66) 08.01.2010 Doğruluğun Önemi
- 67) 01.01.2010 Mekke'nin Fethi
- 68) 04.12.2009 Sağlıklı Yaşam Ve Engellilere Karşı Saygı Ve Sevgi
- 69) 09.10.2009 Hepimiz Âdem'in Çocuklarıyız
- 70) 16.10.2009 Aile İçi İletişimi Etkileyen Sebepler
- 71) 05.06.2009 Hz. Peygamberin Vefatı
- 72) 26.06.2009 Yalandan Sakınmak
- 73) 17.04.2009 Öfkeyi Yenmek Ve Bağışlayıcı Olmak
- 74) 27.03.2009 İslam'ın İnsana Verdiği Değer
- 75) 06.02.2009 Bütün Davranışlarımız Kaydediliyor
- 76) 13.02.2009 Camilerimizi Temiz Tutalım
- 77) 20.02.2009 Hırs Ve Tul-İ Emel
- 78) 02.01.2009 Muharrem Ayı
- 79) 16.01.2009 Kibir
- 80) 25.04.2008 Peygamberimizin Şefkati
- 81) 06.06.2008 İslam'da Cihat Anlayışı
- 82) 04.07.2008 Ömrün İyi Değerlendirilmesi
- 83) 14.11.2008 Aile Reisinin Çocuklarına Karşı Maddi Ve Manevi Sorumluluğu
- 84) 26.12.2008 Hicret

Her üç ilde söz konusu yıllarda okunan hutbe konu başlıklarını da, tekrarlarını çıkarmak suretiyle aşağıya almak istiyoruz.

- 1) 30 Ağustosta Destanlaşanlar
- 2) Ahde Vefa
- 3) Ahiret Bilinci
- 4) Ahirete İman Ve Ona Götüren Gerçekler
- 5) Aile İçi İletişimi Etkileyen Sebepler
- 6) Ailenin Korunması
- 7) Alemlere Rahmet Hazreti Muhammed (S.A.V)
- 8) Allah Sevgisini Hissetmek
- 9) Allah'a İman
- 10) Allah'ın Rızasını Talep
- 11) Anne ve Babanın Çocuklara Karşı Görevleri
- 12) Arkadaşlık ve Dostluk
- 13) Beraat Kandili
- 14) Bid'at ve Hurafeler
- 15) Bir Anne Olarak Hz. Hatice
- 16) Bir Baba Olarak Hz. Peygamber
- 17) Bütün Davranışlarımız Kaydediliyor

- 18) Cami Ve Cemaatin Önemi
- 19) Camii Çocuk Buluşması
- 20) Camiler ve Din Görevlileri
- 21) Camilerimizi Temiz Tutalım
- 22) Cana Kıymak Büyük Günahdır
- 23) Çalışma Hayatında Ahlâkî Değerler
- 24) Çanakkale Zaferi
- 25) Çevre ve ortak alanların kullanımı
- 26) Çocuklara Karşı Şiddet Ve İstismarın Önlenmesi
- 27) Dilin Afetleri
- 28) Dinin Direği Namaz
- 29) Dinin Yaşamsal Boyutu
- 30) Diyarbakır'ın Fethi
- 31) Doğruluk Müslümanın Önde Gelen Vazifesidir
- 32) Dua ve Zikir
- 33) Duyarlı Olmak
- 34) Edep ve Hoşgörü
- 35) Ekolojik Denge
- 36) Engellilere Karşı Sorumluluklarımız
- 37) Eşimiz, Evladımız, Annemiz: Kadın
- 38) Faiz ve Tefecilik
- 39) Fatıha Süresinin Öğrettiği Hakikatler
- 40) Fethin Manası
- 41) Fitne ve Zararları
- 42) Geçmişin Muhasebesi Geleceğin İnşası
- 43) Gençlik ve Problemleri
- 44) Gıybet ve Koğuculuk
- 45) Güvenilir Müslüman Olmak
- 46) Güzel Ahlak Kurallarından Nezaket
- 47) Haccın Önemi ve Kazandırdıkları
- 48) Hak ve Hukuka Riayet Açısından Trafik Kuralları
- 49) Hased ne Kötü Bir Huydur
- 50) Hayat ve İmtihan
- 51) Helal Kazanç
- 52) Hepimiz Âdem'in Çocuklarıyız
- 53) Hırs Ve Tul-ı Emel
- 54) Hicret
- 55) Hz. Peygamberin Örnek Davranışları
- 56) Hz. Peygamberin Vefatı
- 57) İbadetlerde Devamlılık
- 58) İffet
- 59) İhlas Ve Niyet
- 60) İlim Öğrenmenin Önemi
- 61) İman ve Hayat
- 62) İman ve İslam Kardeşliği
- 63) İmanın İnanmanın İbadet Açısından Değeri
- 64) İnsan Hakları ve İnsan
- 65) İnsan Sorumlu Bir Varlıktır

- 66) İnsanların Kusur ve Ayıplarını Araştırmak Büyük Günahdır
- 67) İrşad ve Davet Sorumluluğu
- 68) İslam Ahlakı İle Ahlaklanmak
- 69) İslam Allah Katında geçerli olan dindir
- 70) İslam' da Temizlik
- 71) İslam ve Tasarruf
- 72) İslam'da Adalet
- 73) İslam'da Cihat Anlayışı
- 74) İslam'da İşçi-İşveren Münasebetleri
- 75) İslam'da Tefekkür
- 76) İslam'da Din Kardeşliği
- 77) İslamda Dügün Ve Âdabı
- 78) İslam'da Emek ve Helal Kazanç
- 79) İslam'da İnsan
- 80) İslam'da Kadının Yeri
- 81) İslamda Kan Davası Gütmek Haramdır
- 82) İslam'da Kanaat
- 83) İslam'da Vakfın Önemi
- 84) İyilik de kötülük de karşılıksız kalmaz
- 85) İyilikte Yardımlaşma
- 86) Kan Bağışı Organ Nakli Hayat Kurtarır
- 87) Kerbela'yı Anlamak
- 88) Kesintisiz Hayır İşleme Bilinci
- 89) Kibir ve Tevazu
- 90) Komşu Hakları ve Görevleri
- 91) Korku ve Ümit Arasında Yaşamak
- 92) Kötülüklere Engel Olmak
- 93) Kul Hakkı
- 94) Kulluk Bilinci
- 95) Kumar ve Şans Oyunları
- 96) Kur'an Sünnet Bütünlüğü
- 97) Kuran'ı Öğrenme Ve Öğretmenin Önemi
- 98) Kur'an-ı Kerim Ve Kadir Gecesi
- 99) Kurban İbadeti
- 100) Kuşaklar Arası İletişim
- 101) Kutlu Elçinin Hayatı
- 102) Mekke'nin Fethi
- 103) Merhamet Eğitimi
- 104) Mevlid Kandili
- 105) Miraç Kandili
- 106) Misafirperverlik
- 107) Muharrem Ayı
- 108) Mutlu Aile Huzurlu Toplum
- 109) Mü'minin Bazı Özellikleri
- 110) Müminler Tek bir Vücut Gibidir.
- 111) Müslüman'a Vefa Yakışır
- 112) Namazı Miraç Kılabilmek
- 113) Nefis Muhasebesi

- 114) Orucun Hikmet Ve Fazileti
- 115) Oruç Nasıl Tutulur
- 116) Öfkeyi Yenmek Ve Bağışlayıcı Olmak
- 117) Ölüm Gerçeği ve Ölüme Hazırlık
- 118) Ömrün İyi Değerlendirilmesi
- 119) Özü Sözü Bir Olmak
- 120) Peygamberimiz ve Merhamet
- 121) Peygamberimizin Şefkati
- 122) Peygamberimizin Yüce Şahsiyeti
- 123) Peygamberlerin bir Sıfatı olarak Emanet
- 124) Ramazan Ayının Fazileti
- 125) Ramazanda Kazandıklarımızı Koruyalım
- 126) Rüşvet Ve Yolsuzluk
- 127) Sağlık En Büyük Nimettir
- 128) Salih Amel
- 129) Selamlaşma
- 130) Sünnete Bağlılık
- 131) Şefkat, Merhamet ve Sıla-i Rahim
- 132) Şehir ve Çevre
- 133) Şehitlik ve Gazilik
- 134) Takvanın Önemi
- 135) Tembellik
- 136) Tesettür ve Önemi
- 137) Tevbe
- 138) Toplumsal Barış ve Huzurun Önemi
- 139) Toplumsal Felaketlerden Alkol, Kumar Ve Uyuşturucu
- 140) Toplumsal İradenin Temsili Cumhuriyet
- 141) Toplumsal Rahatsızlığımız Sigara
- 142) Umre
- 143) Unutulan Değerlerimiz
- 144) Üç Aylar ve Regaib Kandili
- 145) Üstünlük takvadadır
- 146) Vakıf
- 147) Vekalet Yoluyla Kurban Kesimi
- 148) Yalandan Sakınmak
- 149) Yaşlılara Hürmet
- 150) Zaman Bilinci
- 151) Zararlı Alışkanlıklar
- 152) Zekât'ın Sosyal Hayatımızdaki Yeri
- 153) Zina
- 154) Zulümden Sakınmak
- 155) Züleyha Karşısında Yusuf Olabilmek